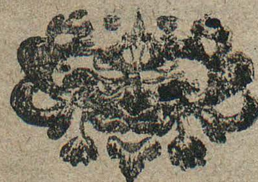

V
B
J
C
75141

DOMOWE
WIADOMOSCI
O
WIELKIM XIĘSTWIE LITEWSKIM

z przyłączeniem Historyj Tegoż Narodu

PRZEDRUKOWANE.

W WILNIE
Drukarni J. K. Mći. Akademickiey
Societatis JESU Roku 1763

WIELKIE XIĘSTWO LITEWSKIE.

Zamyka w ſobie Litwę właściwą; Zmudź, Białą Ruś, Czarną Ruś, Poleśie, i Inflanty z Kurlandyą. Inflanty do Litwy oraz i do Polſki należą, Kurlandya jeſt hołdem Krôla Polſkiego.

Dźieli śię nà Ziem lub części 23.to ieſt na Wojewodztw 9 Xięſtwo Zmudzkie 1. Powiatów 13. Nie liezac odpadłego Smoleńſka i Staroduba

I.

I. WILENSKIE WOJEWODZTWO:

ma - - Senatorow - - - 3.
Powiatow - - - 5.
Staroſtw - - - 36.
Dźierżawy śię nie kładą.

SENATOROWIE: Biſkup Wileńſki.
Wojewoda Wileńſki.
Kaſztelan Wileńſki.

POWIATY.

I. WŁASNE WILENSKIE WOJEW
Grod przy Wojewodźie

STAROSTWA Niegrodowe: Byſtrzyckie, Inturſkie, Kiernowſkie, Myſzagolſkie, Szyrwintſkie

II. OSZMIANSKI POWIAT.

STAROSTWA: Oſzmiańſkie Grodowe
Niegrodowe zaś
Daugieliſkie, Dudzkie, Dźiewieniſkie, Hubſkie, Jakuńſkie, Krewſkie, Lipnickie, Markowſkie, Miadźiolſkie *Tu Sady*, Trabſkie, Wileyſkie, Pokretońſkie, &c.

III LIDZKI POWIAT.

STAROSTWA: Lidzkie Grodowe.
Niegrodowe zaś
Borciańſkie, Dubiſkie, Eyſzyſkie, Koniawſkie, Nowodworſkie, Oſtryńſkie, Raduńſkie, Waśiliſkie &c.

IV. WIŁKOMIRSKI POWIAT.

STAROSTWA: Wiłkomirskie Grodowe
Niegrodowe zaś
Bolnickie, Kupiskie, Onikszrańskie, Pieniańskie, Subockie, Uszpolskie, &c.

V. BRASŁAWSKI POWIAT.

STAROSTWA: Brasławskie Grodowe
Niegrodowe zaś Opeskie &c.

RZEKI, Wilia, Wilenka, Swięta, Zeymiana, Narocz &c.

Województwo Wileńskie Seymikuje w Wilnie á Powiaty w swojey Stolicy, z każdego Seymiku na Seym obieraią Posłów po 2. także na Deputackim Seymiku w Poniedźiałek po Gromnicach obieraią po 2 Deputatów na Trybunał Głowny W X, Litewskiego.

Summa Posłow 10. Deputatow 10.

---

2. TROCKIE WOJEW:

ma - - - Senatorow - - - 2.
Powiatow - - - 4.
Starostw - - - 32.
Dźierżawy się nie kładą

SENATOROWIE: Wojewoda Trocki Kasztelan Trocki.

POWIATY

I WŁASNE TROCKIE WOJEW,
Grod przy Wojewodźie.

STAROSTWA Niegrodowe: Dau-

Daugowskie, i Przełayskie, Łozdźieyskie, Mereckie, Metelskie, Niemonoyskie, Oniskie, Olkienickie, Sumiliskie, Simneńskie, Zośielskie, Zyżmorskie &c.

II. GRODZIENSKI POWIAT,

STAROSTWA Grodźieńskie Grodowe.
Niegrodowe zaś.
Berznickie, Przewalskie, Przeroślskie, Wasilkowskie, &c.

III. KOWIENSKI POWIAT.

STAROSTWA: Kowieńskie Grodowe.
Niegrodowe zaś.
Dorsuniskie, Kormiałowskie, Pilwiskie, Puńskie, Preńskie, Stokliskie, Wilkowiskie, Wisztynieckie &c.

IV. UPITSKI POWIAT.

STAROSTWA: Upitskie Grodowe Sądy, Seymiki i Grod, w Poniwieżu.
Niegrodowe zaś Gulbinskie Starostwo, Szymańskie, Szadowskie, Stęgwilskie, Obolnickie, Zydykańskie &c.

RZEKI. Wilia, Niemen, Merecz, Kotra.

Województwo Seymikuje w Trokach, Powiat Grodźieński w Grodnie, Kowieński w Kownie, Upitski w Poniewieżu. Na każdym Seymiku po 2. Posłów. i po 2. Deputatów obieraią.

Summa - Posłów - 8. Deputatow - 8.

3. XIĘSTWO ZMUDZKIE

ma - - - Senatorów. - - - 3.
Powiatów. - - - 25
Staroſtw - - - 17.
Dźierżaw nie licząc.

SENATOROWIE Biſkup Zmudzki. Staroſta, Zmudzki
*Staroſtę Szlachta obiera à Krol potwierdza.
Kaſztelan Zmudzki
Grod przy Staroście.

POWIATY

Wilkiyſki, Wielońſki, Eyragolſki, Jaſwońſki, Tędźiagolſki, Rośieńſki, *Tu Grod*, Widuklewſki, Kroſki, Korſzewſki, *Korklańſki*, Birzniańſki, Berżańſki, Małych Dyrwian, Wieſzwiańſki, Pojurſki, Twerſki, Wielkich Dyrwian, Szadowſki, Telſzewſki, Uzwęſki, Retowſk, Gondyńſki, Zorańſki, Połągowſki, Płotelſki.

STAROSTWA.

Wielonſkie, Beyſagolſkie, Jurborſkie, Skirſtymońſkie, Jaſwońſkie, Rośieńſkie, Botockie, Wiekſzniańſkie, Tryſkie, Feydańſkie, Telſzewſkie. Tyrkſzlewſkie, Retowſkie, Pſungianſkie, Gorzdowſkie, Połongowſkie, Płotelſkie, &c.

CIWUN-

CIWUNSTWA

Eyragolſkie, Wielkich Dyrwian, Mało Dyrwianſkie, Berżańſkie, Tędziagolſkie, Pojurſkie, Twerſkie, Korſzewſkie, Gondynſkie, Retowſkie, Berzyniańſkie, Wielzwianſkie, Uſzwętſkie, Szawdowſkie.

RZEKI. Niemen, Niewiaża, Krożęta, Swięta, Wenta, Jura, Dubiſſa, &c.

Xięſtwa Zmudzkiego Sądy i Seymiki w Rośieniach. Obierają tam Posłow dwoch, Deputatów trzech.

* * * * * § * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * * * + * * * *

SMOLENSKIE WOJEW:

ma - - Senatorow - - 3.
Powiatów - - 2.

SENATOROWIE. Biſkup Smoleńſki
Wojewoda Smoleńſki
Kaſztelan Smoleńſki

POWIATY

I. WŁASNE WOJEWOD: SMOLEN:
II. POWIAT STARODUBOWSKI.

To Województwo i Powiat całe prawie ſą pod Moſkwą a zatym żadnego Staroſtwa nie ma tu Polſka. Seymiki jednak Exulantſkie

lantſkie odprawuią ſię w Wilnie u Bernardynow, obieraią po 2. Poſłow, i po 2. Deputatòw.

Summa Poſłow. 4. Deputatow - 4.

* * * * * * * * * * * * * * * *

* * * * * * * * * * * * * * * *

5. POŁOCKIE WOJEW-

ma - - Senatorow - - - 2
Staroſtwo - - - 1.
Dżierżawy ſię nie liczą.

SENATOROWIE: Wojewoda Połocki. Kaſztelan Połocki.
Gròd przy Wojewodżie

Tego Wojewodę Szlachta obiera à Krol potwierdza.

STAROSTWO niegrodowe Dżieſninſkie &c.

RZEKI: Dzwina lub Duna, Dryſa, Połota, Dziſna. Uła, Niſzcza, &c.

Wojewodztwo Seymikuie w Połocku. obiera Poſłow na Seym 2. Deputatow na Trybunał. - - - - 2.

Do Wojewodztwa Połockiego żaden inny Powiat nie należy.

* * * * * * * * * * * * * * *

* * * * * * * * * * * * * * * *

6. NOWOGRODZKIE

WOJEWODZTWO

ma - - - Senatorow - - - 2.
Powiatòw - - - 3.
Staroſtw - - - 8.
Dżierżawy ſię nie liczą.

SENATOROWIE: Wojewoda Nowogro. Kaſztelan Nowogrodzki:

POWIATY

I. NOWOGR. WŁASNE WOJEWODZ:
Grod przy Wojewodżie

STAROSTWO. Niegrodowe
Cyryńſkie &c.

II. SŁONIMSKI POWIAT.

STAROSTWA. Słonimſkie Grodowe. *Niegrodowe zaś* Sokołowſkie. Zdżitowſkie, &c.

III. WOŁKOWYSKI POWIAT

STAROSTWA. Wołkowyſkie Grodowe. *Niegrodowe zaś* Jałowſkie, Mścibowſkie, Wołpinſkie &c.

RZEKI: Niemen, Szczara, Zelwa.

Wojewodztwo Seymikuie w Nowogrodku, Powiaty w Słonimie i Wołkowyſku; wszędy obieraią po 2. Poſłow, Deputatòw 2

Summa Poſłow 6. Deputatòw 6.

Trybunał Główny Wielkiego Xięstwa Litewskiego, jednego Roku bywa w Nowogrodku, w niedziel cztery po skończonym Trybunale Wileńskim, pod tymże Marszałkiem i Deputatami, á drugiego Roku w Minsku.

* * * * * * * * * * * * * * * *

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

7. WITEBSKIE WOJEW:

ma - - Senatorow - - - 2.
Powiatow - - 2.
Starostw . - 6.
Nielicząc Dzierżaw

SENATOROWIE Wojewoda Witebski.
Kasztelan Witebski
* Wojewodę Szlachta obiera, Krol potwierdza

POWIATY

WITEBSKIE WŁASNE WOJEWODZ:
Grod przy Wojewodźie:
STAROSTWA Niegrodowe:
Jeźierzyskie, Kożiańskie, Uświaukie, Wieliszy, Zahorany &c.

II. ORSZANSKI POWIAT:
STAROSTWA. Orszańskie Grodowe
Niegrodowe zaś
Boryscowskie, Luboszańskie, &c.
RZEKI: Dnierp, Dzwina, Kropiwna, Orszyca, Uła, &c:
Wojewodztwo Seymikuje w Witebsku, á Powiat w Orszy, obieraią po 2. Posłow i 2 Deputatow.
Summa Posłow - 4. Deputatow - 4.

8. BRZESKIE WOJEWODZ:

ma - - Senatorow - - 2
Powiatow - - 2-
Starostw - - 4,
Dźierżawy się nie kładą.

SENATOROWIE. Wojewoda Brzeski
Kasztelan Brzeski.

POWIATY

I. WŁASNE BRZESKIE WOJEWODZ:
Grod przy Staroście
STAROSTWA Brzeskie Grodowe.
Niegrodowe zaś.
Szereszowskie, Kamienieckie &c.

II. PINSKI POWIAT.
STAROSTWO Pinskie Grodowe
Drużyłowice &c.
RZEKI. Bug. Muchawiec, Jaśiołda, Pina, Strumień, Prypeć, Horyń, Styr, &c.

Wojewodztwo Seymikuje w Brześciu, á Powiat

wiat w Pińsku: obieraią po 2. Posłow ná Seym, i po 2. Deputatow ná Trybunał, Summa Posłow 4, Deputatow - 4.

Ten kray pospolicie nazywaią POLESIEM, wielka w nim moc błot, rzek, jezior, ryb, Ptastwa rozmaitego na polu i na wodach.

* * * * * * * * * * * * * * * *

9. MSCISŁAWSKIE WOJEWODZTWO.

ma - - Senatorow - - 2.
Starostw - - 3.
Dzierzawy się nie liczą.

SENATOR: Wojewoda Mścisławski.
Kasztelan Mścisławski.
Grod przy Staroście.

STAROSTWA. Mścisławskie Grodowe
Niegrodowe zaś
Koszańskie, Krzyczewskie &c.

RZEKI; Dniepr, Soż, Druć.

To Województwo Seymikuie w Mścisławiu, obiera Posłow na Seym 2. na Trybunał, Deputatow - - - - 2.

Mścisław innego Powiatu do siebie należącego niema.

* * * * * * * * * * * * * * * * *

10. MINSKIE WOJEWODZ:

ma - Senatorow - - 2.
Powiatow - - 3.
Sta-

Starostw - - 11
Dzierżawy się nie liczą.

SENATOROWIE; Wojewoda Minski. Kasztelan Minski.

POWIATY

I. WŁASNE MINSKIE WOJEWODZTWO

Grod przy Staroście.

STAROSTWA: Minskie Grodowe.
Niegrodowe zaś
Krasnośielskie, Radoszkowskie .&c.

II. MOZYRSKI POWIAT.

STAROSTWA: Mozyrskie Grodowe
Zahalskie.

III. RZECZYCKI POWIAT;

STAROSTWA: Rzeczyckie Grodowe;
Grod w Rohaczewie
Niegrodowe zaś
Rohaczewskie, Bobroyskie, Czeczerskie, Homelskie, Propoyskie &c.

RZEKI Dniepr abo *Borysthenes*. Berezyna, Prypeć, Druć, Swisłocz, Soż, Olsa &c.

Województwo Seymikuie w Minsku, Powiat Możyrski w Mozyrze, Powiat Rzeczycki w Rohaczewie, wszędy obieraią po 2. Posłow i po 2. Deputatow

Summa Posłow - 6. Deputatow - 6.

Try-

Trybunał Głòwny W. X. Litewskiego przenosi się po Wilenskiey Kadencyi Alternatą, raz do Minska, drugi raz do Nowogrodka.

* * * * * * * * * * * * * * * * * *

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

II. INFLANTSKIE WOJEWODZTWO:

ma - Senatorow - - 3.
Starostw, - - 4.

SENATOROWIE: Biskup Inflantski
Wojewoda Inflantski
Kasztelan Inflantski
* Grod przy Staroście.

STAROSTWA: Dyneburskie abo Inflantskie Grodowe

Niegrodowe zaś

Lucynskie, Rzeżyckie, Marynhawskie.

Rzeki. Dzwina lub Duna, Ewiksztą.

Tego Wojewodztwa Seymiki i Sądy w Dyneburku Obieraią na walne Seymy Posłow - - - - 6.
Deputata na Trybunał W. X. Litewskiego żadnego nie posyła, bo z Dyneburga idzie appellacya nie do Trybunału, lecz do Assessoryi Koronney, te sądy Assessorskie bywaią co Rok w Styczniu i w Lutym.

Na Trybunał Skarbowy W. X. Litewskiego posyła to Wojewodztwo Kommissarzów 2. Inflantya abo Liflandy należą do Litwy oraz i do

de Polski, dla tego z Kancellaryi pod dwiema Pieczęciami Koronną i Litewską expedycye i Przywileje wychodzą; Były w Inflanciech trzy Wojewodztwa: Derpskie, Wendenskie, Parnawskie, ale gdy te odpadły, została część mała pod imieniem Wojewodztwa Inflantskiego.

XIĘSTWO KURLANDZKIE.

Zamyka w sobie Kurlandyą i Semigallią: mieszka Xiążęcia, ktòry iest hołdownikiem Kròla Polskiego. Od Sądow Kurlandzkich ostatnia appellacya idzie do Kròla na Sądy Relacyine. W tym Xięstwie te są Ziemie Goldyńska, Tukumska, Nitawska: Zelborska. i Powiat Piltynski

RZEKI Dzwina, Musa, Wartawa;

MIASTA: Nitawa, Lipawa, Goldynga, Piltyn. Bowsk, Zelbork, Iłłuksztą. &c.

SĄDY W. X. LITEWSKIEGO

Trybunał Ziemski poczyna się po Przewodney Niedzieli w tydzień, trwa przez 20 Niedziel, z ktòrych 17. naznaczone są na Sprawy oczywiste, á trzy na dylacyine. Po wyiściu 20. Niedziel podług Konstytucyi R. 1726. zaczyna się Trybunał Skarbowy pod innym Marszałkiem z Koła Deputackiego obranym; zasiadaią ciż Deputaci, i 2. Kommissarze z Xięstwa Inflantskiego, jako też

teżdwa Kommiſſarze od Woyſka Litewſkiego. Wchodzą jeſzcze tamSenatorowie naznaczeni odKróla, Inſtygator, Skarbny, i Piſarze Skarbowi W.X.L. Trwa Skarbowy Trybunał Niedziel 4, to jeſt Niedźiel dwie w Wilnie, á potym dwie w Minſku lub w Nowogrodku, alternatą.

W Niedźiel 4. po ſkończonym Wileńſkim Trybunale, zaczyna śię reaſſumpcya Trybunału raz w Minſku, drugi raz w Nowogrodku.

ROKI I ROCZKI W X. L. Roki i Roczki zawſze śię Sądzą w Mieśćie Grodowym po Województwach i Powiatach. Jeden Powiat Oſzmianſki na dwu mieyſcach ma Roki i Roczki, raz w Oſzmianie, drugi raz w Miadźiole, na przemianę, jednak pod temiż Sędźiami. W Oſzmianie ſądźi śię Szlachta przed-Wiliyſka. w Miadźiole za Wiliyſka. Od Roczkow i Rokow Idźie appellacya doTrybunału. Na Rokach zaśiadaią Sędzia, Podſędek i Piſarz Ziemſcy, obrani przez Ziemſką Elekcyę. Te Roki bywaią trzykroć na rok, po Trzech Królach, po S. Tróycy i po S. Michale, ROCZKI według Prawa maią być ſądzone co drugi Mieśiąc od Urzędu Grodzkiego, to jeſt od Woiewody lub Staroſty, abo też od Podwojewodzego lub Podſtarośćiego, Sędźiego i Piſarza Grodzkich. Inne ſprawy należ do Sądow Ziemſkich, abo Rokow, á inne do Roczkow abo Sądow Grodzkich

HISTO-

HISTORYA LITEWSKA
Krótko zebrana na Dwie Części podźielona
CZĘSC PIERWSZA.
Od Panowania Palemona koło Roku 929 do Jagiełły Roku 1381

Pominawſzy inne Hiſtorykow o Początkach Litwy Swiadectwa jako niepewne i ſobie przeciwne prym niech ma:

PAlemon *Kolumna* Rzymianin, ten z *Julianem Dorſprungiem* herbu *Centaura*, *Proſperem Ceſarynem Kolumną*, *Urſynem y Hektorem* *Rozaryuſzami*, i innymi 500. Szlachty Rzymſkiey przez morze Niemieckie i Baltyckie, potym zaś Niemnem, w te kraie przybywſzy osiadł nad Dubiſsą, ludzkością i policyą tak uiął, grube narody, że mu nie tylko Indigenat pozwolili, ale go też ſwym Xiążęciem obrali. On od *Italij* nazwał kray Litalią, albo Litwą. To pewna że Palemona ſzczęśćiem i męſtwem Litwa wybiła śię z pod mocy Xiążąt Ruſkich i onym napotym roſkazywała. Zoſtawił trzech Synow Palemon. *Borka* od którego Jurborg, Kunaſsa, i *Sperę* od którego Wiłkomirz zbudowany. *Kunaſsus* rządźił po Oycu Litwę, wybudował *Kowno*, Żmudź Gim-

Gimbutowi młodszemu synowi, Litwę zaś *Kiernowi* starszemu zostawił. *Kiernus* zbudował *Kiernow* Stolicę Xiążąt. Panował za czasow *Kazimierza* Pierwszego. Wtargnął był potym do Polski, lecz od *Władysława* zbity, od Litwy miedzy Bogi policzony. Panował koło R. 1040.

ZIWIBUNT z Familii *Juliana Dorsprunga* do *kolumn* herbu Litewskiego przydał swego *Centaura*. Zwyciężony od *Romana* Xiążęcia Ruskiego ktory niewolnikami z Litwy orać kazał. Potym się wybił, i przez *Erdwilla* Xiążęcia Nowogrodzkiego i Fundatora do Litwy przyłączył Grodno, Brześć, Drohiczyn, Słonim, Pinsk, Łuck, Połoczanow, ktorych kray 30. Starcow niby Senatorow rządziło, podbił. Panował koło R. 1200.

Kukuwoitis Syn *Zywibunda* do tego Zawolgskich Tatarow Krolik *Balaklai* przysłał po daninę z Litwy, lecz Posłow *Skirmond* Nowogrodzki Xiążę uczęstowawszy, uszy poobrzynać kazał. Za co ogniem i mieczem nastąpił na Litwę *Balaklai*, ale od *Skirmonda* pod Koydanowem zbity. Zatym Mozyr, Starodub; Czernichow, Karaczow, Siewierz odebrany Tatarom. Panował koło R. 1221

Utenes Syn Kukuwoytisa Uciany od Imienia swego fundował. Ten Roku 1277. Inflantskich Kawalerow (ktorzy potym Krzyża-

Krzyżakami zostali) pomagaiących *Konradowi* Mazowieckiemu Xciu przeciw Prusakom, po dwudniowey batalii zbił, że tylko 5. uszło. Dla czego *Konrad* Krzyżakow z *Niemiec* na obronę swą przyzwał.

Ringoldus Syn Gimbuta wnuk Palemona od *Utenesa* Opiekunem uczyniony *Swintoroga* młodego, sobie przywłaszczył Litwę pierwszy zaczął pisać się Wielki Xiążę Litewski Zmudzki, Nowogrodzki, Podlaski, Czernichowski, Siewierski. Urażony o te Tytuły *Swętosław* Xże Kijowski, przyszedł aż pod Mohilnę z Tatarami, gdzie go Ringold po całodzienney batalii, zbił. umarł w Nowogrod: 1235

Mendogus Pierwszy i ostatni Krol Litewski. Tego Synowcowie (ktorych był na woynę Tatarską wysłał, aby poginęli) *Arduiaus* Smoleńskie, *Wikundas* Witebskie, *Theofil* Połockie, Xięstwa opanowawszy nadto złączywszy się z Inflantskiemi krzyżakami, przymusili do wiary, i Krzyżakom Zmudzi i Kurlandyi ustąpienia. Oni mu zaś obiecali postarać się o koronę. Od Arcybiskupa tedy Ryskiego z innymi 600. na połach Nowogrodzkich ochrzczony, tamże przystaną od Innocentego 4. Papieża koroną inaugurowany Roku 1254: *Vitus* Dominikan pierwszym Biskupem postanowiony. Wkrotce *Mendog* z żalu straconych Prowincyi, wiarę porzucił, i Prusy od niey odwiodł.

 Dwa

Dwa woyſka Krzyżackie z Niemiec zaciąg
nione zbioſł. zabity R. 1263.

Troynat Xże Zmudzki, Sieſtrzeniec Men-
doga, zabiwſzy Mendoga Wuja ſwego
rządy objął. *Theofila* Połockiego, (któremu
był Bazylian *Wolſtynik*, Syn *Mendoga* Suk-
ceſſyi uſtąpił) zaproſzonego zabił, i ſam roku
nie panowawſzy od 4. żołnierzy *Mendogowi*
ſprzyiaiących idący do łaźni zabity.

Wolſtynik z Bazyliana Xże Lit. obrany w
Kiernowie Zakonną ſuknią na purpurze
nośił, okrutny na ſwoich, nieſzczęśliwy na
woynach. Jadźwingow ſtraćił, był to narod
bitny i ſrogi, do rabunkow Polſki od Litwy
zażywany. Tych Boleſław wſtydliwy na
Podlaśu (że żaden zplacu nieuſtępował,)
zniośł do ſzczętu, y mieyſca onych *Ruśią* i
Polakami oſadźił: aby śię tey klęſki *Jadz*-
*win*gow zemśćił *Wolſtynik*, w Wojewodztwo
Sendomirſkie wkroczył, lecz zbity w
dźień S. *Gerwazego* i *Protazego*, gdy śię
Z niedobitkami udał ku *Wołyniowi*, od *Le*-
ona Włodzimirſkiego Xcia dla zawarćia poko-
ju zaproſzony, tam w Monaſterze *S. Mi*-
chała w *Włodzimierzu* zabity pan: 1265.

Swintorog Syn Utenela od *Ryngolda* do
rządow niedopuſzczony, dopiero 96. l.
maiący obrany Xciem. Tu gdźie *Wilenka* w
Wilią wpada, naznaczył mieyſce dla po-
grzebow Xiążąt, obliguiąc Syna aby ie po
święcił *Perkunowi*.

Giermond 60. lat maiący obrany Xciem. we-
dle woli Oyca Swintoroga, poświęcił pole
do pogrzebu; wydźielił Gay *Perkunowi*,
poſtawił Kapłanow, ktorzyby *ognia wiec*-
*zn*ego z dębu i ſoſny ſtrzegli, ktory ie-
żeliby kiedy zgaſł, ſpaleniem ſamego Kapła-
na owo mieyſce miało być poświęcone, na-
zwał ie *Swintorohe*, albo święty plac, wynioſł
zatym z Senatem uzbroionym trupa na ſtos
zgotowany, przy nim złożona broń: miecz,
łuk, ſtrzały, ſokoły, dwie ſwory pſow, ſługa
naymilſzy i koń, to gdy płomień ogarnął,
z wielkim płaczem i wrzaſkiem rzucali Pa-
nowie na ſtos, pazury Ryśie, Niedzwiedźie.
Przeto iż wierzyli, że Bog iakiś zaśiadſzy
na Gorze barzo wyſokiey i przykrey, miał ſą-
dźić umarłych, na ktorą aby prędzey wſtąpić
mogli, pazury znimi palili. Trwała ta ce-
remonia aż do *Jagiełły*. pan: 1270.

Giligin po Oycu w Kiernowie od Mar-
ſzałka Litewſkiego, (ktorego to był Urząd)
inaugurowany, po włożeniu Mitry, podaiąc
miecz, mowił *bierz ten miecz, ktorym byś
i śiebie i nas od nie przyjaćioł bronił*, zaś la-
ſkę: *miſz laſkę, abyś łaſkawośćią i ſurowośćią
Panowanie twoie miarkował*. pan: 1275.

Romund zbił pod *Duneburkiem* Krzyża-
kow, gdźie padł zacny Kawaler *Hen-
ryk Tyzenhauz*. Chorągiew pierwſza Krzy-
żacka z Obrazem N. Panny Patronki Inflant-
ſkiey wźięta. pan: 1286.

Trabus Syn Romunda. *Traby* od Imienia swego fundował. pan: 1280

Narymund Syn *Traba*. Stolicę Xcą z Kiernowa przeniosł do Nowogrodka, za *Kolumny* i *Centaura*, *Pogonia* herb Litwie nadał. Podlaśie Polakom odebrał. Bez rady Senatu nic nie czynił. Braći nadał Dźiedźictwa: *Holźy* Xstwa Holzanskie. *Giedrusowi* Przodkowi XżątGiedroyć ow, szerokie na połnoc ośiadłośći. *Daumundowi* Xćiu Ućiany. Troydena wźiął za Towarzysza. pan. 1281

Troydenus zbity od Leszka czarnego, za pomocą S. *Michała*, ktory śię wesnie Leszkowi pokazał, a zaś od *Daumunda* brata, przez naprawionych sześćiu łotrow, w chłopskim odźieniu, niby z supliką go czekaiących; gdy z łazni powracał, Kiymi zabity.

Laurus Bazylian aby śię śmierći Oycowskiey zemśćił wyszedł z Zakonu, zebrawszy woysko sam *Doumunda* zabił. Xiążęćiem obrany, wymowił śię Kapłańską i Zakonną Professyą, zdał rządy *Witenesowi* Marszałkowi, minąwszy prawych Sukcessorow Holżę i Giedrusa.

Witenes z Familii *Cesaryna Kolumny*, za niego: *Peluza* Syn Doumunda z Krzyżakami wpadł do Litwy, i zgromadzonych na wesele Panow, do jednego Xiążęcia, ze wszystkiemi bogactwy zabrał i do Krolewca zawiodł, za co spustoszył Prusy *Witenes*, w Elzberku wźiął Pusz-

kę

kę z Ciałem Pańskim, świątośći depcąc mowił do więźniow: *Jaki wasz Bog, ktory ani śiebie ani was obronić może*, następuiącey nocy od Polakow z obozem zniesiony, w głowę raniony uszedł. p. 1263.

Giedymin syn Witenesa, zbiwszy miedzy *Kownem i Jurborkiem* Krzyżakow, Zmudź, im odebrał, R. 1319. zaraz udał śię przećiw Xiążętom Ruskim, o nieoddany sobie haracz. Naprzod *Włodźimierz* miasto, dobył i *Wołyń* do Litwy przyłączył. *Łuckie* Xięstwo mu *Leon* Xżę. bez woyny poddał. Toż na wiosnę szedł pod Kijow, zaszedł mu z woyskiem *Stanisław* Xżę. lecz od *Giedymina* zniesiony, Tak że Szlachta Ruska pospolitym ruszeniem, ale i ta rozpędzona. Zatym dobywszy *Kijowa*, Xiążęćiem się *wielkim* nazwał. Tymże pożarem Xstwa. *Siewierskie* opanował, i granice Litewskie aż po rzekę *Putywil* rozszerzył, i tu upadła Monarchia *Kijowska*, ktora przez lat 430. trwała. Powroćiwszy z Ruśi *Troki* fundował na swą rezydencyą. Potym *Wilno* z tey okoliczności: Po łowach, (kiedy, na gorze gdźie teraz Zamek, zabił Zubra) spoczywaiąc na placu *Swintoroba* widźiał przez sen na teyże Gorze Wilka żelaznego, á w nim stu innych, ktorzy wyćiem całą Litwę napełniali, tłumaczył mu ten sen, pierwszy Wieszczek *Lizdeyko*; że wilk znaczy Zamek i miasto, ktore gdy wybudujesz, będźie nay-

 sławnieysze

sławnieysze w Litwie, co Giedymin zaraz uczynił. W tym wyszedł czas dwuletnich paktów z Krzyżakami, ktorzy na starcie *Litwy*, przy zwali woyska, *Austryackie*, *Czeskie*, *Szwaycarow*, *Wojewody Ryńskiego*, tym Papież jak na woynę świętą idącym Odpusty nadał. Niedał im pola *Giedymin*, ale gdy oni Zmudź pustoszyli: poszedł do Inflant, i tam daleko większe szkody Krzyżakom poczynił. Zatym go Papież *Jan* 22. do Wiary przez *Frydryka* Arcybiskupa Ryskiego namawiał. Lecz Giedymin żadnych nieprzyimował paktow, ktoreby były z odmianą obrządkow oyczystych. *Władysław Łokietek*, obawiając się aby namienionych woysk Krzyżacy nań nieobrocili, synowi swemu *Kazimierzowi* zaślubił corkę *Aldonę*, z a ktorą *Giedymin* odesłał 24. tysiące więźniow Polskich, w prowadzona z nimi do Krakowa, *Anna* na chrzcie rzeczona. Znowu Krzyżacy na *Zmudź* nastąpili, obiegli *Wielonę*, Giedymin zaś *Frydburg* miasto Krzyżackie, z kąd, w Attaku postrzelony(pierwszy raz bowiem tedy prochu zażywać poczęto) umarł; pogrzebiony zwyczaynie.

Jawnut Syn Giedymina zwoli Oyca obrany. Lecz od *Kieystuta* brata, (ktoremu z Olgierdem rządy woysk były zlecone) złożony, na Xięstwo Zasławskie odesłany.

Olgierd prawie przymuszony od *Kieystuta*, aby jako starszy rządy przyiął, zaraz się

śmierci

śmierci *Giedymina* Oyca pomścił, bo *Prusy* i *Sambią* w popioł obrocił, gdy mu bitwy nigdzie niedali Krzyżacy: Trzech Krolikow Tatarskich Inwazorow Podola i Ruśi nad Nieprem zniosł, i aż do *Oczakowa* Granice rozszerzył. Toż Podole synom *Koryata* brata swego, *Alexandrowi*, *Konstantemu*, *Jerzemu* i *Theodorowi* nadał, ktorzy Kamieniec zbudowali. Po tey woynie do niego w *Witebsku* będącego, przybył Poseł od *Demetryusza Semeczki* w jedney ręce miecz w drugiey ogień niosący z tą propozycyą: *Takich darow od Xiażęcia mego czekay na Wielkanoc w Wilnie, jeżeli mu Siewierza, Wołynia, Kijowa, Witebska niewroćisz, i daniny z Litwy nieprzyszlesz.* Zatrzymany Poseł, aż Woyska lasami przestane, i gdy tylko o mil 18. od *Moskwy* były, dopiero go odprawił dawszy mu Lunt zapalony z tą odpowiedzią: *niech się Demetryusz do Wilna nie fatyguie, bo Olgierd w Moskwie stanie, niż ten Lunt zgore.* Jakoż ledwie nierazem z Posłem pod tym miastem stanął. Niegotowy *Demetryusz* do odporu, pokoy uprośił w te kondycye aby granice Litewskie były aż do *Możayska* i Rzeki *Ugry*, aby za koszty Olgierdowi i woysku płacą wyliczył. Toż *Olgierd* wszedł na Wielkanoc do Stolicy, Kopią w bramie utkwił. i w Cerkwi Jayko malowane Xiążęciu ofiarował, mowiąc: *czy znasz*

te-

teraz Demetry, kto z nas lepszy Kawaler? W ten czas Wileńscy Mieszczanie 14 Franciszkanow, wyprowadzonych od *Piotra Gasztołda* Wojewody, zabili, śiedmiu na Rynku śćięli, śiedmiu z łysey Góry do *Wilenki* zepchnęli, za co Olgierd powróciwszy z Moskwy, kazał śćiąc 50. *Magistratowych.*

Na woynę przećiw Litwie *Klemens* 6. Papież idącym nadał Odpusty, których peregrynuiący do *Rzymu* lub *Kompostelli* dostępuią. Zebrały się potencye: *Ludwik* Krol Węgierski, *Jan* Krol Czeski, *Karol* Margrabia Morawy, *Brandeburczyk*, *Duńczyk*, Krzyżacy *Pruscy i Inflantscy*, *Olgierd* zaś i *Kieystut* zmocniwszy bliższe Prus Zamki, Pospolstwo do lasow odesławszy, wszystkie wioski któręmy te woyska miały iść na mil wiele spaliwszy, *pierwszy* do Inflant, *drugi* do Prus stronami poszli, kędy splądrowawszy wszystko, niezmiernie korzystali, á woyska Chrześćiańskie, niemaiąc zadney żywnośći, z gniewem na Mistrza Krzyżackiego iak na zdraycę rozeszły się w swą. Potym R. 1381. *Olgierd* umarł *w Wilnie*. z *Ulianny* Xżny. Witebskiey zostawił 6. synow, *Włodzimierza* Słuckich XX. Przodka. *Jana Zedzewita*, *Langwina*, *Jędrzeja*, *Wigunda* XX. Trubeckich, *Konstantyna Korygeła* XX. Czartoryskich, i *Lubarta* XX. Sanguszkow Przodkow. Z *Maryi* zaś Xżny. *Twerskiey*, *Jagiełłę*. (ktòrego

Sukcessorem nominował) *Skirgiełona*, *Swidrygiełona*, *Korybuta* XX. Wiśniowieckich i Zbarazkich, *Demetryusza* XX. Koreckich Antenatow i *Wigunda*. Był *Olgierd* przychilny Chrześćianom, dla *Uliany* żony, pozwolił się był ochrzćić, i dwie Cerkwie w Witebsku fundował.

Dokonał też i Kieystut, zdradą *Woydylona*, który z Piekarza na pierwsze Urzędy od *Olgierda* wynieśiony, był w łasce *u Jagiełły*, że mu siostrę swoię poślubił, miał to za złe *Kieystut*, przeto go o rebellią u dał *Woydyło*, i taiemnie się z Krzyżakami na zgubę jego zmowił, *Jagiełło* zaś *Woydałtowi* Synowi Kieystuta Starostwo Połockie odiął, czym rozgniewany *Kieystut*, w pada do Wilna, *Woydylona* na szubienicę, *Jagiełłę* do więźienia dał. Zkąd wyproszony od *Witołda* na Xstwo *Krewskie* zasłany. Tam *Jagiełło* zebrawszy woysko, nagle opanował *Wilno*, przypada *Kieystut*, wychodzą obie strony w Pole, niedufaiąc swym siłom *Jagiełło* o pokoy prośi przez *Witołda*, na którego perswazyą idźie do Jagiełły dla podpisania Traktatow Kieystut, przyięty z radośćią, aże noc następowała, zaproszony do *Wilna*, kędy dany dowięźienia, potym zaduszony, Kawalerniewysławiony, Krzyżakow około dwudźiestą potyczkami Zwyćięzca. W niewoli był razy cztery u *Polakow* za Kazimierza W. (który Litwie, *Podole*, *Wołyń*,

Brześć i Belskie Woj wodztwo odebrał,) ale ztamtąd uszedł, zdradż wszy straż obietnicami przyięcia wiary, *u Krzyżakow* razy trzy. Zostawił synow: *Witołda, Patryka, Towtiwila, Zygmunta, Andrzeja, Woydata, Daugosta,* wszystkich żołnierzy.

CZĘSC WTORA
O Rzeczach Litewskich Od Panowania Familij JAGIELONSKIEY.

JAGIEŁŁO straciwszy Stryja, chciał i *Witołda* zabić, lecz go *Anna* zona z Zamku *Krewskiego* przebranego w suknie swey Pokoiowey, wyprowadziła, zatym uciekł do *Krzyżakow*, gdźie do niego zbiegła się Zmudź ofiaruiąc mu ludzi i pieniądze na woynę. Zrabował tedy z nimi i z Krzyżakami Litwę aż przez prywatnych Posłow o łasce *Jagiełły* upewniony wrocił się do Litwy, udarowany Powiaty, *Brzeskim Grodzieńskim, Wolkowyskim.* Tegoż czasu po trzyletnim Interregnum Polacy obrali *Jadwigę* Corkę *Ludwika* Węgrzyna, o ktorey przyiaźń gdy się wielu starało, *Jagiełło* też przysłał braci swych z podarunkami, obiecuiąc zostać Chrześćianinem. *Litwę* z *Polską* złączyć, *Pomeranią, Prusy, Sląsk* ody-

odyskać, wysłani wzaiemnie do niego Posłowie, zaprafzaiący go. Przybył tedy R. 1386. do *Krakowa*; i tegoż dnia Pannie Krolowey oddawszy wizytę, nazajutrz przez *Witołda* i *Skirgielona* podarunki wielkie ofiarował, na trzeci dzień to jest 14. Lutego od *Bodzęty* Prymasa ochrzczony Imie wżioł *Władysława*. Toż uczynili i bracia jego, zaś 19. Lutego po ślubie z *Jadwigą* sam Koronowany. Lustruiąc *Polskę* znalazł, w Poznaniu *Jana Wenecyusza* Sędźiego, ktorego lud *Krwawym Diablem* nazywał, tego na wieczne więźienie skazał, i dobra konfiszkował.

Powroćiwszy do Litwy z *Jadwigą* i z *Senatem* Polskim, złożył Seym, na zniesienie Bałwochwalstwa; zaraz tedy na mieyscu *Perkuna*, Kościoł S. *Stanisława* Zbudowany, od *Bodzęty* poświęcony, kapituła fundowana. Pierwszy Biskup *Andrzey Wasillo* Franciszkan, Spowiednik Jadwigi postawiony, nadto postanowiono: aby Katoliczki nie szły za Dyzunitow, aby Kościelne dobra wolne były od Poborow, aby Sąd Swiecki żadney władzy nie miał nad Duchowienstwem. Po Seymie Krolowa wroćiła się do Polski, *Jagiełło* zaś udał się na na wrocenie Litwy. Pogaszone *Ognie wieczne*, Bałwany, Ołtarze obalone. *Węże* pozabiane, sam Krol po Litewsku Katechizm prawił, ochrzczono w Rzece *Swiętey* 30000.

Raz

Raz Xiędz, wycinaiąc Bałwan *Perkuna* zaciął się w nogę siekierą, krzyknął, lud że go *Perkun* skarał, lecz on ranę przeżegnawszy, zaraz ozdrowiał. Gdy powrócił do Polski Krol, *Gniewosz* Podkomorzy Krakowski, udał *Jadwigę* o cudzołostwo, sądził Senat sprawę, uznana niewinność Krolowey, przysięgą od niey stwierdżoną, Podkomorzy zaś kalumnią z pod ławy odwołał.

Kazimierz Skirgiełło Xiążęciem od Krola uczyniony. Dla pijanstwa i okrucieństwa (wielu bowiem u stołu z małych tacyi pozabijał) wszystkim obrzydły. Przeto chcąc go zrzucić *Witołd* naprzod tentował opanować *Wilno*, lecz od *Moszkorowskiego* Gubernatora, odpędzony, uciekł do Krzyżakow; zkąd przeprosiwszy Krola przez list, i trzy Zamki im zrabowawszy uszedł, Kommendantow do Krakowa zasłał, spodziewaiąc się za to Xięstwa: Lecz gdy niedostał, znowu się kusił o *Wilno* przez 400. żołnierzy wprowadzonych do Miasta, za postrzeżeniem od Miszkorowskiego zdrady, powtorc uszedł do *Krzyżakow*, i znimi Litwę najachał, Zamek Wileński dobywaiąc go zapalił, uciekaiącego z pożaru *Korygayłę* brata Jagiełły ścigł, *Narymunda* Pinskie Xżę, idącego na odsiecz *Miszkorowskiemu*, poymanego, i za nogi zawieszonego sam z łuku zabił, więcey niewskorawszy, wro-

wrocił się do Prus. Jeszcze trzeci raz z *Krzyżakami* chciał Wilno opanować, ale nic niedokazał; aż też umarł Wigund brat Jagiełły (ktoremu Krol Xięstwa zyczył.) Namowiony Witodł od *Henryka* Biskupa Płockiego, złupiwszy kilka Zamkow Krzyżackich, uszedł do Wilna, od *Oleśnickiego* przyięty, za przybyciem Krola od *Wasiłły* Biskupa na Xięstwo inaugurowany. *Skirgiełło* zaś na Xstwo Kijowskie przeniesiony:

Witołd zaraz woynę Krzyżacką wytrzymał. *Swidrigiełło* brat Jagiełły z Konradem Mistrzem sprzysięgli się nań, zaprosił tedy na tę woynę *Konrad*, pierwszych z Europy Kawalerow, ktorym pod *Malborkiem* bankiet sprawił, u stołu pierwsze mieysce miał *Kinodlut* Austryak, że zabił sam 60. Turkow goniących się za nim, inne inni podług zasług. Wydał nań *Konrad* złota grzywień 50000. krom naczynia złotego i srebrnego, ktore się po każdym noszeniu, dostawało biesiaduiącym. Pod Wilnem zbił *Witołd* z tego woyska 30000. rozpędził 20000. *Konrad* z rany gangreną zarażony, przy śmierci szczekał iak Pies, umarł bez pokuty i Kapłana, i Słusznie; bo Xięży psami za życia nazywał. Potym *Witodł* nastąpił na Xiążęta Ruskie, o nieoddaną daninę. *Demetryusza* Siewierskiego zbiwszy, złożył, ktory uwolniony z więzienia fundował *Zbaraż* i *Wiśniowiec*: *Włodzimierza* Ki-

Kijowſkiego do abdykacyi przymuśił, a na jego mieyſce dał Skirgielona, ten w krotce, z łowow powracaiący od Czercow otruty. *Theodora Koryata* zniosł, dobył Kamienca, Podole do Litwy przyłączył, lecz ie dla *Jagiełły*, wziąwſzy 40000. złotych Polakom uſtąpił. *Swidrygielowa* ktory już był z Inflantſkiemi Krzyżakami Ruś białą opanował, poymał i do Krola odeſłał.

Przeciw *Tamerlanowi*, przeprawiwſzy się pod *Azowem* wygrał; niewolnikow Tatarow niezmierną moc zabrał, iednych darował *Jagielle* drugich w Litwie nad *Waka* oſadził. Drugi raz mu się przeciw temuż niepowiodło, ledwie ſam uſzedł. Uwolniony od Krola *Swidrygielo*, znowu z Krzyżakami Litwę puſtoſzył, nie mogł mu dac odporu *Witołd* że woyſko na przeſzłey z Tamerlanem woyni ſtracił. Uſtąpił im tedy Zmudź, lecz ich z niey po 4. leciech wygnał z tey racyi: Dla głodu w Litwie, wyſłał Krol zboża 20. ſzkut Wiſłą, ktore że *Krzyżacy* pod Krolewcem zabrali. *Witołd* im Zmudź odebrał. Gdy się oto na woynę gotuią, poſłał Jagiełło *Kurowſkiego* Prymaſa do *Ulryka* Miſtrza, aby Litwy niezabał; lecz gdy zuchwale się odkazywał, rzekł mu *Kurowſki*. *Jeżeli wnidzieſz do Litwy, Polakow będzieſz miał w Pruſiech*, na co Ulryk: *woląż na Głowę naſtapić, niż na nogi*, i zaraz w ziemię Dobrzyńſką wkroczył. Szedł

przeciw niemu *Jagiełło*, przyprawiwſzy się Poſty i Jałmużnami, Dniem przed bataliją wicher Krzyżackie namioty rozrzucił; zaś w nocy widziany był na powietrzu, Mnich z Krolem walczący, lecz za przybyciem Oſoby w Biſkupim ubierze, przekonany od Krola. Nazaiutrz gdy *Jagiełło* Mſzy S. ſłuchał, przyſłał *Ulryk* dwa miecze (Jeżeliby się nie mieli czym bić) ieden dla Krola drugi dla Witołda. Dana zatym batalia pod *Grunewaldem*, Litwa i Tatarowie poſzli w roſypkę, tylko się *Witołd* z Wojewodztwy *Wilenſkim*, *Trockim*, *Nowogrodzkim* i *Zmudzką* przyłączył do Polakow. Padło Krzyżakow 50000. w niewolą wzięto 14000. *Ulryk* ſam zabity, wzięty oboz bogaty, Chorągwi 51 w Kościele Krakowſkim zawieſzone, gdzie Krol z Tryumfem ſzedł piechotą.

Zayrząc tego ſzczęścia Jagielle *Zygmunt* Ceſarz, obiecał *Witołdowi* Koronę, aby się z Litwą oderwał, zrozumiawſzy to *Jagiełło*, złożył Seym w *Hrodlu*, gdzie Unia ponowiona przyſięgą obu narodow. Potym się *Jagiełło* i Witodł obrócili, ku nawróceniu Zmudzi, przyſzedł do nich ſtarzec ieden w poſelſtwie od innych; mowiąc; *Ponieważ Bogowie naſi, i ciebie i nas niebronią, zatym do waſzego Boga jako mocnieyſzego przyſtaiemy.* Gdy Mikołay *Węzyk* Dominikan nauczał Ich o ſtworzeniu świata, inny ſtarzec okrzyknął go: *Mężowie Kłamſtwo to*

wszystko co ten Młodzik mowi, Ja blisko stu lat żyię, a tego niepamiętam, ledwie Krol tumult uspokoił swą powagą. Toż wycięte Bałwany, *ogień wieczny* nad Niewiażą zgaszony, Biskupstwo z dochodami na 6. Kanonikow fundowane. Wrocił się do Polski Krol po śmierci drugiey żony Anny Austryaczki, poiął *Elżbietę Pilecką* Wojewodżankę Sandomirską, ktora wkrotce umarła. Po niey wziął czwartą *Zofią* X. Kijowską, rzeczoną *Zośka.*

Do *Witołda* przybył *Tachtames* Carewicz Tatarow *Zawogłskich*, o pomoc przeciw *Kieremferdenesowi* Intruzowi na Państwo po *Zeladinie*, inaugurowany w Wilnie na Carstwo, wyprawiony z posiłkami Litewskiemi, lecz od *Kieremferdena* zniesiony i zabity. Po nim także przybył młodszy brat *Jeremferdenes* i ten koronowany w Wilnie bogatą Czapką, przez *Mikołaja Radziwiłła* Marszałka Lit. na Tronie Oycowskim (zrzuciwszy Intruza) ufundowany. Za co Tatarowie byli Witołdowi na zawołaniu. Czechowie go też na Tron zapraszali, ktorym posłał *Zygmunta Korybuta* Synowca swego.

Widząc *Zygmunt* Cesarz że się fakcya Jego przez Posły o koronie Lit. nienadała, prosił *Jagiełły* o naznaczenie mieysca gdzieby się o powszechnym pokoiu ustnie rozmowili, naznaczony *Łuck*, kędy krom Panow

now i Xiążąt oboyga narodow, przyiechał Cesarz z żoną, *Eryk* Krol Swedzki i Duński, *Posłowie Paleologa* wschodniego Cesarza, *Bazyli* Moskiewski, *Borys* Twerski, *Olza* Rezański, wielcy XX. Dwa Tatarscy Krolikowie, dwa Mistrze Krzyżaccy, wszystkich Witołd przez dni 50. podeymował, na dzień wychodziło 70. Wołow, 1400. Baranow, 100. beczek miodu krom wina. Tu Cesarz z Krolem naradzał się o woynie Tureckiey, z Witołdem zaś o koronie, aż też jawnie prosił Krola, aby bratu nieprzeszkadzał do korony. Odłożona ta rzecz do Senatu, prosił *Witołd*, aby tey radzie był przytomny, spodziewaiąc się że mu się w oczy żaden niesprzeciwi, iakoż milczeli wszyscy, lecz *Oleśnicki* Biskup Krakowski żwawie mowił, zdrady *Cesarskie* odkrył. *Witołda* o przysięgę napominał, za nim inni, urażony *Witołd* wyszedł grożąc, że mimo ich zdanie, miał przedsięwzięcie swoie wykonać, zatym, w nocy Krol niepożegnawszy Cesarza uiechał. Potym posłał *Oleśnickiego* do Witołda, ofiaruiąc mu Koronę Polską, by tylko *Unij* nietargał, czym nie co uśmierzony. Lecz znowu od Pochlebcow namowiony, już ani Krola, ani Papieża niesłuchał, tylko z Cesarzem rzecz miał, zaprosił na koronacyą Xiążąt Moskiewskich, Krolikow Tatarskich, w tym przeięty list Cesarski, gdzie na 16. 8bra. R. 1430. koronacyą

 nazna-

naznaczał, i że iuż Posłowie z koroną od niego wysłani. Przeto pospolitym ruszeniem Szlachta Polska Granice od Niemiec osiadła, o czym dowiedziawszy się *Witold*, z melachonij i z przedłużoney z Gośćmi o choty zachorował, Gości rozpuścił, Króla do Litwy przyzwał, i gdy się iuż zle miał, prosił go, aby mu choć na trzy dni korony pozwolił. Lecz nieuprosiwszy, przepraszał go, toż Sakramentami opatrzony umarł w Trokach, pogrzebiony w Wilnie.

Bolesław Swidrigieło Brat Jagiełły wraz po swey inauguracyi niewdzięczny Królowi, po śmierci Witołda, *Jerzy Kierdey* o panował *Kamieniec*, i Polskim go osadził Garnizonem, o co *Swidrigieło* Króla niewstydliwie łaiąc do brody się Jego miotał, Polakom Szubienicami groził, prawie w więzieniu będący *Jagiełło*, posłał *Tarłę* do *Michała Buciackiego*, Kommendanta, aby ná *Swidrigiełę*, *Michałowi Baba* Kamieniec oddał. Lecz *Thczyński* i *Drzewicki* Dworzanie, opisawszy z niewagę Królewską! list zawarli w Swiecy woskowey, przekupili Pokojowego *Tarły*, aby zaraz tę Swiecę *Buciackiemu* oddał, to do niego mówiąc: *Jeżeli nie chce pobładzić, niech światła szuka w świecy*, przeczytawszy list Buciacki, obu Posłow dał do więzienia; w tym słysząc *Swidrigieło* o Pospolitym ruszeniu Szlachty, za krzywdę Króla, dopuścił mu odia-

iachać. Jednak wtargnął do *Podola*, ale od Fortec odpędzony uszedł do *Łucka*, ztamtąd (gdy dobywali Polacy) zdawszy Fortecę Jurzie abo Jurażie (który Jey obronił) umknął do Litwy. Jagiełło zaś przeciw niemu przyzwał *Zygmunta Kieystułowicza* brata Witołda z *Siewierza*.

Zygmunt I. skoro wszedł do Litwy, zaraz *Swidrigieło* uszedł do Smoleńska, inaugurowany tedy od *Oleśnickiego*. Lud od przysięgi *Swidrigiele* uczynioney Papieskim Dekretem uwolniony. Zygmuntowi wierność stany przysięgły. Zebrawszy woysko z Rusi *Swidrigieło*, z częścią posłał *Ostroga* do Podola, które Samotulski zbił, o mil 40. batalia była od Lwowa, Królowi iednak tegoż dnia niewiedzieć kto, modlącemu się w Kościele oznaymił zwycięstwo. Z drugą Partyą sam szedł do Litwy, ale i ta od *Zygmunta* zniesiona. Który że *Moniwida* Woiewodę Wilen: i *Rombowda* Marszałka Lit. Partyzantow *Swidrigieły* kazał ściąć, popadł u wielu w nienawiść. Zato zwycięstwo fundował *w Oszmianie* kollegiatę Kanonikow; wkrótce potym umarł *Jagiełło* w Grodku z zaziębienia, że długo w noc słuchał Słowika. Był Król wielkich Cnot. *Oleśnickiego* lubo go przyostrzey napominał, kochał osobliwie, umieraiąc posłał mu Pierścień ślubny od Jadwigi. *Bazyleenses* go chcieli oderwać od *Eugeniusza* Papieża,

lecz nie wſkòrali. Podczas Elewacyi upadał na kolana, i żdźbło kruſzył. Odebrał z Węgier koronę, berło, iabłko i miecz *Bolesława Chrabrego*, które tam uwiozła była *Elżbieta* Matka Ludwika Węgrzyna. Nastąpił po nim *Władyſław Warneńſki* z *Zofii* urodzony, (iemu *Witodł* przyſłał był Kolebkę ze ſtu funtow ſrebra) za życia Oyca przez taiemne ſuffragia obrany. Ten na ſwey koronacyi *Ruſka i Podolſka* Szlachtę porownał z Polſką, zniosł dawne zwyczaie, że Ruś powinna była bez Żołdu, ſwym Xiążętom na woynach aſſyſtować, także Zamki i ſosſy poprawiać, z każdego ſtaja gruntu płacić 4. groſze, i dwa korce Owſa i pſzenicy dawać.

Znowu na Zygmunta *Swidrygiełło* z Moſkwą, Tatarami, Ślązany, Inflanczykami, Czechami naſtąpił, przyſzło na pomoc od Władyſława 8. tyśięcy Uſaryi, ktorzy złączywſzy się z Litwą woyſka te pod *Wiłkomierzem* znieśli, poymano 40. Panow i Xiążąt Lit: ktorych że Zygmunt kazał pościnać, zgubę ſwą przyśpieſzył. Potym złożył Seym w Wilnie chcąc możnieyſzych wygubić. R. 1440. Zrozumiał to Jan Czartoryſki, Kawaler mężny, aby Oyczyznę od Tyrana uwolnił, zmòwił się nań z Pany i z Koniuſzym Skobeyką. Ten w Sobotę przed Kwietną Niedźielą, w śianie utaionych 600. zbroynych w prowadźił do Pałacu,

łacu, nazaiutrz gdy się Dwor Xiążęcy rozſzedł na Nabożeńſtwo, a Zygmunt Mſzy S. w Pokoiu ſłuchał, w padli na Pałac ſprzyśiężeni onego zabili, Skobeyko mu głowę żelazem z kominka porwanym przebił, inni ſkłoli. Zatym Chorągiew biała, na znak wolności wywieſzona. Gdy się ziechały na Seym ſtany, uradzono, aby mu pogrzeb ſolenny w Wilnie ſprawić. Był Zygmunt okrutny, pełen ſuſpicyi, gdy kiedy dwoch rozmawiaiących z Pałacu poſtrzegł, kazał ich brać na konfeſsaty oſobno, ieżeliby się w ſłowach ich niezgadzali, zabijani byli.

Kaźimierz Syn Jagiełły od Litwy obrany; (Ze iuż był Krolem Węgierſkim *Władyſław*, o ktorym to oſobliwa, Koronowany koroną z głowy S. Stefana zdiętą, zbiwſzy raz 30000. Turkow, gdy się drugi raz gotował, kupił u niego pokoy na lat 10. *Amurat* Turecki, lecz *Julian Kardynał*, uwolnił go od przyśięgi i na woynę namowił gdy przyſzło do potrzeby, (że tylko 20000. miał woyſka *Władyſław*) liczbą przemożony, przebiwſzy się do ſamego *Amurata*, od Janczarow zabity.) Dopiero się *Kaźimierz* w Litwie ubeſpieczył. *Atzgereia* wygnanego z Krymu, z Staroſty Lidzkiego, Carem w Wilnie inſtallował, i przez Jerzego *Radźiwiłła* na tron Oyczyſty wſadźił. Sam też na Krolestwo Polſkie obrany R. 1442. Rządźił oba narody mniey ſzczęśliwie

śliwie. Napominał go w Senaćie *Oleśnicki* żeby porzućiwszy Łowy starał śię o dobro Pospolite; Zeby sprawiedliwość sprawował, Dobr Kośćielnych nie ućiskał.

Prusy nie mogąc znieść okrutnego Krzyżakow panowania poddały się Kaźimierzowi z Biskupami swymi, Warminskim Chełminskim Pomezańskim, i Sambinskim; w *Grudźiadzu* na Seymie wierność przysięgły, oco z Krzyżakami trwała woyna przez lat 13. aż *Paweł II* Papież pogodźił strony, *A by Krzyżacki Mistrz w Senaćie po lewey pierwszy siadał, aby każdy po swym obraniu wierność Krolom Polskim przysięgał.* Prusy na Woiewodztwa Malborskie, Pomorskie, i Chełminskie podźielone. Wydał na tę Woynę Król 190. beczek Złota, Krzyżay 114. Zginęło krom Woluntaryuszow, *woyska* 85. tyśięcy, z Miast zaś Królewskich 117000. *Krzyżacy* woyska straćili krom Chłopow 69000. wśi spalili Polacy 19000. Krzyżackich; zostało im śię tylko 3000. Po tey woynie dla zapłaty woyska zezwał po dwu z Woiewodztw i Powiatów Szlachty do *Piotrkowa* na radę, i od tego czasu trzeći stan Rycerski do rady wchodźi, przedtym tylko Król i Senat rady odprawował. Zniosł w Kapitułach wolną Elekcyą Biskupow. Po *Oleśnickim* kazał obierać na Krakowskie *Gruszczynskiego*, lecz oni obrali Brzezinskiego ten dla boiaźni Króla zrzekł śię

śię swey Elekcyi. Pius Papież dał trzećiego to iest Siennickiego. Lecz przemogł Król za Gruszczynskim. O nim *Kromer* Pisze że będąc razem i Krakowskim i Gnieznienskim, chćiwie zebrane dochody obracał na brać ią, umarł w Manij, obiedwie Kapituły mu pogrzebu niechćiały sprawić. *Misael* Kijowski Biskup *R.* 1476. po Synodźie prośił Papieża Syxta 4. przez Sołtana Podskarbiego Litewskiego o potwierdzenie Aktów, i o Jubileusz i o ludźi mądrych. Ktorzyby podług ustaw S. Zboru Florentskiego Ruś z Łaćinnikami pomiarkowali.

Początek upadaiącego szczęśćia Litwy R. 1478. Jan *Bazylewicz* odiął *Nowogardya* wielką, wywiozł Skarbow 300. Karawanow, także Xstwo *Twerskie*, XX. *Siewierscy* że iednemu ćisnącemu się do Pokoiu Krolewskiego, Odzwierny palce drzwiami przyćisnął, poddali śię *Janowi*. Toż uczynili XX. *Bielscy*, *Boratynscy*, i *Worotynscy*, upominał śię oto Król przez Xiążę *Włodźimierza Massalskiego*. W tym gdy śię na woynę przeciw *Władysławowi* starszemu Synowi Królowi Czeskiemu gotuie, (że *Jana Albrychta* ubiegł do korony Węgierskiey) w Grodnie umiera, wydźiedziczywszy go testamentem. Zalećił Polakom *Albrychta*, Litwie *Alexandra* do rządow, *Zygmunta* zaś naymłodszego obudwu opiece. Bo *Fryderyk* iuż był Biskupem Krakowskim

ſkim i Gnieżnieńſkim, i Kardynałem. S. zaś *Kaźimierz* przedtym R. 1484. poſzedł do Nieba, Krom tych Synow zoſtawił 4. Corki wydane. *Jadwigę* za Bawarſkie, *Zofia* za Brandeburſkie, *Barbaręza* Saſkie, *Elżbietę* za Legnickie XX. wſzyſtkich z Elżbiety Auſtryaczki, Matki Krolow, Żył lat 64. panował 32.

Alexander poiął Helenę Corkę Jana Bazylewicza, ktory Litwie odebrał *Staroduh*, *Czernichow* i *Nowogrod*, gdy śię gotował oto na woynę, od Polakow po śmierci Albrychta na tron wezwany, koronowany od Brata *Fryderyka* Kardynała, (nie zaś Helena) odieżdżaiąc do Litwy zoſtawił *v Regem* Kardynała, ten prezydował na Seymach i wakanſe rozdawał. Panował lat 14. w uſtawicznym niepokoiu. Zewnątrz od *Moſkwy*, *Krzyżakow*, *Tatarow*. Wewnątrz od Michała *Glinſkiego*. z ktorego namowy, gdy Krzyſztofowi *Illiniczowi* odebrał Staroſtwo *Lidzkie*, Senat i Szlachta go przywrociła. O co rozgniewany Krol Woiewodę Trockiego *Monivida* zrzućić, innych chcąc potraćić, złożył Seym w Brześciu, lecz przeſtrzeżeni od Jana *Lackiego* Kanclerza, do Zamku żaden nie wchodźił; chćiał tę ſprawę Senat Polſki pogodźic, ale Krol rzeczy do Litwy odłożył. Toż Biſkup Wileńſki *Tabor* wziął mowę: *Bez winy naſzey znośiemy gniewu twoy ſprzećiwiliśmy śię nie tobie, lecz złey ra-*

rádźie. Znam cię za Pana mego i ſzanuię, i to też wiem, żem ieſt twym Paſterzem, z Urzędu obligowanym, abym ćię od tego odwiodł, co ieſt i prawom naſzym i przyśiędze twoiey przećiwne. Bog niech ſkarze tego, kto zgodę powſzechną targa, tylko to wyrzekł Biſkup, Krola paraliż ruſzył, zaiachał do Wilna, wkrotce wtargneli Tatarzy do Litwy, przećiw ktorym poſłał Glinſkiego w 7000 Szlachty, ktory ich znioſł 20000. pod *Kleckiem*, więźniow odebrał 4000. u ſłyſzawſzy o tym *Alexander*, weſtchnął z radośći, i umarł R. 1506. wieku 46.

Zygmunt II. Polſki I. co przypadł tylko z Słąſka, od Litwy (dla boiaźni ſakcyi Glinſkiego) obrany, potym na Tron Polſki koronowany 1507. R. wyieżdżaiąc na koronacyą poſłał 150000. zł: Tatarom, aby *Moſkwę* naiazdami od wtargnieniá do Litwy wſtrzymywali. *Glinſki* zamyślał o Xięſtwie Lit: lecz zdrady Jego obiawione przez Jana *Sapiehę*, chćiał śię wywodźić, ale że Sąd Krol przewłoczył, zabiwſzy *Zabrzezinſkiego* Marſzałka, ućiekł do Moſkwy, Ruś burzył, chcąc *Monarchia Kijowſką* przywrocić, prośił *Maximiliana* Ceſarza o koronę. Dane mu rządy nad woyſkiem, lecz dwa razy przegrawſzy chćiał uyść do Litwy, i iuż był przeiednał Krola, co gdy Panowie Litewſcy oznaymili *Iwanowi* dany do więźienia, zkąd ná prozbę Wnuczki

ki swoiey. á żony *Iwana* uwolniony, do godności wrocony, Opiekunem młodemu Synowi *Iwana* uczyniony gdy Wnuczkę o konfidencyą z Owczynem upominał, oślepiony, zgnił w więzach. Konstantyn *Ostrog* z Moskwy gdy woysko na Tatarow prowadził uszedł do Krola, uczyniony Hetmanem zbił Moskwę i Tatarow razy 36. był Kasztelanem Wilen: fundował w Wilnie Dyzunitow. Uprośił Król u *Juliana II.* Papieża *breve*, aby tylko Szlachta Prelatury, Kanonie miała. Juliusz zaś R. 1510. Odpusty dla tych nadał, ktorzybyśię przyłożyli na woynę Turecką, zkąd *Luter* wźiął okazyą herezyi. R. 1511. zakazał towarow Polskich woźić do *Wrocławia*, we czterech lećiech ledwie nie pusty został *Wrocław*. aż musieli do Polski przyieżdżać.

Po *Barbarze* Wojewodżiance Siedmiogrodzkiey poiął *Bonę* Sforcyą Xżnę *Medyolańska*. Tey po zaręczynach, Matka dała Pierśćien, z napisem na dyamenćie: *Benedicat Te DEUS & crescere faciat in Gentem multam*. Ta konno do *Krakowa* przybyła. Na Erekcyą *Mincy* po groszy 12. z Włoki postanowił. Opiekował śię Krolestwem *Węgierskim i Czeskim* po śmierći *Władysława* Brata (ktory z Wiednia z Zygmuntem powroćiwszy umarł) Syna Jego *Ludwika* przez list upominał, aby Mszy nabożnie słuchał, aby przedemszą nie iadał, aby śię ło-

łowami w Swięta niebawił, aby Psow przy stole swym nieći rpiał, w napoiu wstrzemięźliwość chował, aby mądrych i starych do rady zażywał, Kończąc: moc nasza i szczęśćie w ręku Boskich, à my iako pył przećiw wiatru. *Woyćiech Brandebur zyk* Mistrz Krzyżacki Siestrzan Zygmunta po kilka kroć źbity że zwykłey przyśięgi zostawszy Mistrzem nieczynił) prośił Króla, aby mu nadał Tytuł *Xiażęcy*, otrzymawszy deklaracyą przybył do Krakowa zrzućiwszy iuż habit; gdźie od *Zygmunta* przed Ratuszem na Tronie śiedzącego chorągwią białą podaną, i łańcuhem złotym inwestyowany Xiążęćiem na Krolewcu i Sambii nominowany. Kròla *Panem całych Pruss* uznał i poprzyśiągł wierność, powròciwszy poiął Królewnę Duńską. Muśiał na to Krol pozwolić, żeby *Woyćiech* Prusow iuż zlutrzałych niezbuntował, nadto że mu *Szwed* i *Duńczyk*, iuż Luterani, pośiłki obiecowali, że *Jerzy* Sambieński Biskup, poiąwszy Mniszkę S. Bernarda, Xienią od lat 38. Profeskę, i Gerard Pomezański zlutrzeli, złym przykładem i namową lud do Woyćiecha ćiągneli. *Gdańszczanie* też zrzućiwszy Katolicki Magistrat myślili śię poddać onemu, lecz ich pośmierzył Król, kazawszy 13 Hersztow śćiąć R. 1526. Po zmarłym Janie Xćiu Warszawskim Mazowsz do Polski przyłączony. R. 1548. umarł

Krol

Król *Zygmunt* 1. Aprilis w dzień Wielkonocny Panowania swego 42. wieku 83. nazwany *Pater Patriæ* Biskupow iako Panow swoich szanował. Dwor tylko z Szlachty chował. Bonie Królowey Mazowsz w Posagu wydzielony.

August Zygmunt w dziewięciu lat, na Xstwo Litewskie, i Polskie Krolestwo obrany, z Oycem na iednym Tronie siedząc przysięgę wierności *w Krakowie* odebrał. Do 17. lat miedzy Froncymerem matki edukowany. Poiął *Katarzynę* Ferdynanda Króla Rzymskiego Corkę po niey *Barbarę Radziwiłłownę* Kasztelankę Wileńską, Wdowę po Gasztołdzie Wojewodzie Trockim. Po tey *Elżbietę* Katarzyny Siostrę, lecz ią odesłał, z żalu w drodze umarła. Na Stypie po Oycu potrawy we *Srzodę* z mięsem dał pierwszy raz, bo Polacy ten dzień na pamiątkę, że Judasz, weń Chrystusa przedał, pościli. Za niego wzmogły się Herezye. Powaga Biskupow zelżona, *Stanisław Orzechowski* Kanonik Przemyski poiął żonę, za co go Biskup Dziaduski surowie sądził, lecz od *Piotra Kmity* Wojewody Krakowskiego protegowany na Synodzie Warszawskim sprawę wygrał, ta gdy w pięć lat umarła. wrociłsię *Stanisław* do Urzędu i godności. *Zwinglianska* Sekta przez Stankara Włocha wniesiona; w Wilnie *Wiklef* nieiaki oszust, w Kościołku S. *Anny* Luterskie błędy rozsiewał

siewał dla Niemcow, potym w Domu *Morsztyn. Eliasz* Woiewoda Wołoski zbisurmanił się, Mahometem od *Solimana* nazwany, gdy trzykroć Krucifix podeptał. *Luter* też Biblią swoię Zygmuntowi dedykował. Gdy raz Król iachał do Zboru, zaszedł mu Biskub Paweł w Kościelnym ubierze i wziąwszy za Cugle Konia rzekł, *dokąd idziesz Królu, opuszczasz Matkę: ktora cię na tę godność wywyższyła, a udaiesz się do Macochy*, czym zawstydzony wrócił się. *W Twardowskim* Czarnoxiężniku dziwnie się kochał. z Moskwą wiele miał trudności, że Iwanowi po zawoiowaney *Astrahanii*, tytułu *Cara* niedawał, tak dalece że on też Augustowi Tytułu *Króla* nieprzyznawał. *Furstemberg* Mistrz Krzyżacki Arcybiskupa Ryskiego, że do Sekty Luterskiey nie mogł namowić, uwięził i dobra spustoszył. Za co posłał Król Mikołaia *Radziwiłła* z 100000. woyska, przestraszony *Mistrz* pokoy uprosił, i z całą Prowincyą poddał się Litwie R. 1557. w rok od Iwana naiachany, w niewolą wzięty z Biskupem Derpskim, ktorego czasu *Iwan* podpisał się do Króla w liście *Carem i Panem Kurlandyi i Inflant*. Nastąpił *Gotard Kotler* ostatni Mistrz Inflantski, ten pierwsze Pakta poprzysiągł, złożywszy habit, *Krzyż* i *pieczęć* Urzędu swego do Skarbu Litewskiego oddawszy Xiążęciem Kurlandyi i Semigalij o- gło-

głoszony, był ten Zakon Rycerski *w Prusiech* i *Inflanćiech* 333. lat. Za *Ketlerem* poszli *Kanonicy* Ryscy, List obronny otrzymawszy od Krola, Dobra miedzy śię podźielili. Na *Seymie* Wileńskim woysko *Kwarćiane* ktoreby na Granicach przeciw Moskwie i Tatarom stało, postanowił, naznaczywszy im Zòdł od Jarzma Wołow 5. groszy potym dla nich czwartą część dochodow swoich z krolewszczyn ustąpił. Na *Seymie Warszawskim* Zrzekł śię Tytułu *Haeredis* albo Dźiedźica Litwy i Ruśi. *Unia* Ostatnią na Seymie *Lubelskim* zakonkludował, przyłączywszy do Polski Podole i Kijow R. 1569. zaś na *Seymie* Warszawskim gdy śię starał *Mazowsz* przyłączyć do Litwy a nie mògł dokazać, z Alteracyi Zachorował: u marł w Knyszynie. 1572 był wielkiey ćierpliwośći, zdał śię przymowek i Tyrow od wieku Senatorow nieczuć, lecz niemnieyszego uporu w swym Zdaniu, ostatni Po mieczu Jagiellonczyk.

PRZYPADKI w LITWIE

1 *Za innych Krolow.*

1 Za Stefana *Batorego* była woyna z Moskwą, kiedy Krol *Batory* sam dowodząc odebrał *Połock* D. 30. Sierpnia R. 1579. całe Wojewodztwo Połockie i Inflanty od Moskwy oswobodźił. Trybunał Litewski R. 1581.

1581 postanowił.

2. Za *Zygmunta III* zaczęła śię woyna w Inflantach o *Estonia* z *Szwedami*, ktorych Karol Chodkiewicz Hetman Litewski mocno raźił, i uspokoił. R. 1609. chcąc Krol Zygmunt profitować z niezgod domowych Moskiewskich podniosł woynę na Moskwę, *Smoleńsk* za Zygmunta I. wźięty, odebrał, Szuyskiego Cara Moskiewskiego w niewolą wźiął, Stolicę długo trzymał, Syna swego Władysława za Cara od Moskwy obranego, do Moskwy posłał, ktory miasto u bijania śię o tę godność, pogodźił śię z Moskwą w *Dywilinie* R. 1623.

Za tegoż *Krola* Karol Chodkiewicz Hetman W: L. maiąc pod swą władzą woyska Koronne i Litewskie wyprawiony R. 1621. przeciw Turkom pod Chocim, mężnie śię Nieprzyiaćiołom oparł.

Za tegoż Krola była woyna druga z *Szwedami* zakończona z utratą po Dzwinę *Inflant*.

3. Za *Władysława* IV. Krola, Smoleńsk od oblężenia Moskiewskiego oswobodzony, Władysław zrzekł śię tytułu Cara Moskiewskiego, Car zaś wszelkiego prawa do Inflant, Kurlandyi, i Estonij, tudzież nienazywać śię Smoleńskim i Czernichowskim Xiążęciem. R. 1634.

R. zaś 1636. na Doktoracyi X. Sarbiewskiego Jezuity będąc w Wilnie przytomny

pierśćieniem go ſwoim udarował, ktorą promocyą i Krol Oćiec iego ſwą przytomnośćią tamże uſzczęśliwiał.

4 Za *Jana Kaźimierza* Roku 1663. po oddaniu się w opiekę Moſkiewſką Chmielnickiego z Kijowem, Bracławiem, Czernichowem &c. Moſkwa wtargnęła do Litwy, Dorohobuz, Mohilow, Newel, Połock i inne mieyſca wźięł, Litewſkie woyſko pod Szkłowem zniosła, obległa Smolenſk i wźieła 29. Września 1654. Wilno R. 1655. ſpaliła, i wielu obywatelow wyćieła, ſtanęło potym przymierze z Moſkalami do Seymu za uczynioną obietnicą Korony dla Cara Polſkiey po śmierći Krola. Niedługo iednak trwało, bo Car obrażony odſtępſtwem Kozakow przed Dnieprſkich, i obolęgną konfirmacyą Sukceſſyi, woynę wypowiedźiał, Wilno znowu wźiął, Gąśiewſkiego Hetmana Polnego Lit: pod Wilnem przy Werkach Uchańſki General Moſkiewſki zbił, i ſamego złapał, i rożnym ſzczęśćiem woyna śię ćiągnęła, aż ſtanął pokoy Andruſzowſki R. 1667. w *Andruſzowie* miedzy Mśćiſławiem i Smoleńſkiem na lat 13. zawarty, przez ktory Smoleńſka, Siewierza, Czernichowa, Kijowa i Ukrainy za Dnieprem uſtąpili Polacy, wzaiem zaś Moſkale wrocili Połock, Witebſk, Dyneburg, i ztey ſtrony Dzwiny Inflanty.

5 Za *Jana III.* Ten Monarcha po zerwanym pierwſzy raz na Marſzał-

ku Seymie Grodźieńſkim nawiedźił Wilno R. 1688. obrawſzy ſtancyą w Pałacu Pacowſkim na rybnym końcu, przypatrywał śię *Miaſtu* z gory za Wileńſką bramą ku Łukiſzkom leżącey.

Seym pierwſzy raz w Grodnie odprawił śię R. 1678. pod laſką Franćiſzka Sapiehy koniuſzego W. X. L.

R. 1685. woyſko Litewſkie pod Słuſzką Kaſztelanem Wileńſk: Hetmanem Polnym Lit: złączyło śię z Koronnym, wojowało ſzczęśliwie na Ukrainie z Turkami i Tatarami.

6 Za *Auguſta II.* Olkienicka w Litwie 19. Liſtopada 1700. Woyſka Saſkie uśiłowały Szwedom odebrać Rygę i całe Inflanty. Krol Auguſt II. z Carem Piotrem z iechawſzy śię do Bierz, zawieraią śćiſłą ligę przećiw Szwedom. w R. 1705 Car Piotr wielki przybył z licznym woyſkiem do Wilna, w Lipcu, i w Słuſzczyńſkim ſtanął Pałacu, darował łaſkawie ſwą przytomność Akademij *Societatis JESU* podczas dyalogu Wakacyjnego oyczyſtym językiem wyprawionego, i poprzeczytaney promocyj dopiero zſtąpił do *Collegium* na pośiłek; a potym do ſwego Pałacu. w R. 1706. Wilno Znacznie zgorzało. w R. 1709. głod w Litwie dla woyny Szwedzkiey, Moſkiewſkiey, i Domowey. w R. 1710. ſtraſzne powietrze latem po całey Litwie, w ſamym Wilnie miedzy murami oprocz przedmieśćiow wymarło 33. tyśiące 700. i coś o-

sob. w R. 1715. Konfederacya stanow Koronnych i W. X. L. pod Ledochowskim Podkomorzym Krzemienieckim: zakończyła się w Warszawie 1. Lut. 1717. poktórey woyska Saskie i Moskiewskie ustąpiły z Polski.

PYTANIA
Z *Geografii Litewskiey*

1 W Xięstwo Litewskie jakie Prowincye zawiera, i wiele Wojewodztw?

2 Wojewodztwo każde wiele liczy Powiatow, Starostw, Senatorow, Grodow, i iakie Rzeki? wiele Deputatow i Posłow obiera?

PYTANIA
Z Części Pierwszey Historyj *Litewskiey*

1 Z kąd, ktòrędy, z kim i gdźie Palemon przybył, ktòrzy po nim panowali, ktore miasta fundowali?

2 Zywibunda kto zwyciężył, jakie on kraie podbił? z jakim szczęściem z *Balaklajem* Hanem Tatarskim wojował *Kukuwoytis*? a z Krzyżakami Syn Jego Utenes?

3 Ryngold czym śię tytułował? pod Mohilną nad kim wygrał?

4 Mendog gdźie koronowany? z kim wojował kto pierwszym Biskupem Litewskim? Co z Mendogiem Troynat i z Teòfilem uczynił? i iak sam umarł?

5 Wolstynik z kim woiował, i gdźie zginął? *Swintorog* starzec gdźie miey sce pogrzebow Xią-

żętom naznaczył? *Giermond* z jakimi Ceremoniami grzebł Oyca? *Giligin* jakim obrządkiem w Kiernowie podnieśiony na tron? *Romund* gdźie zbił Krzyżakow? kto Traby zbudował?

6 Narymund dokąd z Kiernowa przeniosł, stolicę? co za herb Litwie nadał? iak Państwo podźielił?

7 Troyden jeśli wygrał z Leszkiem czarnym, od kogo zabity? *Laurus* jak śię iego śmierci pomśćił? kto po nim nastąpił? Za co Witenes pustoszył Prusy? co za Swiętakradztwo uczynił, i co za karę odniosł.

8 Giedymin co Krzyżakom i Ruśi odebrał? Wilno z jakiey okoliczności założył? Od kogo był namawiany do wiary: gdźie zabity? komu còrkę poślubił? *Jawnuta* kto złożył?

9 Olgierd ieśli z Krzyżakami, Tatarami i Moskwą wojował? co za podarek Carowi na Wielkanoc przyniosł, poki granice rozszerzył! za co Magistratowych Wileńskich ścigć kazał? Jak Chrześćiańską wyprawę zwroćił? Xięstwa miedzy syny podźielił? Kieystut jak zginął. co był za Wojownik?

PYTANIA
Z Części Wtòrey Historyj *Litewskiey*

1. Witołd wiele razy i dla jakich przyczyn Krzyżakow wzywał, ieśli znimi Wilna dobywał? kogo zabił? co od Krola Jagiełły

giełły za Prowincye otrzymał?

2 Krol Jagiełło gdźie śię ochrzcił? z kim śię Ożenił, i pod jaką kondycyą? iak z złym sędźią postąpił? co względem wiary w Litwie czynił, iak Gniewosz skarany? Skirgiełło gdźie Xiążęciem uczyniony?

3. Witołd jakie odniosł zwyćięstwo nad *Swidrigiełłonem* i Krzyżakami pod Wilnem? z Ruśią? i Tatarami co miał za szczęście? Czemu Krzyżakom Zmudźi ustąpił? pod Grunwaldem jaka klęska Krzyżaków? gdźie Unia Litwy stanęła? kto Witołdowi obiecał koronę, i jeśli skutecznie? kiedy Zmudź odebrana, przez kogo nawrócona? Tatarom Zawołgskim kogo dał za Cara? iaki bankiet sprawił w Łucku? gdźie; zczego umarł, i gdźie pogrzebiony Witołd? co za żony miał Jagiełło?

4 Swidrigiełło iak Jagiełłę Krola za Kamieniec traktował? z jakim szczęśćiem z Zygmuntem swym Sukcessorem pod Lwowem walczył, i dążąc ku Litwie? za co znienawidziany Zygmunt? Co za fundacyą uczyniono w Oszmianie, gdźie i z czego umarł Jagiełło, i co miał za cnoty?

5 Władysław *Warneński* co Ruskiey i Polskiey Szlachćie za przywileie nadał? iak śię, mu z Turczynem woyna powiodła? Zygmunt Xże Litewski kogo pod Wilkomierzem zbił? jak życie skończył? iakie okrućienstwa czynił?

6.

6 Każimierz *Acgiereja* dokąd odesłał? kiedy Krolem obrany? z Krzyżakami iak woynę zakonczył, z jakim kosztem? kiedy szlachtę do Rady przypuśćił? jak znieśiona elekcya Biskupow? kiedy zaczeła upadać Litwa? gdźie umarł Każimierz, jakie potomstwo zostawił?

7 Alexander kogo miał za żonę? ieśli spokoynie panował? z jakiey okazyi paraliżem ruszony? co stało śię z Tatarami pod Klęckiem? gdźie Krol Alexander leży?

8 Zygmunt Krol z Glinskim co miał op czynienia? jak Glinski umarł? kogo Krol miał za żonę? jak Synowca swego Ludwika Węgierskiego upominał: gdźie Prusy w Xięstwo zamienił? i czemu? z Gdanskiem co uczynił? Mazowsz kiedy przyłączył? kiedy umarł?

9 Zygmunt August, jakie miał żony? iak śię wzmogły herezye? jak Inflanty przyłączone do Litwy? i Kurlandya w Xięstwo zamieniona? woysko kwarćiane ustawione? gdźie stanęła ostatnia *Unia* Litwy? z czego i gdźie Krol umarł.

10 Krolowie: Batory, Zygmunt III. Władysław IV. Jan Każimierz, Jan III.August II. zkim Wojowali; kiedy Smolensk, Kijow, Czernichow? Inflanty odpadły? kogo Władysław IV. pierśćieniem udarował? Car Piotr W kogo swą przytomnośćią uszczęśliwił? głod i powietrze kiedy, było, tudźież Konfederacya?

O PO-

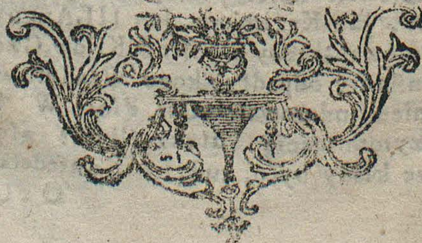
O POCZĄTKACH
Niepewnych Hyſtoryj Litewſkiey.

Herulowie abo Alani mieſzkali w tych krajach, ktòre teraz *Litwa* nazywamy, i to bez żadnego urzędu, bez ſędźiow i Panow, po laſach nakſztałt zwierząt dzikich, i przeto najazdy i zaboyſtwa częſte bywały; a kto mocnieyſzy ten lepſzy. *Woydewutas* ſtarzec widząc te niegodźiwośći; namowił lud, ażeby iednego obrali, ktòregoby wſzyſcy ſłuchali, i bali śię, przywodząc przykład pszczoł, ktòre Matki iedney ſłuchają, i ſam obranym zoſtał.

Nauczył miòd ſyćić, i trunek ten robić, aby pijąc gromadnie, dzikośći lud pozbywał.

Poſtanowił bezbożnie aby Rodźicow lub innych ſtarych, abo do pracy niezgodnych topiono, zabijano, żeby darmo chleba niejedli, podług iego nieludzkiego mniemania.

Syn Jego *Litwos* panuiąc, Krajowi temu miał ſprawić nazwiſko *Litwy*, po nim panowali ròżni potomkowie Jego z jakim ſzczęśćiem i przećiągiem niewiadomo, aż do *Palemona* o ktòrym wyżey.

DOMOWE
Wiadomośći
O KORONIE POLSKIEY
abo
O Małey i Wielkiey POLSZCZE
PRZEDRUKOWANE
Roku 1763.

w Wilnie
w Drukarni J.K.M. Akad: Soc: JESU

PROWINCYA MAŁOPOLSKA

1. Graniczy na zachod z Sląſkiem. Na Południe z Węgrami, z Ziemią Turecką abo Wołochami i Tatarami, na Wſchod z Moſkwą, na Północ z Wielką Polſkę, Mazowſzem, Litwą. Zamyka w ſobie Małą Polſkę właściwą, Podlaśie, Ruś Czerwoną, Wołyń, Podole, Część Ukrainy, Pokućie, Spiż lub Hrabſtwo Spiſkie &c. Oderwali się od Korony Hoſpodar Wołoſki, Woiewoda Multańſki dawni Hołdownicy Krola Polſkiego á poſzli pod jarzmo Biſurmańſkie: Miaſto Kijow z Kozakami Zaporohſkiemi, z Czerniechowem i Siewierzem pod Roſſyą. Część Ukrainy miedzy Dnieprē, Bohem i Nieſtrem pod Carem Tureckim.

2 Dzieli się na 13. wielkich części, nie licząc oderwanego Czerniechowa z Siewierzem, Wojewodztw 10. Xięſtwo 1. Ziem oſobnych 2. Wojewodztwa te ſą: Krakow, Sandomierz, Lublin, Podlaśie, Ruś, Bełz, Podole, Kijow, Wołyń, Bracław, Xięſtwo Oświecim: i Zator: Ziemie: Chełm, Halicz, W Wojewodztwach i Ziemiach ſą jeſzcze inne małe Powiaty Staroſtwa, Dźierżawy, Wojew: Czerniechowſkie pod Moſkwą.

KRA-

1. KRAKOWSKIE WOJEWODZTWO.

ma - -	Senatorow - - -	6.
	Powiatow - - -	7.
	Staroſtw - - -	22.
	Dźierżawy się nie liczą.	

SENATO. Krzeſł: Biſkup Krakowſki oraz, Xiąże Siewierſki, Kaſztelan Krakowſki, Wojewoda Krakowſki, Kaſztelan Woynicki
KASZTEL. Mn. Sądecki, Biecki,
POWIATY. Krakow Carrodunum Tu Krôlow Koronacya, Sącz, Biecz, Proſzowice; Xiężno, Lelow, Sczyrzyce.
STAROSTWA. Krakowſkie Grodowe. Sądeckie Grodowe, Bieckie Grodowe, Bądźińſkie, Bocheńſkie Tu Solne Żupy, Czechowſkie, Czorſztyńſkie, Dębowieckie. Dobczyckie Krzeczowſkie, Krzepickie, Lanckorońſkie. Lelowſkie, Libuſkie. Nowotargſkie, Olſztyńſkie, Oycowſkie, Rabſztyńſkie, Uyſkie, Wolbramſkie, Zarnowieckie, Spiſkie,, *Scepuſium.*
Dzierżawy Barćice, Grzybow, Jadowniki, Mſzana, Tymbarg, Woynicz &c.
RZEKI. Wiſła, Raba, Rudawa, Dunajec, Pilica, Warta, Poprut &c.

To Wojewodztwo ma Seymiki przedſeymowe w Proſzowicach, obiera Poſſow - - 6.

Na Seymiku Deputackim w Poniedźiałek po Narodzeniu Nayśw: P. obiera Deputatow - - - - - - 2.

Nazajutrz na Seymiku Kommiſſarſkim obiera do Radomia Kommiſſarza - - 1.

* Spiż lub Staroſtwo Spiſkie leży przy górach Tatrach lub Krępackich, na granicy Węgierſkiey, odeſzło było od Polſki w Poſagu, wrociło się za Krôla Jagiełły R. 1412. kiedy Zygmunt Krol Węgierſki zoſtawił tę Ziemię Królowi Polſkiemu w 37. tyśięcy Se-

 xagen

zegen Groszy Pragskich. Są tam Miasta Drużbak Podoleniec &c,

**********(✠)**********

2. OSWIECIMSKIE XIĘSTWO

ma - - Senatora - - - - - 1.
Powiatow - - - 2.
Starostw - - - 2.

SENATOR Kasztelan Mn. Oświecimski.
POWIATY. Zator, Oświecim,
STAROSTWA Oświecimskie Gródowe, Zatorskie,
Dz. - - - Berwałd, Lipnik, Biała.
RZEKI - Wisła, Soła, Biała.
To Xięstwo Seymiki przedseymowe miewa w Zatorze, tygodniem przed Proszowskim. Obiera Possow 2. Deput. 1. Kommiss. 1.

**********(✠)**********

3. SĄDOMIRSKIE WOJEWODZTWO

ma - - Senatorow - - - - 9.
Powiatow - - - - - - 8.
Starostw - - - - - - 17.
Dzierżawy się nie liczą.

SENATOROWIE Wojewoda Sadomirski. Kasztelan Sadomirski
KASZTELAN: Mn: Wiślicki, Radomski, Zawichostski, Zarnowski, Małogoski, Połaniecki Czechowski,
POWIATY. Sadomirz Sandomiria, Radom Tu Tr. Skarbowy, Chęciny, Opoczno, Korczyn Neo Corcinum, Stężyca, Wislica, Pilzno.
STAROSTWA Sadomirskie Grodowe, Radomskie Grodowe, Chęcinskie Grodowe, Opoczyńskie Grodowe, Korczyńskie Grodowe, Stężyckie, Grodowe, Wislickie, Pilżninskie, Stobnickie, Kozienickie, Przedborskie, Radoszyckie, Rob-czyckie

czykie, Ryczywolskie, Szydłowskie, Soleckie, Zawichowskie,
Dz: - - Gołąb, Małogoscz, Radzice, Ryki, Zwoleń, Przemykow &c.
RZEKI - Wisła, San, Ropa, Wisłoka Nida, Pilica Dunajec Wieprz.
To Województwo Seymikuje w Opatowie. Obiera Possow 7. Deput. 2. Kommiss. 1.

4. LUBELSKIE WOJEWODZTWO

ma - - Senatorow - - 2.
Powiatow - - - - 3.
Starostw - - - - - - 6.
Dzierżawy nie licząsię

SENATOROWIE. Wojewoda Lubelski Kasztelan Lubelski
POWIATY Lublin Lublinum, Łukow, Urzędow.
STAROSTWA Lubelskie Grodowe tu Trybun. I, Łukowskie Grodowe, Urzędowskie Kazimirskie, Parczowskie, i Radzinskie,
Dz. - - Przybysławice, Wawolnica, Wiszniow, Kąkolewnica, Zbuczyn &c.
RZEKI Wisła Vandalus, lub Erydanus, lub Albula, lub Vistula, Wieprz Veprus, Bystrzyca Bistricia, San Sanus, &c.

Województwo Seymikuje w Lublinie. Obiera Possow - - - - - 3.
Deputatow - - - - - - 2.
Kommissarza - - - - - - 1.

********(✠)********

5. PODLASKIE WOJEWODZTWO

ma - Senatorow - - - - - 2.
Ziem - - - - 3.
Starostw - - - 9.
Dzierżawy nie liczą się.

SENATOROWIE: Woiewoda Podlaſki
Kaſztelan Podlaſki.

ZIEMIE 1. Drohicka Drohicinum 2. Bielſka Ziemia, ma Brańſki Powiat 3. Mielnicka Ziemia.

STAROSTWA Drohickie Grodowe, Bielſkie, Brańſkie Grodowe, Mielnickie Grodowe, Auguſtowſkie, Goniądzkie, Knyſzyńſkie, Narewſkie, Raygrodzkie, Kliciſzczele, Łosice. &c.

RZEKI. Narew Narvia, Bug Bugus, Nurzec Nurcia, Liwiec Liviolus, Biała Albis, Brok *Brocus*, Suraż Suraſia, *Bibrâ* &c,

W Tym Wojewodztwie Seymikuje Ziemia Bielſka w Brańſku, Ziemia Drohicka w Drohiczynie, Ziemia Mielnicka w Mielniku. Każda obiera po 2, Poſſow, Summa Poſſow - 6. Deputata na Trybunał Koronny Ziemia Drohicka obiera w Drohiczynie 1. Kommiſſarza do Radomia 1. Ziemia zaś Bielſka z Ziemią Mielnicką obiera alternatą po jednym Deputacie, raz z Mielnickiey w Mielniku, drugi raz z Ziemi Bielſkiey w Brańſku, i bywa na Trybunał Koron: Deputat 1. Także od tych 2. Ziem Kommiſſarz 1.

---

6 RUSKIE WOJEWODZTWO

ma - - Senatorow - - - - - 6.
Ziem - - : 3.
Staroſtw - - 15.
Dźierżawy śię nie licza.

SENATOROWIE: Arcy Biſkup Lwowſki.
Biſkup Przemyſki
Wojewoda Ruſki
Kaſztelan Lwowſki

KASZTEL. Mn. Przemyſki
Sanocki.

ZIE-

ZIEMIE

1 LWOW: ZIEMIA, LEOPOLIS.

Zamyka w ſobie Powiat lub Ziemię Zydaczewſką

STAROSTWA. Lwowſkie Grodowe, Zydaczewſkie Grodowe, Drohowiſkie, Dolinſkie, Grudeckie, Jaworowſkie, Kamionackie, Sczerzeckie, Dzierżawy Gliniany, Bobrka; Janow, Kamienopol

II. PRZEMYSKA ZIEMIA, PRÆM:

Powiaty Przemyſki, i Przeworſki.

STAROSTWA Przemyśſkie Grodowe, Drohobyckie; Leżayſkie, Mościckie, Stryiſkie. Wiſzniſkie. Dz. - Krzeczkowa, Liśiatycze, Lukow, Medyka, Radenice, Kawczykad &c.

III. SANOCKA ZIEMIA, SANOCIA

Staroſtwo Sanockie Grodowe, Krosno, Mrzygłod, Sanoczek.

RZEKI Dnieſtr lub Nieſtr *Tyras Danaſter*, Bug, San, Stryi &c.

To Wojewodztwo miewa Seymik Generalny w Wiſni, obiera Poſſow - - - 6.
Deputatow - - - - - : - 3.
Kommiſſarzow - - - - - - 3.

7. HALICKA ZIEMIA

ma - - Senatora - - - 1.
Powiatow - - 2.
Staroſtw - - - 8.
Dźierżawy śię nie licza.

KASZT: MN: Halicki na Pokuciu

POWIATY Halicz Halicia, Trębowla, Kołomyja.

STAROSTWA Halickie Grodowe, Trębowelſkie Grodowe, Buczniowſkie, Kołomyſkie, Rohatyńſkie, Sniatyńſkie, Sołotwinſkie, Tłumackie, Jabłonow, Suchyſtaw, Kałuſza, Mogilna, Kraſnopole, Czartowiec,

RZEKI Dnieſtr *Tyras* Prut *Hieraſſus*. Ta

 Zie-

Ta Ziemia Seymikuje w Haliczu na tydźień przed Generałem Wiśninskim. Posłowie obrani jadą z swoją instrukcyą do Wiśni na Generał Ruski. Posłow 6. Deputat 1. Kommissarz 1.

8. CHEŁMSKA ZIEMIA

ma -	Senatorow - - -	2.
	Powiatow - - -	2.
	Starostw - - -	5.

SENAT Biskup Chełmski
Kasztelan Mn. Chełmski

POW: Chełm Chełma, Krasnystaw Crasnostavia

STAR: Chełmskie Grod: Krasnostawskie Grod: Lubomiskie. Ratneńskie, Hrubieszowskie, Stolno, Nowośiołki &c.

RZEKI Bug, Wieprz

Ta Ziemia Seymikuje w Chełmie. Obiera Poss: 2. Dep: 1 Kommiss: - - - 1.

9. BEŁSKIE WOJEWODZTWO

ma - -	Senatorow - -	3.
	Powiatow - -	5.
	Starostw - -	10.

SENAT: Wojewoda Bełski
Kasztelan Bełski

KASZT: Mn: Lubaczewski

POW: Bełz Belza, Busk, Grabowiec, Horodla, Lubaczow. STAR: Bełskie Grodowe, Buskie Grodowe, Grabowieckie Grodowe, Horodelskie Grodowe, Lubaczowskie, Mostowskie, Sokalskie, Korytnickie, Tyszowieckie, Tarnogorskie, Sczurowice, Lipowiec, Dębna lub Dubna.

RZEKI - Bug, Wieprz.

Wojewodztwo Seymikuje w Bełźie Obiera Posłow - - - - - - 4.

Depu-

Deputatow - - - - - - -	2.
Kommissarza - - - - -	1.

10. PODOLSKIE WOJEWODZTWO

ma - -	Senatorow - -	3.
	Powiatow - - -	3.
	Starostw - - - -	12.

Dźierżawy śię nie liczą.

SENAT: Biskup Kamieniecki
Wojewoda Podolski
Kasztelan Kamieniecki

POWIATY Kamieniec Camenecum, Latyczow. Czerwonogrod.

STAR: Kamienieckie Grod: Latyczewskie Grod: Czerwonogrodzkie, Barskie. Chmielnickie, Kopaygrodzkie Mukarowskie, Płoskirowskie, Salnickie, Skalskie, Smotryckie, Ulanowskie, Litynia Chreptejow, Domanow.

RZEKI. Boh, Niestr, Smotrycz,

Wojew: Seymikuje w Kamieńcu. Posłow 6. Deput: 2. Kommiss: 1.

11 KIJOWSKIE WOJEW

ma - -	Senatorow - -	3.
	Powiatow - -	3.
	Starostw : - -	8.

SENAT: Biskup Kijowski i Czerniechowski.
Wojewoda Kijowski,
Kasztelan Kijowski

POW: Kijowskie własne Woj: Zytomirski Powiat, Owrucki Powiat.

STAR: Zytomirskie Grodowe, Owruckie Grodowe, Biało-cerkiewskie, Bohusławskie, Czehryńskie, Czerkaskie, Kaniowskie Korszuńskie, Trechtymirow, Lisianka.

RZEKI Dniepr, Taśmina, Roś, Siniawoda lub Senucha.

cha, Irpeń, Stuchna lub Stulma.

Wojew: Seymikuje w Zytomierzu lub Owruczu, obiera Posłow - : - 6.
Deputatow 2. Kommissarza - - 1.

Wojew: Kijowskiego część ma Moskal i Turczyn. Carowi Mosk: R. 1686. 6. Maja, oddana wszystka Ukraina za Dnieprem, i te osady Pułtawa, Perewołoczna, Peryasław, Mirogrod, Łubny, Pryłuk, Hadyacz, Ostrz, Baturyn, Niżyn, aż do Putywla. A Przed Nieprem Kijow, Pieczary, Trypol, Stayki, Wasilkow, i wszystkie grunty miedzy rzeczkami Stulmą i Irpenią, na mil 5. Zachodni tedy Brzeg Dniepru od Uścia Irpeni nad Kijowem aż do Stajek i daley w doł na milę do Moskwy należy. Wdole nad Dnieprem zostały przy Polszcze Rzyszcow, Trechtymirow, Kaniow, Mośzna, Sokolnica, Czerkasy, Borowica, Buzyn, Kryłow, Czehryn aż do Taśminy rzeki

Pod Turkami w niż Dniepru, były Zaporohy, Sicz, Kudak, i inne siedliska i kępy Kozackie od Taśminy rzeki w Dniepr w padającey, mimo Czehryn polem do Czarnego lasu, i daley do Bohu i Dniestru pod Kaszkowem. Ale R. 1739. Turcy Moskalom oddali Sycz Kozacka przed Dnieprem, a za Dnieprem wielkie pola ku Krymowi. Reszta jednak Ukrainy niewierney pod Turkami i Tatarami.

12 WOŁYNSKIE WOJEWODZTWO

ma	- -	Senatorow - -	3.
		Powiatow - -	3.
		Starostw - -	4.
		Dzierżawy się nie liczą.	

SENAT: - Biskup Łucki i Brzeski
Wojewoda Wołyński
Kasztelan Wołyński

PO-

POW- Łuck Luceoria, Włodzimierz Lodomiria, Krzemieniec.
STAR: Łuckie Grod: Włodzimierskie Grod: Krzemienieckie Grod: Kowelskie &c.
RZEKI Styr *Stirus*, Horyń *Horinius*, Ikwa *Iqua*, Słucz, *Slucia*
To Wojewodztwo Seymikuje w Łucku. Obiera na Seym Posłow 6. Deputatow 3. Kommissarzâ - - - 1.

13. BRACŁAWSKIE WOJEWODZ:

ma	- -	Senatorow - -	2.
		Powiatow - - -	3.
		Starostw - -	1.

SENAT: Wojewoda Bracławski
Kasztelan Bracławski.
POW: Bracław Bratislavia, Winnica, Zwinogrod.
STAR: Bracławskie Grodowe, Winnickie Grodowe, Zwinogrod, Chyżyńce, Niżin &c.
RZEKI Boh *Hipanis*, Niestr lub Dniestr *Tyras*: Wojewodztwo pod czas woyny Seymikuje w Włodzimierzu. pod czas pokoju w Winnicy, obiera Poss: 6. Deputatow 2. Kommissarza - - - - - : - 1.

14. CZERNIECHOWSKIE WOJEW.

ma	- -	Senatorow - -	2.
		Powiatow - -	2.
		Starostwo - -	1.

SENAT: Wojewoda Czerniechowski
Kasztelan Czerniech:
POW: Czerniechow Nowogrodek Siewierski.
STAR: Nowogrodzkie Grodowe

Woje: Seymikuje w Włodzimierzu Posłow 6. Deput: 2. Kommiss: . - - 1.
Cały Czerniechow i Siewierz pod Moskwą.

Wlady-

Władysław IV. R. 1633. te Xięstwa przyłączył do Polski ale Traktat Grzymułtowski zupełnie je oderwał R. 1686. za Jana Kazimierza Miasta Czerniechow, Nowogrodek Głuchow. Odpadł też na owczas od Litwy Smoleńsk i Starodub. Poddał się Carowi Smoleńsk R. 1654. ustąpiony mu R. 1667. á w R, 1686. wiecznie oddany. Odeszły Miasta Smoleńsk, Biała, Dorohobuż, Starodub, Brańsk, Szereńsk. Exulantom Smoleńskim nadano niektóre Starostwa w Powiecie Wiłkomirskim, Grodzieńskim, Kowieńskim przez Seym 1662. potwierdzono 1667. 1670. 1673. 1690 A za Króla Augusta II. zupełnie te Starostwa w Dobra Ziemskie odmieniono R. 1699. i toż samo potwierdzono. R. 1717.

FEUDA KORONY POLSKIEY.

1. LEMBURG i BYTOW w Pomeranii od R. 1658 w Prusiech Elektor Brandeburski uwolnion od hołdu R. 1568. iprzez Pakta Oliwskie R. 1660. Starostwo Drahimskie, Powiat i Przedmieścia Elbląskie trzyma w zastawie.

2. Xięstwo Kurlandzkie i Semigalskie od R. 1561. jest hołdem.

3. Hospodar Wołoski hołdował od R. 1401. za Wład: Jagiełły, lecz ZYGMUNT III Chocimia i Wołochow Turkom ustąpił 1618.

4. Wojewoda Multański R. 1435, przysiągł we Lwowie Władysławowi III. i był dannikiem. Odpadł ten wiarołomca R. 1618.

ZIEMIE OD POLSKI ODERWANE

1. INFLANTY przyciśnione od Moskwy poddały się Zygmuntowi Augustowi w Wilnie R. 1561. potym R. 1567. Krol je przyłączył do Litwy, Ketlera uczynił Xiążęciem Kurlandzkim, á swym Hołdownikiem, R. 1569. w Lublinie do Litwy i do Polski przyłączone Inflanty. Za Zygmunta III. Szwed najachał

chał te ziemie i wydarł. Za Jana Kazimierza, przez Oliwski Pokoy, oddana Szwedom Ryga, Dyament, Kircholm. Kokohauz, Wolmar, Derpsk, Parnawa, Węnda &c.

Została przy Polszcze cząstka za Ewikszta rzeka: Kryżborg, Dyneburk, Lucyn, Rzeżyca. Marynauz, Piotr, na ow czas, Car Moskiew, ski przy rzekł Rzeczy pospolitey R. 1704. zawojowawszy Rygę oddać ją z całemi Inflantami Koronie Polskiey, bez żadney nagrody.

2 Nowogrod Wielki wziął Litwie Iwan Car Mosk; Roku 1479.

3. Smoleńsk wzięty od Moskwy R. 1654. A w R. 1667. odpadło od Litwy całe Wojewodztwo Smoleńskie i Powiat Starodubowski.

4. Ukraina ma w sobie 3. Wojew: Bracław. Kijow, Czerniechow, przy nas Bracław; resztę poszarpały bunty Kozackie. Roku 1648. Chmielnicki Hetman Kozacki (kiedy Władysław IV, umarł) zwiazał się z Moskwa. Po jego śmierci Wyhowski Hetman z ludem Przedniepr̄skim poddał się Królowi, Kozacy Zadniebrscy zostali pod Carem. R. 1667. za Jana Kazimierza ustąpiona Carowi cała Ukraina za Dnieprem, Siewierz, Czerniechow na zawsze á przed Dnieprem Kijow na lat dwie. Lecz wR 1686. Kijow zupełnie odpadł, Kozacy między Niestrem, Bohem, i Dnieprem Turkom się poddali. Teraz Sicz Kozacka pod Moskwą od R. 1749. reszta pod Tatarami.

5. Slask za Władysława Łokietka oderwał się od Polski.. A Kazimierz Wielki ustąpił Janowi Krolowi Czeskiemu prawa na Xięstwa Slaskie Opole, Głogow, Zegan, Wrocław &c. R. 1340.

PRO-

PROWINCYA
WIELKO POLSKA

Graniczy na Zachod z Slaſkiem, Brandebu-
rya, i Pomerania. Ma na połnoc Pruſſy Bran-
deburſkie i Morze Baltyckie; Na Wichod Po-
dlâśie, Na Południe Mała Polſkę. Zamyka w
ſobie Wielka Polſkę właina, Mazowſze, Ku-
jawy, Pomorze: Pruſſy, Kaſzuby, Krainkę &c.
Xięſtwa Slaſkie odpadły od Korony przed lat
400. Lemburg i Bytom w ręku Elektora Bran-
deburſkiego, także Drahim i powiat Elblaſki
z ſwemi Przedmieśćiami. ZYGMUNT Krol
Polſki R. 1525. Krolewiec i Xiażęce Pruſſy
dał Lennym prawem Olbrachtowi Margrabi
Brandeburſkiemu. Tego wieku Pruſſy (tak
rzeczone: Xiażęce) zaſzczycaja śię tytułem
Królestwa, od R. 1701.

Dźieli śię na 14. wielkich części, to jeſt
na Wojewodztw 12. Ziem oſobnych 2. Wo-
jewodztwa te ſa Poznań, Kaliſz, Sieradź, Łę-
czyca, Brześć Kujawſki, Inowrocław, Płock,
Mazowſze. Rawá, Chełmno, Malborg, Pomo-
rze, ZIEMiE Wielun, Dobrzyn. Wojewodz-
twa zaś dźiela śię abo na powiaty, jáko Wo-
jew: Poznańſkie ma Powiatow 4. Kaliſkie 6.
Sieradzkie 4. &c. abo na Ziemie, jako Wo-
jew: Mazowieckie ma Ziem 10. Rawſkie Ziem
3. &c. w Ziemiach jeſzcze bywaia małe Po-
wiaty, tak w Ziemi Czerſkiey ſa Powiaty 4.
w Warſzawſkiey 3. w Zakroczymſkiey i Cie-
chanowſkiey także 3. &c. Nad to ſa Storoſt:
Sadowe i nie Sadowe.

I. PO-

I. POZNANSKIE WOJEWODZTWO

ma - -	Senatorow	- -	9.
	Powiatow	- -	4.
	Staroſtw	- -	8.

Dźierżawy się nie licza:

SENATOR: Krzeſł: Biſkup Poźnańſki
Wojewoda Poźnáńſki
Kaſztelan Poznańſki

KASZTEL: Mnieyśi Międzyrzecki
Rogoźinſki, Srzemſki Przemęcki Krzywinſki
Snatocki.

POWIATY Poznań Poſnania
Wſchowa Fraustadium, Kośćian, Wałecz.

STAROSTWA: Poznańſkie Grodowe, Wſchow-
ſkie Grod: Wałeckie Grod: Kośćiańſkie Przy-
grodek, Babimoſtkie, Nowodworſkie, Między-
rzeckie, Rogoźińſkie, Drahimſkie w ręku Re-
gnanta Berlinſkiego Kopanica, Mośina, Obor-
niki &c.

RZEKI: Notecz, Warta, Ober, Hosla.

2. KALISKIE WOJEWODZ:

ma - -	Senatorow	-	8.
	Powiatow	- -	6
	Staroſtw	- -	13.

Dźierżawy śię nie licza.

SENATOR: Arcy Biſkup Gnieźnieńſki
Prymas Koronny
Wojewoda Kaliſki
Kaſztelan Kaliſki
Kaſztelan Gnieźnieńſki.

KASZTEL: Mn. Łęcki, Nakielſki, Biechowſki
Kaminſki.

POWIATY: Kaliż Caliſſium, Gnieźno, Nakło
w Kraince, Pyzdry, Konin, Kczyn.

STAROSTWA. Kaliſkie Grodowe, Nakielſki
Grodowe, Gnieźninſkie Przygrodek, Kczynſk

Przy-

ie

grodek, Konińskie Przygrodek, Pyzdrskie Przygrodek, Kolskie, Odolanowskie, Pobiedźiskie, Stawiszyńskie, Srzedzkie, Srzemskie, Uyskie, Klecko, Miećisko, Pietrzykow &c.
RZEKI Prośna, Notecz, Warta, Szrela,
Dwa te Województwa, Poznańskie i Kaliskie Generałem społnie miewaią Seymiki w Srzedźie. Tam obieraią na Seym walny Posłow 12. Na Trybunał Koronny, w Poniedźiałek po Narodz: N. P. Deput: 4. Nazajutrz na Seymiku Kommissarskim, obieraią do Radomia Kommiss: 4. Do Generału Wielkopolskiego należy Grodow 7. Poznański Kalisk, Gnieżnieński Kczyński, Koninski, Kościanski, Pyzdrski. Sądy są tylko w Poznaniu i Kaliszu.

3. SIERADZKIE WOJEWODZ:

ma : :	Senatorow - -	5.
	Powiatow - -	4.
	Starostw - -	2.
	Dźierżawy nie liczą się.	

SENATOROWIE: Wojewoda Sieradzki
Kasztelan Sieradzki.
KASZTEL: Mn. Rospirski Spicimirski Konarski.
POWIATY. Sieradź Siradia, Piotrkow Tu Trybunał Szadek, Radambsk.
STAROSTWA Sieradzkie Grodowe, Piotrkowskie Grodowe, Brzeznica Radambsk, Szadek Szczercow, Tuszyn, Warta, Kiełczygłow &c.
RZEKI Pilica, Prośna, Warta, Wolworz.
To województwo Seymikuje w Szadku. Obiera Posłow 4. Deputat: 2. Kommiss. 1.

4. WIELUNSKA ZIEMIA

ma : :	Senatora - - -	1.
	Powiatow - -	2.
	Starostw - - -	4.
	Dźierżawy nie liczą się.	

SENA-

SENATOR Kasztelan Mn. Wieluński
POWIATY Wieluń, Ostrzeszow.
STAROSTWA Wieluńskie Grodowe, Ostrzeszowskie Grodowe, Bolesławskie, Grabowskie, Klon na &c.
RZEKi Pilica, Prośna, Warta &c.
Ta Ziemia Seymikuje w Wieluniu, obiera Posłow 2. Deputata 1. Kommiss: do Radomia 1.

5. ŁĘCZYCKIE WOJEWODZ:

ma - -	Senatorow - -	5.
	Powiatow - -	4.
	Starostw - - -	2.
	Dźierżawy nie liczą się.	

SENATOROWIE Wojewoda Łęczycki
Kasztelan Łęczycki
KASZTEL: Mn: Brzeźinski
Inowłodzki
Konarski.
POWIATY Łęczyca Lancicia, Brzezin, Orłow, Inowłodź.
STAROSTWA Łęczyckie Grodowe, Inowłodzkie, Zgierz, Rzeczyca &c.
RZEKI Wolworz, Bzura, Pilica, Warta.
To Województwo Seymikuje w Łęczycy, obiera na Seym Posłow 4. Deputatow 2. Kommissarza 1.

6. BRZESKIE KUJAW. WOJEWODZ:

ma - -	Senatorow - -	6.
	Powiatow - , -	5.
	Starostw - - -	5.
	Dźierżawy nie liczą się.	

SENATOROWIE Biskup Kujawski i Pomorski
Wojewoda Brzeski
Kasztelan Brzeski.
KASZTELAN Mn: Kruświcki, Kowalski, Konarski.
POWIATY Brześć Bresta, Cujaviæ, Radźiejow, Izze-

Przedeck, Kowale, Kruświca
STAROSTWA Brzeskie Grodowe, Kowalskie Grodowe, Kruświckie Grodowe, Przedeckie Grodowe, Radziejowskie Grod: Krzewęnt, Gębica, Kłodawa, Duninow, RZEKI Wisła, Jezioro Gopło. &c.

7. INOWROCŁAWSKIE WOJ:

ma	Senatorow		3.
	Powiatow		2.
	Starostw		4.
	Dzierżawy nie liczą się.		

SENATOROWIE Wojew: Inowrocławski Kasztelan Inowrocławski
KASZTELAN Mn. Bydgoski
POWIATY: Inowrocław Junivladislavia, Bydgoscz Bidgostia Bromberg
STAROSTWA: Inowrocławskie Grodowe, Bydgoskie Grodowe, Dybowskie, Gniewkowskie, &c.
RZEKI - Wisła, Brda, Notecz.

Obadwa te Województwa, Brześć Kujawski i Inowrocław, spolnie miewaią Seymiki w Radziejowie, obieraią Posłow 4. Deput: 2. Kommissarzow 2.

8 DOBRZYNSKA ZIEMIA

ma	Senatorow		3
	Powiatow		3.
	Starostw		3.
	Dzierżawy nie liczą się.		

KASZTEL. Mn: Dobrzyński, Rypiński, Słoński.
POWIATY: Dobrzyn, Rypin, Słońsk.
STAROSTWA: Bobrownickie Grodowe, Dobrzyńskie, Rypińskie, Lipno, Nieszawa, Złotorya &c.
RZEKI Drwęca, Wisła, *Dribentia*, *Vistula*.

Ta Zimeia Seymikuje w Lipnie, obiera Posłow 2. Deputata 1. Kommiss: - - 1.

PŁOC-

9. PŁOCKIE WOJEWODZTW:

ma	Senatorow		5.
	Powiatow		8.
	Starostw		3.
	Dzierżawy nie liczą się.		

SENATOROWIE Biskup Płocki Wojewoda Płocki Kasztelan Płocki.
KASZTEL: Mn. Raciążski, Sieprcki.
POWIATY: Płock Plocia, Bielsk, Raciąż, Sierpc, Płońsk, Szreńsk, Niedzborz, Mława, Te 3. Powiaty ostatnie czynią Ziemię Zawskrzyńską.
STAROSTWA: Płockie Grodowe, i oraz Płońskie, Mławskie, &c.
RZEKI Drwęca, Wkra, Wisła.

Tego Województwa Seymiki w Raciążu, obieraią Posłow 4. Deput: 2. Kommiss: 1. Sądy Ziemskie w Płocku, Bielsku i Sieprcu koleyno. Ziemia Zawskrzyńska TERRA Zaceoriensis ma osobne Ziemstwo w Mławie.

10. MAZOWIECKIE WOJEW:

ma	Senatorow		8.
	Ziem		10.
	Starostw		18.
	Dzierżawy nie liczą się.		

SENATOROWIE Wojewoda Mazowiecki Kasztelan Czerski.
KASZTEL: Mn: Warszawski, Wiski, Wyszogrodzki, Zakroczymski, Ciechanowski, Liwski

ZIEMIE

1. CZERSKA ZIEMIA Cirnensis Terra
POWIATY: Czersk, Groiec, Warka, Garwolin.
STAR: Czerskie Grod *Cirna*, Garwolinskie, Latowickie, Osieckie, Wareckie, Groiec, Badkow, Stromiec.

11. WARSZAWSKA ZIEMIA

 Pow:

Pow: Warszawa, *Varsavia*, Błonie, Tarczyn,
STAROSTWA: Warszawskie Grodowe, Stanisławowski, e Błońskie, Piaseczno, Jeziorna, Sękocin, Słomin, &c.
III. WISKA ZIEMIA Wisnensis Terra:
POW: Wizna, Wysokie, Radziłow.
STAR: Wiskie Grodowe
IV. WYSZOGRODZKA ZIEMIA
Nie ma żadnego Powiatu.
STAR: Wyszogrodzkie Grodowe.
V. ZAKROCZYMSKA ZIEMIA.
Pow: Zakrocz: Serodzk, Nowemiasto
Sądy Ziemskie w tych 3. Miastach.
STAR: Zakroczymskie Grodowe.
VI. CIECHANOWSKA ZIEMIA.
Pow: Ciechanow, Sąchocin, Przasnysz
Sądy Ziemskie w tych 3. Miastach.
STAR: Ciechanowskie Grodowe, Przasnyskie, Janow, Nowemiasto &c.
VII. ŁOMZIENSKA ZIEMIA.
Pow: Łomża, Kolno, Zambrow, Ostrołęka.
* Grod Koliński i Zambrowski przy Starośćie Łomżyńskim,
STAR: Łomżienskie, Grodowe, Ostrołęckie &c.
VIII. ROZANSKA ZIEMIA
Pow: Rożań, Makow, Grod Makowski przy Starośćie Rożańskim.
STAR: Rożańskie Grodowe, Makowskie &c.
IX. L I W S K A Z I E M I A.
Nie ma Powiatu żadnego.
STAR: Liwskie Grodowe, Korytnica &c.
X. N U R S K A Z I E M I A
Pow: Nur, Kamieńczyk, Ostrowie, Grody przy Starośćie Nurskim,
STAR: Nurskie Grodowe, Jadowo, Ostrowia, Sulejow &c.
RZEKI Wisła *Vistula*, Narew *Narvia*. Bug, *Bugus*. Orzyca *Oricia*. Liwiec *Liviolus*.
W tym Województwie każda Ziemia Seymikuje w swey Stolicy, od którey ma Imię, i każda Ziemia obiera 2. Posłow. Summa Po-

Posłow - - - - - - - - 20.
General odprawuje się w Warszawie, gdźie koleyno z każdey Ziemi obierają Deputatow 2.
Kommissarzow także koleyno - - 2.

II. RAWSKIE WOJEWODZTWO

ma - -	Senatorow	- -	4.
	Ziem	- - -	3.
	Starostw	- - -	4.

Dzierżawy nie liczą się.

SENAT: Wojewoda Rawski
Kasztelan Rawski
KASZT: Mn: Sochaczewski, Gostyński.
Z I E M I E R A W S K I E
1. Rawska własna Ziemia
POW: Rawa Bielsk 2. Sochaczewska Ziemia
POW: Sochaczew, Miszczonow, 3. Gostyńska Ziemia
POW: Gostyn, Gąbin
STAR- Rawskie Grodowe, Gostyńskie Grodowe, Sochaczewskie Grodowe, Gąbin, Guzow, Kapinos, Sanniki. Budźiszewice &c.
RZEKI: Rawa, Bzura,
W tym Województwie Seymikuje Ziemia Sochaczewska w Sochaczewie, Rawska w Rawie, Gostyńska w Gąbinie, Wszyscy obierają Posłow - - - 2.
Summa Posłow - - 6,
General Województwa w Bolemowie. Tam koleyno obierają Deputatow - - 2.
Kommissarza - - 1.

12. CHEŁMINSKIE WOJEW.

ma - -	Senatorow	- -	3.
	Powiatow	- -	7.
	Starostw	- - -	7.

SENAT: Biskup Chełmiński i Pomezański
Wojewoda Chełmiński
Kasztelan Chełmiński
Pow:

POW: Chełmno *Culm*, Radźin *Reden*, Toruń *Thorn*, Kowalewo *Schönsee* Grudźiądz *Graudentz*, * Brodnica *Strasburg*, Nowemiasto *Neumarck*. Te Dwa ostatnie Powiaty czynią Michałowską Ziemię.
STAR: Kowalewskie, Grodowe, Brodnickie, Bratyańskie, Golubskie, Grudźiądzkie, Lipniskie, Radźińskie, Pokrzywnickie, Lankork, &c.
RZEKI - Drwęca, Wisła, Ossa.
To Województwo obiera Posłow w Kowalewie. Liczba ich nie jest okryślona. w Radźinie obiera Deputatów 2. Kommissarza 1.

13. MALBORSKIE WOJEWODZT: ma Senatorow 3. Powiatow 2. Starostw 3.

SENATOR: Biskup Warmiński i Sambinski Prezydent Ziem Pruskich
Wojewoda Malborski
Kasztelan Malborski
POW: Malborg, Sztum.
STAR: Kiszporskie Grodowe, Sztumskie, Tołkmickie.
RZEKI. - Wisła, Nogat, Sala.

Wojew: Seymikuje w Kiszporku lub w Sztumie, Posłow liczba nie jest opisana, Deputatow 2. Kommissarz - - - - - - 1.
*Przedmieścia i Powiat Elbląski u Elektora Brandeburskiego w zastawie.

14. POMORSKIE WOJEWODZT: ma Senatorow 2. Powiatów 6. Starostw 18. Dźierżaw nie licząc.

SENATOROWIE: Wojewoda Pomorski
Kasztelan Gdański
POW: Tczewo *Dirschau*, Mirachow *Mirchau*, Puck *Pautzig*, * Lemburg *Lauenburg*, Starogard *Stargart*, Swiecie *Schwetz*, Człuchow *Schlochau*, *Bitow *Bietbau*,
Te Dwa Powiaty pod gwiazdowe Królem Pruskim.

skim. STAR: Skarszewskie *Schoneck* Grod: Białęburskie *Baldenburg*, Gniewskie *Mawe*, Kościerzynskie, Borzechowskie, Hamersztyńskie, Człuchowskie, Jasienieckie, Mirachowskie, Kiszewskie, Nowskie, Ośieckie Parchowskie, Puckie, Starogardzkie, Swieckie lub Swickie Sobowickie, Tucholskie w Kaszubach. Tczewo należy do Ekonomij Królewskiey. Szynwald, Zajączkow, Międzyłop. Smarzyn.
MORZE Baltyckie *Oost See* Balticum Mare. Odnogi Morskie 1. Gdańska Odnoga Sinus Dantiscanus 2 Assa *Frysch Haff* Sinus Venedicus 3. Pucka Zatoka Sinus Pucensis.
RZEKI. Wisła, Leniwka, Radunia, Motława.
Województwo Seymikuje w Skarszewie, lub Starogardźie Liczba Posłów nie opisana, Deputatow 2. Kommiss. 1. Trzy Pruskie Woj: Chełmno, Malborg, Pomorze, po odprawionych u siebie Seymikach, jadą na Generał Pruski raz do Malborka, drugi raz do Grudźiądza, Jeżeli ktory Seymik z tychtrzech nie stanie, Generał nie bywa, abo jeżeli się Generał zerwie, Posłowie na Seym nie jadą.

PRUSSY, PRUSSIA

Dźielą się na Prussy Koronne Polskie, i Branderburskie.

W PRUSSIECH KORONNYCH.

Są trzy w spomnione Województwa: Chełminskie, Malborskie, Pomorskie i Warmia Xięstwo. W Województwach kwitną trzy Głowne Miasta Królewskie, 27. Miast małych Krolewskich, (oprocz Biskupich Chełminskich) Nad to 12. Miast w Warmij.

TRZY GŁOWNE MIASTA PRUSKIE.

Toruń *Thorn* Gbląg *Elbing*. Gdańsk *Dantzig*, Mowią: Toruń piękny. Elbląg mocny, Gdańsk bogaty. Pod Gdańskiem widać ŻUŁAWY, abo kępy barzo przestronne i żyżne od Motław i Wisły poczynione. O milę od miasta nad Leniwką leży sławna Forteca MINDA. a LATARNIA nad Morzem Baltyckim,

DA.

Wiſſę od Głowy aż do Morza zowią LENIWKĄ, bo tam leniwo płynie i Morze ją odbija. GŁOWĄ zaś to mieyſce, gdźie Wiſła dzieli śię na dwa koryta lub warty, á jednym do Gdańſka, drugim do Affy odnogi Morſkiey udaje śię.

27. MIAST MNIEYSZYCH KROLEWSKICH.

W WOJEW: MALBORSKIM: Malbork *Maryenbrg.* Kiſzpor *Chriſtburg.* Nitych, Sztum, Tołkmicko. W CHEŁM: Grudźiądz, Brodnica, Radźin, Leſzyn, Golub, Kowalewo, Liczbarg lub Lautenberg, Neumark lub Nowemiaſto, a bo też *Neofor.* W POMORZU: Tczewo, Gniew, Swiecie, Nowo, Puck, Starogard Skarſzew, Kośćierzyn, Choynice, Baldenburg, Tuchola, Frydlánd, Hamerſzyn, Słuchow.

12. MIAST WARMINSKICH. Bronzberk, *Braunsberg,* Helzberg *Heiſlberg,* Orneta *Wormdit,* Reſzel *Reſſel,* Biſztynek *Biſtein* Zeburg, *Seeburg* Gutſztat, Biſkupiec *Biſburg,* Wartęburg, *Wartenburg,* MELZAK *Melzack,* Olſztyn *Allenſtein,* Framburk *Frauenburg.*

W PRUSIECH BRANDEBURSKICH

Są te małe Ziemie: Sudawa, Nadrawa, Galindya, Pomezania, Salawonia, Bârtonia. Sambia, Natangia, Hokęrlandya lub Pogezamia. Trzy oſtatnie teraz ſą znaczne

W SAMBII: Krolewiec, Łabkow, Tapława, Jurborg, Gombin, Goldapa, Stołupiany, Ragneta, Tylża, Fiſzhaus. FORTECE. Kłaypeda *Memel,* Pilawa *Pilau* nad Morzem.

W NATANGII: S. Siekierka, Cynta, Iława, Dumnowo, Welawa, Inſterburk, Szczytno, Ełk, Oleck. W HOKERLANDYI: Kwidzin, Dźiałdow, Preyſzmark, Oſteroda, Gilgenburk. &c. RZEKI: Pregel lub Pregola, Niemen, Alla &c.

P Y T A N I A

Wiele Województw wmałey i wielkiey Polſzcze? W każdym Województwie wiele Staroſtw? jakie miaſta i rźeki? gdźie Grody? Trybunały? wiele Senatorow? Poſłow? Kommiſſarzow?

H I S T O R Y A

P O L S K A

Z opiſaniem Rządu i Urzędòw Polſkich przez J. W. Jmśći X. WŁADYSŁAWA

ŁUBIENSKIEGO

Piſarza W. Koronnego teraz Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego Prymaſa Korony Polſkiey i W. X. L.

NAPISANA

na cztery Częśći

PODZIELONA,

á

na żądanie wielu

PRZEDRUKOWANA.

w WILNIE
w Drukarni J. K. M. Akademickiey
Societatis JESU,
Roku Pańſkiego 1763.

CZĘSC PIERWSZA

Od LECHA I. do BOLESŁAWA Smiałego.

POLSKA, od Pola i równin ma Imię, w których sobie Lech upodobał. *LECHIA* zaś dawniey zwana od Lecha majac swoje przezwisko.

Kray ten różnych nacyi podpadał Rzadowi, o czym nie zgadzaja się prawda Autorowie, z temi jednak trzymam, którzy naywięcey się zgadzaja z soba, jako Miechowius, Długosz, Kromer, i Gwagnin, którzy i dawnieyszych przed soba Historyków cytuja.

Po potopie uniwersalnym kiedy Wieża Babilońska rozróżniła odmianę mowy i języka miedzy Synami Noego, na ów czas rozmnożone Familie Synów Noego, rozdzielac się poczeły na partye po całym świecie, na co zapatrzywszy się na ów czas jeszcze żyjacy Patryarcha Noe, podzielił miedzy Synów swoich cały swiat, z których JAFETOWI naymłodszemu dostała się Europa, tego Synowie podzielili miedzy siebie Państwa Europeyskie, z których Syn czyli Wnuk ALANUS z potencya swojey Familii osiadł znacz na część Europy z Synami trzema IZYKONEM, ARMENONEM, i NEGNONEM, z Których naymłodszy NEGNO ma być Słowackiego Narodu Patryarcha, jako Długosz pisze, który osiadł Pannonia, zwane teraz Węgry, jego zaś Synowie osiedli Ruś, Sklawonia, Pomerania, Kaszuby, i podbili pod swóy rzad ledwie nie większa połowę Europy, jako:

szcze W

rostw? jakie miała

bunały; wiele Senatorow

Historia

ko: Mizya, Dacya, Dardania, Liburnia, Dalmacya, Illirya, Istrya, i wiele innych Prowincyi. Z tychże Synów *Negnona* naystarszy WANDALUS upodobał sobie Kray nad Wisła, nazwawszy od Imienia swego Rzekę Wisłę *Wandalus*, á Kray i Narod Wandalami. Ciż Wandalowie dali się potym we znaki Rzymskim Państwom, bo kiedy znaczne Familie ich się rozrodziły, poczeli się rozpostrzeniać po inszych Państwach, jakoż za Konstantyna Wielkiego Cesarza, we 300000. wtargneli w Pannonia, i onę sobie podbili, tam przez 40. lat tym liczniey rozmnożywszy się, pod Wodzem Styllikonem Włoskie Państwa naszli, spladrowali, potym przez Hiszpania, Afrykę nawiedzili, i tam possessya sobie ugruntowawszy, przez 200. lat Włoskie Państwa nawiedzali, i najeżdżali, których Roku 538. Bellizaryusz W. Wodz Justyniana Cesarza w Afryce zgromił, Gilimera Króla ich poimał, resztę rosproszył, z których wiele uszło do Słowackich *Państw*, jedni nad Wisłę do pierwszego swego Kraju, drudzy do Prus, gdzie Xięstwo jedno nazywa się od nich *Vandalia*. Po wyniściu Wandalów z Kraju swego Oyczystego (Kromer pisze z przytwierdzeniem dawnych Historyków Blanda, i Bernarda Wapowskiego) do Rzymskich Państw, Słowacy rozmnożeni na ów czas w Sarmacyi Ruskiey, ruszyli się Obozami, i osiedli Kray Wandalów. Antonius Sabellicus przydaje, że się rozdzielili na dwie Partye, jedna Partya w prawa rękę, osiedli kray Wandalów, gdzie teraz Polska, Slask, i Czechy, á druga Partya przeprawiwszy się przez Ister, nad Sawa osiedli, Pannonia, Dalmacya, Sklawonia sobie przywłaszczywszy.

Z Sklawonii tedy, Dalmacyi, i Kroacyi zebrawszy sobie znaczna Partya Familii i Woysk, á sprzykrzywszy sobie ustawiczne Scyssye, kłotnie, i przenoszenia się z Kraju do Kraju Wielcy Wodzowie

LECH i CZECH ruszyli się z Państw tamtych, z Zamku właснego nazwanego Psary, w Prowin-

Prowincyi Kroackiey leżącego, i poszli nad Rzekę Elbę i Wezerę, tam podbiwszy sobie Kray i tamecznych Obywatelów, nad Wezerą Miasto Breme założyli, jako się dotąd nazywa. Ze zaś sobie młodszy Brat Czech upodobał Kray, gdźie teraz Królestwo Czeskie, uprosił sobie u starszego Brata, że mu tam pozwolił odźiedźiczyć tenKray dla Sukcessorów swoich, ufundowawszy Miasto Pragę nad Moldawą, á Wielograd nad Morawą, do tego podbił sobie potym Austryą, Morawę, Misnią, Luzacyą, o czym obszernicy wolno widźieć pod Królestwem Czeskim, na co wszystko zgadzają się Historycy Polscy.

LECH pożegnawszy się z Bratem swoim Czechem, ruszył się z Familiami swojemi, i z znaczną Partyą Woyska, przebywszy Gory Czeskie.

Roku 550. według Gwagnina, wszedł w Pola znaczne nad Wisłą, i tam spoczął na mieyscu Wandalów, podbiwszy sobie Obywatelów tamecznych. Od Wisły szerzyć się począł w Panstwie sobie przywłaszczonym, Sląsk, Brandeburgia, i wszystkie Kraje nad Odrą leżące aż do Morza Baltyckiego zawojował, Pomerania, Prusy, Holzacya, Saxonia osiadł, zgromiwszy przeciwnych sobie Niemców, i Królika ich na ów czas w Pomeranii w pojedynku zabił, á tak uspokoiwszy się w rozszerzonych znacznie granicach, przejeżdżając przez ten Kray, gdźie teraz Wielka Polska, trafił na jedno mieysce pełne Gniazd Orlich, w Pogaństwie na ów czas ominując sobie za dobry znak, wźiął sobie za Herb, i całemu Narodowi na ów czas nowo fundowanemu Polskiemu ORŁA BIAŁEGO, i na tym mieyscu fundował Miasto nazwawszy je od gniazda Orlego GNIEZNO, Kromer przydaje, że Lech rządźił się nie według Praw, których na ów czas nie było w Pogaństwie, ale naturalnie i nie ostro; Wapowski dodaje, że dopiero na ów czas kiedy fundował Monarchia Polska, nad Wezerą Miasto Bremę wystawił, Miechowski zaś dokłada, że i

że i nad Morzem Baltyckim zawojowawszy Kray cały, wystawił Miasta Lubek i Rostok. Jak długo zaś Panował w żadney Historyi pewności nie masz; Wapowski tylko namienia, że Sukcessorowie jego, po nim 150. lat panowali aż do 700. Roku po Narodzeniu Pańskim. Z tych Sukcessorów jednego tylko dochodzą Wapowski, Kromer, i Gwagnin, nie upewniają czyli Wnuk, czyli był Syn Lecha

WISSIMIR, dosyć że miedzy temi 150. lat rządźił Państwem Polskim. Za niego SYWART Król Duński począł się naprzykrzać Granicom Polskim, ale WYSSYMIR Flotę jaką na ów czas mógł wystawił; i sam z Woyskiem wśiadłszy w Okręty naypierwiey Wyspy Duńskie, Rugia, i Fionia sobie podbił, wyśiadszy w granice Duńskie Sywarda zbił, i hołdownikiem Polskim uczynił, Syna jego w zastaw wźiał, i znacznego niewolnika z tamtąd zabrawszy, Miasto WISMAR wystawił, od Imienia swego nazwawszy je, i Niewolnikiem Duńskim osadźił. W tenże sam czas wystawił w Pomeranii Miasto GDANSK, blisko nad Morzem Baltyckim, dla tego zaś, że je Niewolnikiem Duńskim osadźił, Miasto nazwał Gdańskiem, Wyspy do Danii należące sobie przywłaszczył, Rugia, Hemerya, Fioniya, Selandya, jako iFortec wiele, i Polakami osadźił. Sywart nie mogąc Hołdu Polskiego znieść, Woysko z Danii, z Szwecyi zebrał, ale i to Wissymir zniósł, i połowę Danii sobie podbił. Ze zaś bez Sukcessora umarł, dla tego podobno to wszystko od Polski odpadło, bo żaden Historyk nie pisze, kiedy z Hołdu Królowie Duńscy się wybili, ale naypewnicy podobno, że wkrótce bo Polacy widząc się być osieroconemi, bez Wodza, i nie mając żadnego Sukcessora ze krwi Lecha do rządu, á nie chcąc ćierpieć na ów czas Cudzoźiemca nad soba, 12. WOJEWODOW w Gnieznie z miedzy śiebie obrali, każdemu dawszy intytulacyą od Prowincyi, których rząd jak długi był, pewności się nigdźie nie doczytać. Ze zaś miedzy

niemi podobno Scyffye być muśiały, kiedy nic nie zmocnili Granic Polskich: i owszem Niemcy wybili śię wcale z ich Rzadu, tak postrzegszy śię Polacy zbrzydźili sobie Rzad wielu i zgromadźiwszy śię nad Wiffa, obrali sobie

KRAKUSA I. Wnuka Czecha za Wódza i Xiażęćia Polskiego, który kłótnie wewnętrzne uspokoił, Francuzów chcacych nawiedźić Polskę zniósł, Nieprzyjaćioł uskromił, Miasto KRAKOW od Imienia swego wystawił, i Zamek na Górze Wawel nazwaney w którey jaskini Smok strafzny śię znaydował, wiele ludźi pożerajacy, ale za rada Krakusa skura bydlęca śiarka napchana napaśiony, i wewnętrznie zamordowany ogniem siarczystym: jak długo Krakus panował, i którego Roku nie namieniaja Historycy, tylko że po śmierći na Grobie jego mogiła wysypana dotad konserwuje śię za Wiffa na Górze: zostawił dwóch Synów:

KRAKUSA II. którego na Tron obrali Polacy, i LECHA, który Krakusa Brata zdrada zabił, i na mieyscu jego od Polaków obrany Tenże LECH II. ale odkryte prętko jego Bratobóystwo, nie długo ćierpiane od Polaków, którzy go z Tronu zrzućili, i wygnali, á

WANDĘ, Córkę Krakusa na rzad Polski obrali według Gwagnina Roku 730. Ta pięknie i odważnie rządźiła Państwem, prawdźiwie cnota Oyca swego. RYTTYGARUS Xiaże Niemiecki starajacy śię o przyjaźń jey, wzgardzony; i chcacy się zemśćić, za dyshonor swóy, sprowadźił Woyska Niemieckie, które Wanda Woyskami Polskiemi zniosła, i za szczęśliwe zwyćięstwo sama śię na ofiarę Bogom Pogańskim oddała, wskoczywszy w Wiffę, Ciało jey o milę od Krakowa znalezione, i tam na Górze pochowane, á nad Ciałem mogiła wysypana, dotad konserwuje śię. Po śmierći jey Stany na ów czas Polskie, nie widzac żadnego Sukcessora ze Krwi Lecha ani Czecha obrali sobie do Rzadu uniwersalnego 12. WOJEWODOW,

ale i

ale i ći podobnym sposobem śię rzadźić poczeli jako i pierwśi, łakomstwem, domowemi Scyffyami, niezgoda miedzy niemi, ani śię zbraniali Granic Polskich nieprzyjaćiołom, i owszem Pannonów, i Morawow inkursyom śię nie sprzeciwili, przeciwko którym Przemyssaw Rycerz jeden odważny zażył fortelu pod Łysa Góra, gdźie teraz S. Krzyż w Sendomirskim, nieprzyjaćiela zbliżajacego śię w nocy, nawieszawszy zbrojów, szyszaków, na pniakach na to przygotowanych w leśie przećiwko Wschodowi słońca, jakoby Woyskiem wielkim w leśie czatujacym, znacznie przestraszył, że uchodźić muśiał, á sam z podjazdem nie wielkim wypadszy z lasa, uchodzacego nieprzyjaćiela zniósł, i za to od stanów Polskich Przemyssaw obrany na Tron, i nazwany

LESZEK I. Ten spokoynie panował, ale bez potomnie zszedł z tego świata w niedługim czaśie.

Po śmierći jego Stany Polskie zgromadzone w Krakowie, unikajac emulacyi, z Rady swojey decydowali miedzy soba, że ktoby na zajutrz na koniu pierwszy dobiegł do Kolumny na to wystawioney pod Pramnikiem, ten miał być Xiażęćiem Polskim. Leszek jeden zuchwały na mieyscu Mety, goździe ostre powbijał w źiemię, dla siebie śćieszkę zostawiwszy, tym czasem Studenci dway, wstawszy rano, pod czas rekreacyi probowali śię ubiegajac do owey kolumny boso, i pokaleczyli sobie nogi, sekretu jednak dotrzymali, i kiedy Rycerze Polscy ubiegali śię na koniach, Leszek zdrayca śćieszka sobie naznaczona naypierw zy dobiegł do kolumny, i wykrzykniony Xiażęćiem, á inni wszyscy koniom nogi pokaleczyli o goździe. Student ze dwóch jeden śćieszka wolna od goździ za Leszkiem w też tropy labo pieszo dobiegł do kolumny, i wydał zdradę Leszka, który w tym punkćie końmi roszarpany za zdradę, á ten Student za dośćieczony sekret Xiażęćiem Polskim wykrzykniony i

 LESZEK

LESZEK II. nominowany z proftey kondycyi, ale rozumnie rzadźił i fercem Rycerfkim przeciw wfzelkim nieprzyjaćielom, pokornie bo pod czas każdey publiki wiefzać fobie na oczach kazał fuknie ubogie, w których Xiażęćiem obrany: Długofz cytuje Martinum Gallicum, że miał mieć Woynę z Karolem Wielkim Cefarzem, i na niey miał zginąć, jednak nie twierdźi. Po śmierći jego naftąpił Syn

LESZEK III. Na Tron Oyca, i ten śię rządźił cnota Oyca fwego, Gwagnin pifze, że miał dodać Woyfka Węgrom i Sałom przećiw Karolowi Wielkiemu, które znieśione od Karola Roku 801. tak jako i infze Woyfka: Kromer przydaje, że Trybut z Polfki miał pozwolić Karolowi Wielkiemu, ale żaden tego nie ftwierdza, tylko nieprzyjaźni Polfzcze Autorowie, zoftawił po fobie z nałożnic Synów 20 którym przez dyfpozycya oftatnią naznaczył Xięftwa w Pomeranii, Magdeburfkie, Brandeburfkie, Mekelburfkie, Pomorfkie, Bremfkie, Olzackie, Lubeck e, Kafzubfkie, Serbiyfkie, Wifmarfkie, i inne po nad Morzem Baltyckim leżace, z obligacya jednak fubjekcyi Xiażętom Polfkim, zoftawił po fobie Syna nazwanego

POPIEL I. Który po śmierći Oyca na Tronie Polfkim ofadzony ale w lubieżnośći wiek fwóy prowadźił, przeniófł Stolicę z Gniezna do Krufzwicy, miał u śiebie zwyczay przeklęctwa; bogday mię myfzy zjadły, jednak fwoja śmiercia umarł, zoftawił po fobie Syna zwanego

POPIEL II. Który na Tronie Polfkim po śmierći Oyca fwego ofadzony ale i ten lubo pięknie edukowany przez Stryjów fwoich 20. Xiażat Pomorfkich, i ożeniony z Xiężniczka Niemiecka, i na Tronie ofadzony, jednak bezbożnie żył, i ftrofujacych śię o to Stryjów 20. otruł, z których otrutych ciał, namnożyło śię liczne mnóftwo myfzy, które uchodzącego Popiela z Zona i Synami dwiema, przez jeżioro Gopło nazwane na Zamek Kru-

Krufzwicki z dopufzczenia Bofkiego. i po wodźie zgoniły i zjadły. Po niezwyczayney śmierći Popiela

Stany Polfkie zgromadzone w Krufzwicy przez emulacya zerwały Elekcya, powtornie zgromadzone za dyfpozycya famego Pana Boga obrali.

PIASTA: niżeli do Rzadu jego przyftapię wfpomnę tu dźiwne wyroki Bofkie nad ta Elekcya, o czym twierdza wfzyfcy Hiftorycy. Piaft będac tylko Rolnikiem, i Bartnikiem w zabawie Roli i Pfzczół za życia Popiela drugiego fpłodźił Syna, na którego urodzenie zabił wieprza i Miodu przyfpofobił z właśney pracy na utraktowanie Saśiadów, w ten fam czas dwie Ofoby nieznajome przyfzły do Popiela na Zamek profzac o audyencya, że zaś nie przypufzczone, odwróciwfzy śię od Zamku pofzły wDom Piafta, który je mile przyjał, i zaprośił na traktament urodzenia Syna fwego, na który Traktament i Popiel Xiaże Polfki z Dworem fwoim przybył, i odprawiwfzy Ceremonia Pogańfka nad Synem urodzonym Piafta, Popiel dał mu Imię Semowit, po Ceremonii Piaft czeftował Popiela, i cały Dwór, tak; że z wieprza zabitego i miodu przyfpofobionego dla famych tylko Saśiadów, a przy owych dwóch Ofobach i ofobliwey Opatrznośći Bofkiey na cały Dwór mięśiwa i miodu wyftarczało, i kiedy po śmierći Popiela Stany śię zgromadźiły do Kruświcy, głód na ów czas wielki panował w Polfzcze, a w Dom Piafta, też fame dwie ofoby przyfzły, uczeftowane od niego, przy których bytnośći oczywifta Opatrznośćia Bofka Dom Piafta wfzyftkiemi żywnośćiami opatrzony był, tak; ze wfzyfcy Polacy nie mogac nic w Mieśćie doftać do żywnośći, w domu Piafta wfzyfcy śię żywili, a za Proroctwem tych dwóch ofob z zapatrzenia śię ftanów nad niezbywajacym w Domu Piafta dla wfzyftkich chlebem i trunkiem, obrany trzećiego dnia Xiażęćiem Polfkim Piaft.

Piast. Historye dodają, i jedni mniemają, że te dwie Osoby znaczyły Swiętych dwòch Męczenników Rzymskich Jana i Pawła, inni zaś rozumieją, że to byli Swięci Aniołowie. PIAST obrany na Tron przeniòsł Stolicę z Kruszwicy do Gniezna, spokoynie, i sprawiedliwie rządził, Syna Semowita Hetmanem nad Woyskiem kreował, Suknie swoje rolnicze i obuwie konserwował Sukcessorom dla pamiatki pierwszego Stanu, W tym go zaś gani Kromer, że Synòw potrutych Xiążąt Pomorskich á Stryjòw Popiela nie zgromił, ktòrzy wzgardziwszy Elekcyą Piasta, odpadli od Posłuszeństwa Polski, i odtad Xięstwa Pomorskie odpadły od Polski. Piast 120, lat wieku swego majac po śmierci swojey zostawił na Tron Po iki Syna

SEMOWITA, ktòry zawojowane za Popiela Prowincye, Węgrom, Morawom, i Niemcom poodbierał, Xiążętom Pomorskim Synom Stryjòw Popiela wypowiedział Woynę, i nieomylnieby ich był zwròcił do posłuszeństwa Polszcze, tylko że nagle umarł, w Dziecięcym Stanie zostawiwszy Syna

LESZKA IV. ktòry po Oycu wyniesiony na Tron Polski delikatnie wypielęgowany, spokoynie, i długo panował, nie prowadząc żadney Woyny przeciwko Xiążętom Pomorskim: po śmierci zostawił Syna

ZEMOMYSŁA, ktòry spokoynie rządził Państwem Polskim bez żadney Woyny. Temu urodził się Syn ślepy z wielkim nieukontentowaniem jego, i całego Dworu, że jednak tylko jednego miał, zaprosił znaczny konkurs Polakòw do Gniezna na urodzenie Syna w siedm lat po urodzeniu jego, i dał mu Imię MIESZKO. Tym czasem kiedy ochota naywiększa tey publiki trwała, dano znać, straśowan mu Xiążęciu.

żęciu Oycu nad slepota Syna swego, że przeyrzał, z radości Oyciec, i Stany Polskie radzą się Wieszczkòw swoich, coby się przez to znaczyło, odpowiedzieli; że za panowania jego, oświeci się całe Państwo Polskie, jakoż po śmierci Oyca

MIESZKO na Tron obrany począł życie swoje szpecić z siedmią nałożnic, ktòre widząc nie płodne, za radą Katolikòw, przy Dworze jego potajemnie będacych, wysłał Posłòw do Bolesława Krola Czeskiego zabòycy S. Wacława prosząc w Małżeństwo o Dabròwkę Còrkę jego, na co łatwo zezwolił Bolesław, i Dabròwka, z kondycyą przyjęcia Chrztu S. przez Mieszka, odesłana do Gniezna, ktòry na przyjazd Dabrowki, ochrzcił się, i Wiary S. Katolickiey wyuczony, na Chrzcie S. mianowany

MIECZYSŁAW: Stanom zaś Polskim, i całemu Państwu, naznaczył Chrzest S. na dzień 7. Marca, R. 975. po Chrzcie S. wziął slub z Dabròwka, złączywszy wraz Państwo swoje z Kościołem S. Siostrę swoję ADLEIDĘ ochrzczona wydał za GEIZĘ Xiążęcia Węgierskiego, ktòry także z Państwem swoim Chrzest S. przyjał, i S. Stefana z Adleidy Krola Węgierskiego spłodził Syna, tak jako i Mieczysław z Dabròwki spłodził Bolesława Chrabrego Roku 976. Mieczysław widząc rozmnożona Wiarę S. w Państwach swoich za manudukcyą Stolicy Apostolskiey, fundował Metropolie dwie w Gnieznie, i Krakowie, i siedm Katedr: w Kruszwicy Kujawska, przeniesiona teraz do Wrocławka, druga w Smogorzowie przeniesiona potym do Byczyny, á teraz do Wrocławia Slaskiego. Trzecia w Poznaniu, 4. w Płocku, 5. w Chełmży, 6. w Lubucku, 7. w Kamieniu. (*) Za Mieczysława S. Woyciech Arcybiskupem Gnieznieńskim już czwartym kreowany i od Mieczysława mile przyjęty do Prus wyszedł, i tam umęczony.

(*) *Tych czasòw Polacy mieli zwyczay dobywać Szabel podczas Ewangelii na znak ochoty wojowania za wiarę.*

czony. Poſłał Mieczyſław do Rzymu Lamberta Arcy-Biſkupa Krakowſkiego po Koronę, ale mu odmowiona od Benedykta VII. Papieża dotąd, ażby zupełnie ten Kray oduczył ſię nałogów Pogańſkich, w krótce też Mieczyſław umarł Roku 999. zoſtawiwſzy po ſobie na Tron Polſki Monarchę.

BOLESŁAWA Chrabrego, to jeſt krzepkiego, mocnego, na Tronie Polſkim Monarchę, i Wodza zwyciężſtwami ſławnego, ten naypierwey wykupił Ciało S. Woyciecha od Pruſów umęczonego, na wadze tylko ważące czerwony złoty, i do Gniezna ſprowadził, gdźie przy grobie jego wielkie Pan Bóg świadczy dotąd łaſki, i Cuda nabożnym do tego Swiętego: Czym Otto Ceſarz przerażony w chorobie Votum uczynił, i nawiedził z choroby wyſzedłſzy Grob tego Swiętego, od Poznania pieſzo idąc do Gniezna, z wielkim applauzem przyjęty od Bolesława, któremu za tę ludzkość Ceſarz Koronę Królewſką ofiarował, i przy ſobie koronować kazał Gaudencyuſzowi Arcy-Biſkupowi Gnieznieńſkiemu Bratu rodzonemu S. Woyciecha, przytym ofiarował mu Goźdź Chryſtuſa Pana i Włócznią S. Maurycego, i od Poſłuſzeńſtwa na ów czas Ceſarzom pretendowanego Polſkę uwolnił. Król zaś Bolesław Ottonowi ofiarował prócz Skarbów wielkich, Ramię S. Woyciecha, które jeſt złożone w Rzymie w Kościele S. Bartłomieja na Wyſpie.

Po odjeździe Ottona Bolesław trzeci Xiążę Czeſki, po dwa razy najechał na granice Polſkie, którego Bolesław Król Polſki zbił, Woyſko jego zniósł, i Bolesława Xiążęcia Czeſkiego złapał, i oczy wyłupić kazał, Czechy i Morawę do Poſłuſzeńſtwa przymuſił i przyłączył do Polſki. Jarosława Xiążęcia Ruſkiego po dwa razy źniósł, Kijów odebrał i w nim zimował i tam granice Polſkie rozſzerzył, kolumny żelazne wyſtawiwſzy nad Szułą i Boryſtenem abo Dnieprem. Z Ruſi zawojo-

wojo-

wojowaney powróciwſzy Saxonią najechał, i zawojował aż do Rzeki Elby, i tam kolumny żelazne wyſtawił nad rzeką Salą Granic Polſkich, potym Kaſzuby, Pomeranią i Nadmorſkie Prowincye przymuſił do poſłuſzeńſtwa, i przyłączył do Polſki, Pruſów do hołdu przymuſił, i tam wyſtawił kolumny żelazne w ſrzodku rzeki Oſſy, gdźie Wieś zowie ſię Słup od tych kolumn. Ruſniaków rebellizujących znowu po cztery razy zniósł, zbił, przywiódł do poſłuſzeńſtwa, i przyłączył do Polſki, Granice rozſzerzył, aż po granice Duńſkie i Morze Baltyckie, Sukceſſorów od ſtryjów Popiela idących, pokonawſzy do poſłuſzeńſtwa, i wſzędźie Wiarę S. rozkrzewił w podbitych Państwach. Potym ſpokoynie panując, 3. Kwietnia Roku 1025. umarł, ukoronowany Roku 1001. w Poznaniu pochowany. Po nim Syn jego naſtąpił.

MIECZYSŁAW II. i na Tron wyſadzony w Poznaniu przez Rzeczpoſpolitą, ale bynamniey Oycowſkich cnot, i odwagi nie naśladował, Brzetiſław Czechy, i Morawę ſobie podbił, Kaſzuby Prowincye nad Morzem Baltyckim zrebellizowały i odpadły, Brandeburgią i Saxonią także, Pomeranów przecież utrzymał, i Ruś przy poſłuſzeńſtwie. Zonę miał Ryxę Wnuczkę Ottona Ceſarza, którey rada żył bezbożna, i niepodobająca ſię Polakom, umarł Roku 1034. w Poznaniu pochowany przy Oycu. Po nim Ryxa Królowa z Synem Każimierzem zabrawſzy wſzyſtkie Skarby i Korony umknęła do Niemieckich Państw. Syna Kaźimierza dała do Paryża, który pięknie w naukach wyćwiczony, Mnichem w Kluniaku zoſtał, i już Dyakonem konſekrowany był. A Polacy widząc ſię być bez Głowy i Rzadu w niepokoju, bo Czechowie najechali Polſkę, Gniezno zrabowali, i Wielką Polſkę i Sląſk. Pomerania zrebellizowała, domowe Scytiye gorę wźięły, i uteſknieni zgromadźili Stany Rzeczypoſpolitey, i wzgardzonego Niemie-

Niemie-

Niemiecka edukacya Kaźimierza umyślili rewokować na Tron, po którego zaraz wyprawili Posłów,(*)którzy za dyspensą Oyca S.Benedykta IX. przez Interpozycya Henryka Cesarza sprowadźili, i ukoronowali Królem

KAZIMIERZA I. Mnicha Odebrawszy od Henryka Cesarza Korony przez Ryxę jemu darowane: Kaźimierz ożenił się z Marya Dobrogniewna Siostra Jarosława Xiażęcia Ruskiego ukoronowana w Gnieznie, za co ustąpił Jarosławowi Xięstwa Ruskie zawojowane przez Chrabrego. Uspokoił potym wszelkie najazdy, Masława Koniuszego Oyca swego chcacego Xiażęćiem Płockim się uczynić, przy pomocy Jaczwingów,i Prusaków mu pomagających zniósł, za co go potym Prusowie obieśili i nagrobek napisali: *Alta petisti,alta tene.* Umarł Roku 1058. zostawiwszy trzech Synów, Bolesława, Władysława i Mieciława, i Swiętochnę Córkę Po nim

BOLESŁAW II. Smiały nazwany, Syn starszy, obrany na Tron, i w Gnieznie Koronowany. Ten początki swoje odwaga męstwem i wielkiemi Zwycięstwami przyozdobił. Czechów naypierwey Najezdników Slaska i Gniezna zgromił, i Xiażęciu Wratysławowi Swiętochnę dał za Zonę. Prusów nad Ossa zniósł i uspokoił, Węgrów wsparłych Woyskami Henryka IV. Cesarza i Czeskiemi zbił, i przymusił do posłuszeństwa ich własnemu Królowi Beli, á Jędrzey Pretendent zginał na tey Batalii, Belę przy sobie koronować kazał. Ożenił się potym z Wisława Córka Xiażęcia Ruskiego, Kijów odebrał, i osadźił Zasława wygnanego na Xięstwie Kijowskim, Przemyśl odebrał, w Węgrach powtórnie kłótnie uspokoił, z Węgier powróciwszy, znowu Z(a)sława zrzuconego powtórnie osadźił w Kijowie, ź emig Ruska, Chełmska, Włodźimierz, Wołyń sobie podbił, na ostatek znowu Kijówa dobył,ale tam niecnotliwie żył,

(*) *Papież przykazał głowy golić, i pogłownego 1 grosza od głowy do Rzymu płaćić Polakom.*

żył, zimujac, o czym Miechowski *cap:* 19. *lib:* 2. i powróciwszy do Krakowa podobnież życie prowadźił, i ani uważajac S. Stanisława przestrog, ani jego cudów przez wskrzeszonego Piotrowina żył sromotnie, exkommunikowany na ostatek. Tegoż Swiętego własna Ręka zabił u Ołtarza, pod czas samey konsekracyi, jako Historya pisze. Przez to zabićie wzgardzony od wszystkich, i Censurami od Grzegorza VII. klęty, jako i cała Polska, z jeduym Synem uszedł do Węgier, i tam życie miał skończyć. Kromer *lib:* 4. á Długosz pisze, że z Węgier z jednym tylko człekiem miał póyść na pokutę do Karyntyi, do Klasztoru Wiltyni, i tam skryćie za Kucharza służyć, i umrzeć, po śmierći poznany, blisko Insprugu, i Willaku. Inni twierdza że oszalał i miedzy górami Węgierskiemi wałęsał się i umarł. Odtad Grzegorz VII. Papież zakazał Biskupom Polskim koronować Królów bez konsensu Rzymskiego. Po wyiściu Bolesława Stany zgromadzone,obrały na Tron WŁADYSŁAWA Hermana Brata jego rodzonego.

PYTANIA
z Częśći pierwszey.

1. Od czego Polska Polska nazwana á od czego Lechia? i co za narody w tych krajach przedtym mieszkały?
2. Z kad Lech, i kiedy tu przybył? co za kraje trzymał? jakie Miasta wystawił? co za herb wźiał? jakich potomków zostawił?

3.

3. Wiśmierzowi jak śię woyna z Dania powiodła? które Miasta zbudował? kto po nim nastąpił?
4. Pod 12. Wojewodami jak śię powodźiło Polszcze?
5. Krakus jakie Miasto założył, i jakim sposobem smoka zabił?
6. Co osobliwego o Kraku II. ? Lechu II. ? Wandźie? Leszku I. abo Przemysławie? Leszku zdradliwym? i Leszku II.
7. Leszek III. z kim wojował? jakie Xięstwa 20. Synom podźielił?
8. Który Popiel Stolicę do Kruszwicy przeniósł? co miał za przysłowie? Popiel II. jak umarł?
9. Piast kto był rodem? jak obrany? co za sukuie chował? jak Ziemowit, Leszek IV. Zemomysł, Panowali?
10. Mieczysław kiedy przeyrzał? kiedy i jak do Wiary nawrócony? które Biskupstwa fundował? czemu Polacy szabel dobywali? jeśli miał koronę?
11. Bolesław Chrabry z kim wojował? gdźie słupy żelazne bił? od kogo wykupił S. Woyćiecha? od kogo koronowany?
12. Pod Mieczysławem II. ? Ryxa? Kaźimierzem Mnichem co śię dźiało? co Papieżprzykazał Polakom?
13. Jakie zwyćięstwa odniósł Bolesław Smiały? za co zabił S. Stanisława? jak umarł? co z Polską śię stało?

CZĘSC

CZĘSC DRUGA

Od BOLESŁAWA Smiałego do Władysława JAGIEŁŁY.

WŁADYSŁAW Herman Brat Bolesława Smiałego nastąpił R. 1082. ale nie był Koronowany dla Interdyktu Papieskiego, którego zniesienie uprośił u Grzegorza VII. przez Lamperta Kanonika Krakowskiego, a potym Sukcessora S. Stanisława, ale korony nie otrzymał. Ten naypierwey sprawiedliwość S. wykorzenioną przez Bolesława, zaszczepił w Polszcze, ożenił śię z Judytą Córką Wratysława Xiążęćia Czeskiego, która mu Syna Bolesława urodźiła, przez Intercessyą S. Idziego o czym Miechow. *lib:* 3, *cap:* 1. I powtórnie Władysław ożenił śię z Zofią Córką Henryka III. Cesarza, á Wdową Króla Salomona Węgierskiego żoną, z tą miał trzy Córki. Ruś za niego odpadła od Polski, Pomeranów zaś i Prusów po trzy razy przymuśił do posłuszeństwa, Pryncypałom Rebellii zakazawszy głowy poućinać. Ze zaś Brzećisław Xiąże Czeski najechał Prowincye Sla-

B skie,

skie, Bolesław Syn dziewięcioletni Władysława, naparł się z Woyskiem iść przeciw niemu, które mu dodany Sieciech Wojewoda Krakowski, ale tylko Morawę zlustrowali, Prowincya do Czech należąca, i z znaczną zdobyczą powrócili, Bolesław jednak na tey Kampanii Zołnierskie powinności już odprawiał, jako go chwali Historya. Tenże młody Xiąże posłany przeciw Pomeranom z Sieciechem, obległ ich w Międzyrzeczu, i przymusił do poddania się. Miał drugiego Syna Władysława Zbigniewa, ale z nałożnicy, którego dał na edukacyą do Klasztoru jednego do Saxonii. Tego Xiąże Brzecisław Czeski wziął, i dawszy mu Sukkurs Wojenny z wygnańców Polaków, i wielu Czechów, Zbigniewa przeciw Oycu wyprawił, który Wrocław odebrał, ale wygnany z niego, udał się do Prusów, i Pomeranów, a e i tych Władysław zgromił, i Zbigniewa poimał w Niewolą, którego potym uwolnił pod czas Konsekracyi Kościoła Gnieźnieńskiego za Instancyą Marcina Arcy-Biskupa Gnieznieńskiego, i innych Panów. Kromer dodaje, że Bolesław z Zbigniewem spiknęli się byli przeciw Oycu, i Rebellią uczynili z przyczyny Sieciecha Wojewody Krakowskiego, rządzącego samym Władysławem, ale że Sieciech był wygnany prętko na Ruś, uspokoili się. Widząc zaś Władysław mocnego w Zwycięstwach Bolesława Syna, który potym i Pomorzan zbił i Rusów rozgromił, dla niezostawienia iakiey jemu zazdrości z Zbigniewem Bratem i Scyssyi, dysponował Testamentem Bolesławowi Xięstwo Krakow. Siradz. Sendom. Slask. A Zbigniewowi Wielką Polskę, Mazury, Prusy, potym umarł Roku 1102. pochowany w Płocku. Po nim

BOLESŁAW III. Od krzywych Ust, Krzywousty nazwany, Syn, na Rząd Polski nastąpił, ożeniony z Zbisława Córką Swatopełka Xiążęcia Kijowskiego. Zbigniew zaś miasto sprzyjania Bratu Uzur-

Uzurpatorem Rządu w Państwie pokazał się być, jako starszy, i zażyć chciał sił Borzywoja Czeskiego, i Swatopełka Morawskiego Xiążąt, ale ci nieslusżna pretensya jego widząc, zwrócili się z Woyskami nadruynowawszy Sląska, á Zbigniew udał się do Pomeranów. Ale Bolesław i Morawow zbił i Kray spustoszył po dwa razy, Pomarzanów także dwa razy zbił, z ostatniey wygraney Bolesław powracając został się we stu koni na weselu pewnym, zkąd na łowy wyjechawszy napadł na Podjazd Pomeranów 3000 koni, Bolesław we 100. koni po trzy razy przez szyki się przebił i Nieprzyjaciela zniósł szczęśliwie wraz z Skarbimierzem, i we 30. koni powrócił. Na zemstę tey zdrady Skarbimierza posłał przeciw nim do Pomeranii, á sam przeciw Czechom poszedł, kray ich zniszczył, Skarbimierz zaś Pomerania podbił, Miasta poodbierał, i przywłaszczył Polszcze. Zbigniew złapany ale darowany wolnością, i przyMazowszu zostawiony, á Wielka Polska i Łęczyca mu odebrane i inne

Roku 1108. Bolesław z Kolomanem Królem Węgierskim przymierze zawarł przeciwko Nieprzyjaciołom wszelkim, Córkę swoję dawszy Synowi jego Stefanowi i Spisz w Posagu, przeciwko Henrykowi Cesarzowi dał Sukkurs Kolomanowi, á sam poszedł przeciw Czechom, trzymającym, i posiłającym Woyskami Henryka Cesarza, Kray zruynował, ale powróciwszy, zastał Zbisławę zmarła, i Usice od Pomeranów wzięte, które w krótce odebrał i Pomeranów zbił, Zbigniewa powtórnie złapał, i wygnać kazał, jako zdraycę Oyczyzny, który do Czech uszedł.

Roku 1109. Henryk V: Cesarz mszcząc się przeciw Bolesławowi posiłkującemu Nieprzyjaciół swoich, zebrał Woysko znaczne wraz z Czechami i z Swatopełkiem, z całą Potencyą przeciw Polszcze

ſzcze poſzedł. Lubus odebrał, i Głogów obległ, ale Głogowianie aż do utracenia pierworodnych Synów Wiary dotrzymali Królowi, mocno się broniąc tak, że Henryk odſtąpił, i pod Wrocław poſzedł, Woyſko jego podjazdami tylko niſzczone, Swatopełk od Oxy (jako Gwagnin piſze) czyli od Rawity (jako Miechowſki) zdradą zabity, i kiedy Henryk proſzony od Bolesława o pokòy przez Poſła Skarbka, Ceſarz mu pokazał Skarby wyſtarczające na zawojowanie Polſki, á Skarbek pierścień w te ſkarby wrzucił mòwiąc: *Aurum addimus auro*, á Ceſarz odpowiedźiał *Hab dank*, i odtąd Habdankiem pieczętuje śię ta Familia. A Bolesław widząc upartego Henryka przećiw niemu pod Wrocław poſzedł, Woyſko jego zniòſł, Ceſarz ledwie uſzedł, że zaś na tym mieyſcu gdźie Trupòw wiele leżało Nieprzyjaćielſkich psi śię kupami ſprowadźili na pożarćie ciał ludzkich, nazwane mieyſce to pśie pole, o milę od Wrocławia i dotąd śię nazywa tąk to Miaſteczko.

Roku 1110. Henryk z Bolesławem przymierze zawarł, dawſzy mu Siostrę ſwoję za żonę, á Còrkę Synowi Władysławowi. Bolesław więźniòw oddał, á Ceſarz Fortece zdobyte. Potym Bolesław w Czechach Władysława zbił, i przymuśił do wydźielenia Xięſtw Braciom jego w Czechach. W tym Pruſowie wraz z Pomorzanami najechali Xięſtwo Mazowieckie, ale porażeni od Mazurów, Bolesław zaś na zemſtę poſzedł przećiwko nim pod Nakło według Miechowſkiego przy Wodzu S. Angele w dźiećinney poſtaći, i w ręku jabłko złote trzymającym, i aż pod Nakło Woyſko prowadzącym, gdźie w Dźień S. Wawrzyńca 40000. Nieprzyjaciela trupem padło á 2000. w Niewolą, Nakło śię poddało, i innych wiele Miaſteczek, i Swatopełka z Domu Gryfów uczynił Staroſtą Pomorſkim, żeby ich uſkromił często rebellizujących. Zbigniew odezwał śię z pokorą

Bolesławowi, i powròćił, ale prętko zabity jako zdrayca. Skarbimierz zaś o praktykę zdrady przećiw Monarſze oślepiony, i na pamiątkę za to Kaſztelanii prym dany, przed Wojewodą Krakowſkim, jako Miechowſki, Kromer i inni piſzą. Za te jednak dwa exceſſy Bolesław pokutował, przez uczynioną peregrynacyą do S. Idzego w Prowencyi Francuſkiey; u S. Stefana w Albie, i w Gnieznie u S. Woyćiecha, o czym Miechowſki. *lib*: 3. *cap*: 12.

1118. Swatopełka Staroſtę Pomorſkiego rebellizującego zniòſł, Nakło odebrał, i jego ſamego w Więźieniu zgnoił, jako zdraycę. Pomeranów Rządowi ſwemu poddał, i do Wiary S. przywiòdł, po trzy razy apoſtatujących: jako Kromer piſze.

Roku 1123 Wolodora Xiążęćia Przemyſkiego zniòſł, i złapał graſſującego w Polſzcze, ktòrego Waśilko wykupił.

Roku 1124. Bolesław na Perſwazyą Piotrka Duńſkiego Miniſtra wśiadſzy z Woyſkiem na Okręty popłynął do Danii, na windykowanie Henryka Kròla Duńſkiego, przez Brata Abla zabitego, Abel uſzedł, á Dania mile przyjęła Bolesława, Fortecę oddała, á Bolesław kazawſzy im ſobie obrać Kròla inſzego, i zmocniwſzy go na Tronie, Skarby zabrawſzy przez Skarbka, ukryte po śmierći Henryka, i jemu powierzone, wròcił do Polſki z całą Familią Skarbka, ktòrego Grafem uczynił Skrzyńſkim, i ten Dom potym rozkrzewił się w Familie Łabędziem pieczętujące się. Tenże Skarbek wielkie dobra pokupił i 72. Kośćiołów zmurował. Ten potym od Władysława Syna Bolesława oślepiony o żart wzajemny z Zon ſwoich na polowaniu za perſwazyą Chryſtyny Zony Władysława, ale cudownie znowu przewidźiał, o czym Hiſtorya obſzerniey piſze. Bolesław powròćiwſzy zaſtał Kraków ſpalony, á Kray Polſki zdezelowany przez Wolodora Xiążęćia Przemyſkiego, ktòrego potym zebrawſzy

Woyſko zniôſł, Wolodor uſzedł do Halicza, i tam z deſperacyi umarł. Potym Bolesław Mury i wieże Katedry Krakowſkiey wyniôſł, 20. Kanonii fundował, i ſkarbami Kościoł przyozdobił. W Węgrach uſkromił Woyſka Alberta Xiążęcia Auſtryackiego opponującego się przy Beli ślepym na Królestwo Węgierſkie, á Synów Stefana zgromić chcącego. Czechów najeżdżających Sląſk zgromił, i Kray ich zdezolował, na oſtatek za Interpozycyą Konrada Ceſarza z Sobieſławem Xiążęciem Czeſkim wieczny zawarł pokóy w Klocku Sląſkim. Xiążęta Ruſcy chcieli się wybić z hołdu Bolesławowi, ale zgromieni z złapanym Pryncypałem ich Jaropolkiem przez Piotra Włoſzczowicza, wykupionym potym przez Waśilka Oyca. Roku 1135. przez zdradę Węgrzyna jednego Wiślica dobyta, od Ruśniaków zrabowana, i wiele Krwi Szlacheckiey rozlaney uchodzącey jako do Fortecy przed pladrującemi Polſkę Ruſſami, Bolesław zagniewany cała Ruś ſplondrował, bez żadney rezyſtencyi i zdezolował. O co Xiążęta Ruſcy ſkupiwſzy się zdrady zażyli na Bolesława, i wyrzućiwſzy z Xięſtwa Halickiego krewnego jego, namówili Haliczanów, aby uprośili Bolesława, aby im zwróćił Xiążęcia ich, przy prezencyi ſwojey, ten w niewielkiey partyi Woyſka przybył do Halicza, mile przyjęty od Haliczanów, i Węgrów, tym czaſem Ruſkie i Węgierſkie Woyſka tył wzieły Bolesławowi, ten widząc zdradę mówi do Wiſſebora Wojewody Krakowſkiego, żeby oſtróżnym być, i przebić się przez woyſka, jakoż tak się ſtało, że Król Rycerſkim Bojem przez Nieprzyjaćioł się przebił, ale koń ſzwankował pod nim, ſalwowany jednak przez żołnierza proſtego, który potym wielką fortuną od Pana regalizowany, á Wojewoda z partyą odſtąpił Monarchy i uſzedł, za co Bolesław poſłał mu w regał kądźiel i zajęcza ſkurkę, á Gwagnin przydaje, że za tę akcyą Województwo Krakowſkie poniżył nad Kaſztelania, á Wiſſo-

á Wiſſebor za to miał się obieśić, piſze Miechowſki, Kromer, i Długoſz. Bolesław zaś z niekontentowania zdrady i ſwojey Rycerſkiey imprezy zachorował i dyſpozycyą uczynił miedzy Synów Państwa ſwego, Władysławowi ſtarſzemu Krakowſkie, Sierackie, Łęczyckie Województwa i rząd generalny, Bolesławowi Kryſpowi Mazury, Kujawy, Dobrzyńſka i Chełmińſka Ziemie; Mieciſławowi Poznańſka, Kaliſka, i Gnieznieńſka Ziemi, Henrykowi Sendomirſkie, i Lubelſkie. A Kaźimierzowi miedzy czterema kołami wóz, to jeſt ſamę Opatrzność Boſka. Umarł Roku 1139. w Roku 54 życia 36. Lat panując, w Płocku przy Oycu pochowany, wygrał 47. Batalii znacznych, pomnieyſzych niezliczona moc, jako Miechowſki, Kromer, Długoſz, i inni twierdzą. Po śmierci Bolesława Stany zgromadzone wolą i dyſpozycyą wypełniły.

WŁADYSŁAW II. ſtarſzy Syn Bolesława na Tron wywyżſzony, ale za perſwazyą Chryſtyny Żony, á Córki Henryka Ceſarza Kontrybucyami Państwa Braći ſwoich obciążył, i innemi daninami, dla wyzucia ich z Xięſtw ich, jakoż i wyſtraſzył Kryſpa i Henryka z Państw ich aż uſzli do Miećiſława do Poznania, ale i tam ich Władysław prześladował, i Miaſto Poznań obległ niedbając na przeſtrogi, i exkomunikę Jakuba Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego w Obożie ferowana. Bracia zas niechcąc dłużey cierpieć Pretenſyi jego, odwagi zażyli, i wypadſzy nieznacznie z Miaſta obleſſem w obóz, Władysława woyſko roſpędźili, á ten ledwie uſzedł do Krakowa, á z tamtąd do Konrada Ceſarza. Bracia Krakow i Zamek odebrali, i Zonę Kryſtynę wyprawili za Mężem, w Roku tedy 1146. wywyżzony na Tron.

BOLESŁAW *Criſpus* Xiąże Mazowiecki i Kujawſki wraz i Kraków trzymał dla opieki Kaźimierza naymłodſzego Brata, ten pięknie rząd Państwa prowadźił, podatki zniôſł wnieſione przez Włady-

Władysława, Posłów od Cesarza, i samego Konrada mile przyjął, i konwojował idącego z Woyskiem do Ziemie S. na obronę. Ze zaś na prozbę Cesarza nic nieuczynił dla Władysława, Konrad rozgniewany Woyskiem pogroził Polszcze, i w Slask wtargnął, ale ustąpił obaczywszy się z Bolesławem, Konrad potym w krótce umarł. Uspokojony zewsząd Bolesław ożenił się z Anastazyą Xiężniczką Halicką, a Miecisław z Siostrą jey Eudoxą. Po śmierci Anastazyi Kryspus ożenił się z Gertrudą Córką Beli ślepego Króla Węgierskiego. Henryk zaś w Młodzieńskim stanie żył, i Bolesławowi zaleciwszy Xięstwa swoje, woluntaryuszem się uczynił na Woynę do Ziemi S. Fryderyk Barrossa Cesarz Posłów wyprawił do Bolesława upominając się własności Władysława i 500. grzywien pretendując od Polski, ale z niczym się wrócili; o co zagniewany Cesarz z Woyskiem licznym wkroczył w Slask, ale podjazdami i chorobami wyniszczone widząc Woyska Fryderyk wrócił się na odwrót; wyrobiwszy sobie tylko 300. Hussaryi przeciw Medyolańczykom, i dla Władysława Xięstwo Krakowskie, który że umarł w krótce Roku 1159. dla Synów jego 3. oddzielony Slask. Bolesławowi wyznaczone Xięstwo Wrocławskie, Miecisławowi Raciborskie i Opawskie, Konradowi Głogowskie i Krosnińskie. Miecisław utracił w krótce Opawskie, donacyą uczyniwszy; jako Miechowski. *cap:* 19. *lib:* 3. Uspokojony zewsząd Bolesław expedycyą uczynił przeciw Prusom, ale ci przestraszeni deklarowali się przez Posłów trybut Polszcze dawać, i Chrzest S. przyjąć; jakoż przyjęły całe Prusy Chrzest S. Roku 1164. i poprzysięgli hołd Monarchom Polskim, ale jak prętko odstąpił z Woyskiem Bolesław, tak zaraz i Wiary S. odstąpili; o czym Długosz pisze; nieupomniał się Kryspus, dopiero jak poczęli najeżdżać granice Polskie, i hołdu albo trybutu nieoddawać, ruszył się przeciw nim z Woyskiem, ale

zdrada

zdrada naprowadzony na błota z Woyskiem w lasach, i zewsząd otoczony Nieprzyjacielem, uchodzić musiał: gdzie Henryk Xiąże Sendomirski zginął, ledwie Bolesław i Miecisław uszli. Pan Bóg skarał, że nie pierwey o krzywdę Wiary S. się upomniał, jako Długosz twierdzi. Po Henryku Xięstwo Sendomirskie dostało się Kazimierzowi naymłodszemu, w krótce Crispus umarł zostawiwszy Synowi Leszkowi Xięstwo Mazowieckie i Kujawskie i opiekę jego Kazimierzowi umarł Roku 1173. w Krakowie pochowany. Za jego Panowania Werner Biskup Kujawski zabity przez Bolestę Herbu podkowa z Krzyżem, za co Crispus w Gnieznie go publicznie żywo spalić kazał, był Starostą Kujawskim i Gubernatorem. O czym Kromer *Fol:* 504.

MIECISŁAW Syn trzeci Krzywoustego, po śmierci Bolesława od Stanów Rzeczypospolitey zgromadzonych wyniesiony na Tron, przy obecności Xiążąt Slaskich, Województwo i Zamek Krakowski oddany mu w Rząd, lubo sobie Województwo życzyło Kazimierza. Ze zaś Miecisław począł wymyślać podatki dla nasycenia łakomstwa swojego, a do tego Tyrania chciał wywieść przeciw Senatorom Polskim, i Gedeona Biskupa Krakowskiego na wygnanie posłać, dufając siłom auxyliarnym swoich Zięciów wydawszy jedną Córkę za Czeskiego Króla, druga za Xcia Saskiego, trzecia za Lotaryńskiego, Czwarta i piąta za Pomorskie Xiążęta; a trzy Ruskie Xiężniczki za trzema Synami swojemi, nie uważając jednak Gedeon tych potencyi wziąwszy Radę z Senatorami, wokowali na Tron. Kazimierza widząc piękne jego akcye, który lubo się exkuzował, jednak zezwolił, i ogłoszony

KAZIMIERZ II. Xiążęciem Polskim na Tronie, i wprowadzony przez Gedeona, i Sę-

nat

nat na Zamek Krakowſki, bo na ten czas Mieciſław bawił ſię w Wielkiey Polſzcze, gdźi, Syn jego Otto przećiw Oycu rebellia podniòſłe i odebrawſzy Wielka Polſkę homagium uczynił Kaźimierzowi. Mieciſław zagniewany o śiebie zrzucenie z Tronu, wokuje Zięćiòw na ſukkurs, ale wymòwili śię Woynami; w tym Pomerania przyznała Kaźimierza za Pana, toż ſamo wykonał i Leſzko Mazowiecki Xiaże Syn Kryſpa, jako i Xiażęta Slaſcy przyznali Kaźimierza za Monarchę. I tak ſprawdźiła śię na Kaźimierzu dyſpozycya Teſtamentowa Oyca Krzywouſtego, że mu Opatzność Boſka zoſtawił. Kazimierz nie chcac pròżnować rekuperował Polſzcze Brześćie Litewſkie, Włodźimierſkie, Drohickie, i Przemyſkie Xięſtwa zdawna zawojowane, ale wyzute dotad z Poddańſtwa. Seym pierwſzy w Łęczycy złożył, gdźie zniòſł przez pierwſza Konſtytu ya wſzelkie podatki i krzywdy przez Mieciſława na Oyczyznę wniesione, Dobra Duchowne ubeſpieczył od wſzelkich Danin, wyprawił potym Poſłòw do Alexandra III. Papieża, proſzac o utwierdzenie tych Praw, i Ciało jednego Swiętego. Na co reſkrypt od Papieża jeſt w Archiwie Krakowſkim, Ciało zaś S. Floryana Lucyuſz III. przyſłał Kaźimierzowi, bo Alexander umarł, ktòre Kaźimierz z wielka pompa przyjał, i lokował w Kośćiele S. Floryana przez śiebie fundowanym. Mieciſław zaś przy ſukkurśie Mſzczugiuſza Xiażęcia Pomorſkiego, Wielka Polſkę Ottonowi Synowi odebrał, i przywłaſczył ſobie Mazowſze i Kujawy, wydarſzy je Leſzkowi Synowi Kryſpa; ale Leſzko rezygnował te Xięſtwa Kaźimierzowi, ſam w kròtce umarł. Kaźimierz miał zaś zabawy z Ruſami, i Węgrami, ale że mu zrebellizowało 20. Senatoròw, udawſzy że umarł ſtruty na Ruśi, i Mieciſława wprowadźili do Krakowa, ktòry Zamek zoſtawſzy zamknięty, prze-

ſkw

ćiw niemu drugi wyſtawił i ufortyfikował. Ze zaś Kaźimierz prętko wròćił śię z woyſkiem z Ruśi, Przed nim Mieciſław uſzedł, zoſtawiwſzy w nowo erygowaney Fortecy Syna Bołeſława, i Kietlicza, ktòra Kaźimierz ſpalił, Bołeſława odeſłał Oycu, á Kietlicza na Ruś; żeby nie kłòćił Mieciſława, Panom zaś wſzyſtkim rebellia darował, z Mieciſławem też w kròtce pokòy uczynił. Uſpokoiwſzy śię w Domu przymuśił potencya ſwoja Pruſakòw do poprzyśiężenia Polſzcze poddańſtwa, z Węgrami pokòy zakończył z kondycya, żeby odtad więcey nie intrygowali śię Węgrowie do żadney Prowincyi Ruſkiey, Halicz im odebrawſzy uzurpowany dotad przez ich. Roku 1194. Kaźimierz w dzień S. Floryana Nabożeńſtwo odprawiwſzy, ubogich naſyćiwſzy, na zajutrz Panòw wſzyſtkich czeſtował; gdźie z Biſkupami zaczawſzy dyſkurs o nieśmiertelnośći duſzy pijac trunek zachłyſnał śię, i nagle umarł: pochowany w Tumie Krakowſkim, zwany był ſprawiedliwym, bo w ſamey rzeczy był. Po nim

LESZKO Biały przez Stany Rzeczypoſpolitey Syn ſtarſzy jego obrany w młodym wieku, i przydani mu za Opiekunòw Fulko Biſkup, i Mikołay Brat jego Wojewoda Krakowſki. Młodſzemu Konradowi Synowi Kaźimierza Xięſtwo Mazowieckie, i Kujawy wyznaczone, i Opiekun Kryſtyn Wojewoda Płocki. O co rozgniewany Mieciſław że nie jemu ani Elekcya, ani opieka od Stanòw przyznana, wzywa ſukkurſu Xiażat Slaſkich, i Pomeranòw, ktòrego i z ſukkurſowemi partye woyſk Leſzka zniosły, Syn Mieciſława Bołeſław zginał, ſam Oyćiec porażony ledwie nie zabity uſzedł do Poznania, w lektyce zanieśiony: wielkie krwi rozlanie z obòdwòch ſtron było á Leſzko ubeſpieczony na Tronie. Roku 1198. Włodźimierz Xiaże Halicki umarł in-

weſty·

weſtyowany przez Kaźimierza. Po nim Leſzko inweſtyował Romanuſa Xięſtwem Halickim, ale ten niewdźięcznik począł źle traktować Haliczanów. Granice Polſkie najeżdżać, którego Leſzko złączywſzy Woyſka z Konradem pod Zawichoſtem zniòſł, gdźie i Romanus ſam zginał, za co Leſzko że w dzień SS. Gerwazego i Protazego tę batalia pod Kommenda Kryſtyna Wojewody Płockiego wygrał, tym Swiętym w Krakowie Kośćiòł wymurował. Mieciſław zaś, już nie śiłami, ale ſpoſobami i perſwazya ſtarości ſwojey namawia Helenę Matkę Leſzka, aby mu uſtapiła rzad Polſki obiecujac Synowi jey ſukceſſya Xięſtw Wielkopolſkich. Ta uwiedźiona nadźieja za konſenſem Stanów, przenośi śię z Synem w Xięſtwa Sendomirſkie, i Lubelſkie, uſtępuje Zamku Krakowſkiego Mieciſławowi z kondycya, aby jey śię Wiślicki Powiat zoſtał. Ten odebrawſzy Rzad, obietnica poſponuje, Powiat Wiślicki odbiera Leſzkowi, Helena oſzukana Panów Polſkich wzywa na pomoc, tym czaſem Mieciſław odjechał do Wielkipolſki, Panowie Helenie Kraków oddaja i Zamek, Mieciſław i powtórnie tegóż ſpoſobu zażywa z Helena, żeby miała wzglad na ſtarość jego. Ta znowu uſtępuje jemu Rzadu Krakowſkiego, Mieciſław intronizowany, znowu myślał Leſzkowi wſzyſtko wźiać, ale tym czaſem umarł pochowany w Kaliſzu w Kośćiele S. Pawła przez ſiebie wymurowanym, gdźie teraz Kollegiata Panny Maryi, zoſtawił Synów Władyſława Laſkonogiego, i Ottona. Po śmierći jego znowu Leſzko Biały przez Stany obrany Monarcha Polſkim Roku 1206. który uſpokoiwſzy śię wewnętrznie z Władyſławem Laſkonogim, którego była wezwała na Tron fakcya Mikołaja Wojewody Krakowſkiego, i trzy lata rzadźił, ale uſtapił Leſzkowi, jako Kromer świadczy. Swatopełka po śmierći Mſzczuginza Oyca jego kreował Staroſta Pomorſkim

ſkim

ſkim z obligacya, żeby mu corocznie wypłacał z Pomeranii podatku 1000. grzywien ſrebra, i to Xięſtwo adminiſtrował na Leſzka, i Sukceſſorów jego. Przećiw Litwie i Ruśniakom graſſujacym w granicach Polſkich, wyſłał z Woyſkiem Suliſława Kaſztelana Sendomirſkiego, których znacznie zbił, i odebrał zdobyczy Polſkie; Długoſz przydaje, iż za to była najechała Ruś Polſkę, że kiedy przegrał Romanus pod Zawichoſtem Batalia, Węgierſki Król Andrzey wpadł z Woyſkiem do Halicza, i Syna ſwego Kolomana koronować kazał Królem Halickim, i Żonę Salomea Sioſtrę Leſzka, przez Ręce Kadłubka Biſkupa Krakowſkiego, przy prezencyi Iwona Kanclerza Wielkiego Koronnego, o co zagniewani Ruśniacy Połowczów zaciagnawſzy Halicz odebrali, Węgrów znieśli, Kolomana w niewola wzieli, ale prętko wyzwolony trzy lata Królował Haliczanom, i ta wygrana zhardźieli Ruśniacy, i wpadali w Polſkę, których Suliſław znacznie zniòſł. Tenże Koloman żył w Panieńſtwie i czyſtośći z Salomea Sioſtra Leſzka, który Brata ſwego Konrada oſadził na Xięſtwie Mazowieckim, i Kujawſkim. Ten Widzac śię być majacym Miecz w ręku wywarł Tyrannia ſwoję na Kryſtyna Wojewodę Płockiego, kazawſzy go oślepić, i potym zabić; za co Kara Boſka ſpuśćiła na jego kray Nieprzyjaćiół, Litwę, Pruſaków, i Ruśniaków, którzy zrabowali Xięſtwa jego. Wezwał potym Konrad Krzyżaków przećiw Pruſakom, uſtapiwſzy im Ziemię Dobrzyńſka, i Chełmińſka, dla zaſtawienia śię niemi Nieprzyjaciołom wſzelkim, ale ći mało pomogli, więcey dyſſenſyi i woyny przybyło, przez nich, Polſzcze dotad pamiętnych, o czym Hiſtorye piſza, i niżey wolno czytać. Familia Gryfów zagniewani na Leſzka o odſadzenie od czći i Honorów Jana Gryfa za zdradźiecka ućieczkę podczas batalii przećiw Pruſakom, zbuntowali śię przećiw Leſzkowi, i

wi, i

wi, i Henryka Brodatego Xiążęcia Wrocławſkiego namowili na Xięſtwo Polſkie, który z Woyſkami wtargnał ku Krakowu, ale zmiękczony krwią Polſka, z Leſzkiem ſię pojednał i odſtąpił imprezy, o czym Kromer. Ze zaś Władyſław plwacz Syn Ottona pokłócił ſię o opiekę z Laſkonogim, najechawſzy Xięſtwa Wielkopolſkie, á do tego Swatopełk Staroſta Pomorſki, Leſzkowi Dobrodźiejowi ſwemu zbronił ſię oddać trybutu, Leſzko Seym naznaczył w Gąſawie, na którym miał być Swatopełk, i Xiążęta Polſcy, dla medyowania Scyſſyi zachodzących: ale Swatopełk niewdzięcznik Seym zdradą najechał, Leſzka zabił, Henryka Brodatego w Wannie na ten czas zranił, innych wiele Panów nazabijał. Ta ſcena ſtała ſię Roku 1227. Leſzka Ciało do Krakowa zawieźione, i tam pochowane, á Swatopełk odtąd Xiażęciem Pomorſkim proklamował ſię. Roku 1228. zgromadzone Stany na Elekcyą obrały na Tron

BOLESŁAWA Pudyka, który że jeſzcze w dźiecińſtwie został ſię po Leſzku Oycu, naznaczyli mu za Opiekuna Henryka Brodatego Xiążęcia Wrocławſkiego; o co zagniewany Konrad ruſzył ſię z Woyſkiem ku Krakowu, ale poprzedzony od Henryka i zbity z ſtratą Syna Przemyſława wrócić ſię muſiał. Konrad potym zemścił ſię krzywdy ſwojey, i zdradą Henryka w Spytkowiczach o 4. mile od Krakowa Mszy S. ſłuchającego złapał, który potym wyzwolony przez interpozycyą S. Jadwigi Zony ſwojey, z kondycyą; że muſiał odſtąpić opieki Bolesława, i zdać ją Konradowi: W tym czaśie i Władyſław Plwacz kłócił ſię z Laſkonogim Stryjem o Państwa Wielkopolſkie, który wſparty potencyą Swatopełka, Laſkonogiego zgromił, Laſkonogi w krótce umarł, á Władyſław Plwacz całey Wielkipolſki Xiążęciem został dźiedźicznym;

Ze zaś i na niego Gąſawſka fakcya pokazała ſię, Henryk Brodaty wſparty Wielkopolſkiemi Panami, wygnał go z Państw jego dźiedźicznych: W tym czaśie Konrad Krzyżaków lokował w źiemi Dobrzyńſkiey, i Lubawſkiey, których wźiąwſzy na pomoc jako i ſił Henryka i Swatopełka, Pruſy najechał, i wyćiąwſzy Pruſów na 5000. zrabował ich Państwo Roku 1234. Kiedy Konrad zabawił ſię woyną Pruſką, Bolesław *Pudicus* politycznie zamknięty od Konrada w Czerſku, a potym w Sieciechowie z Matką Grzymiſławą, żeby ſię wyzuł z Opieki, jako już 15. lat mający, przy pomocy Mikołaja Opata Sieciechowſkiego wyzwolony w nocy udał ſię do protekcyi Henryka, który zebrawſzy Woyſko poſzedł z nim, mile od Krakowa i Jędzejowa przyjęty, i Fortece po. odbierał Roku 1235. Konrad zebrał Woyſko i najechał Województwo Krakowſkie palił i pustoſzył, á zoſtawiwſzy u S. Jędrzeja prezydya i w Szkalmierzu, wrócił ſię, ale to wſzyſtko poodbierał Henryk. Z tamtąd poſzedł Gniezno attakować jeſzcze Plwaczowi pozoſtałe, ale nie dobywſzy odſtąpił, á Plwacz potym najechał, i ruynował Wielkapolſkę, Panów jednak nie przymuſił do wierności ſobie, w krótce umarł Roku 1239 w Poznaniu pochowany, Synów dwóch zoſtawił Przemyſława, i Bolesława. Henryk zaś umarł Roku 1238. w Krośnie, pochowany od S. Jadwigi Zony ſwojey w Trzebnicy. Po śmierći jego dopiero Pudyk został Rządcą Krakowſkim, i całey Polſki, bo Henryk nie Opiekunem ale Monarchą całey Polſki tytułował ſię, á Henryk pobożny Syn po Oycu Wrocławſkie Xięſtwo odźiedźiczył Konrad zaś miedzy Synów ſwoich Xięſtwa rozdźielił, Bolesławowi Mazowieckie, Kaźimierzowi Łęczyckie i Kujawſkie Mieciſława zaś trzećiego myſzy zjadły, za krzywdy ciężkie poddaństwu czynione, zwanego Koſzyſko dla ſzpetnych Włosów. Bolesław Pudyk ożenił ſię

Roku 1239. z Kinga Córka Beli Króla Węgierſkiego, z którą czyſto i w Panieńſtwie żył, dla czego nazwany *Pudicus*. Ta kolligacya cokolwiek uſtraſzyła Konrada że ſpokoyniey żył, ale w Domu nieſprawiedliwie się obchodził, bo Czaplę Scholaſtyka Kujawſkiego i Płockiego obwieśić kazał, ale dla Cenſur przez Piotra Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego na siebie ferowanych, na Seymie Łęczyckim pokutować muśiał Roku 1240. Arcybiſkupom Gnieznieńſkim Łowickie Xięſtwo dał, i Kapituły Kujawſka i Płocka znacznie regalizował, o czym Miechow. *Lib*: 3. *cap*: 37. od Grzegorza IX. Papieża abſolwowany przez Biſkupa Wrocławſkiego, i Scholaſtyka Krakowſkiego Kromer dodaje.

Roku 1241. Tatarowie w 50000. Ruś ſplondrowawſzy weſzli do Polſki, Lubelſkie Województwo zrabowali, i wróćili z zdobyczą, powtórnie znowu źima wpadli do Sendomirza, i zrabowali, Xięży wyćięli, ludźi pozabijali, Szkalmierz, Chmielnik naſzli z ſtraſznym rozlaniem krwi Chrześćiańſkiey; uderzył na nich pod Turkiem Włodźimierz Wojewoda Krakowſki, ale łatwo małą kwotę, Pogańſtwa mnóſtwo złamało, jednak obawiając się więcey Polaków, ſchronili się w laſy pod Sieciechów, ale zebrawſzy się ich całe Woyſko poſzli, Kraków zrabowali jedni, drudzy Łęczyckim i Kujawſkim Województwami ſzli, pladrując proſto ku Wrocławowi cały Kray, pod Chmielnikiem zaſtapiła im Partya Woyſka Polſkiego, ale i ći przełomani wielką kupą Pogańow, wiele ich jednak położyli na placu, i ledwie naśi zwyćięſtwa nieotrzymali; jako piſze Kromer. Pudyk zaś z Kingą uſzli w Góry. Tatarowie ſplondrowawſzy Kraków i Polſkę o Wrocław się oparli, i tam się zeſzły wſzyſtkie ich Woyſka i poſzli ku Lignicy, gdźie Henryk pobożny Xiąże Wrocławſki zebrawſzy znaczne Woy-

Woyſka zaſtąpił im, ſpotkał się z niemi, i ten jednak od niezliczoney potencyi, obtoczony, wiele Chrześćian zgubił, i ſam zginał. Piſze Miechowſki i Kromer, i inni, że każdemu Chrześćianinowi Poganie kazali po jednym uchu poucinać, z których było 9. worów wielkich. Długoſz i Kromer piſże, że kiedy po inkurſyi Tatarſkiey Pudyk nie wróćił się do Krakowa, Krakowianie wokowali na rząd Pańſtwa ſwego Bolesława Łyſego, Syna Henryka Pobożnego, który prętko jutronizował się, i wakanſe rozdał: Ale Konrad poſzedł przećiw niemu, i zniósł Ślężaków, ſam się intronizował na Rząd Xięſtwa Krakowſkiego, podatki wielkie założył na poddanych, i Seym złożył w Wiślicy, gdźie nayprzednieyſzych Panów Polſkich w niewolą pobrał którzy cudownie w dźień S. Piotra w Okowach uwolnieni od kaydan, wyſzli ſzczęśliwie, nocą do Pudyka pobiegli, którego ſprowadzili z wielką radośćią poddańſtwa. Ten zebrawſzy Woyſko, Konrada zbił, i Litwę pośiłkującą. Bolesław zaś Łyſy znowu począł się intrygować do Wielkipolſki, ale że źle traktował Polaków, wzgardzony od nich, á Przemysław, i Bolesław pobożny Synowie Plwacza wezwani do właſnego Dziedźictwa, potym Łyſy dał Córkę Przemysławowi, i uſpokojone ich Panowanie było. Konrad znowu Litwę zebrał i Bolesława Pańſtwa najechał, Partya woyſka jego zniósł, ſam Pudyk ledwie uſzedł, ale też w krótce Roku 1247. Konrad umarł, w Płocku pochowany, á Pokóy Polſzcze ogłoſzony. Swatopełk zaś Krzyżaków infeſtował, Pruſów od Wiary S. odwiódł, dla czego Miechowſki piſze: że co Tatarſka ręka nie dotknęła, Konrada i Swatopełka niecnotliwe imprezy na Oyczyznę wywarły. Konrad zoſtawił Synów Bolesława, który w krótce umarł, Kaźimierza, i Semowita, ale tego Kazimierz wyzuł z Xięſtwa Sieradzkiego, i w niewolą wziął. Po śmierći Konrada

dopiero Pudyk utwierdził panowanie swoje, á złaczywszy siły z Bela Królem Węgierskim, i Danielem Xiażęciem Ruskim, najechał Morawę Roku 1253., toż samo i w drugim Roku uczynił w Xięstwie Opawskim zabrawszy wszystko, za to że Ottokarus Król Czeski przywłaszczył sobie to Państwo, odstrychnawszy je od Polski, toż samo się potym stało, z inszemi Xięstwami Slaskiemi, że wszystkie odstrychnione od Polski, do tego czasu ani się o to Rycerskim, i Staropolskim Sercem upomnieli Polacy.

Roku 1252. w Bochni sól naleziona przez interpozycyą Kingi abo S. Kunegundy, którey pierścień wrzucony w szyby solne w Węgrzech, tu w Bochni znaleść się miał.

R. 1253. Bolesław Pudyk abo wstydliwy wyprawił Posłów do Rzymu za perswazyą Prandoty Biskupa Krakowskiego prosząc Oyca S. o Kanonizacyą S. Stanisława, która Kanonizacya z jakiemi Cudami od Innocentego IV. w Assyżu nastąpiła, i z jakim applauzem w Krakowie odprawiona, życie tego Swiętego nauczy każdego. Roku 1257. S. Jacek z Kanonika Krakowskiego Dominikan, do chwały S. przeniósł się.

W tym czasie domowa Woyna miedzy Xiażętami Wielkopolskiemi trwała, i Kazimierzem Synem Konrada, á Xiażęciem Siradzkim, Łęczyckim, i Kujawskim, ale Synowie Kazimierza rozstrychneli tę Scyssyą, Zemomysł i Leszko czarny: bo przeciw Kazimierzowi Oycu powstali, i odebrał mu Leszko Czarny Siradzkie á Zemomysł Łęczyckie Xięstwa. Roku 1259. Tatarowie znowu z niezliczonemi Woyskami naszli Polskę, Sendomirz zrabowali, Zamek Sendomirski zdradą dobyli, i wszystkich ludzi wycieli, Pannom tylko dla nierzadu nasycenia przepuścili, i jako Historya

pisze, że z Zamku Sendomirskiego na ten czas Krew zrzódłami do Wisły płynęła z pobitych Chrześcian. W Krakowskie także wpadli Województwo, i Kraków splądrowali, przez 3. Mieśiace grassując, á nie mogac Zamku Krakowskiego dobyć, wrócili się. Ale znowu w Roku 1260. do Polski wpadli, Sendomirz złupili, 40. Dominikanów Męczenników zabili, o czym wolno czytać Historya życia ich, i dwa Mieśiace pograssowawszy w Polszcze wraz z Jadzwingami, i Rusią, wrócili do Kraju swego. Ale powróciwszy Pudicus z Węgier do Krakowa, zebrał Woysko i batalia wydał Jadzwingom, których wcale zniósł i resztę do Chrztu S. przywiódł, i jako Kromer pisze, Państwo sobie ich przywłaszczył, i Biskupstwo w Łucku fundował.

Roku 1265. Rusniacy znowu naszli Sendomirskie Województwa, ale Szlachta tych Państw ich dogonili i zbili, i zdobycz odebrali. Bolesław zaś zebrawszy Woysko posłał je pod Kommenda Piotra Wojewody Krakowskiego 1266. ploondrować Ruś, przeciw któremu Swarnon Xiaże Ruski Tatarów wezwawszy poszedł, ale zbity, i wcale znieśiony w dźień SS. Gerwazego i Protazego, i spustoszywszy Kray Swarnona, wróciło z wielkiemi zdobyczami szczęśliwie Woysko nasze.

Roku 1267. Kanonizowana S. Jadwiga przez Klemensa IV. Papieża, przez którey intercessyą Córce swojey ślepotę oddalił. Roku 1268. S. Salomea Zona Kolomana Króla Halickiego, á potym Xieni Zawichostkich potym do skały przenieśionych Panien, teraz do S. Jędrzeja w Krakowie, do chwały wieczney się przeniosła.

Miał Pudicus domowe Woyny z Bolesławem

wem Xiażęciem Opolſkim, ale ich Bolesław Pobożny Xiaże Kaliſki pogodźił Roku 1274. á w Roku 1279. Bolesław Pudicus umarł pochowany w Krakowie u Franciſzkanów, w tymże Roku i Bolesław Pobożny Xiaże Kaliſki umarł, obodwóch zaś Zony Kinga, abo S. Kunegunda, i Helena Zakonnicami w Sączu zostały

Ze zaś zażyćia ſwego Pudicus przybrał był ſobie Leſzka Czarnego jako Krwia naybliżſzego Xiażęćia Siradzkiego za Sukceſſora na Pańſtwa Krakowſkie, czyniac zadoſyć woli jego: Stany Rzeczypoſpolitey zgromadzone

LESZKA Czarnego obrały Xiażęciem Polſkim na Tron Polſki, który obrany w Roku 1279. bo też był Oyciec jego Każimierz umarł, Syn Konrada, zoſtawiwſzy Synom ſwoim Leſzkowi Czarnemu Siradzkie, Zemomysłowi i Łokietkowi Kujawſkie, Każimierzowi Łęczyckie, á Semowitowi Ziemię Dobrzyńſka, jako Kromer Swiadczy. Swatopełk też zdrayca zestarzały umarł 4. Synów zoſtawiwſzy równych ſobie kłótników; Kromer dodaje, że Pudikus uprzywilejował był Biſkupów Krakowſkich Xiażętami się tytułować, za co powinność Biſkupom zoſtawiona, aby raz w Rok za to Króla czeſtowali, i przez Dobra ich Królowi przejeżdżającemu radźi byli. Ale jak Zbigniew kupił Xięſtwo Siewierſkie do Biſkupſtwa Krakowſkiego, tak Biſkupi Xiażętami się mianuja Siewierſkiemi.

Leſzko na poczatku panowania naypierwey Leona Xiażęćia Ruſkiego zniósł, i Kray jego dezolował, za to, że najechał Lubelſkie i Sendomirſkie Województwa. Xięſtwo Wrocławſkie najechał, za Kaptywacya Przemysława Wielkopolſkiego i Henryków Lignickiego i Głogowſkiego Xiażat, przez Henryka Xiażęcia Wrocławſkiego, ale

ale nie wyzwolił ich, aż mu Przemysław muśiał ceſſya uczynić Ziemie Wieluńſkiey.

Roku 1282. Leſzko Litwę najezdników, kilka Tyśięcy, kilkadźieśiat Tyśięcy zniósł, z ſwoich nie ſtraciwſzy i jednego miedzy Narwa i Niemnem, za manudukcya S. Michała na którego Honor w Lublinie Kośćioł wymurował.

Roku 1283. Znowu zniósł Litwę najezdników, zdobycz ich odebrawſzy im, i Niewolników odebrawſzy znaczna liczbę.

Roku 1285. Zrebellizowali Panowie Polſcy Leſzkowi, i przyzwali Konrada Xiażęćia Mazowieckiego na Rzad Polſki, Leſzko Krakow i Zamek zoſtawiwſzy wierności Krakowianów, poſzedł po ſukkurs do Węgier, którym ſukkurſem Konrada zniósł, Krakowianom za wierność dotrzymana Prawa Teutoniczne nadał. Panom krzywdę darował, którzy go za Pana przyznali.

Roku 1287. Leſzko wypowiedźiał Generalna z Polſki expedycya przećiw Poganom Litwie, ale że ta expedycya obrócona na Kray Konrada Xiażęćia Mazowieckiego, i zniſzczone całe Xięſtwo Za odmieniona intencya przećiw Poganom, Długoſz dodaje: Pan Bóg ſkarał Leſzka, bo Tatarowie w Polſkę znowu wpadli, ſplondrowali, krwi Polſkiey wiele rozlali, potym naſtapił głód wielki, mór wielki na ludźi, i wſzelka bieda; dodaje Miechowſki: Tatarowie w ten czas ſamych Panien z Polſki nabrali 21000. innych wyrznęli, i ſerca ich napoiwſzy trucizna, Rzeki pozarażali na Ruśi, z których wód potym wiele Ruśi marło.

Roku 1289. Leſzko Czarny znowu najechał Mazury, ale tegoż Roku umarł, pochowany u Do-

minikanów w Krakowie. Po nim Województwo Krakowskie dostało się Władysławowi Łokietkowi jako rodzonemu Bratu, á na Xięstwo Krakowskie Panowie w Sendomirzu obrali Bolesława Xiążęcia Mazowieckiego, Krakowianie zaś obawiając się zemsty za Konrada Brata swego za wierność dotrzymaną Leszkowi wokowali na Państwo Krakowskie.

HENRYKA IV. Xiążęcia Wrocławskiego, który poprzedźił Bolesława do Zamku Krakowskiego, á Bolesław uszedł do Mazowsza, Panowie zaś Henrykowi przyśiąc muśieli, który uspokoiwszy rzeczy wróćił do Wrocławia, tym czasem Każimierz Xiążę Opolski i Bitumski wyzuł się z Rzadu Polskiego, przyśiągszy wierność swoję Wacławowi Królowi Czeskiemu, o co nikt się nie upomniał.

Władysław Łokietek zaś jako Brat po Leszku zebrawszy woysko poszedł ku Krakowu, woysko Henryka zniósł, Miasto Kraków odebrał, którego znowu Henryk, posławszy woysko pod kommendą Xiążęcia Lignickiego, zniósł, Kraków odebrał, i jego ledwie nie wźiał, salwowanego po murze od Franciszkanów. Tym czasem Henryk bezpotomnie umarł, uczyniwszy Sukcessorem Xięstwa Wrocławskiego, Konrada Stryja Xiążęcia Głogowskiego, á Xięstwa Krakowskiego iSendomirskiego Przemysława Xiążęcia Wielkopolskiego. Przemysław Kraków odebrał, według dyspozycyi Henryka, á Łokietek Sendomierz, zkąd ustawicznie infestował Przemysława. Gryfina zaś Zona Leszka Czarnego uzurpując sobie zapis od Xięstwa Krakowskiego, Cessya Prawa uczyniła Wacławowi Królowi Czeskiemu, który lubo już był w Krakowie, ale zbity od Łokietka, i od Sieradza odpędzony, umknał do Czech, á Łokietek profitował w Niebytności jego. Tylko że Ta-

że Tatarowie wielkie woyska sprowadźili w Sendomirskie, gdźie wiele szkod poczyniwszy w Ludźiach, zniszczonym Krajem Łokietka śiły osłabili.

Roku 1295. 26. Czerwca Stany Rzeczypospolitey złączywszy się w Gnieznie obrali na Tron Polski, i Koronowali

PRZEMYSŁAWA Xiążęcia Wielkopolskiego przez Swinkę Arcybiskupa Gnieznieńskiego przy assystencyi wielu Biskupów Polskich, wraz i z Zona, Przemysław już na ten czas i Pomorskie Xięstwo odźiedźiczył był. Przemysław już Król, począł myślić o złączeniu w jedno całego Państwa, i na Monecie bić słowa Łacińskie około Orła: *Reddidit ipse solus victricia signa Polonis.* Ale zazdrość Brandeburskich Xiążat nie pozwoliła mu zamysłów jego dokonać, bo przy zapustney chwili ćieszącego się Przemysława, zdradą najechali Ottonowie dway Bracia, i Jan Xiążęta Brandeburskie, i lubo broniącego się zabili; który tylko lat żył 38. Mieśięcy 3. á panował Mieśięcy 7. i dni 7. w Poznaniu pochowany, po śmierći jego tylko Corka 8. lat mająca została się, R. 1296. Stany zgromadzone obrali na Tron.

WŁADYSŁAWA ŁOKIETKA jako naybliższego Sukcessora Leszka Czarnego, który nie chciał się koronować, ażby pierwey expedycya uczynił przeciw Xiążętom Slaskim postępującym Elekcya jego, których Kraje spustoszył, alę że wróciwszy z woyskiem pustoszył własne Kraje wprowadźiwszy je do Wielkopolski, i niektóre swawole po dworach Szlacheckich płodźił. Zagniewane Stany Roku 1300. zgromadźiwszy się w Poznaniu annihilowali Elekcya jego, á do Wacława Króla Czeskiego wysłali Posłów o-

 fiaru-

fiarując mu Ryxę Córkę Przemysława za Zonę, i Monarchia Polska: za co

WACŁAW mile podźiękował, i akceptował, ile że już miał Prawo sobie ustąpione do Xięstwa Krakowskiego, i Sendomirskiego, przez Gryfinę Zonę Leszka, i zebrawszy woysko przybył do Gniezna gdźie koronowany przez Swinkę Arcybiskupa Gnieznieńskiego, á potym z Elżbietą Córką Przemysława wźiął ślub w Poznaniu, i Monarchią Polską ośiadł, wygnawszy Łokietka za granice, i z własnych jego Dźiedźictw, który w Węgrach muśiał się tułać, i po pielgrzymsku pokutę odprawił do Rzymu podczas Jubileuszu wielkiego. Potym powrócił do Amedeusza Wojewody Węgierskiego, mile przyjęty od niego. Wacław tym czasem uspokoiwszy interessa Polskie pojechał z Zoną do Czech, ale tam uczyniwszy Sukcessorem, Wacława Syna z Gutty Zony, Korony Polskiey, sam w krótce umarł. Za niego do Polski Moneta Czeska wprowadzona. Syn po śmierći Ojca wybrał się z Woyskiem do Polski R. 1035 ale w Ołomoncu przez subordynowanych od Austryi śpiegów zabity, ostatni sukcessor Królestwa Czeskiego, á w tym czaśie też powróćiwszy.

WŁADYSŁAW Łokietek do Amedeusza z Rzymu, wyprośił sobie u niego śił dla odebrania własnych Xięstw Dźiedźicznych, które i łatwo odebrał, ale i mała Polska cała wróciła posłuszeństwo jemu, zprzykrzywszy sobie Rząd Czechów. Po śmierći zaś Wacława tym barźiey utwierdzony na Tronie Łokietek od Małopolanów, Kujawianów, i Pomorzanów. Poznańskie, zaś i Kaliskie Województwa obrali sobie Henryka Głogowskiego Xiążęcia, ale Łokietek z woyskiem Kray jego zruynował, z tamtąd Pomorzanów rebellizujących uskromił. Ale zażył na tę

na tę Expedycya śił Krzyżackich, bo kiedy Łokietek zabawny był domową woyną, Piotr Swiancy Kanclerz Pomorski, a Wojewody Gdańskiego Syn podniósł rebellią przećiw Łokietkowi, przyzwawszy śił Xiążąt Brandeburskich, Gdańsk im oddał. Ale Bogusz Kommendant Zamku Gdańskiego oparł śię, i za konsensem Łokietka Krzyżaków wźiawszy na pomoc, nie pozwolił Zamku dobyć, Brandeburczyków wygnał, i według akkordaty Krzyżakom połowy Zamku w Praesidium oddał, á Krzyżacy przy okazyice od tąd Zamek przywłaszczyli, Bogusza wygnali, Gdańsk przez zdradę Niemcom odebrali, wyćiąwszy Polaków wszystkich podczas jarmarku S. Dominika, i Pomerania sobie przywłaszczyli, o co znaczne woyny były z Krzyżakami; o czym Miechow. *Lib: 4. cap: 7. & 8.* Kromer *T. 11. lib: 11. fol: 582* i tak Polacy Dobrodźiejami śię uczyniwszy Krzyżakom, na karki swoje nieprzyjaciela sprowadźili.

Roku 1310. Henryk umarł, á Wielkopolanie Łokietkowi ofiarowali Państwa Wielkopolskie i za Pana przyznali, ale mu Kraków 1312. zrebellizował, wezwawszy za Pana Bolesława Xiążęcia Opolskiego, i jemu śię poddawszy, ale Bolesław za rekwizycya Łokietka ustąpił pretensyi swojey, Pryncypałowie Miasta Krakowa skarani, Woyćiech zaś Wóyt Krakowski do Pragi uszedł, á odtąd Wóytostwo Krakowskie skonfiskowane. Miechow: *Lib: 4. cap: 8.*

Roku 1316. Łokietek ubespieczony zewsząd Panem Polski, wyprawił Gerwarda Biskupa Krakowskiego do Jana XII. Papieża z expostulacyą dla śiebie Korony i Processu dla Krzyżaków względem pretendowanego przez nich Xięstwa Pomorskiego, i Roku 1320. koronowany Królem i Jadwiga Królowa w Krakowie przez ręce Janisława

nisława Arcybiskupa Gnieznieńskiego, przy assystencyi Muskaty Krakowskiego, Domarata Poznańskiego, Biskupów &c. odtąd postanowiono żeby koronacye w Krakowie się odprawiały nie w Gnieznie, dla bespieczeństwa obronnieyszego mieysca. Względem zaś Processu z Krzyżakami, naznaczeni na Kommissya Janisław Arcybiskup Gnieznieński, i Kujawski Biskup, i Opat Mogilnicki, ale Krzyżacy ani na Cenzury Apostolskie dbali, i owszem najeżdżali granice Polskie.

Roku 1325, Łokietek dla Zawarcia z Litwą przyjaźni dla Syna swego Kazimierza wziął za Zonę Annę Córkę Giedymina Xiążęcia Litewskiego, i z nią w Posagu wszystkich Niewolników Polskich, która ochrzczona przez Nauklera Biskupa Krakowskiego Roku 1326. Król Władysław wezwawszy Litwę najechał Państwa Brandebarskie niszcząc się zabicia Przemysława, a one spustoszył. Roku 1328. Widząc Krzyżaków upornych Łokietek, ani dbających na Cenzury Rzymskie zebrał woysko i poszedł przeciw nim, ale unikających od bitwy Kray spustoszył. Wankona Xiążęcia Mazowieckiego zniósł, i auxyliarnych z nim Krzyżaków, i wrócił do Domu. Roku 1329. Krzyżacy wziąwszy na pomoc Woyska pod Kommenda Jana Króla Czeskiego najechali Dobrzyń, Wrocławek, Raciąż, Wyszogród, Nakło, Mazury, i wniwco pustoszyli, Łokietek też zebrawszy Woyska wraz z Litwą Krzyżackie Państwa najechał, którzy widząc Kray spustoszony, i obawiając się potkać z Władysławem, uprosili sobie u niego Armisticium do S. Tróycy, ale oni sami nie dotrzymali, i owszem zebrawszy siły przy manudukcyi Wincentego Szamotulskiego zagniewanego na Króla, najechali Polskę, Woiewództwa Łęczyckie, Kaliskie, Sieradzkie spustoszyli. O co Roku 1331. zagniewany Łokietek, lubo pomnieyszę

sze zebrawszy Woysko, zwróciwszy gniew Szamotulskiego przy kooperacyi jego zdrady nad Krzyżakami, z niemi się spotkał pod Połowcami, zniósł, i zdobyczy odebrał; Miechowius pisze iż 40000, á Kromer 20000. nieprzyjaciela trupem padło, à Polskich Zołnierzy tylko 30. i 20. Szlachty. Ta wygrana przypisana Protekcyi S. Stanisława, bo w dzień *Translationis* tego S. stała się, prosekwowałby był daley szczęście swoje Łokietek, ale Król Jan Czeski obległ był w ten sam czas Poznań, i przeciw niemu poszedł, ale ten uszedł. Roku 1332. znowu zmocnili się Krzyżacy i Kujawy najechali ale odpędzeni, znowu do S. Tróycy o Pokóy prosili, i otrzymali. A Łokietek tym czasem Slask najechał, bo wielu Xiążąt Slaskich odstrychnęło się od Polski, jedni Xięstwa swoje poprzedali Janowi Królowi Czeskiemu, drudzy mu się poddali, i odtąd Slask oderwany niewinnie od Rządu Polskiego, bez żadnego mianego na to konsensu od Rzeczypospolitey, ani się dotąd Polacy upominają o swoję własność, o czym w Slaskim Kraju wolno czytać, Łokietek zaś tylko spustoszywszy Slask wrócił do Domu, i w Roku 1333. umarł pochowany w Krakowie, Łokietkiem nazwany, bo niskość Osoby mało nad łokieć była, ale bitny. Po śmierci Władysława Stany Rzeczypospolitey zgromadzone obrały

KAZIMIERZA III. Wielkiego, Syna Łokietkowego na Tron jednostayna wolą, który wraz i z Anną w Dzień S. Marka koronowany przez Janisława Arcybiskupa Gnieznieńskiego, przy assystencyi, Jana Krakowskiego, Jana Poznańskiego, Macieja Kujawskiego, Stefana Lubuckiego &c. Biskupów, w Krakowie. Kazimierz lubo przymłody, jednak za radą Jaszka Melsztyna Kasztelana Krakowskiego za Prokuratora przydanego, zaczął Rząd piękny, Rozboyników, Zabóy-

Zabòyców, Swawole uſkromił, zgodę z Krzyżakami Roku 1335. ſtwierdził, uczyniona przez Karola Węgierſkiego i Jana Czeſkiego Królów, przez ktòrą Chełmińſka i Pomorſka Ziemia przy Krzyżakach, á Ziemia Dobrzyńſka i Kujawy przy Polſzcze się zoſtały, ale Stany Polſkie niechciały zezwolić na to, i owſzem wyſłali do Rzymu Jana Grota Biſkupa Krakowſkiego do Benedykta XII. Papieża uſkarżając się na Krzyżaków, Papież wyſłał Legatów do Polſki, ktòrzy przez intentowany Proceſs, i Sądowy Dekret przyznali Polſzcze Pomorſka, Chełmińſka, Dobrzyńſka, Michałowſka, i Kujawſka Ziemie, i według Kromera 194500. Grzywien Polſkich za ſzkody poczynione, i źa expenſy 1600. grzywien, żeby Kościoły popalone, i ſpuſtoſzone wyreperowali, o czym Kromer *Tit:* 11. *lib:* 12. *Działo* się to w Warſzawie Roku 1339. Ze zaś Roku 1340. Bolesław Xiąże Lwowſki i Włodźimierz Syn Troidena Xiażęcia Mazowieckiego od Ruśniaków ſtruty, umarł, więc Każimierz z Woyſkiem Lwów odebrał, i ſkarby znaczne zabrał; Włodźimierz odebrał, Zamki dla rebellii popalił, i potym powròcił do Krakowa, więkſze woyſko zebrał, wròcił na Ruś, i zawojował, inkorporowawſzy do Polſki Przemyſlſka, Łucka, Włodźimierſka, Sanocka Ziemie, Lubaczow, Trębowla, i Kuſtan, i wiele innych Miaſt Ruſkich jedna wiosna zawojował, i odebrał, które dotąd nie ſą oderwane. Ze zaś Każimierzowi Zona pierwſza umarła w przeſzłym Roku, więc ożenił się w Roku 1341. z Adleida Còrka Landgrafa Haſſyi, ale nia w krotce wzgardził, ſawſzy się nałożnic. Roku 1343. Każimierz z niedbającemi na Dekret, ani Cenzury Krzyżakami Pokòy w Wrocławku uczynił, uſtąpiwſzy im Pomorſka Chełmińſka Ziemie, i Michałowſka z konſenſem Panòw Swieckich, ale Duchowni zezwolić nie chcieli, co się potym przydało, jako świad-

świadczy Kromer *Tit:* 11. *lib:* 12. Po uczynionym Pokoju ruſzył z Woyſkiem przeciw Xiażęciu Zegańſkiemu Henrykowi, i odebrawſzy mu Ziemię Wſchowſka inkorporował do Polſki á Xięſtwo Zegańſkie ſpuſtoſzył, popalił i wròcił do Polſki. Tatarów idących na ſpuſtoſzenie do Polſki, od Wiſły odpędził Roku 1345. Jana Krola Czeſkiego chcącego się mścić za Ziemię Wſchowſka od Krakowa odſtraſzył, aż ze wſtydem uſzedł do Czech.

Roku 1347. Prawa Polakom w Wiślicy nadał i poſtanowił.

Roku 1349. zebrawſzy Woyſko, Ruſkie Państwa do poſłuſzeńſtwa przymuśił, uſkromiwſzy rebellizantów, Łuck, Włodźimierz, Brześć Litewſkie, Chełmſka Ziemię odebrawſzy, Wołyńſki i Belſkie Xięſtwa zawojował, garnizonami oſadźiwſzy. Z tey expedycyi Każimierz powròciwſzy, zle żyć począł, (*) niedbając na admonicye Duchowne ani na Cenzury, Xiędza Baryczkę utopić Kazał za przynieśione mu w ręce Cenzury Papieſkie, i Klatwę od Bodzanty Biſkupa Krakowſkiego. Za te exceſſa jego, P. Bòg dwa roki Powietrzem cięſzkim karał Państwa Polſkie Tatarami i Litwą, na których zagniewany Kròl z Woyſkiem ruſzył, Litwę zniòſł, Keyſtuta Xiażęcia Litewſkiego złapał według Miechowiuſza, czyli Lubarta według Kromera, w krótce wyzwolonego, znowu niektòre Fortece Ruſkie poodbierał Każimierz, Tatarów odpędził, á powròciwſzy z wielkim przykładem pokutował za niedoſkonałości ſwoje, do Oyca S. wyſłał Poſłòw o abſolucya i indulgencye proſząc, Kościoły zbogacił, i wiele im wolności nadał.

Roku 1355. po zmarłych Xiażętach Mazowieckich oſtatni Semowit za perſwazya Każimierza

(*) Eſterę *Zydòwkę miał za nałożnicę, i wielkie Zydom przywileje nadał.*

mierza infeudowany przez niego na to Xięstwo, Dźiedźictwa ustąpiwszy, o czym Kromer *fol:606.* Roku 1356. w Krakowie Król Kaźimierz Prawo Teutoniczne utwierdźił, Miast wiele murem opasał, Zamki wystawił. Po smierci Adleidy wzgardzoney ozenił śię z Jadwigą Henryka Xiążęcia Głogowskiego Córką barzo piękną. Roku 1363. Karol IV. Cesarz w dyskursie zadał Królowi Węgierskiemu bękarstwo, o co zagniewany woynę wypowiedźiał Karolowi, przy sukkursie Polskiego i Duńskiego Królów, ale Urban V. Papież pogodźił ich zaślubiwszy Karolowi Elżbietę Wnuczkę Kaźimierza Polskiego a Siestrzenicę Ludwika Węgierskiego Królów, o czym Długosz á Miechow: zaś pisze, że w tymże Roku odprawił śię Akt weselny Karola na ten czas Króla Rzymskiego i Czeskiego, á potym Cesarza w Krakowie, gdźie przy prezencyi Ludwika Węgierskiego, tudźież Duńskiego, i Cypryiskiego Królów, Król Kaźimierz przytomnemu Karolowi wyliczył 100000. złotych posagu, prócz podarunku wielkiego szacunku. Tych Królów i Cesarza, oraz Bawarskiego, Mazowieckiego, Swidnickiego, Opolskiego Udźielnych Xiażat Wierynok Mieszczanin Krakowski do siebie poweselu zaprośił, hoynie uczestował, i udarował.

Roku 1366. Kaźimierz Litwę wygnał z Ruśi, i tam poosadzawszy Polskich Gubernatorów, Powróćił. Roku 1370. z piękna dyspozycyą umarł, zbogaćiwszy wiele Kośćiołów, w Krakowskiey Katedrze pochowany. Po śmierci Kaźimierza.

LUDWIK Król Węgierski od Kaźimierza Sukcessor naznaczony, i przez approbacyą zgromadzonych Stanów Polskich stwierdzony przy Tronie Polskim, i sprowadzony przez Posłów, 17. Listopada, przez Jarosława Arcybiskupa Gnieznień. ukoronowany, po koronacyi był w Gnieznie i Poznaniu, z tamtąd powróćił do Krakowa, i zabrawszy Koronę i Sceptrum pojechał do

do Węgier, obawiając się, aby w niebytności jego, innego Polacy nie przybrali do Korony. Jadwiga zaś Zona Kaźimierza, zabrawszy naznaczona sobie od Męża substancyą, wróćiła do Xięstwa Głogow: á Córki jey, Elżbieta Matka Ludwika do Węgier wźieła, i wydała Annę za Grafa Cyliiskiego, á Jadwigę za Xiążęcia Romera w Węgrzech, Zeby zaś Kazimierz Xiąż. Szczećiński Wnuk Kaźimierza nie grał o Sieradz., Kujaw., i Dobrzyńska Ziemie, Ludwik żeby nie odrywał od Polski Prowincył za konsensem Stanów ukontentował go Dobrzyńska Ziemia, á Władysławowi Xiążęciu Opolskiemu, także Wnukowi Kaźimierza darował Ziemię Rudzka, zwana teraz Wieluńska, i Zamki Olsztyński, Krzepicki, Brzeznicki, i Bobolicki, ale obadwa przyśiac muśieli na poddaństwo Królom Polskim, z kondycyą wrócenia tych Xięstw do Polski po bezpotomnie zeszłych, o czym Długosz i to przydaje, że po smierci Kaźimierza Sasi odebrali Santok, á Litwa Włodźimierz, i inne Xięstwa Ruskie. Ze zaś Król Ludwik owdowiała Polskę zostawił, Elżbieta Matka jego Roku 1376. naparła się Rządu Polskiego i do Krakowa przyjechała, ale nie długo bawiła dla wszczętey kłótni miedzy Węgrami i Polakami, do których medyacyi wybiegł był z Zamku Krakowskiego Kmita Starosta Krakowski i w tumulćie zginał, za co Węgrowie ledwie nie wszyscy krwia przypłaćili, i z tey przyczyny wróćiła się do Węgier, á Ludwik z Woyskiem złaczywszy śię Polskim, wygnał Litwę z Ruśi, á potym wróćiwszy do Węgier Rząd Polski zdał Władysławowi Xiążęciu Opolskiemu, ale wzgardzonemu od Polaków Rząd tylko pozwolił Prowincyi Ruskich darowawszy mu Ziemię Dobrzyńska po bezpotomney śmierći Xiążęcia Szczećinskiego. Ze zaś Ludwik widźiał śię być sławym, wokował na Spiiz Stany Polskie, gdźie

wielu

wielu Panów sprzysięgli mu się Zygmunta Syna Karola IV, Cesarza (któremu dał był Marya Córkę swoję) utrzymać przy Koronie, i po tey deklaracyi Zygmunt był w Polszcze, ale nie życzliwey sobie. Tym czasem Ludwik umarł przez 12. lat panowania raz tylko bywszy w Polszcze na koronacyą. Kromer i inni skarżą go o przykre panowanie przez Cudzoziemców, że chciał Ruś przyłączyć do Węgier, że do Budy na Seym wokował Polaków, Krom. *Tom: 1. lib: 19.* i za niego miała być tragedya Glinianska, o którey że żaden Autor nie pisze, ja też nie wylatuję z piórem nie pewnych lubo zagęszczonych manuskryptów. Po śmierci Ludwika Stany Rzeczypospolitey zgromadzone, w - dług Długosza w Radomsku, złaczywszy rozróżnione myśli, umyślili decyzyą stwierdzona Seymem Wiślickim wyssania Posłów do Węgier po Jadwigę Córkę młodsza Ludwika, wzgardziwszy Zygmuntem Mężem Maryi starszey, ale Elżbieta Matka jey nie tracac nadziei Posłom zwłóczyła Jadwigi na ten czas młodey wyssanie do Polski, á tym czasem w owdowiałey Oyczyźnie kłótnie i Scyssye górę wzięły, i Semowit Xiaże Mazowiecki, według Kromera, przywłaszczył sobi Łęczyckie i Kujaw. Wojewodztwa. Elżbieta perswazyami Posłów codziennych, i postrachem odmiany Elekcyi zmiękczona, musiała na koniec lubo młoda Damę na Tron wokowana wyssać do Krakowa.

JADWIGA sprowadzona do Krakowa R. 1384. w Dzień S. Jadwigi, koronowana przez Bodzantę Arcybiskupa Gnieznieńskiego, przy zgromadzeniu Rzeczypospolitey i Panów Węgierskich, i Rzad jey dotad oddany aż by jey był Mąż dobrany. Ludwik już był deklarował Jadwigę Wilelmowi Xiażęciu Austryackiemu za Żonę, który przybył z tą pretensya do Krakowa, od

Jadwigi mile przyjęty, ale od Polaków wzgardzony. Tym czasem R. 1385. Posłowie z Litwy przybyli od Jagiełła Xiażęcia Litewskiego, który pięknością Jadwigi upewniony, wysłał do niey naypierwey z otworzeniem myśli swojey, potym z wielkiemi podarunkami, á nadewszystko deklarując Xięstwo Litewskie przywieść do wiary S. i inkorporować do Polski. Stany Polskie ukontentowane tak piękna offertą, Posłów odesłały do Elżbiety Matki Jadwigi, ta napełniona radością z nadzieją Posłów odesłała, Jadwiga jednak mniey kontenta, majac w przedsięwzięciu swoim, i myśli Wilelma Austryackiego. Jagiełło Jednak czym prędzey sam przybył do Krakowa R. 1386. 12. Lutego z znacznemi Skarbami i Bracia swemi rodzonêmi, który tegoż dnia był przy assystencyi wprowadzony do Królowy, drugiego dnia podarunki wielkiego szacunku posłał Królowy, trzeciego dnia wyuczony Artykułów Wiary S. Chrzest S. przyjał wraz z Bracia i na Chrzcie mię Władyssawa

PYTANIA
z Części wtórey.

1. Władyssaw Herman czy się koronował? wielu miał Synów, i co któremu zostawił? z Brzecissawem Królem Czeskim czemu wojował? kto Zbigniewa przeciw Oycu wspomagał? kiedy Władyssaw umarł, i gdzie pochowany?
2. Bolessaw Krzywoust z Bratem Zbigniewem z jakim szczęściem wojował? komu Spisz w potagu oddał? o co wiódł woynę z Henrykiem Cesarzem, co to za psie pole? jak

się szczęściło z Pomorzanami pod Nakłem? z Dunczykami? z Ruśią pod Haliczem? Województwo Krakowskie za co poniżone?

3. Władysława II. za co wygnano z Polski? Bolesław kędźierzawy co za sprawę miał z Konradem i Barbarossa Cesarzami? miedzy kogo Slask podźielił? z Prusami co miał za szczęście? z Bolesta co się stało?

4. Mieczysław za co zrzucony z Tronu? Każimierz II. co odyskał Polszcze? jakiego Swiętego sprowadź ł? jak uspokoił Brata? z czego umarł? co miał za cnoty.

5. Leszko Biały jak z Mieczysławem obszedł się? kogo pod Zawichostem zbił? jak z Pomorzany postapił? kiedy Krôlestwo Halickie powstało? Krzyżacy wezwani? od kogo Leszko zabity?

6. Bolesław Wstydliwy jak młodość przebył? z Tatarami co za szczęście mieli Polacy, osobliwie pod Lignica? tudźież z Jadzwingami, Litwa, Ruśia? co z Konradem? za co Konrad dał Łowicz Prymasowi? kiedy sôl w Bochnie znależiona? S. Stanisław kanonizowany? gdźie leży Pudyk?

7. Leszko Czarny wielekroć zbił Litwę? za co Tatarowie, głôd i môr trapiły Polskę?

8. Władysławowi Łokietkowi jak z Henrykiem IV. Przemysławem, i Wacławem Czeskim, Krzyżakami powodźiło się? kto koronował Przemysława, gdźie on umarł? kto grosze srebrne wprowadźił do Polski? kogo ożenił Łokietek z Xiężna Litewska? Slask kiedy odpadł od Polski?

9. Każimierz Wielki jaka Ruś do Polski przyłaczył? komu się więcey mężnie oparł? z kim żył nieprzykładnie, kogo utopił? jeśli pokutował? co Miastom uczynił? jakie wesele sprawował w Krakowie?

10. Ludwik Węgierski co uwiôzł do Węgier? przez kogo i jak Polskę rządźił? Jadwiga Corka jego za kogo wydana.

CZĘSC

CZĘSC TRZECIA

Od WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY do naszych czasów.

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO 14 Lutego 1386. wźiał ślub z młoda Krôlowa we Czwartek, tegoż dnia inkorporował Xięstwo Litewskie do Polski przez akt solenny przyśięga stwierdzony: W Niedźielę zas Korona z soba przywieźiona koronowany przez Bodzantę Arcybiskupa Gnieznieńskiego bo Polska Korona była zabrana przez Ludwika do Węgier. Po koronacyi Władysław wjazd do Miasta odprawił, gdźie Panowie wszyscy Polscy, Xiażęta Litewscy po przyjętym chrzćie S. i Xiażęta Ruscy przyśięgli mu wierność, na co sa Dyplomata w Archiwie Krakowskim. Zaś Proszony był na ten akt Konrad Czolnier, Magister Pruski, ale wolał iść Litwę rabować, przeciw ktôremu Krôl Witołda wyprawił z Polskim Woyskiem, ktôry Krzyżakôw wygnał

i uſkromił. A Krôl w pôł poſtu z Krôlowa śię wybrał do Wielkipolſki, i uſpokoił w Gnieznie i w Poznaniu tam trwajace dyſſenſye, Długoſz przydaje, że w Gnieznie będac Krôl od Prałatôw tamteyſzych poſtraſzony był interdyktem za Prowianty zDôbr Duchownych brane na Dwôr Krôlewſki, ktôre zaraz kazał wrôćić, na co mu Krôlowa odpowiedźiała: oddać każemy poddanym krzywdy ich, ale płacz ich kto nadgrodźi? R. 1387. Krôl z Krôlowa przy aſſyſtencyi Duchownych i Swieckich Panôw ruſzył do Litwy, i tam Wiary S. nauczać kazał Poſpôlſtwo gdźie z wielkiemi tumultami ćiſnèli śię do Chrztu S. á Krôl dla każdego z nich rozdawać kazał ſuknie białe ſukienne, i odtad Litwa ſukien poczèła zażywać, bo przedtym tylko Płoćienne noſili. Krôl także w Wilnie Kośćioł Katedralny fundował, i innych 7. Parafialnych w Powiatach 7. potym Krôlowa do Polſki wrôćiła, á Krôl koło Religii w Litwie pracujac został śię, i Skirgella Brata oſadźił na rzadźie Xięſtwa Litewſkiego, o co zazdroſny Witold poſzedł do Krzyżakôw, i po kilka razy najeżdżał z nièmi i rabował Litwę, Krôl zaś widzac Skirgella niezdolnego na odpôr Krzyżakom wezwał Polakôw na Staroſtwo Wileńſkie i inne, ktôrzy mocno zawſze bronili śię Krzyżakom, á Skirgellowi dał Xięſtwo Kijowſkie. R. 1392. Krôl z Witoldem pogodźił śię i kreował go Xiażęćiem Litewſkim, innych zaś Braći rodzonych częſto rebellizujacych uſkromił. Kiedy zaś Krôl w Litwie uſpokaiał intereſſa Litewſkie, Krôlowa też Woyſkiem Polſkim Przemyśl, Jaroſław, Grodek, Halicz, Lwôw, Trębowla, i wiele innych odebrała rebellizantom, ktôrych tam był Ludwik pooſadzał Węgrôw, chcac Ruś do Węgier przyłaczyć, i ich wygnawſzy Polakom rodowitym Staroſtwa rozdała, i w Fortecach oſadźiła. R. 1396. Krôl powrôćiwſzy z Litwy,

zastał

zastał wiadomość, że Władyſław Opolſki zaſtawił Krzyżakom Ziemię Dobrzyńſka za 40000. Złotych, i zaraz przećiw niemu poſzedłſzy w 7. dniach odebrał mu Wieluńſka Ziemię, Olſztyn, Krzepice, Bobolice, Brzeźnice, Oſtrzeſzow, i Grabow, Boleſławiec zaś aż potym w 7. lat odebrany Eufemii Xiężnie Opolſkiey, á drugie woyſko w Kujawy wyprawił, pod kommenda Oſtrolſkiego Kaſztelana Sendomirſkiego przećiw Krzyżakom, ale Krôlowa wdała śię w zgodę w Wrocławku według Miechow: ktôrey że nie mogła dokonać, po śmierći jey woyna z Krzyżakami wynikła, tym czaſem Jadwiga powiła Côrkę, ale po chrzćie zaraz umarła, po ktôrey trzećiego dnia i Matka z przykładna dyſpozycya umarła R. 1399. w Katedrze Krakowſkiey przy Zakryſtyi pochowana. Podczas Wieluńſkiey woyny i Witold Tatarôw zniôſł, i wiele z nich Familii w niewola zabrał, ktôrzy śię do tad rozrodźili w Litwie, ale powtôrnie od Tamerlaneſa zbity według Krom. *Tom: 2. fol:* 05. Po śmierći bezpotomney Krôlowey, Jagiełło zmieſzany był, ale za rada Polakôw wysłał Posłôw do Wilelma Grafa Cyliiſkiego proſzac o Annę Côrkę Anny Côrki Każimierza Wielkiego za Zonę, z ktôra ſprowadzona R. 1400. wźiał ślub, á R. 1402. ukoronowana, potym w Litwie przymuśił Witolda że po bezpotomney jego śmierći Litwa do Polſki należeć powinna, Krom: *Tom: 2. lib:* 16. R. 1403. Wojewoda Wołoſki przyśiagł Krôlowi i Rzeczypoſpolitey na poſłuſzeńſtwo. Tegoż Roku Witold Xięſtwo, Smoleńſkie inkorporował do Litwy odebrawſzy Smoleńſk Rośniakom. R. 1404. Krôl Władyſław Witold, i Konrad de Jungen Magiſter Pruſki czyli Krzyżacki w Raćiażu zjechawſzy śię Pokôy miedzy ſoba uſtanowili, Zmudźi Krzyżakom pozwolił, á Dobrzyńſka Ziemia Rzeczypoſpolitey oddana za to od Krzyżakôw, ktôrym

D3 40000.

40000. miał ſkarb Polſki wyliczyć, ale że Wi-
told Zmudźi nie oddał, Krzyżacy za to Litwę
rabowali, ale Roku 1405. Witold im Zmudź
oddał á ſobie pokòy. Ze zaś R. 1408. głòd
wielki w Litwie Panował, Krôl Władyſław 20.
ſtatkòw zboża do Litwy poſłał przez Niemen,
ktòre Krzyżacy zabrali, ani rekwirowani wy-
dać chćieli, i owſzem Kupcòw Litewſkich po
drogach ſzarpali, o co zagniewany Kròl, ale Wi-
told pierwey Zmudź im odebrał, á Roku 1409.
Krzyżacy poczêli niſzczyć najazdami źiemię Do-
brzyńſka i Kujawy. Kròl zebrawſzy woyſko,
naypierwey im Bydgoſzcz odebrał, á potym ar-
miſticyum z niemi zrobił do S. Jana za Fide-
juſſya Wenceſława Kròla Rzymſkiego i Czeſkie-
go. R. 1410. Na S. Jan Krôl złaczył śię z woy-
ſkami pod Wolborzem á potym z Litewſkiemi
nad Wiſła, Polſkich Choragwi według Długoſza
było 51. á Litt: 40. opròcz Tatarſkich, Pole
Krzyżakom naznaczone pod Grunwaldem o 2.
mili od Dabrowny, gdźie Magiſter Krzyżacki
uſzykowawſzy woyſka przećiwko na-
ſzym na wzgardę Krôlowi i Witoldowi poſłał
dwa Miecze, ktòre z piękna odwaga przyjał
Monarcha deklarujac Poſłom, że mu więcey
mieczòw przybyło na karki nieprzyjaćielſkie,
tym czaſem kiedy Mſzy S. Kròl ſłuchał, Woy-
ſka Krzyżackie napaśći dali naſzym do batalii,
ale Krôl lubo przeſtrzeżony po kilka razy aż po
ſkończoney zupełnie Mſzy S. wśiadł na konia i
ſerca woyſku dodawſzy ſpotkać śię ſkrzydłom
Tatarſkim kazał, te z początku pierzchać po-
czêły, i zupełnie uſzli Tatarowie przed go-
niacemi ich Krzyżakami, ale Krôl z Witoldem
z Korpuſami ſwemi dopiero śię ſpotkali, gdźie
nieprzyjaćiel ſzwankować muśiał, o czym ob-
ſzerniey hiſtorya piſze, doſyć że na tey bata-
lii legło Krzyżakòw 50000. á w niewola doſta-
ło śię 40000. według Krom: i Dług: Wſzyſcy
nay-

nayprzednieyśi Wodzowie, i Magiſter Krzyża-
cki, i Xiażęta Niemieccy wyginêli na tey ba-
talii. Po ſzczęśliwie wygraney batalii Miaſta
Pruſkie poddały śię Kròlowi, Zamkòw wiele,
Szlachta Pruſka, i Biſkupi Warmińſki, Chełmiń-
ſki, Pomezańſki, i Sambieńſki przyśięgli pod-
daństwo Kròlowi. Potym Kròl Zamek Mal-
borſki attakował, ale mało zrobiwſzy wròćił
do Wrocławka, á tym czaſem Plaweniuſz już o-
brany Magiſtrem Krzyżackim, zebrawſzy śiły
Tuchola attakować poczał, w tym Kròl już był
Woyſko roſpuśćił, ale przećież 6. Choragwi
nadwornych poſłał, ktòrzy złaczywſzy się z
Wielkopolſkiemi, pod Koronowem śię potkali z
Krzyżakami, i jako Krom: Dług: i Miechow:
świadcza, że po 3. razy ſpoczywały ſtrony wo-
jenne i po 3. razy śię rycerſkim ſercem poty-
kali, ale na koniec Polacy Choragiew Nieprzy-
jaćielſka zabrali, czym Krzyżacy zmieſzani u-
chodźić muśieli, zoſtawiwſzy na placu trupa
10000. według Miech: á według Krom: 8000.
Długoſz dodaje, że ten Rok dla Polakòw był
ſzczęśliwy, bo i pod Tuchola Auxyliarne Nie-
mieckie Woyſka znieśli, jako i pod Golubem,
także pod Bardowem na Spiſzu Zygmunta Ce-
ſarza najazd Niemiecki znieśli, według Dług.
lib: 2. Roku 1411. Kròl Władyſław Pokòy u-
czynił z Krzyżakami, á lubo zwyćiężca z ſzko-
da jednak Polakòw, bo im wròćił wſzyſtkie
poodbierane Miaſta, fortece, w Pomeranii i Pru-
ſach, niewolnikòw oddał zoſtawiwſzy tylko
ſkarbowi Polſkiemu coroczna penſya od nich
100000. Sexagen Pruſkich, i Zmudź do Litwy
przyłaczył Tegoż Roku Krôl z Niepołomic do
Katedry Krakowſkiey pieſzo przyſzedł ofiarujac
Choragwie Krzyżackie na pamiatkę zwyćięſtwa.
Tegoż Roku był w Litwie, i Ruśi, wizyto-
wał Kijow, Lwôw, &c. tegoż R. Erneſtowi
Xiażęciu Auſtryackiemu dał Sieſtrzenicę ſwoję
Còrkę

Córkę Semowita Xiążęcia Mazowieckiego za Zonę z znacznym Posagiem wesele odprawiwszy w Krakowie. R. 1412. Jagiełło z Zygmuntem Królem Rzymskim i Weneckim pokóy uczynił, i w Budźie będąc udarowany od Zygmunta Koroną od OttonaCesarza daną Chrabremu, jako i jabłkiem, Sceptrum, i Mieczem Chrabrego zwanym szczerbiec, który był Ludwik wywiózł do Węgier, i wiela relikwiami, te podarunki publicznie wprowadzał na Zamek Krakowski, i tam złożył. Tegoż Roku Władysław Zygmuntowi pożyczył 40000. Sexagenów wźiawszy od niego w zastawSpiska Ziemię R.1413. Król Jagiełło Litt: Szlachćie Polskie Herby r, zdał, i powtórnie Litwę przyłączył do Polski naznaczywszy mieysce w Senaćie Biskupom i Senatorom Litt: i Ministerya dla nich kreował, takim porządkiem jak w Polszcze. Tegoż Roku Zmudź Wiarę S. przyjęła przy odprawowanych Missyach samego Króla i w Miednikach im Król Katedrę fundował, i wiele Parafialnych Kośćiołów. R. 1414. Król z Witoldem zebrawszy woyska Prusy nawiedźili, o niedotrzymanie Pokoju przez niewypłaconą pensyą coroczną i już poczęli fortece odbierać,ale Nuncyusz Imieniem Jana XIII. Papieża wyprosił dla nich przedłużenie woyny na dwie lećie, upewniając że Concylium Konstancyeńskie tę sprawę miało zakonczyć, ale nic z tego nie było jako niżey. R. 1416. Anna Królowa umarła, á Król z Elżbietą Granowską ślub wźiął z nieukontentowaniem Stanow, ale też tylko 3. lata żyła. Po śmierći jey Król się ożenił z czwartą Zoną Zofią Córką Xiążęcia Kijowskiego w IV. stopniu pokrewieństwa piękną barzo i Roku 1422. ślub z nią wźiął, za błogosławieństwem Maćieja Biskupa Wileńskiego. Ze zaś Krzyżacy w żadnych kondycyach prawdy nie dotrzymali, ani Concilium się wdało w to,

Król

Król zagniewany począł myślić o Potencyi przećiw nim, ale Zygmunt Cesarz wdał się w Sąd tey Sprawy i w Wrocławiu Sentencyą ferował niepomyślną Polakom, Król jednak i tę akceptował, ale Krzyżacy i tey nie dotrzymali. R. 1421. Czechowie rebellią podnieśli przećiw Zygmuntowi Cesarzowi zapraszając na Królestwo Jagiełła, ale wzgardźił ich prozbą, z przyczyny Sekty przez Husa tam zaszczepioney, Witold o toż samo proszony, wzgardźił z teyże przyczyny, jednak Król Zygmunta Korybuta z woyskiem im posłał mile przyjętego od Czechow. Tegoż Roku Król z woyskiem naszedł Kray Krzyżacki, ale ći zatrwożeni uprośili u Króla Pokóy stwierdzony R. 1423. przy widzeniu się Zygmunta Cesarza z Władysławem w Luboczy Węgierskiey, i tam za ordynansem Korybut wyprowadzony z Czech. R. 1424. Zofia Zona Jagiełła koronowana w Krakowie przy obecności Zygmunta Cesarza i Zony jego i Eryka Króla Duńskiego, Kardynała Branda od Marcina V. Papieża przysłanego, i wielu Xiążąt, według Miechow. *lib*: 4, *cap*. 47. Tegoż Roku Zofia urodźiła Syna Królowi Władysława z wielką radośćią Króla i Stanów, bo dotąd bezpotomnego. R. 1426. urodźiła drugiego Kaźimierza, ale w rok zmarłego. R. 1427. urodźiła trzećiego Syna Kaźimierza. Tym szczęśliwym dla Władysława i Polski płodem, zdesperowany Witold począł myśleć o Koronie Litewskiey przez skrytą ligę z Cesarzem Zygmuntem, i Papieżem uczynioną, podczas bytności Zygmunta w Łucku, i tam widzenia się z Jagiełłem i Witoldem, á to dla rozerwania Litwy, z Polską ale to się nie udało, bo Posłów biegnących do Litwy od Zygmunta w Wielkiey-Polszcze złapano, ani korrespondencyi Witoldowi pozwolono, ale też i Witold tegoż Roku 1430. umarł przyłączywszy Nowogrodzkie Xię-

stwo

ſtwo do Litwy przed śmiercią. Po śmierzi Witolda Król zdał Rząd w Litwie Swidrygełowi Bratu ſwemu, od którego wraz z Polakami pod areſzt wzięty, ale przeſtraſzony poſpolitym Ruſzeniem na Seymie Wartckim wyzwolił Króla, ale najeżdżał Ruſkie kraje, Król zaś widząc jego nieſtatek Zygmunta Brata Witoldowego kreował Xiążęciem Litewſkim. Podczas tych kłótni w Litwie Paweł Biſkup Kamieniecki z Panami Podolſkiemi odebrali Kamieniec Litwie, i odtąd Podole oderwane od Litwy, o czym Miechow: Zygmunt unią Litwy z Polſką ſtwierdził, przeciw Kozakom o intereſſa Polſkie mocno wojował; i zawſze był przyjaźny Polakom. Że zaś Krzyżacy nowo najechali Kujawy, i na 1000. wsiów ſpalili prócz Miaſt wielu R. 1433 Król z Woyſkiem wtargnał w Pańſtwa ich, Miaſt wiele popalił, ale Krzyżacy upokorzyli się znowu i na 12. lat Pokóy uprosili, Wołoſza także zrebellizowana Partya Polſka uſkromiona R. 1434. Król wyſłał Poſłów na Concilium Bazyleyſkie, ale w tym Roku będąc w Grodku po S. Woyciechu Król ciekawy ſłuchania ſpiewającego Słowika oziąbł i w Febrę wpadſzy umarł pochowany w Katedrze Krakowſkiey według Miechow: *lib:* 4. *cap:* 48.

WŁADYSŁAW III. Syn ſtarſzy po Jagiellonie od Stanów na Tron wſadzony, i w dzień S. Jakuba tegoż Roku koronowany przez Woyciecha Jaſtrzębca Arcyb: Gniezn: w młodym wieku ſwoim. R. 1435. Swidrygello rebellizant uſkromiony, i z Krzyżakami Pokóy ſtwierdzony w Brześciu. R. 1436. Eliaſz Wojewoda Wołoſki Homagium Królowi we Lwowie wypełnił z zwykłemi Ceremoniami Feudataryuſzów. R. 1438 Berwald na Króla odebrany Wenceſławowi Xiążęciu Oświecimſkiemu, który

także

także Królowi Homagium wypełnił. Tatarowie zaś Podole najechali i woyſko Polſkie na bagnach i błotach zdradą znieśli. Tegoż Roku w 15. Roku wieku ſwego na Seymie Piotrkowſkim przyśiągł na obſerwę Praw Polſkich. R. 1439. Kaźimierz Brat Władyſława wokowany na Tron od Czechów odſtapił imprezy ſwojey, Albertowi Ceſarzowi uſtapiwſzy korony ofiarowaney, á na Xięſtwo Litewſkie od Władyſława inweſtyowany po Zygmuncie zabitym przez *Xiążęcia* Czartoryſkiego. Tegoż Roku Władyſław Podolſką Szlachtę zrównał z Polſką, i Sląſkie najazdy w źiemi Wieluńſkiey uſkromił, á potym po śmierci Alberta Ceſarza przez Węgrów obrany i proſzony na Tron uſpokoiwſzy intereſſa Polſkie z Woyſkiem ruſzył do Węgier i w Budźie Koronowany, gdźie uczyniwſzy Expedycyą przeciw Turkom znióſł ich ſzczęśliwie po kilka razy. Turczyn zaſtraſzony ſzczęściem Władyſława oddawſzy mu wſzyſtkie fortece w *Raſcyi* zawojowane, na 10. lat Pokóy zawarł. Że zas cała Europa ukontentowana ſzczęściem Władyſława przeciw Poganom, wzbudźiła deklaracyą posiłków Władyſława do wypowiedzenia woyny Turkom, á naybarźiey dyſpenſa Rzymſka uwolniła go od Przyśięgi, i Pokoju uczynionego z Turczynem dotrzymania, Król zebrawſzy woyſka 20000. pod Warnę poſzedł, gdźie z licznémi potencyami Tureckiemi ſpotkawſzy śię na 30000. Turków trupem położył, á na koniec większa liczba Turków górę wźięła i ſam Władyſław w tumulcie zginął w Roku 21. Wieku ſwego według Miechow: *lib:* 4. *cap:* 56. á Długoſz dodaje przyczynę nieſzczęśliwey przegraney, że Pokóy poprzyśiężony Turkom niedotrzymany, i owſzem twierdzą i Hiſtorye, że Ceſarz Turecki widząc początek ſzczęśliwy Władyſława, włożywſzy na Chorągiew Pokóy zawarty z nim,

wezwał

wezwał na pomoc Boga Chrześciańſkiego na Zemſtę przyſięgi niedotrzymaney, i zaraz ſzczęśliwie wygrał, Krom: *Tom:* 2. *lib:* 21.

KAZIMIERZ IV. Syn młodſzy Jagiellona, á Brat Władyſława po nieſzczęśliwey Tragedyi Brata od Stanów Rzeczypoſpolitey obrany i R. 1447. koronowany przez Wincentego Arcyb: Gniezn: R. 1448. Każimierz Bogdana Wojewodę Moldawſkiego zbraniajacego śię hòłdu Kròlowi wypełnić, lubo wſpartego potencya Huniadeſa, zbił, potym do Litwy pojechał, á w niebytności jego Tatarowie Podole zrabowali, i Ruś, á Xiażęta Slaſcy Wieluńſka Ziemię i Siewierz. R. 1454 Każimierz ślub wźiał w Krakowie z Elżbieta Còrka Alberta Węgierſkiego, i Czeſkiego Kròla, przy aſſyſtencyi S. Kapiſtrana Legata Papieſkiego, Sproſki Prymas miał Wotywę, i po ślubie koronował Kròlowa, á Oleśnicki Kardynał i Biſkup Krakowſki ślub dawał. Tegoż Roku Pruſcy Poſſowie przybyli do Kròla proſzac o wyzwolenie ich z jarzma Krzyżackiego, jakoż zebrawſzy woyſko Każimierz przez 14 lat z niemi woynę prowadźił Na koniec R. 1466. Choynic dobywſzy Krzyżakòw zniòſł, ktòrzy niemogac więcey przełomać Potency i Polſkiey, o Pokòy proſili zakończony z niemi ſzczęśliwie. Po uſtapionych Polſzcze Pomeranii, Chełmińſkiey, Dobrzyn: i Michalow: ziemi, na co ſa przywileje, podpiſy, i pieczęći Każimierza, i Ludwika Magiſtra w Archiwie Krakow. o czym Miechow: i Kromer *Tom:* 2. *lib:* 26. Woyna ta od 150. lat zaczęta z Krzyżakami z wielkim Krwi rozlaniem, za Każimierza zakończona przez potwierdzony Pokòy, i podpiſany od Legata Rzymſkiego. Po śmierći Podiebrackiego Wòdza Huſſytòw Czeſkich, Syn Każimierza Władyſław ſtarſzy obrany od Czechòw Kròlem, i w Pradze koronowany R. 1471. i

kiedy

kiedy Maćiey Kròl Węgier: zemſtę wywarł na kraje Czeſkie, Węgierſcy Panowie przybyli do Każimierza, proſzac o Jana Woyćiecha Syna drugiego na Koronę Węgierſka, ktòrego Każimierz wyprawił z Woyſkiem do Węgier, ale uwiedźiony od Węgrów z niſzczym wròcił do Oyca, á tym czaſem Każimierz złaczył woyſka znaczne z Czeſkiemi pod Wrocławiem przećiw Maćiejowi najezdnikowi Czech, ale bez ſkutku Woyſka tak liczne rozeſzły się. R. 1477. Pruſowie znowu myśleli wybić się z potencyi Polſkiey, ale R. 1479. upokorzyli się, i złożyli hòłd Kròlowi i Rzeczyp: w Piotrkowie. Kromer dodaje *Tom:* 2. *lib:* 25. że za tego Kròla krzywda wielka Kapitułom ſtała się, bo zawſze obierali ſobie Biſkupòw wyprobowanych w cnotach, i kiedy Kapituła Krakowſka obrali ſobie Brezyliuſza Biſkupem, Każimierz wbrew Elekcyi ich nominował Gruſzczyńſkiego Kanclerza, Rzym zaś podał Sieninſkiego, ale Kròl przez potencya ſwego Nominata utrzymał, i od tad wola Kròlewſka rzadźi Biſkupami, niegodność ani cnota wyprobowanych przez Elekcya. Tegoż Roku Jan Car Moſkiewſki najechał Litwę, i Miaſto bogate Nowogrod W. wźiał i złupił, ani się ważył Każimerz zemśćić o to R. 1485 Stefan Wojewoda Wołoſki Homagium Kròlowi wypełnił, po juramencie Stefan Turkòw wygnał z Wołoch, á Kròl Jana Alberta przećiw Tatarom z Woyſkiem wyprawił, ktòrych ſzczęśliwie zniòſł R. 1489. Po śmierći Maćieja Kròla Węgierſkiego. Jan Albert wokowany na Tron Węgier: ale uſtapić muśiał pretenſyi dla Władyſława Kròla Czeſkiego Brata ſwego, ukontentowawſzy się Xięſtwem Głogowſkim i Zegańſkim uſtapionym mu od Władyſława, Kromer dodaje, że Każimierz zagniewany przećiw Władyſławowi o niedopuſzczenie Jana Alberta do korony Węgierſkiey Teſtamentem go zgłuzował

zował

zował od Dźiedźictwa korony Polſkiey Ro. 1492. Kaźimierz umarł w Grodnie, zoſtawwſzy po ſobie Synów Władyſława Króla Czeſkiego i Węgier: S. Kaźimierza, który w świątobliwośći umarł, Swiętym Kanonizowany, Jana Woyćiecha, Alexandra, Zygmunta, Fryderyka Kardynała Arcybiſkupa Gniezn: i Biſkupa Krakow: i Córek 7. które po całey Europie rozniosły i rozrodźiły krew Jagiellońſka, z miedzy których Barbara była zaślubiona Jerzemu Xiążęćiu Saſkiemu i Margrabi Miſniſkiemu.

JAN WOYCIECH od Stanów Rzeczypoſpolitey przy Prezydencyi Zbigniewa Oleśnickiego Kardynała i Arcybiſkupa Gnieźnieńſkiego zgromadzonych w Piotrkowie, lubo przy niezgodźie Syn po Oycu obrany na Tron, i koronowany w Krakowie, á w Litwie Alexander Xiążęćiem Litt: Roku 1493. Posłowie Tureccy do Króla będacego w Poznaniu przyjechali proſząc o Pokóy, á Posłowie Weneccy z powinſzowaniem Tronu. Roku 1494. Jan Woyćiech Król Polſki, Władyſław Czeſki i Węgierſki, Zygmunt i Fryderyk Bracia, i Szwagrowie inni, ſkryte traktaty zjechawſzy ſię w Leuczowy przećiw Turkom zrobili, tegoż Roku był w Krakowie Poseł Turecki, ale z niſzczym odjechał. Roku 1495. Jan Xiaże Płocki bezpotomnie umarł i po nim Xięſtwo Płockie inkorporowane do Polſki, Konrad zaś jeſzcze trzymał Xięſtwo Mazowieckie. Roku 1497. Król z Bratem Alexandrem Xiażęćiem Litt: złaczywſzy śię z Woyſkami oboyga narodów poſzedł przećiw Turkom, ale zdradzony od Wiarołomcy Stefana Wojewody Wołoſkiego, bo ten złaczywſzy ſię z Turkami w leśie zwanym Bukowina, na Po-

lakòw

lakòw zdrada napadł, i wiele nazabijał, ſam Król na ten czas ſchorzały ledwie uſzedł. R. 1498 Król Pokóy zawarł z Węgrami przećiw Turkom, á tym czaſem Tatarowie i Turcy Ruś pladrowali, i jako piſze Kromer, że po Bukowińſkiey Tragedyi Stefan Wojewoda Wołoſki najechał Ruś, i na 100000. niewolnika zabrał, á Turków 70000. ſpladrowawſzy Ruś ku Polſzcze dażyli, ale moc Boſka niemoc Polſka wſparła, bo zimno, mróz, śniegi tak Turków zapadły, że ani daley iść, ani cofnać śię mogli, i na 40000. ich zmarzło od mrozu, na 20000. znędzniało, i ledwie 10000. zdrowych wróćiło śię do Kraju ſwego, i jako Hiſtorya piſze, że przed zimnem aż konie próli, á miedzy ich kiſzki śię chowali, i odtad Turcy nie śmieli potym zaczepiać Polaków, widzac oczywiśćie ich być w Protekcyi ſamego Boga, Kromer *Tom: 2. lib: 30.* Roku 1499. Przyſtapili Posłowie Wołoſcy i Moſkiewſcy do Pokoju uczynionego z Węgrami, á Roku 1500. Posłowie Tureccy prośili o Pokóy, ale Król omylił wſzyſtkich nadzieje, bo pojechawſzy do Torunia dla przeſtraſzenia Magiſtra Pruſkiego zbraniajacego śię przyśiac Królowi, tam na apoplexya umarł Roku 1501. przed śmiercia jego Tatarowie Mała Polſkę, aż koło Sendomirza i Zawichwoſta zrabowali.

ALEXANDER Brat po nim od Stanów zgromadzonych w Piotrkowie jednoſtaynie obrany tegoż Roku, i koronowany przez Fryderyka Brata ſwego Kardynała Arcybiſkupa Gnieznień: i Biſkupa Krakow: i na tey Elekcyi Stany Litewſkie potwierdźiły Unia z Korona Polſka. Po Koronacyi Król do Litwy pojechał zoſtawiwſzy Rzad Polſki przy Fryderyku Braćie ſwoim, á Tatarowie Ruś i Małą Polſkę pladrowali. Iwan zaś Car Moſkiewſki Smoleńſka dobywał niedba-

łe od

le od Alexandra bronionego. Roku 1503. Fryderyk Kardynał umarł, á Alexander uczyniwszy na 6. lat Pokóy z Iwanem Seym w Lublinie złożył, na Aukcyą Woysk i podatków przeciw Stefanowi Wołoskiemu najeżdżającemu Pokucie, ale te Woyska miasto Nieprzyjaciela Dobra Duchowne w Krakowskim łupili. Krol powróciwszy z Prus Seym w Radomiu złożył, na ktorym naywięcey wolności nadał Szlachcie Polskiey, wprowadziwszy wolne nie POZWALAM każdemu Posłowi w Izbie Poselskiey. Po Seymie przyjął w Krakowie Posłów od Bogdana Wojewody Wołoskiego proszących o Elżbietę Siostrę Alexandra za Żonę, ale Krol żałoba po Matce nie dawno umarłey exkuzował się. Roku 1506. Krol złożył Seym w Lublinie, na ktorym uspokojona kłótnia miedzy Duchownemi i Swieckiemi Stanami o mieysce, przez naznaczona Duchownym Ministrom i Biskupom prawą rękę, á Swieckim lewą. Potym Krol do Litwy pojechał, gdzie schorzały kazał się wieść przy Woysku przeciw Tatarom zbliżającym się ku Wilnu, ale śmiertelna w drodze słabością zdjęty Ordynans dał Kiszce Hetmanowi Litewskiemu, ale i ten schorzały Michała Glińskiego na swoje mieysce wyprawił, który szczęśliwie Tatarów zniósł, o czym tylko co dano znać Krolowi już bezmownemu, Krol zapłakał, i w Niebo oczy i ręce wznióśszy w tym momencie umarł, w Wilnie pochowany wedle Brata swego S. Kazimierza.

ZYGMUNT I. Brat po nim jednostaynie od Stanów w Piotrkowie zgromadzonych 8. Grudnia wykrzykniony na Tron Polski, przez nominacya Roży Arcybisk: Gniezn: i przez niego 24. Stycznia Roku 1507. koronowany w Krakowie przy obecności Stanów Polskich i Litt:

Po

Po koronacyi Seym w Krakowie złożył, na ktorym wiele Praw potwierdził i postanowił, skonfederowawszy Polskę z Czechami i Węgrami przeciw wszelkiemu Nieprzyjacielowi. Że zaś Michał Gliński zrebellizował w Litwie, wziawszy od Bazylego Cara Moskiewskiego 60000. Woyska, Krol złączywszy Woysko Polskie z Litewskim, poszedł przeciw niemu attakującemu Mińsk, przed którym Gliński uszedł i nad Dnieprem Woysko rozłożył, ale i tam dogoniony zniesiony z woyskiem, sam ledwie uszedł, czym Car przestraszony, Pokóy z Zygmuntem uczynił. Roku 1508. stwierdzony Seymem. Roku 1509. Krol potym przeciwko Wojewodzie Wołoskiemu najezdnikowi Ruśi zachorowawszy sam we Lwowie, wysłał z Woyskiem Kamienieckiego Wojewodę Krakowskiego, ktory Wołochy zrabował, i wcale splondrował, Woysko ich zniósł, nayprzednieyszym 50. łby poucinać kazał, á 30. w niewola wziął, i Krolowi przyprowadził, ale potym Wojewoda Wołoski się upokorzył, i przez Władysława Krola Węgierskiego Pokóy otrzymał; w czym Decius i Gwagnin się zgadza. Roku 1512. Krol z Barbarą Córką Grafa Spiskiego się ożenił, i tegoż Roku Tatarowie najezdnicy Podola i Ruśi przez Kamienieckiego i Ostroskiego zniesieni, i niewolnik odebrany. Roku 1513. Bazyli Car Moskiewski z Glińskim w 80000. Woyska w Litwę wtargnął, Smoleńsk Fortecę dobył i odebrał, ale Krol we 20000. według Decyusza, á według Gwagnina we 35000. Woyska Polskiego i Litewskiego poszedł, i w Dzień Narodzenia Nayśw: Panny 42000. trupem Moskwy położył, wziawszy w Niewola 2000. i 10. nayprzednieyszych Xiażąt Moskiewskich, Polskiego zaś woyska tylko 300. zgineło, Smoleńsk się przy Moskwie został mocno od nich ufortyfikowany, i w ten sam czas Tatarowie po kilka razy od Polaków znie-

E znie-

zniesieni. Roku 1515. Zygmunt wraz z Władysławem Królem Czeskim i Węgierskim,i Ludwikiem Synem jego byli w Wiedniu,mile przyjęci od Maxymiliana Cesarza, który Ludwika zaręczył z Marya Filippa Króla Córka, á Annę Córkę Władysława zaslubił Synówcowi swemu, i Królowa koronował, tam miedzy Monarchami wieczny zawarty Pokóy, przeciw wszelkiemu nieprzyjacielowi i Wenecka Rzeczpospolita weń weszła przeciw Turkóm, á Magister Pruski, od Cesarza obligowany żeby wypełnił Homagium Królestwu Polskiemu. Roku 1518. Zygmunt po zmarłey pierwszey Żonie ożenił się z Bona Xiężniczka Medyolańska z Domu Sforci wna,która Roku 1520. urodziła Królowi Zygmunta Augusta. Roku 1525. Woyciech Brandeburski, á Magister Pruski Homagium wypełnił w Krakowie publicznie przysięgszy Zygmuntowi, inwestyowany na Xięstwo Swieckie Pruskie. Roku 1526. po zmarłym ostatnim Xiażęciu Mazowieckim Xięstwo Mazowieckie do Polski przyłaczone. R. 1530 Zygmunt August 10 lat majacy Królem Polskim koronowany. R. 1531. Petryło Wojewoda Wołoski najezdnik Ruśi w liczbie 50000. Woyska, 6000. Polaków przez Tarnowskiego zniesiony i 1000. Wołochów w niewola wziętych. Roku 1532. w Morawie nad Ołomuńcem w dziane 3. Słońca. Roku 1535. Moskwa naszli Litwę i pladrowali, ale przez Tarnowskiego zniesieni. Roku 1548. Król Zygmunt w lat 81. Wieku swego w sam ę Wielkanoc umarł.

ZYGMUNT AUGUST. Syn po nim jeszcze za życia Oyca koronowany nastapił, i po bezpotomnie zeszłey Elżbiecie Córce Ferdynanda Rzymskiego, Węgier: i Czeskiego Króla, powtórnie ożeniony z Radziwiłłówna z nieukontentowaniem Matki i Rzeczypospolitey, po którey prętkiey śmierci, z Siostra rodzona Elżbiety pierwszey

wszey Zony Xiężniczka Mantuańska ożenił się Roku 1553 ale ja na zad odesłał. Tegoż Roku przeciw Furstembergowi Magistrowi Inflantskiemu z Woyskiem poszedł, ale ten mu Inflanty poddał. Roku 1558. Car Moskiewski w Inflanty z Woyskiem wszedł, i Derpat odebrał, R. 1562. tenże we 300000. Woyska wpadł w Litwę, i Połock odebrał, á Roku 1564. daley w Litwę Woyska posłał, ale jednę partya zniesli Radziwiłł i Jerzy Chodkiewicz Hetmanowie Litt: á druga Partya uciekła, i zawsze w wielu potyczkach Moskwa szwankowała. R. 1568. Zygmunt we 100000. Woyska poszedł przeciw Moskwie, i poodbierał im niektóre Zamki przez Sangufzka i Chodkiewicza, á tym czasem Car Moskiewski wysłał Posłów do Augusta o Pokóy prosząc, który otrzymał Roku 1571. á Król Zygmunt Roku 1572. 18. Lipca powracajac z Litwy, w Kniszynie umarł, cenzurowany ten Król od Historyków, że za niego Luterska i Kalwińska Sekta zaraziła Województwa Polskie, i znacznie przypstrzyła Senat Polski, i z tey przyczyny podobno Pan Bóg ujał Sukcessora faworyzujacemu, i przyjaźnemu zarazie Heretyckiey. Interregnum po nim spokoyne przez Rok w Polszcze było.

*

Roku 1573. w Kwietniu Elekcya zaczęta przy zgromadzonych wielu Cudzoziemskich Posłach, pod prezydencya Uchańskiego Arcybiskupa Gnieznieńskiego na którey przez Posłów Tureckich promowowany na Tron Henryk Walezy Xiaże Andegaweński. Tenże sam

HENRYK WALEZY 13. Maja nominowany przez Uchańskiego Arcybiskupa i promulgowany przez Marszałków Oboyga Narodów, *Pacta Conventa* spisane, i przez Posłów Henryka po-

przyśiężone, Henryk przez Posłów wysłanych do Francyi sprowadzony Roku 1574. i w Krakowie koronowany, o czym Gwagnin obszerniey opisuje. Że zaś Karol IX. Król Francuski rodzony Brat Henryka bezpotomnie umarł, Henryk tegoż Roku, jako Piasecki pisze, potajemnie wyniósł się z Polski na Sukcessya Korony Francuskiey, á Uchański Prymas złożył Elekcya w Warszawie, i miedzy zakłócona Rzeczapospolita z znaczna partya Panów Polskich, nominował do Korony Maxymiliana II. Cesarza, á Karnkowski Biskup Kujawski z większa daleko Partya Panów, i Rycerskiego Stanu, przy fakcyi potężney na ów czas Zborowskich 14. Grudnia Roku 1575. nominował do Korony Polskiey Stefana Batorego Wojewodę Sedmigrodzkiego, i że Maxymilian nie prętko pospieszył.

STEFAN BATORY poprzedźił Maxymiliana, *Pacta Conventa* poprzyśiągł w Meggeśie 8. Lutego Roku 1576. i w Kwietniu w Krakowie koronowany przez tegoż Karnkowskiego, á po Seymie Koronacyalnym Zamek Lanckoroński odebrał trzymany na Maxymiliana, Partye jego rozspłoszył tak szczęśliwie, że w tymże samym Roku i Prymas i cała Rzeczpospolita przyznała go za Króla, tylko jednemu przeciwnikowi Stanisławowi Czarnkoskiemu wźięta Referendarya Koronna i Starostwo Płockie, á w tymteż i Maxymilian umarł.

Roku 1577. Król na Seymie Toruńskim Gdańszczanów rebellizujacych za Nieprzyjaciół przyznał, Niemieckie dla nich sukkursy zniósł, Gdańsk obległ, do Kapitulacyi przymusił, wźiąwszy od Gdańszczanów za expensy 100000. Czerwonych złotych, któremu przyśięgli na wier-

wierność. Po tey expedycyi Król w Malborku bawiąc, naznaczył Xiażęciu Pruskiemu szalejącemu Prokuratora Jerzego Fryderyka Xiażęcia Brandeburskiego, odebrawszy od niego jako od hołdownika jurament wierności. Roku 1579. Stefan sprzykrzywszy sobie Sedentarya Sadzenia Spraw Polskich, na Seymie konwokowanym Trybunał Koronny postanowił, na fundamencie podanego projektu przez Zamoyskiego Kanclerza W. K. na tymże Seymie wypowiedźiana Woyna Moskwie względem odzyskania Inflant, Połocka, Smoleńska, Kijowa, i innych przez nich przywłaszczonych, i sam Król z Woyskiem poszedł, Połocka i Zamku dobył; całe Województwo odebrał, przez 17. lat w Moskiewskich rękach będace. Roku 1580. Seym w Warszawie złożył, i na nim expedycya powtórna deklarowana przeciw Moskwie, i sam Król z Woyskiem poszedł, Wielkołuków Miasta dobył, i z Zamkiem spalił, Zamoyski Wieliż wźiął, Mielecki Uświatę, i też Miastą obsadzone i zmocnione garnizonami Polskiemi, Mielecki potym Newel dobył i spalił, Zamoyski Zawołocie przymusił do poddania się, i całe Inflanty posłuszeństwo obiecały, byle Zamki były od Moskwy uwolnione, z Rygi Posłowie wyprawieni od Miasta z poprzysiężeniem wierności jakoż wysłanemu od Króla Sulikoskiemu całe Miasto przysięgło wierność i poddaństwo Królom Polskim i Rzeczypospolitey. Roku 1581. znowu na Seymie trzecia expedycya deklarowana przeciw Moskwie, przez która Ostrow Moskwie odebrany, Pskow oblężony, ale w tym samym czasie Grzegorz XIII. Papież przysłał Nuncyusza do Króla prosząc z Moskwa o Pokóy, bo w tę nadźieję Car Moskiewski deklarował Wiarę S. przyjąć, ale tey zmyśloney intencyi nie wypełnił, jednak na perswazya Ojca S. Król Pokóy z Moskwa u-

 czy-

czynił, odebrawſzy Inflanty do Polſki i Województwo Połockie, á Moſkwie oddane Fortece jey Właſne. Eſtonia także chćiał Król odebrać, ale Jan Król Szwedzki pierwey ja był odebrał Moſkwie, mając Zonę Sioſtrę Zygmunta Auguſta, z którą Poſagu dopominał się, i jakoby długu jakiegoś należącego mu od Auguſta, á nie probowanego. Po ſkończoney expedycyi Mielecki Hetman nie kontent z przychylnośći Królewſkiey przećiw Niemcom i Węgrom oddał Buławę Królowi, którą Król oddał zaraz Zamoyſkiemu Kanclerzowi W. K. i Synowicę mu dał ſwoję za żonę, w tym czaśie Zborowſcy nie kontenći z dyſtrybuty wakanſów, ſprzyśięgli śię przećiw Królowi, Pryncypałem był Samuel Zborowſki, który był oſadzony na gardło, że podczas Seymu za Henryka w Zamku Krakowſkim ćiał poła ſzablą Wapowſkiego Kaſztelana Przemyślſkiego, który że był uſzedł do Batorego na ten czas Siedmigrodz: Wojewody, ſpraktykował mu Koronę Polſką, i kiedy ten Pryncypał ſprzyśiągł śię przećiw Królowi z Familią ſwoją, Zamoyſki Hetman i Kanclerz W. K. na ten czas Staroſta Krakowſki, oſobliwſzym ſpoſobem złapał tegoż Samuela Zborowſkiego, i oſadzonego na dawnym Seymie exekw..wać i śćiąć kazał w Zamku Krakowſkim, o co na przyſzłym Seymie były wielkie akklamacye, bo śćięty przywieźiony, ale te rozumem i przezornośćią wielka uſpokojone przez Zamoyſkiego, głowę konjuracyi im wźiawſzy, á zawźiętość Domu zoſtała śię przećiw Królowi, ale Król nie uważając na to, Oyczyznę pięknemi Prawami przyozdobił w Pokoju panując, Trybunał W. K. do exekucyi przywiódł opiſawſzy mu prawa, w Inflantach wolność Polſkiey równą uſtanowił, 3. Wojewodów tam kreował, czwartą Część Prowentów z Dóbr Królewſkich wyznaczył

czył na nowo erygowane Kwarćianne Woyſko, do ſtrzeżenia granic Ukraińſkich przećiw Tatarom, Kozaków 6000. wyſtawił przećiw Turkom, i Wódza im wyznaczył, i na utwierdzenie tego wſzyſtkiego Seym złożył w Warſzawie Roku 1586. na którym i Sukceſſora miał podać po ſobie do obrania Polakom, ale z żalem wielkim wſzyſtkich przed Seymem 13. Grudnia, tegoż Roku umarł.

Roku 1587. po śmierći Stefana Karnkowſki Prymas konwokował Seym w Marcu, na którym Fakcya Zborowſkich przećiw Zamoyſkiemu przemogła liczbą na ów czas Dyſſydentów, wſparta głowa ich Gorka Wojewoda Poznańſkim, że Zamoyſkiemu Kommendę odebrali (ale jey nie oddał) Dyſſydentom Pokóy przyznali, Seym Elekcyi oſtatniego dnia Czerwca złożyli, Karnkowſki Prymas, i Rozrażewſki Biſkup Kujawſki nie chćieli śię podpiſać na te uchwały, i wyſzli, tylko Goślicki Biſkup Kamieniecki dla uſpokojonych zajątrzonych ſerc podpiſał, o co miał kłótnią z Rzymem.

Stany Rzeczypoſpolitey zgromadzone na Elekcyą w wielkiey liczbie, i w naznaczonym czaśie, ale zakłócone zajątrzoną Zborowſkich fakcyą lokowana oſobno, Zamoyſki zaś przybywſzy dla beſpieczeńſtwa Oſoby ſwojey z licznym i mocnym Woyſkiem lokował śię bliſko ſzopy, á Litwa za Wiſłą. Prymas na początku pracował około pogodzenia zajątrzonych Stron i naypierwey promowował, żeby bez broni i aſſyſtencyi Rada śię pod ſzopą odprawowała, ale wſzyſtko bez ſkutku, bo fakcya Zborowſkich zaćięła śię na pretenſyi odebrania Kommendy Zamoyſkiemu, i na ſtwierdzeniu Aktów konwokacyi.

cyalnego Seymu, z kąd wielka kłótnia się wszczeła, i w tumulcie zabity Szlachcic Wałowicz, i Xiądz jeden Biskupowi Kujawskiemu assystujący. Z kąd Rokosz wszczał się w Partyi Zborowskich oddzieloney od Prymasa, á Prymas nie uważając na to nominował Kandydatów do Korony, Maxymiliana Brata Rudolfa Cesarza, Zygmunta Króla Szwedzkiego Syna urodzonego z Familii Jagiellońskiey z Siostry Zygmunta Augusta, z deklaracyą oddania Estonii, i Teodora Odonowicza Cara Moskiewskiego z deklaracyą złączenia Moskwy z Polską Zamoyski łączył swoje Votum z Prymasem i Senatem, ale kiedy Zborowscy przeciwni byli, Województwa Polskie w szyku stanęły, i przy Senacie Karnkowski ze Krwi Jagiellońskiey.

ZYGMUNTA III. nominował i *Te Deum laudamus* u S. Jana odprawione, á Posłowie wysłani do Szwecyi. Zborowscy zaś wykrzyknęli Maxymiliana przez nominacyą Woronieckiego Biskupa Kijowskiego, à Litwa bez approbacyi obudwóch Elekcyi odjechali, Zborowscy wysłali Posłów do Ołomunca, gdzie się był zbliżył Maxymilian, obliguiąc żeby uprzedził Zygmunta do Krakowa na koronacyą, ale Zamoyski z Woyskiem pod Kraków poszedł, Stany zaś Rzeczypospolitey do Wislicy się przeniosły wyglądając Zygmunta, który dla trudności względem odłączenia Estonii był przytrzymany od Oyca, ale to Posłowie do decyzyi Seymu odłożyli, á Zygmunt do Oliwy pod Gdańsk przypłynawszy, przyjęty mile od wielu Senatorów i Stanu Rycerskiego, przysiągł na *Pacta Conventa*. Maxymilian zaś z woyskiem Niemieckim, i Partyą swoją przybył pod Kraków do Mogiły, bo Kraków go nie chciał przyjąć zmocniony na Kleparzu Woyskami Zamoyskiego, i lubo Maxymilian chciał siłami tentować, zawsze odpędzony był. Na koniec Zamoyskiemu wydał pole miedzy Promnikiem i Wolą, nie odmówił Zamoyski, i owszem potkał się mocno z Maxymilianem, i Niemców tak dobrze przyparł, i poraził, że uchodzić musieli, á Maxymilian aż o Częstochowę się oparł czekając tam sukkursu z Niemiec. Zygmunt zaś jadąc koło Piotrkowa attakowany był od Partyi przeciwney pod Kommendą Stadnickiego, ale unikając niebespieczeństwa wyboczył do Rawy, i inszą stroną Wisły puścił się ku Krakowu, i przybywszy do Kazimierza witany był od Goślickiego Biskupa Kamienieckiego, któremu po Polsku odpowiedział wyuczony od Matki. Wjechał tedy solennie Zygmunt srzodkiem Woysk Polskich tryumfujących z Maxymiliana, i tryumfalniey do Zamku Krakowskiego, gdzie przed koronacyą wielka Kwestya była względem punktu Dyssydentów, ale że Duchownych Swieccy odstąpili, przysiąc musiał Zygmunt i na ten punkt *Pacem Dissidentibus in Religione tuebor*, á potym Zygmunt III. koronowany w Katedrze Krakowskiey przez Karnkowskiego Prymasa 27. Grudnia. Roku zaś 1588. na tymże Seymie koronacyalnym deklarowana przeciw Maxymilianowi expedycya, jako Zamoyski prętko się wybrał z Woyskiem ku Wielunowi, gdzie Maxymilian oczekiwał Zborowskich, ale wziawszy wiadomość o Zamoyskim umknął się do Byczyny w Slask, i tam się z Woyskami lokował, będąc tey nadziei, że Polacy nie najadą gruntu Cesarskiego, ale Zamoyski nie uważając na to, prosto pod Byczynę poszedł, gdzie już w szykach Niemców zastał, których były liczne woyska i piechoty z armatami, on zaś nie miał tylko Hussarya, i lekkie chorągwie, działo się to 25. Stycznia. Zamoyski nie uważając na ogień, wpadł w szyki Niemieckie, i wszystkich Niemców zmieszał, i szczęśliwie zniosł,

zniósł, Maxymilian zaś ledwie do Byczyny Miasteczka mało obronnego uszedł, ale i tam musiał się Zamoyskiemu poddać w niewolą, i z nim Woroniecki Biskup Kijowski, Gorka Wojewoda Poznański, Zborowski Marszałek N K. innych wiele wzięci w areszt, á Niemcy uwolnieni. Zamoyski 3 dni spoczawszy, ruszył z Woyskiem ku Krasnostawu, gdźie Maxymiliana w Zamku osadźił pod Wartą, mocną dawszy kommendę Markowi Sobieskiemu Chorażemu Koronnemu, Adherentów zaś na parol puśćił. Po tey akcyi Ruscy Panowie i Litwa dotąd wątpliwi wszyscy przyznali Zygmunta za Króla. Po pogrzebie odprawionym Batoremu, Papież przysłał Kardynała Aldobrandyniego, który potym był Papieżem pod Imieniem Klemensa VIII. prosząc o uwolnienie Maxymiliana ale ta materya odesłana na Seym. Roku 1589. Seym Warszawski uwolnił Maxymiliana na instancyą Papieską, i innych Posłów, z kondycyami; żeby jak on, tak Cesarz wyprzyśięgli się intytulacyi Królów Polskich, żeby Spisz był oddany, na Maxymiliana wzięty, i Pokóy z Cesarzem odnowiony, jako i z Królem Węgierskim i Czeskim. Adherenći darowani Sadem, z tąd zgoda stała śię Rzeczypospolitey tylko w sercu nienawiść. Po Seymie Król za konsensem Stanów wyjechał do Inflant, widźieć śię z Oycem swoim z Janem Królem Szwedzkim, ale cenzurowany od Rzeczyp: za długą konferencyą z Oycem, w tym Tatarowie zrabowali Ruś, i Turcy do granic śię zbliżyli: ale Zamoyskim przestraszeni uszli. Do Porty wysłany Posłem Uchański Wojewoda Bełski.

Roku 1590. na Seymie stwierdzony Pokóy z Turkami uczyniony w Stambule, przy kooperacyi Posła Angielskiego, bo Polski tam był umarł. Przeciw Zamoyskiemu znowu były wzruszone nienawiśći ale uspokojone; o czym Piasecki. W Rydze tumult wszczęty przeciw Fatolikom i Jezuitom, ale przez Leona Sapiehę

Kanclerza W. L. uspokojony exekwowanemi Pryncypałami, i Jezuići przywróceni. Roku 1591. Seym w Warszawie odprawiony, ale Król począł myślić o Zonie z Domu Austryackiego nie zwierzając się Zamoyskiemu, jako ostremu Obserwatorowi Praw Oyczystych.

Roku 1592 Król potajemnie posłał Kardynała Radźiwiłła po Annę Austryaczkę sprowadzona 6. á koronowana 30. Maja. Stany Rzeczypospolitey zgromadzone w Jędrzejowie chciały przeszkodźić temu małżeństwu, ale uprzedźiła ich Anna, á tak rozjechali śię z Zamoyskim. Król zaś na Seymie udany, jakoby chciał Koronę Polską do Austryi przyłączyć, zaparł śię publicznie, dawszy sponsya, żem ani myślał o tym, á w tym wiadomość odebrał o śmierći Jana Oyca. Roku 1593. Król na Seymie złożonym od Stanów wźiął konsens jechania do Szwecyi, i wybrał śię z Krakowa Wisłą, do Gdańska przyjęty mile, i z wielkiemi tryumfami wjeżdżie po Miastach Pruskich, Kośćioły w Toruniu i Elblągu Katolikom zabrane przez Lutrów oddał, w Gdańsku tumulty uspokoił, á potym do Szwecyi wraz z Królową Morzem popłynął, stanawszy w Sztokolmie w paźdźierniku, i tam koronowany z Królową na Królestwo Szwedzkie, i na odprawionym Seymie zostawiwszy Rząd Królestwa Szwedzkiego Stryjowi swemu Karolowi, wróćił do Gdańska w Wrześniu. O tey bytnośći Króla w Szwecyi wolno czytać obszerniey Stanisława Łubieńskiego Biskupa Płockiego. Roku 1594. Król przybył do Krakowa, i wysłał do Rzymu Minskiego Wojewodę Łęczyckiego Posłem wielkim, z Posłuszeństwem Oycu S. Klemensowi VIII. który nie dawno był Ablegatem od Syxtusa V. o wyzwolenie Maxymiliana, za co Papież Kanonizował

wał S. Jacka przy expensach Posta u S. Piotra. Roku 1595. na Seymie Krakowskim podatki uchwalone na Woynę Turecką á Liga z Cesarzem do Seymu Warszawskiego odłożona.

Tegoż Roku Królowi Syn Władysław się urodził, i Pokóy skończony z Moskwą wraz i od Szwecyi. W Moldawie Prowincyi Polskiey Batory Xiąże Siedmiogrodzki począł sobie Rząd uzurpować, ale odstraszony od Zamoyskiego, tak jako i Tatarowie w 70000. Woyska i 2000. Janczarów, przez 7000. Polaków odpędzeni, i Zamoyskiego o Pokóy prosić musieli, Batory we 12000. tentował znowu Moldawę, ale od Potockiego we 4000. Polaków zniesiony, i Hetman jego na pal wbity. Roku 1596. na Seymie Warszawskim deklarowana Cesarzowi Liga przeciw Turkom, z kondycyą jeżeli całe Imperium w nie wnidzie. Kozacy rebellizanci przez Żołkiewskiego zniesieni i uskromieni, i Nalewayko Wódz ich przyprowadzony do Warszawy głowy pozbył. W Dziedzicznym zaś Królestwie Szwedzkim rebellie się wszczęły. Roku 1597. Karol Stryi Królewski Seym złożył, i Rząd absolutny fundować sobie począł w Szwecyi, Fortece o sadził własnemi Garnizonami, i kommendanta mi sobie wiernemi, Apellacyi żadney do Zygmunta nie pozwolił, Katolicką Wiarę zniósł; o czym Piasecki *fol.* 175. Roku 1598. Anna Królowa umarła, z zmarłey Syn żywy dobyty i ochrzczony umarł. Do Szwecyi Samuel Łaski Posłem wysłany, ale bez skutku powrócił. Król rekoncyliowany z Zamoyskim broniącym Praw Oyczystych, z pozwoleniem Seymu Roku 1599. pojechał do Szwecyi, ale zastawszy sprzysięgłą przy Karolu; wrócił z niczym do Polski, á Karol tym mocniey się utwierdził, koronowany Królem na Seymie z exkluzyą Zygmunta od

od Korony, Władysławowi jednak Synowi jego deklarowana Korona, z kondycyą żeby w 6. Mieśięcy przybył do Szwecyi, i w Wierze Luterskiey był edukowany.

Roku 1600. Karol sobie Finnnią i Estonią przywłaszczył aż pod Narwę, Rewel się tylko przy Zygmuncie został. Tegoż Roku Faresbach Kommendant Inflantski Estonią infestował, o co Karol Szwedzki rozgniewany Inflanty z Woyskiem najechał. Zamoyski zaś Woyska Michała Wojewody Wołoskiego w 60000. najezdnika granic Polskich zniósł i rozproszył. Roku 1601. przez Seym Zamoyskiemu dana kommenda do Inflant gdzie odstraszył Karola z Szwedami, i Fortec podobywał Szwedami zmocnionych. R. 1602. na wiosnę wkroczył do Estonii, Zamki, i Miasta podbił, i przez Żołkiewskiego Partya Szwedów zniósł. Potym zostawiwszy tam Karola Chodkiewicza z Partyą Woyska, sam wrócił do Polski, bo i Woysko nie płatne było, i nie było z kim się bić, bo Szwedzi uciekli, w tym Roku powietrze wielkie w Polszcze grassowało. Roku 1603. Seym Krakowski zerwany dla niepozwolenia Królowi powtórnego Małżeństwa z Siostrą rodzoną zmarłey. Roku 1604. Chodkiewicz Wodzem kreowany w Inflantach, który znacznie Szwedów zbił i Derpat odebrał; Zamoyski zaś pisał do Oyca S. Lisi, żeby Dyspensy Zygmuntowi nie pozwalał z Siostrą rodzoną zmarłey Żony się żenić. Roku 1605. wznowił się w Polszcze Demetryusz zmyślony Sukcessor na Tron Moskiewski u Dworu Mniszka Wojewody Sendomirskiego, deklarując Córkę Mniszka pojąć, byle go utrzymał Carem: jakoż podszycony Ludźmi nadwornemi pojechał na Stolicę po śmierci Borysa i łatwo był przyznany na Cara Moskiewskiego, Matkę swoję zmyślony

ślony Syn w Klasztorze nawiedził, która go przyznała za Syna, i ugruntowawszy się przy Rzadzie wysłał posłów do Mniszka proszac go o Córkę za Zonę, posławszy kleynoty wielkiego szacunku w podarunku, która z wielką magnificencyą sprowadzona, i przyjęta 16. Maja, ale ta wesołość scena feralna się zakończyła, bo luśztykujacych cała noc, á rano spiacych Rebellia Wasila Szuyskiego naszedszy pozabijali, i Demetryusza zabili, i wielu Polaków, żonę tylko Oycu oddali; o czym obszerniey Łubieński, i Piasecki. Tegoż Roku po Seymie Zamoyski wielki Rycerz i Statysta właśnemu Narodowi sprzyjajacy, i Praw Polskich wielki obserwator i obrońciel umarł. Tegoż Roku Król za dyspensą Pawła V. Papieża bez konsensu Rzeczypospolitey ożenił się z Konstancya Austryaczką Siostra rodzona Anny koronowana przez Tylickiego Biskupa Kujawskiego 11. Grudnia. Roku 1606. Seym Warszawski zerwany z przyczyny Rokoszu Proszowskiego przeciw Królowi o nie zadosyć uczynienie *Pactis Conventis* przez 20. lat, i o pojęcie żony bez woli Stanów, do tegoż Rokoszu inne Województwa i Litwa przystapiła, ale tenże Rokosz przez Króla rozproszopiła, ale tenże Rokosz przez Króla rozproszony i Zebrzydowski Wojewoda Krakowski Autor Rokoszu przeprosił Pana: Punkta zaś Rokoszu do Seymu odłożone. Roku 1607. tenże Rokosz wzniecony w Jędrzejowie przez Zebrzydowskiego deklarowawszy rebellia Królowi i jadacego do Krakowa chcieli zdradzić, ale Król z Woyskiem bedacy Rokoszanów zniósł i rozproszył, Zebrzydowski uszedł, niektórzy pochwytani; o czym obszerniey Łubieński i Piasecki. W tymże Roku Szwedzi wpadli do Estonii odebrawszy Waisteyn Fortecę przez Zamoyskiego Chodkiewicza ufortyfikowana. Roku 1608. Zebrzydowski na Senatus-Consilium Króla przeprosił, á inni na Seymie. Po uspokojeniu się wewnę-

wewnętrznym Chodkiewicz Hetman Litewski zbliżył się do Inflant, Szwedów wygnał, Parnawę Port Morski i Miasto odebrał, broniacych się wyciał. Po zabitym Demetryuśie wznowił się podobnyż jemu Demetryusz, Polacy pozostali uwierzywszy przyznali, że tenże sam, i złaczywszyśsiły większe (Zona też sprowadzona Mniszkowna przyznała go za Męża) po kilka razy znieśli Moskwę, i z Carem ich Szuyskim, i wiele Miast i Prowincyi Demetryuszowi sprzysięgło się. Roku 1609. Seym Warszawski Woynę wypowiedział Moskwie dla utrzymania Demetryusza, á tym samym odzyskania Prowincyi oderwanych od Polski. Roku 1610. Królestwo wybrali się do Wilna, gdzie Królowa powiła Syna Jana Kazimierza, Król z Wilna poszedł z Woyskiem i obległ Smoleńsk; Demetryusza zaś Partya obległa Stolicę Moskwę, których że Król odwabił pod Smoleńsk, niektórzy jednak zostali się z Demetryuszem i oblegli Fortecę Kalugi, ale Demetryusz tam od Tatara zabity Syna z Mniszkowny zostawiwszy. W tym Woysko Moskiewskie z sukkursem 6000. Szwedów pod Smoleńsk poszli, ale zbici od Zołkiewskiego, który prosto do Moskwy Miasta poszedł, gdzie mu się Miasto poddało i Ministeryum Moskiewskie z całym Woyskiem i po zrzuconym z Tronu Szuyskim i Braci jego oddali mu Zamek i Miasto na Imię Władysława Syna Zygmunta, Carem go swoim obiecujac obrać z ta kondycya, żeby był sprowadzony. Zołkiewski to wszystko akceptował, i zaraz Posłowie wysłani od Stanów Moskiewskich do Zygmunta, ale Król wszystkę sławę zasadził na dobyciu Smoleńska, który tym samym miał w ręku kiedy cała Moskwę, i odesławszy Posłów do Polski, i więźniów Szuyskiego z Bazylim i Iwanem Smoleńska dobywał. Czym zmartwiony Zołkiewski zostawiwszy 6000. Polaków w Moskwie Mieście, sam jechał do Króla,

Krola, ale i on ſam nie mogac wyperſwadować Krolowi przybyćia z Woyſkiem do Stolicy ſam do Polſki odjechał, Roku 1611. Stany Moſkiewſkie nie widzac Władyſława, ani Poſłow, złaczywſzy Woyſko oblegli Zamek z Polakami ale z wielka ſtrata ludżi i Lepona Wodza ich, i Ruina Miaſta, w tym czaśie też Krol dobył Smoleńſka dwa Roki ſtrawiwſzy, ale żadnego nie poſławſzy ſukkurſu na Stolicę ſam wyjechał do Polſki i Seym złożył, na ktorym Zołkiewſki miał wielkie pochwały i Rekognicye od Rzeczypoſpolitey po odprawionym zwyćięſkim wjezdźie do Warſzawy z Szuyſkim i Braćia jego niewolnikami, ktorzy odeſłani do Zamku Goſtyńſkiego tam pomarli. Na tymże Jan Zygmunt Elektor Brandeburſki, po zmarłym Alberćie Xiażęćiu Pruſkim Sukceſſor, przyjęty do ſukceſſyi Xięſtwa Pruſkiego z kondycya, że po ſkończoney Linii jego Synow, i od dwoch Braći Synow ta Prowincya Pruſka miała się wroćić do Polſki. Po Seymie Elektor ſam przybył, i publicznie przed Bernardynami na wyſtawnym Theatrum Krolowi i Rzeczypoſpolitey przyśiagł wierność. Roku 1612. Garnizon Polſki w Stolicy Moſkwie zoſtawiony nie widzac z Polſki ſukkurſu złaczywſzy się ich 7000. poſzli do Polſki, i 4000. Sapieżyńſkich toż ſamo zrobili, reſzta się poddała. Krol nie rychło odważył sięiść z Władyſławem do Moſkwy, ale jako Nieprzyjaćiel przyjęty wroćił się z wſtydem, nieumiawſzy dawniey ſzanowaćſzczęśćia i Rady Wodza Wielkiego. Stany zaś Moſkiewſkie obrali ſobie Carem Michała Fedorowicza Syna Metropolity Roſtockiego, Demetryuſza zaś Sektatorow, i Zonę Mniſzkownę pod lodem potopili, Tegoż Roku Mołdawſka Prowincya odpadła od Polſki, bo po śmierći Jeremiaſza Mohyły Xiażęćia Mołdawſkiego Syn jego Konſtantyn był wypędzony od Stefana Tomſzy przez Turkow inweſtyowanego

Wojewody Multańſkiego. Stefan Potocki Sioſtrę Konſtantyna za Zonę majacy zebrawſzy 6000. młodźi poſzedł na zemſtę krzywdy Konſtantyna, ale od 30000. Tatarow opaſany, ſam żywcem wźięty á inni wyginęli, Potocki do Stambułu odeſłany, Tatarowie potym pladrowali Ruś. Tegoż Roku Jan Albert Syn urodźił się Krolowi. Roku 1613. przez Seym uchwalone podatki na woyſka z Moſkwy powrocone, i pladrujace właſna Oyczyznę. Tegoż Roku Krolowi urodźił się Syn Karol Ferdynand. Roku 1614. Swawolne Woyſkowe dywizye jedne pieniędzmi drugie śiłami Staniſława Koniecpolſkiego uſpokojone. Tatarowie najechali granice Polſkie. Kozacy Polſcy na Pont Euxyńſki doſtawſzy się, Azyatyckie Miaſto Synopen dobyli, i Turkow wyćiawſzy, Kray zdezolowali. Tegoż Roku Syn czwarty Alexander urodźił się Krolowi, Guſtaw Syn Karola zmarłego uzurpator po Oycu Korony Szwedzkiey pretendujacy i Carſtwa Moſkiewſkiego wźiał wielka plagę od Moſkwy, na koniec pokoy z Fedorowiczem uczynił. Roku 1615. Seym zerwany, á Tatarowie najechali granice Polſkie pod Kommenda Białoſkurſkiego Polaka po Tatarſku edukowanego Roku 1616. Seym Warſzawſki Władyſławowi pozwolił zaćiagać Woyſko przećiw Moſkwie, Zygmuntowi przećiw Szwedom, á Zołkiewſki wźiał na śiebie uſpokojenie się z Turkami, ktory naypierwey Kozakow uſkromił, żeby nie infeſtowali Krajow Tureckich, Tatarow jednak 80000. wpadli i Wołyń ſpladrowali. Roku 1617. Władyſław z Woyſkiem wybrał się do Moſkwy, ale że Turcy Skinderbaſzę z woyſkiem znacznym wyſłali przećiw Kozakom za zirrytowanie ich na Morzu Euxyńſkim, więc wiele się oderwało Woyſka od Władyſława na ſukkurs Zołkiewſkiemu, ktory Pokoy Miaſto potkania się z Skinderbaſzą uczynił, i nad Mo-

rzem Rzeczypoſpolitey Moldawſka Prowincya
oderwał od Polſki, uſtapiwſzy jey i Chocim
oddawſzy Turkom, wròciły śię potym woyſka
do Władyſława, ale dla ciętzkiey źimy o 36.
mil od Stolicy ſpocząć muśiały, Guſtaw także
Inflanty ſobie podbił oprócz jedney Rygi, ale
wygnany w drugim Roku tylko przy Parnawie śię
utrzymał. Roku 1618. Władyſław w Moſkwę
wkroczył aż pod Stolicę Miaſt wiele odebra
wſzy, tylko że przećiw Tatarom były potrze-
bne Woyſka, kondycye Pokoju zawrzeć muśiał
z Moſkwa do lat 14. Siewierz, Nowogrod, i
Czernichow przy Polſzcze zoſtawiwſzy; Zoł-
kiewſki zaś przećiw Tatarom poſłany pladruja
cym Wołyń, ale nic im nie zrobił. Roku 1619.
Ożga Staroſta Trębowelſki Posłem do Stambu-
łu naznaczony dla utwierdzenia Pokoju Zołkiew-
ſkiego, á Kròl 8000. Woyſka Polſkiego posłał
Ferdynandowi Ceſarzowi do Węgier przećiw
Betlemowi Wojewodźie Siedmigrodzkiemu U-
zurpatorowi Korony Węgierſkiey, Polacy Seym
Węgierſki rozproſzyli, Rakocego znieśli, i Be-
tlema do Pokoju przymuśili. To Woyſko na-
zwane było Liſowczykami, bo pod Kommenda
Liſowſkiego wiele dokazywali w Moſkwie, tych-
że ſamych zażył Ceſarz przećiw Heretykom i
Czechom, ktòremi wiele dokazywał, i ciż ſami
mu byli początkiem wygraney sławney batalii
przećiw Czechom Heretykom Roku 1620. Te-
goż Roku Turczyn zagniewany przećiw Polakom,
że posłali ſukkurs Ferdynandowi, Skinderbaſzę
z Woyſkami znacznemi z Tatarami posłał do
Moldawy á Zołkiewſki w 10000. poprzedźił
Turkòw, i aż pod Cecorę podjazdami znacznie
urywał Woyſka Tureckie, ale że ſcyſſye w Woy-
ſku Zołkiewſkiego wſzczynać śię poczęły, i Woy-
ſko śię poczęło rozjeżdżać, Zołkiewſki widząc
osłabiałe śiły obronną ręką uchodzić począł,
jakoż już był uſzedł nad Dnieſtr, odganiając nie
raz

raz attakującego śię nieprzyjaćiela, ale że na o-
ſtatek Woyſko naſze uchodźić poczeło, Hetman
z koni zśieść umyślił, i bronić śię do upadłey
attakującym Turkom, Słudzy i łòżni wśiadſzy
na Pańſkie konie poućiekali, w tym Turcy i
Tatarzy tłumem wpadſzy na naſzych, wiele
żywcem pobrali, á Hetman Zołkiewſki 73. lat
mający broniąc śię zabity, głowa jego do Stam-
bułu posłana, i więźniowie Koniecpolſki He-
tman Polny, Łukaſz Zołkiewſki i inni. Potym
Nieprzyjaćiel pladrował Wołyń i Ruś, Kròl
przeſtraſzony tą klęſką Seym złożył w Liſtopa-
dźie, na ktòrym czym prędzey podatki uchwa-
lone na woynę Turecką i Kommenda dana
Chodkiewiczowi Hetmanowi Litt: Podczas
tego Seymu Piekarſki Szlachćic wchodzącego
do Kośćioła Kròla zdradą dwa razy obuchem
uderzył chcąc zabić, ale chybił, nazajutrz oſą-
dzony od Rzeczypoſpolitey prowadzony w Rynek,
ktòremu kat palce i rękę prawą po ſztuczce
ſtrzygł rozpalonemi nożycami, na koniec końmi
roztarpany i ſpalony. Roku 1621. Chodkie-
wicz z Woyſkami złączywſzy śię z 35000. pod
Chocim poſzedł, i 30000. Kozakòw Zaporo-
ſkich, gdźie dyſpozycye dywizyi Woyſk po-
czyniwſzy uſortyfikował śię i uſzańcował, Wła-
dyſław też przytomny tey expedycyi przypro-
wadźił 16000. ogniſtego Woyſka, ale ſchorzały
w Zamku Choćimſkim ſpoczywał. Od 30. Sier-
pnia zaczęte z Tatarami potyczki ale zawſze
Tatarom nieſzczęśliwe, przybył potym i Oſman
Ceſarz Turecki z 300000. Turkòw, 80000.
Tatarów, i 12000. Janczarów, i rozłożył Oboz
przećiw naſzemu Obozowi, bo Chodkiewicz nie
chćiał wſtępnym bojem, ale tylko atta-
kującego Nieprzyjaćiela odrażał. Od 4. Wrze-
śnia Turcy Polakòw attakowali aż do 9. Pa-
źdźiernika, ale zawſze z znaczną ſtratą ſwoich.
Na koniec Turkom śię ſprzykrzyła pora wo-
F2 jenna

jenna i nie szczęśliwa dla nich, Polacy też widzac nie dostatek prochów, i kul pokóy Zołkiewskiego stwierdźić muśieli niepożyteczny Oyczyznie, bo z oderwana Mołdawa, granice ubespieczone &c. &c. Stanisław Zorawiński Kasztelan Bełski, i Jakub Sobieski Oyciec Króla Jana naznaczeni od Rzeczypospolitey Posłami ten Pokóy zakończyli. Osman Turczyn tegoż dnia z Woyskiem ruszył, i z nieszczęściem nadźi i swojey straciwszy na 60000. ludźi w samych potyczkach i attakach, ale przez choroby więcey, bo ledwie trzecia część Woyska odprowadźił do Porty, Polaków zaś nie zginęło nad 400. prócz co umarło wielu od przeciwnego powietrza i niedostatku, Chodkiewicz Hetman Litt: i Wodz naypierwszy umarł 60. lat maiacy 24. Września. Po nim Stanisław Lubomirski kommendę objał i z tryumfem, pokóy zakończył. Król Zygmunt zbliżył się był do Lwowa z pospolitym ruszeniem, ale posłyszawszy o Pokoju, wróćił Województwa do domów. Pod czas tey expedycyi Gustaw intruz Król Szwedzki, widzac zabawna Polskę najechał znowu Inflanty i one sobie przywłaszczył Rygę odebrawszy bez żadney wypowiedzenia woyny Polszcze. Tegoż Roku na Seymie przed expedycya Turecka Zygmunt Jerzego Gwilelma Elektora Brandeburskiego inwestyował na Xięstwo Pruskie po Oycu. Roku 1622. wysłany Poseł od Polski do Porty Xiaże Zbaraski, ale po zamordowanym od Janczarów Osmanie zastał inszego Cesarza Tureckiego Mustafę Stryja przeszłego. Roku 1623. Król nawiedźił Gniezno, Gdańsk i Miasta Pruskie, á Xiaże Zbaraski stwierdźił Pokóy u Porty, Koniecpolskiego i Łukasza Zołkiewskiego wykupił, w ten czas też i Jan Zołkiewski Syn Hetmański, i inni z Potockim wykupili się od Tatarów, á Tatarowie znowu plondrowali Ruś aż pod Lwów. Roku 1624. Władysław cudze

Kraje

Kraje lustrował, á Koniecpolski Hetman wykupiony z niewoli, Tatarów 30000. we 3500. Polaków przestraszył i odegnał od granic, á Seym o Inflantach zapomniał. Roku 1625. Gustaw rozgośćił się w Inflantach i Sapiehę Wódza i Marszałka Litt: zniósł, grożac im tym więcey, pokadby Zygmunt nie odstapił pretensyi do Korony Szwedzkiey, Kozaków Koniecpolski przetrzepał i uskromił o najazdy Krajów Tureckich, dla nie sprowadzenia Turków do Polski na zemstę Kozaków, Seym zaś zaniedbał o Inflantach. Roku 1626. Seym perswadował Królowi, aby odstapił Korony Szwedzkiey, ale bez skutku, Gaśiewski z Dywizya zniesiony od Gustawa, Gustaw Piławę odebrał Port Pruski z 30. Okrętami przybywszy przećiw poczćiwośći Xiażęcia Pruskiego obligowanego ten Port bronić dla Rzeczypospolitey á on go bez naymnieyszey obrony oddał, Warmia zrabował, w Brunsbergu Kośćiół odarł, i na ohydę Hostye konsekrowane wyrzućił z puszki, Elbląg przez zdradę Magistratu wźiał, potym im Malborg odebrał, i innych wiele Miast Pruskich. Król Zygmunt zebrawszy nie wielkie Woyska dał Gustawowi jakikolwiek odpor, ale Koniecpolski przybywszy z Ruśi Szwedów z wielu mieysc wygnał. Tym czasem Seym Toruński aukcya podatków na Woysko uchwalił przećiw Szwedom, na którym Wężyk Arcybiskupem Gniezn. á Maciey Łubieński Poznańskim Biskupem kreowany. W ten sam czas Tatarowie naszli Ruś ale od Chmieleckiego porażeni, i ledwie ich szosta część uszła pod Białacerkwia. Roku 1627. po zimowych zabawach Koniecpolskiego około odbierania Szwedom Fortec, i na ostatek po poddaniu się Pucka z 8000. Szwedów, Woyska na spoczynek uwolnione, że zaś w Maju Gustaw przybył z licznym Woyskiem, Polskie też woysko zebrał Koniecpolski, i po dwa razy Szwe-

dów

dów odpędźił od Fortecy Gdańskiey, i po tym ich po dwa razy zniósł, i Gustaw postrzelonym został, który chćiał przystapić do Pokoju przez medyacya Holendrów, ale Poseł Hiszpański uwiódł, obiecujac Zygmuntowi Imieniem Pryncypała swego Flotę i 12000. Woyska do Szwecyi przez morze Baltyckie, i pieniadze na woysko, ale to wszystko znikło, á Szwedźi już i Inflanty oddawali, że tedy Pokóy nie doszedł, Szwedźi do Szwecyi á Polacy na spoczynek rozjechali się. Seym potym kłóćił się o podatki, i na Litwę hałałował, że podatki wybierali, á w Inflantach nic nie zrobili. Roku 1628. Seym chćiał za nieprzyjaćiela przyznać Xiażęćia Pruskiego ale Panowie przekupieni nie pozwolili, Koniecpolski zaś Szwedów łupił. Roku 1629. Brodnicę Polacy oblegli w małey kwoćie, ale znacznym sukkursem Szwedzkim przestraszeni, w tym też Seym nastapił, na którym podymne pierwszy raz wynaleźione na podatek Woysku. Sukkursem też Cesarskim 5000. wsparty Koniecpolski, Szwedów znacznie zniósł, pod Trzćianą, i Król Gustaw po dwa razy był w Ręku Polskich, ale nie poznany uszedł. Malborg obległ Koniecpolski, ale przez zdradę Cesarskich bez skutku, w tym też powietrze w Woysku się pokazało, rozniesione potym po całey Polszcze, dla czego Pokóy z Szwedami do 6. lat ustanowiony przy Szwedach śię został Elblag, Brunsberg, Pilawa i Inflanty &c. Tatarów 60000. wpadli w Ruś ale ledwie nie wszyscy porażeni od Lubomirskiego, i Chmieleckiego. Roku 1630 Kozacy zrebellizowali, ale od Koniecpolskiego porażeni i przyn użeni do posłuszeństwa. Woysko zwiazek uczyniło przećiw Oyczyźnie, ale rozwiazany zapłata, powietrze zaś grassowało w Polszcze. Roku 1631. podymne uchwalone na Seymie, Królowi Konstancya umarła, i tam za-

zawsze chory. Roku 1632. po Seymie odprawionym Król Zygmunt umarł.

Po śmierći Zygmunta, Prymas Wężyk 3. Czerwca konwokacya naznaczył, na którey Marszałkiem był Radźiwiłł, Scyssya z Dyssydentami do Elekcyi odłożona, Elekcya naznaczona 27. Września.

Podczas Elekcyi Posłowie Cudzoźiemscy mieli swoje audyencye w Senaćie i Synowie Zygmunta, za starszym Władysł-wem instancye wnosili, na tey Elekcyi był Marszałkiem Jakub Sobieski Oyćiec Króla Jana, á jednostaynym głosem

WŁADYSŁAW IV. przez Wężyka Prymasa nominowany ostatniego dnia Listopada. Roku 1633. Ciała Królewskie z Warszawy do Krakowa wyprowadzone, gdźie po pogrzebie Król koronowany przez Prymasa Wężyka. Po Seymie koronacyalnym Władysław ruszył z Woyskiem przećiw Moskwie, áttakujacym Smoleńsk, o czym pofłyszawszy Moskwa okopali się w jednym mieyscu, Moskwy 30000. Kazaków 10000. Niemców 6000. i zaraz Car posłał do Porty obligujac aby przerwali swoim Woyskiem imprezę Władysława, jakoż przystapiło ku Kamiencowi Turków 30000. Tatarów 15000. których Koniecpolski Hetman i Kasztelan Krakowski po dwa razy znacznie poraził, i więcey nie attakowali Polski, i wróćili się. Roku 1634. Król Władysław przez całę źimę attakował Moskwę okopana, na koniec poddać mu się musieli, tym szczęśćiem Król aż ku Stolicy woy-

nę prozekwował, ale proszącey się Moskwie Pokòy darował, odebrawszy Smoleńskie, Czerniechowskie, Siewierskie, Kijowskie Xięstwa, ktòre do Polski przyłaczył, á Moskwa wiecznemi czasy odstąpiła od nich. Z tey expedycyi szczęśliwie skończoney, Władysław przeciw Turkom poszedł, za zaczepione granice Polskie, ale Turcy o Pokòy prośili i otrzymali, uczyniwszy sprawiedliwość z Baszy ważącego się, niby bez konsensu Porty zaczepiać granice Polskie. Roku 1635. na Seymie expedycya przeciw Szwedom deklarowana po skończonych 6. lat, i Ossoliński do Rzymu Posłem wysłany, gdźie wyrobił Bullę od Urbana VIII. względem kompozyty o Dźiesięciny uspokajając zakłocenie Stanu Swieckiego z Duchownym. Po Seymie zaraz Krôl do Torunia, á Koniecpolski pod Malborg przeciw Szwedom z Woyskiem poszedł, ale Posłowie Francuski, Angielski, i Holenderski Pokòy do 26. lat ułożyli, Malborg, Elbląg, Brunsberg, Piławę i wszystkie Miasta Pruskie Szwedźi oddali Rzeczypospolitey, Inflanty zaś do dalszey decyzyi zostawione. Po Pokoju Krôl o Zenie począł myślić. Roku 1626. Krôl w Litwie łowami się bawił, Roku 1637 na Seymie za konsensem Rzeczypospolitey Krôl Posłów wyprawił do Wiednia, dla uproszenia Cecylii Côrki Ferdynanda II. Cesarza za Zonę, ktôra sprowadzona, i zaraz koronowana w Warszawie przez Wężyka Prymasa. Kozacy w tym Roku zrebellizowali, ale prętko uskromieni przez Michała Potockiego Hetmana Polnego. Dangołowicz Wojewodźic Ruski Wuy Krôla Jana w 800. ludźi poszedł przeciwko Tatarom w dźikie Pola, ale złapany i zabity od Murzy. Roku 1638. Seym approbował Małżeństwo Krôlewskie. Pauluk Wôdz rebellii Kozackiey wźięty przez Potockiego, skarany garłem, lubo był upewniony życiem, za co Kozacy się zbuntowali, i odtąd zawsze

wsze rebellizowali Rzeczypospolitey, ktôrych ani Koniecpolski ani Potocki wielcy Wodzowie uspokoić mogli. Wężyk Prymas w tym Roku umarł, po nim wźiął Lipski, ale i ten w tymże Roku umarł, á Krôl dał Prymasostwo Maciejowi Łobieńskiemu. Jan Każimierz Brat Krôlewski wizytując cudze Kraje przez dwa Roki był w areszcie u Krôla Francuskiego, za to; że Polakôw zebrało się było 6000. do Cesarskich, i ruynowali w Francyi Pikardyą znioższy Partye Francuskie, ale na instancyą Papieża i Władysława wypuszczony, i Kardynałem kreowany, gdy mu Jezuita być nie pozwolono, lubo już był w Nowicyaćie 2. Roki. Roku 1639. Krôl Władysław inwestyował na Xięstwo Kurlandzkie Wilelma Ketlera w Wilnie, o co na Seymie były akklamacye, że nie podczas Seymu. Roku 1640. Syn się Krôlowi urodźił Zygmunt Każimierz. Roku 1642. Krôl Katarzynę Siostrę wydał za Filippa Wilelma Syna Palatyna Reńskiego. Roku 1643. Krôlowa Côrkę powiła. Roku 1644. Krôlowa przy dźiecięciu umarła w Krakowie pochowana. Tatarôw 30000. wpadli w Podole, ale od Koniecpolskiego porażeni i wygnani. Tegoż Roku szyby solne w Wieliczce gorzały aż w drugim Roku przestały z wielkim decessem intrat Krôlewskich. Roku 1645. Krôl z konsensem Stanôw wysłał Posłôw po Ludowikę Marya Côrkę Xiażęcia Mantuańskiego u Dworu Francuskiego bawiącą się, z ktôrą sprowadzona wźiął slub Roku 1646. 15. Lipca w Warszawie, w tenże sam dźień Koniecpolski Wielki Wôdz, i Hetman Polski umarł. Roku 1647. Syn Krôlewski Zygmunt Każimierz 8. lat mający umarł z wielkim żalem Dworu. Roku 1648. 20. Maja w Litwie Krôl Władysław mający lat 52. umarł z wielkim żalem i szkodą Polski, bo w ten sam czas rebellia Kozacka powstała pod Wodzem Chmielnickim, ktôry we 20000. Koza-

Kozaków, i 30000. Tatarów, naypierwey podjazd Polski zniósł, Czarneckiego w niewolę wziął, i Syn Hetmański Potocki zginął, á potym Potockiego, i Kalinowskiego Hetmanów idących przeciw niemu we 4000. jazdy, i 1000. piechoty zniósł, i w niewolą obódwóch, i wiele Imion zacnych Rycerzów w niewolą wziął, na ktorych sukkurs przybiegł Xiąże Wiśniowiecki w 6000. ale już nie prętko, o czym wszystkim wolno u Piaseckiego obszerniey czytać.

O śmierci Królewskiey jak prętko do Polski przyszła wiadomość, tak zaraz Łubieński Prymas konwokował Seym 16. Lipca, na którym obrany Marszałkiem Bogusław Leszczyński Generał Wielkopolski, Elekcyi czas naznaczony w Październiku. Chmielnicki się na ten Seym upokorzył, i exkuzował Rzeczypospolitey o woynę zaczętą, na uznanie zaś Stany wyznaczyły Kisielskiego Woiewodę Bracławskiego z innemi trzema, ale że Wojewoda napisał List do Cara obligując, aby nie dawał sukkursu Kozakom, á list ten przejął Chmielnicki, więc zagniewany miasto zgody, wysłał Krzywonosa z Kozakami na splądrowanie Rusi, którego Jeremiasz Xiąże Wiśniowiecki, po dwa razy zniósł, ale nie zupełnie, nadciągnęły potym Woyska Polskie we 36000. ale dla emulacyi Wodzów nic nie zrobiwszy w nocy wróciły się 23. Września.

Na elekcyi zaś Marszałkiem obrany Obuchowski z Prowincyi Litewskiey Marszałek Mozyrski, gdzie po emulacyi dwóch rodzonych Braci, młodszy ustąpił, á

JAN KAZIMIERZ obrany od Stanów, i przez

przez Prymasa Łubieńskiego nominowany, á w tym czasie Chmielnicki z Woyskiem Kozackim aż pod Lwów poszedł, któremu się Miasto 100000. Talarów okupiło, z tamtąd poszedł pod Zamoście, ale posłyszawszy o Elekcyi doszłey, wrócił, z tryumfem wjazd odprawiwszy do Kijowa. Król zaś z Warszawy na Częstochowę trakt obrócił do Krakowa, i w Krakowie Roku 1649. dnia 16. Stycznia koronowany przez Łubieńskiego Prymasa. Na tym Seymie aukcya Woyska uchwalona, woyna przeciw Kozakom deklarowana, á Król pojechawszy do Warszawy za dyspensą Rzymską slub wziął z pozostałą Wdową Władysława, Bratową swoją. Woysko Polskie zaś w 9000. pod Zbarażem okopało się przeciw 100000. Kozaków, i 100000. Tatarów, i mocno wytrzymało attaki nieprzyjacielskie, tym czasem nadszedł Król z Woyskiem i wstępnym bojem Chmielnickiego mocno po dwa razy poraził, jednak jeszcze mocnego, á w tym Han Tatarski nakłonił się do zgody, Chmielnicki do nóg Królewskich przypuszczony Pokóy obwołany, niewolnicy z obódwóch stron oddani, w Litwie także Radziwiłł na 30000 Kozaków położył trupem niszczących Kray. Przy uczynionym Pokoju Tatarom pensya, á Chmielnickiemu Starostwo Czehryńskie dane, który się assekurował na każdą potrzebę Rzeczypospolitey 40000 Kozaków dać i posłuszeństwo poprzysiągł. Tegoż Roku Seym ten Pokóy stwierdził, na którym Metropolita Kijowski pretendował mieysca w Senacie, ale przez Biskupów nie przypuszczony. Roku 1650. Chmielnicki znowu zrebellizował i przekupiwszy Tatarów przy protekcyi Tureckiey absolutem się Ukrainy uczynił i Podola i Kamieńca pretendentem, i przeciwko niemu Seym ogłosił woynę. Roku 1651. Kalinowski z Lanckorońskim znacznie podjazdami raźili Kozaków, z któ-

z którèmi złączywszy się Król, i z uwolnionemi z trzechletniey niewoli Tatarskiey Hetmanami Potockim i Kalinowskim, pod Beresteczkiem się lokował przeciw 200000. Kozakom i 100000. Tatarom, których wstępnym bojem przez 3. dni znacznie nabił, na koniec Tatarowie nocą z pola umkneli, i za niemi Kozacy, których uchodzących na 22000. Polacy wycieli, nie rachując potopionych, i co w bataliach przez 3. dni wyginęło, i wszystko im Polacy zabrali, po wygraney Król pospolite ruszenie uwolnił, i sam do Warszawy pośpieszył, á Hetmani za Nieprzyjacielem w Ukrainę poszli. Podgorskie też rebellie Gębicki Biskup Krakowski uspokoił, o czym Kochowski. Potym Król Wisłą do Gdańska popłynął. Radziwiłł z Woyskiem Litewskim Kijow odebrał, i złączywszy się z Hetmanami Polskiemi Kozaków znacznie zbili, i zupełnieby byli znieśli pod Białą Cerkwią, ale Potocki Hetman W. K. zatrzymał imprezę, á Kozacy na zajutrz się o Pokóy prosili, który im pozwolony, i Chmielnicki upokorzył się Hetmanom, i przysiągł na stwierdzenie i dotrzymanie Pokoju. Tegoż Roku Potocki, i Xiąże Wiśniowiecki Wielcy Rycerze pomarli.

Roku 1652. pod czas Seymu Radziejowski Podkanclerzy Koronny obwiniony z przyczyny kłótni z Zoną i za Niepzyjaciela Oyczyzny ogładzony, ledwie uszedł za granice, i z tey przyczyny Seym zerwany, kłótnie i zaboje wewnętrzne w Oyczyźnie zaczęte, tak jako i woyna Kozacka, i Szwedzka, listy Chmielnickiego do Porty Pisane względem sukkursu przeciw Polakom przejęte, takież drugie do Hana Tatarskiego. Kalinowski Hetman W. K. pod Batowem od Kozaków i Tatarów zniesiony zginał, i Sobieski wielu Familiantów, i cokolwiek w niewolą wzie-

wzieli Tatarowie, w jednym dniu na 5000. wycieli. Król na Seymie radził o sposobie przeciw rebellii, w tym Szwedzi złomawszy Pokóy, wypowiedzieli Polszcze Woynę, Moskwa także zajatrzeni na Polskę, Radziejowski do Szwecyi uszedł na radę przeciw Oyczyźnie, bo i posłaniec z jego listem był złapany pod Gdańskiem, w którym Chmielnickiego animuje do prozekucyi woyny, wraz z Szwedem, za co Radziejowski pro perduelli przyznany przez Konstytucyą. Na tymże Seymie pospolite ruszenie ogłoszone, wici wydane, podatki na zapłatę woysku uchwalone, po Łubieńskim zmarłym, Prymasostwo dane Leszczyńskiemu, Kanclerzowi Koronnemu, na koniec Seym się rozszedł dla powietrza szerzącego się w Polszcze, Król do Łowicza się przeniósł, Chmielnicki nadęty Szwedem i Moskwą odrzucił zamyślone posłuszeństwo Polszcze. Roku 1653. Czarnecki Oboźny Koronny przeciw Kozakom wyprawiony, ale postrzelony pod Monasteryskami wrócił się, Seym Brzeski Litt: kontrybucye na woynę uchwalił, sukkurs do Smoleńska naznaczony, i uprowidowanie żywnością Fortecy, Król pod Lwowem lustrował Woysko ale nie płatne, Moskwa przez Posłów deklarowała się przy Kozakach, Soczawa się Woysku Polskiemu poddała, Syn Chmielnickiego zbity od Wołochów pretendujący się uczynić Wojewodą Mołdawskim, Król pod Zwancem okopał się z woyskiem, i z Hanem Tatarskim się pojednał z nieukontentowaniem Chmielnickiego, że go odstapił, Bieganowski Chorąży Lwowski posłany do Stambułu dla odnowienia Paktów, które potwierdziwszy wrócił do Polski, zostawiwszy Jana Sobieskiego przytrzymanego od Porty.

Roku 1654. Car Moskiewski woynę wypowiedział Polszcze przeciw Paktom z Władysławem

wem wiecznie zawartym, i ze 100000. Woyska wkroczył w granice Polskie, Kijow odebrał, jako i Połock i inne Miasta, Smoleńsk obległ, na Seymie woyna ogłoszona przeciw Moskwie. W Szwecyi Chrystyna Rząd oddała Królestwa Ciotecznemu Bratu Karolowi Gustawowi Xiążęciu Bipontckiemu, sama w Rzymie Katoliczka została. Tenże Gustaw wysłał Posłów do Jana Kazimierza grożąc woyną, jeżeli nie odstąpi intytulacyi, i pretensyi do Korony Szwedzkiey. Radziwiłł Hetman Litt: w 10000. uderzył na Moskwę, ale nie wytrzymał, czym rozjątrzona, tym mocnieyszy przypuścili attak do Smoleńska, gdzie miał Kommendę Obuchowicz z 2000. Woyska i Szlachty na 4000. prócz Mieyskich ludzi, ale przez zła Kommendę poddał się nie wytrzymawszy od S. Antoniego tylko do Września, Car Moskiewski odebrawszy Fortecę pojechał z tryumfem na Stolicę zostawiwszy Moskwy 40000. i Kozaków 20000. na odbieranie innych Miast, i na niszczenie Kraju. Tatarów 18000. na sukkurs przyszło Polakom.

Roku 1655. Hetmani Woysko zebrawszy na 20000. konnego, i 8000. piechoty, wpadli w Ukrainę, i Miast wiele odebrali, w Fortecy Bassyi 17000. Kozaków wycieli, Moskwie pole wydali, których było 80000 Kałmuków i Kozaków 40000. ale nasi ich zniesli i wygrali pole, 9000. Moskwy trupem położywszy, i więceyby im byli szkodzili, tylko że Chmielnicki przekupił Tatarów, którzy podczas samey okazyi uszli z pola, przysławszy jednak w Marcu Polakom 40000. Tatarów, którzy się zostali z części Woyska Polskiego, bo Lanckoroński Hetman Polny z Czarneckim wokowani od Króla przeciw Szwedom łomiącym pakta, z zna-

znaczna części Woyska oderwali się, ile że już Król Szwedzki Wittembergiusza w 6000. wyprawił w Pomerania, i Województwa Wielkopolskie upokorzyły się pod protekcya Króla Szwedzkiego, który z 17000 Woyska przybył, złaczywszy się i z innemi Województwami pod kołem, do którego Posłem wysłany Przyjemski od Króla z perswazya niesłuszney woyny, ale bez skutku. Jan Kazimierz na ten czas tylko 3000. Woyska Kwarcianego miał przy sobie, prócz nadwornych; z Lanckorońskim Polnym Hetmanem i Czarneckim, który dwa podjazdy Szwedzkie zniósł pod Piatkiem, a Król pod Wolborz umknał. Król Szwedzki do Warszawy pierwey, a potym ku Wolborzowi za Kazimierzem z Woyskiem pobiegł, gdzie potkały się Woyska z szkoda Szwedzka, ale piechoty Szwedzkie poparły, a Król z swojemi do Krakowa umknał. Że zaś i tam Woysko Króla odstąpiło zwiazek zrobiwszy o nie płaca, Król do Slaska uszedł, a Czarnecki Kommendantem Krakowa zostawiony. Wilno w tym czasie Moskwa odebrali, Litwa cała pod jarzmem ich jęczała, Chmielnicki w 80000. Lwów attakował ale nie dobył, Kray tylko aż do Wisły niszczył, Potocki we 4000. tylko, nie mógł dać rady, Radziwiłł nie pomógł w Litwie. Król Szwedzki nie zastawszy Kazimierza Kraków obległ, przez Czarneckiego mocno broniony, Czarnecki widząc słaba opatrzność i żywność po dwóch Miesiącach oblężenia kapitulować musiał, ale pod kondycyami i honorem, bo Czarnecki wolno wyszedł i z Woyskami, a Kwarciany zwiazek pod protekcya Króla Szwedzkiego się oddał, i Zamki koło Krakowa poodbierane, Karol odebrawszy Kraków i zlustrowawszy, osobliwie Kościół Katedralny, gdzie był ciekawy widzieć groby Królów, gdzie i przyszedszy do grobu Łokietka, spytał się Starowolskiego Kanonika Kra-

Krakowskiego coby to za Krôl był tak mały? odpowiedział: *Vladislaus Lokticus ter Regno pulsus, sed iterum rediit*, na co Krôl: *Sed vester Casimirus jam non redibit*, na co Starowolski: *Deus mirabilis, fortuna variabilis*. Karol potym do Warszawy ruszył, zmocniwszy Szwedami Krakôw, Wojewôdztwo Sendomirskie poddało się pod protekcya jego. Częstochowska Forteca przez Millera Generała Szwedzkiego w 17000. piechoty oblężona, ale dziwna protekcya Nayświętszey Matki obroniona, kiedy wszystkie kule i ognie przeciwko Fortecy wystrzelane obijały się od murôw, i raziły znacznie Szwedow, o czym wolno czytać obszerniey Historya Cudu tego mieysca. Wojewôdztwa Szwedami zaprzątnione pod strasznemi kontrybucyami jęczały. Karol złączywszy się z woyskami swemi w Prusy poszedł, Torunia dobył, Elblag odebrał, i wiele innych Miast, Malborga zaś mocno bronił Weycher Wojewoda Malborski, Gdańsk także naywiernieyszym się Każimierzowi pokazał, bo nieprzełomany ani dobyty. Elektor Xiaże Pruski wiarołomca zkonfederował się z Krôlem Szwedzkim przeciwko Rzeczypospolitey, odebrawszy deklaracya Warmii od Karola.

Roku 1656. kiedy Karol Krôl Szwedzki ledwie nie cała Polskę pod jarzmo swoje już przywłaszczył, Jan Każimierz wokował do Głogowa niektôrych Senatorôw, gdźie i Posłowie od Karola przybyli z deklaracya Pokoju, jeżeliby mu assekurowano sukcessya do Korony, ale decyzya rady żeby Krôl do Polski wrôcił. Tym czasem Wojewôdztwo Lubelskie KONFEDERACYĄ TYSZOWIECKĄ zrobiło, do ktôrey się Hatmani i woysko przyłaczyło przeciw nieprzyjaćielom i inne Wojewôdztwa jęczące

czace pod potencya przez Posłôw. Posłowie od Konfederacyi, Krôla sprowadźili do Lwowa, gdźie tym mocniey konfederacya sprzyśiężona, Krôl Szwedzki dowiedźiawszy się o tym, tym nieznośnieyszemi kontrybucyami przyćiskał Wojewôdztwa, ktôre na koniec przymusiły Wielkopolanôw, że wśiedli na koń, w Kośćianie Szwedôw 400. znieśli, Gdźie Brat Cioteczny Karola Fryderyk Landgraf Haski zginał, i w wielu mieyscach Szwedôw znośili, Kwarćianych też partya oderwała się od Szweda wrôciwszy do konfederacyi. O tym wszystkim dowiedźiawszy się Krôl Szwedzki będacy na ten czas w Prusach, czym prędzey w 10000. Kawaleryi biegł przez Łowicz do Solca, tam Polakôw rozpłoszył, z niemała swoich strata, i złaczywszy się z garnizonami, Miasto Zamoyść poszedł attakować, ale bez skutku, z tamtad o głodźie do Jarosławia w 18000. Woyska pośpieszył, bo ze wszystkich stron podjazdy Polskie broniły mu sufficyencyi często urywajac Szwedôw. Z Jarosławia Krôl Szwedzki posłał Duglasa do Przemyśla, ale i ten odpędzony ze wstydem i z strata ludźi. Karol ku Lwowu zamyślajac iść, 1000. Kawaleryi przed soba wysłał ktôrych Czarnecki zniósł, i gonił aż do Sanu. i wpadszy na wozy Krôla Szwedzkiego przewożace się wźiał, i cały Kredens srebrny Krôlewski woysku na rabunek poszedł. Krôl Szwedzki przestraszony wrôcił pod Sendomierz, i tam się roztaborował, ale ledwie nie zabity od podjazdu Polskiego podczas obiadu u Xiędza w Rudniku, i ledwie obroniony od swoich. W oczach Krôla Szwedzkiego Sendomierz Szwedom odebrany od Polakôw ktôrzy ledwie na Zamek uszli, gdźie miny założywszy pod Zamek, i wyszedszy z niego miny zapalili, i wysadźili Zamek, z całym Archiwem Wojewôdztwa Sendomirskiego, i na drugą

druga ſtronę do Obozu Szwedzkiego uſzli. W tym Steynbok odebrawſzy Malborg ſpieſzył Karolowi na ſukkurs, á Czarnecki pod Koźienicami napadſzy na 8. Chorągwi jego zniosł, drugich pod Warką rozproſzył, pod kommendą Xiążęcia Fryderyka, ktory ledwie przez 3. dni i 3. nocy nie jedząc uſzedł do Warſzawy, z innemi Miniſtrami Szwedzkiemi, Czarneckiemu jednak wielu śię doſtało w niewolą Xiążąt, Wodzow, i Miniſtrow Szwedzkich, Lubomirſki zaś przeſzkadzał złączeniu się Szwedom z Krakowa z Krolem Szwedzkim i z innych mieyſc. Koniecpolſki też Chorąży Koronny do tąd przy Szwedach będąc z kwarcianym Woyſkiem Maniſeſt przećiwko Krolowi Szwedzkiemu uczyniwſzy, przyłączył śię do Oyczyzny. Krol Szwedzki w Kwietniu z Woyſkiem pod Warſzawę, potym do Prus poſzedł, ale z wielką Szkodą Szwedow przez podjazdy Polſkie wſzędźie nad niemi krążące, Czarnecki pod Łowiczem 1200. Szwedow, pod Kommendą Izraela zapędźił aż do Zamku Łowickiego, wozy z pieniędzami zabrawſzy, pod Gnieznem także Czarnecki z Lubomirſkim Szwedow attakowali na błotach okopanych, ale z ſtratą ſwoich wrocić się muśieli, potym Czarnecki Xiążęcia Meklemburgſkiego Woyſko rozpędźił, attakującego Choynice, i Weychera Wojewodę wyzwolił. Potym wokowany Czarnecki od Krola pod Warſzawę, i złączywſzy się we 20000. z Czarneckim, Warſzawę Szwedom odebrał wolno ich puśćiwſzy. W tym Krol Szwedzki z Elektorem Xiążęciem Pruſkim Wiarołomcą złączywſzy się, pod Warſzawę przybyli, i potkały się z ſoba Woyſka przećiwne, pierwſzego dnia Polakom ſzczęśćie ſłużyło, ale drugiego dnia Szwedźi Pole odebrali, á Krol Jan Kaźimierz do Okuniowa się przeniosł, z tamtąd do Lublina. Pod Krakowem także Polacy zdradą od Wir-

Wircyuſza Gubernatora Szwedzkiego przeſtraſzeni, Wircyuſz chćiał Akademią przymuśić do przyśięgi Karolowi Szwedzkiemu, ale Akademicy woleli się rozeyść, niżeli Wiary nie dotrzymać ſwemu Krolowi, klucze od Akademii Miaſtu zoſtawiwſzy. Krol Szwedzki do Prus ruſzył z pod Warſzawy, bo Rygę Moſkwa attakowali i Inflanty niſzczyli. Czarnecki pod Trzemeſznem Szwedow 1200. zniosł, Opalinſki 800. i Wrzeſzczowicza Wodza ich Najezdnika Dworow, Kośćiołow i pierwſzego Raycę Szwedom do oblężenia Częſtochowy, ktorego uchodzącego chłopi kiymi zabili. Krol Kaźimierz w tym czaśie Senatus Conſilium miał, z ktorego Poſłowie wyſłani do Ceſarza, Moſkwy, i Krola Duńſkiego, á ſam ruſzył do Prus, wygnawſzy z Łęczycy Elektorſkich, z Kaliſza Szwedow, z Choynic Xiążęcia Weymarſkiego, i pod Gdańſk poſzedł na ſukkurs oblężonemu Miaſtu przez Szwedow, Gaśiewſki też z Litwą niſzczył Kray Elektorſki w Pruſach, i na 3000. Szwedow z Elektorſkiemi zniosł, gdźie Tatarowie wielu godnych ludźi w niewolą wźięli i 41. Chorągwi, w tym też Moſkwa Inflanty, Duńczycy Szwecyą attakowali, flota z Szwecyi idąca pod Kommendą Kenixmarka zabrana przez Gdańſzczanow, á Krol Szwedzki był wypadł do Inflant, ale dowiedźiawſzy się, że Jan Kaźimierz idźie do Gdańſka, wrocił się ktorego pierwſze ſtraże Polacy znieśli pod Malborgiem, á tym czaſem Krol Kaźimierz z tryumfem wjechał do Gdańſka, i z rekognicyą Miaſta za dotrzymaną wierność ich dotąd. Lubomirſki Marſzałek W. K. Krakow attakował z Szwedami, i odebrałby był, ale że

Roku 1657. Rakocy Xiążę Siedmigrodzki w 30000. Węgrow i 10000. Kozakow wpadł nowy Nieprzyjaciel w Polſkę, chcąc się złączyć z Szwedami, dla tego Lubomirſki odſtąpił Kra-

 kowa,

kowa, á poszedł z częścią Woyska Siedmiogrodzka ziemię pustoszyć. Król także w Gdańsku uwolnił swoje Woysko na Kwatery dla trudnych żywności, ale jak prętko rozeszło się Woysko, tak Steynbok obległ Gdańsk, inni zaś Szwedzi gonili Polaków, i wźieli 5. Choragwi, ale Czarnecki niespodziewanie przybiegł Szwedów rospłoszył, i niewolników wyzwolił, i srzodkiem nieprzyjaciela wpadszy do Gdańska Króla wyprowadził srzodkiem woysk Szwedzkich we 3000. tylko do Częstochowy, gdźie Królowa z Senatorami go czekała. W Częstochowy Senatus Consilium odprawione, i na nim Polna Buława Lubomirskiemu dana, á Czarneckiemu Województwo Ruskie, i Wici na Pospolite ruszenie wyszły. Rakocy publicznie wjeżdżał do Krakowa, ale piorunem przestraszony prętko wyjechał z Woyskiem, złaczywszy się z Królem Szwedzkim miedzy Opatowem i Sendomirzem, i oblegli Zamoście, ale nie mogac go dobyć, ku Inflantom skierowali przeciwko Moskwie grassujacey tam ale tylko Brześćie Litt. odebrawszy, do Warszawy wrócili, i tam projekt umyślili podźielenia się Polską. Rakocemu mała Ruś i Ukraina naznaczona, Elektorowi Wielkapolska, Sierac: Łęczyc: Kujawskie, i Mazowieckie Województwa, Szwedom zaś Pomerania i Prusy, tym czasem kiedy się ci dźiełą, Pan Bóg inaczey łamie intencye ich, Danowie w Szwecyi pladrowali, Rakocego Kray Lubomirski ruynował, i Turczyn mu pogroził, Han Tatarski Sukkurs Polszcze obiecał, Cesarz 16000. na Sukkurs Każimierzowi przysłał Woyska, za co mu Szyby solne zastawione, i Summy Neapolitańskie na profit. Tym przestraszeni Kolligaci, Szwedźi w Prusy a Rakocy do Domu pospieszył, którému Hetmani z Woyskami, Potocki z Ukrainy, Lubomirski z Węgier, Czarnecki od Polski, Litwa od północka zastąpiwszy

piwszy znosić chćieli, ale ten o Pokóy się prosił i 12000. Czerwonych złotych okupił się, tym czasem Tatarów 60000. niespodźiewanie przypadszy, nie uważajac na Traktaty, na Węgrów wpadli, 9000. trupem położywszy, resztę w niewolą wźieli, Rakocy ledwie salwowany przez Sapiehę uszedł do Węgier, ale zrzucony zaraz od Turków z Xięstwa Siedmigrodzkiego, jako jego hołdownik, á od Cesarza dźiedźicznemi dobrami przywowany; Kochowski przydaje: że Pan Bog skarał za niesłuszny najazd Polski, za Kościoły zrabowane, i za wiolencye niesłychanie wielkie czynione. Król w tym czasie kiedy Rakocy znieśiony, Cesarskiemi posiłkami Kraków odebrał, Wielkopolanie Poznań Elektorskim wźieli, á Wircyusz z Szwedami z Krakowa konwojowany aż do Szczecina, gdźie Król Szwedzki gotował się przeciw Danii, Chmielnicki też Wiarołomca Polski, á Wódz Kozacki umarł, w tym czasie Czarnecki z Opalińskim w 4000. wpadli w Pomerania Szwedzka, i zrabowali na 600. wśiów, koło Szczecina spaliwszy, prócz Miast wielu. Król Każimierz do Prus wybrał się, którego w Choynicach Elektor Xiaże Pruski Osoba swoja przeprosił, za Adherencyą Szwedom, potym Swiętował i źimował w Poznaniu, posiłki Cesarskie rozłożywszy na Kwaterach naprzykrzone Wielkopolanom. Po śmierci Chmielnickiego, Kozacy obrali Wodzem Wyhowskiego, który że Polszcze był przychylny, Car Moskiewski w kontr jemu kreował Wodzem Kozackim Zaporoskim Puszkarenka.

Roku 1658. Seym Warszawski Pakta z Cesarzem, Koroną Duńska, i Hanem Tatarskim odnowił, i Woysku zapłatę obmyślił, Komissarzów do ułożenia Kozackiey submissyi naznaczył (którzy szczęśliwie pod Chadźiakiem 16. Wrze-

G3

Września Pokóy ſtwierdźili) i woynę przeciw Moſkwie deklarował, Wódz Kozacki Wyhowſki Wojewoda Kijowſkim kreowany, ale na koniec Powietrze ten Seym rozerwało. Xiąże Kurlandzki w niewolą od Szwedów wźięty i zrabowany w Zamku Nittawſkim. Duńſki Król od Szwedów zwyćiężony, Pokóy z niemi uczynił, ale krótki, bo w krótce wſpomożony poſiłkami Ceſarſkiemi, Holenderſkiemi, i Brandeburgſkiemi, jako i Król Każimierz poſłał Czarneckiego z 6000. Woyſka na Sukkurs Koronie Duńſkiey, i z Opalińſkim, co tam Czarnecki dokazywał przećiw Szwedom, wolno jego zwyćięſtwa, odwagi, i wſzelkie pochwały czytać u Kochowſkiego, ale i u Cudzoźiemſkich Hiſtoryków. Król Każimierz z Woyſkiem Toruń odebrał, Szwedów wypędźiwſzy.

Roku 1659. Car Moſkiewſki wyſłał Poſłów na Seym, uzurpując tytułu Króleſtwa Polſkiego, i z tą pretenſyą wyſłał do Litwy 30000. woyſka, na Ukrainę 30000. i na pilnowanie granic ſwoich 30000. pierwſi Wilno i innych wiele Miaſt odebrali, Gaśiewſki Hetman Polny Litt: z Kommiſſarzem Polſkim naznączony do Traktatu, w niewolą wźięty, drudzy zaś w Ukrainie przez Wyhowſkiego wſpartego Polakami i Tatarami zniesieni, i z ich Kozakami na 50000 i aż pod Stolicę Moſkiewſką Kray niſzczony. Seym w Warſzawie zerwany, Ceſarſkie Woyſko rewokowane z Polſki. Król do Poznania, á Lubomirſki z Woyſkiem w Pruſy poſzedł, i tam z wſzyſtkich Miaſt Szwedów wygnał, tylko Elbląg, i Malborg były trudne do wźięcia. Woyſko Litt. zaś Kurlandyą wyczyśćiło od Szwedów, Nittawę i Zamek im odebrawſzy. Z Danii Czarnecki rewokowany, zoſtawiwſzy tam tylko 1000. Polaków pod Kommendą

mendą Piaſeczyńſkiego, który mocno ſtawając przećiw Szwedom zginął, ale Szwedźi znacznie przegrali na 4000. ludźi ſtraćiwſzy, prócz wielu Generałów Officyerów od Duńczyka zabranych, Król Szwedzki zmieſzany o Pokoju myślić począł, Jan Każimierz też do Gdańſka przybył z Senatem dla decydowania Pokoju w naznaczonym mieyſcu Oliwie, i lubo zwątlony na siłach Szwed mógłby był dobrze przypłaćić woynę nieſſuſznie zaczętą, tylko że Moſkwa siły ſwoje wywarła przećiw Polſzcze, muśiał Król Pokojem się kontentować. Tegoż Roku Moneta odmieniona z woli Stanów na ſzelągi, które Boratyniemu Włochowi pozwolono bić, á Srebrna Monetę Tymſowi Slęzakowi, od którego Imienia Tynfy nazwane.

Roku 1660. Lumbreſius Poſeł Francuſki podjął się Medyacyi Imieniem Pryncypała ſwego do zakończenia Pokoju w Oliwie, który tym prędzey zakończony, jak wiadomość przyſzła o śmierci Króla Szwedzkiego, przy obecności Poſłów Ceſarſkich, Holenderſkich, Duńſkich, i Brandeburgſkich, o czym wolno czytać obſzerniey Oliwſkie Pakta. Po ſkończonym Pokoju Czarnecki wyſłany we 3000. i złączony z Litwą w 9000. Chowańſkiego Wódza Moſkiewſkiego attakującego już od 6. Mieśięcy we 30000. Zamek Lachowicki, znacznie zniósł, na 15000. Moſkwy w pień wyćiąwſzy pod Połonką, wiele w niewolą ich zabrawſzy, Chowańſki aż do Wilna uſzedł, gdźie jeſzcze Garnizon był Moſkiewſki. Toż woyſko złączone z Czarneckim poſzło przećiw Dołhorukiemu nad Dnieprem 30000. woyſka mającemu, ale że się okopał mocno, tylko 4000. mu Moſkwy urwali, i wróćili z woyſkiem zgłodzonym, Czarnecki w inſzą, Sapieha w inſzą ſtronę, Czarnecki napadł

padł na 2000. Moskwy, których zniòższy, w krótce na Chowańskiego napadł już 15000. woyska maiacego, ale w nocy się umknał zostawiwszy tylko wszystkie żywności, któremi się woysko Czarneckiego posilało przez 8. dni. Potym pod Połockiem Litwa złaczyła się z Polakami. W Ukrainie zaś Szeremet Wódz Moskiewski zbuntował Kozaków Polskich, i Chmielnickiego Syna im Wòdzem przełożył nad 40000. Cieciura miał 6000 Kozaków, Szeremet 27000. Moskwy, ci wszyscy przeciw Polakom poszli, ale Potocki z Lubomirskim złaczeni z woyskami od Prus przychodzącemi, poszli przeciw nim, i umykaiacych się w tył tak zniszczyli, że aż pod Kudnowem poddać się musieli, Chmielnicki pierwey, potym Cieciura, á Szeremet od Tatarów w niewola wzięty Moskwa broń złożyła naszym Wòdzom, ale od zazdrosnych Tatarów w pień wycięci, na 36000. padło trupem Nieprzyjaciela, i jeden się nie został z nich do opowiedzenia klęski swojey. Chmielnicki tylko z Kozakami przysiagszy posłuszeństwo uwolniony. Roku 1661. Król w Krakowie posłyszawszy o tych zwycięstwach po wszystkich Kościołach *Te Deum laudamus* głosić kazał. Potym w Szybach dolnych z Królowa w Wieliczce był, potym do Częstochowy Królestwo pojechali. Tegoż Roku Seym w Warszawie był, podczas którego Hetmani publicznie wjeżdżali z niewolnikiem i Choragwiami wziętemi, i publiczna przy całey Rzeczypospolitey audyencya mieli, Czarneckiemu partykularnie obligacye i rekognicye od Króla, i od całey Rzeczyp: ustami Kanclerza wyrażone i Tykocin w Dziedzictwo darowany Na tymże Pakta Oliwskie stwierdzone, podatki uchwalone na zapłatę Woysku, Chadźiacki Pokóy z Kozakami stwierdzony, Posłowie do Porty i Tatarów wysłani, Kommissarze do zawarcia Pokoju z Moskwa wyznaczeni,

czeni, Król także promowował na tym Seymie Sukcessora po sobie na Tron, ale projekt jego nie wysłuchany. Po Seymie skończonym woysko Polskie zwiazek uczyniło Marszałkiem zwiazku obrany Swiderski, toż samo uczyniło i Litewskie obrawszy sobie Marszałkiem Chwaliboga Żyromskiego, czym Król i Oyczyzna zmieszani byli, Król jednak z Czarneckim we 3000. do Litwy poszedł przeciw Moskwie, gdźie zwiazek Litewski ledwie się nakłonił iść z Czarneckim, przeciw Chowańskiemu we 20000, obozujacemu pod Połockiem, którego na 17000. trupem położyli, Król na tryumf przyjechał, ale zwiasku skaptować nie mógł, i kiedy trzeba było złaczyć się z Tatarami i Kozakami pod Peresławem czekajacemi, i iść w Kray nieprzyjacielski, na ten czas woysko oboyga narodów Ordynansami Królewskiemi wzgardźiło, obeóciwszy Rycerskie swoje odwagi na Dobra Duchowne, i na woynę z babami, i tak Król z niszczym wrócił do Warszawy, naznaczywszy Possem do zwiasku z perswazya Xiażęcia Czartoryskiego Biskupa Kujawskiego który bez skutku powrócił, nie wyperswadowawszy zajadłym Synom na wnętrzności własney swojey Matki oyczyzny.

Roku 1662. Seym odprawił się w Warszawie, á zwiazek klęty od Trzebickiego Biskupa Krakowskiego którego że klatwa nie przestraszyła z Dòbr Duchownych, kara Boska zesłała Powietrze z Węgier na nich, wygnawszy ich z Dòbr Biskupstwa Krakowskiego do Wolborza Dòbr Biskupstwa Kujawskiego. Seym Warszawski dopiero Kommissya naznaczył do Lwowa dla Koronnego, á do Wilna dla Litewskiego zwiasku, i podatki dla płacy woysku naznaczone, i dopiero z Kommissyi Lwowskiey Xiaże

Xiążę Czartoryiſki Biſkup Kujawſki powtórnie do zwiąſku wyznaczony, ſzczęśliwie rozwiązał związek z deklaracyą wypłacenia im 9. Millionów, á w Wilnie związek Litt: Zyromſkiego Marſzałka ſwego, i Gąſiewſkiego Hetmana Poln: Litt: zabili. Roku 1663. Król po świętach w Zołkwi odprawionych do Lwowa powrócił, á że Chmielnicki Mnichem zſtał, Kozacy Wodzem obrali Zaporoſkim Teterę od Króla potwierdzonego, przez Ulanickiego Kozackiego Poſſa. Związek znowu wſzczynał się z nieodebraney zapłaty, ale uſkromiony groźbą Królewſka i Duchowna, Akta związku popaliwſzy Król potym luſtrował woyſko, którego się pokazało na 40000. i kiedy ich dyſponował przeciw Moſkwie na Ukrainie, rozjechali się, ledwie trzecia część zoſtała, w ten ſam czas Lubomirſki Marſzałek dysgracyowany uniknął do Łańcuta, á Król zaś ruſzył się na Ukrainę z Potockim Hetmanem, Czarneckim, Janem Sobieſkim, i wiela Senatorów Rycerzami doświadczonemi. W Litwie też Związek uſpokojony pod kommendą Paca Hetmana Polnego Litt: expedyowany przeciw Moſkwie w 30000. ſtojącey, á na Ukrainie 40000 pod Kommendą Romanadowſkiego, który po fortecach woyſko rozłożył, unikając batalii z Woyſkiem Polſkim.

Roku 1664. Polſkie woyſko źimą Miaſta i Zamki odbierać poczeło Moſkwie, z przyczyny łatwieyſzego doſtępu po lodach ile przy gęſtych rzekach i jeźiorach, Tatarowie nayciwſzy się zdobyczami odſtąpili woyſka Polſkiego, Król jednak mając ſwoich około 25000. ku Stolicy ciągnął, któremu świeżych Tatarów 20000. przyſzło prócz Kozaków, Litewſkie też woyſko zbliżało się pod Kommenda Paca Hetmana, które się potkało z 15000. Moſkwy pod

Brańſkiem, i przy Sukkurśie od Krola poſłanym Moſkwa ſtraciwſzy wſzyſtko, w rozſypkę poſzli, á Król Dźiewicę Miaſto i Korab Zamek Moſkwie odebrał, pod Tutylem ſpotkał się z Cyrkaſkim 50000. Moſkwy mającym, ale i ten nocą w puſzcze wielkie uſzedł, obawiając się woyſk Polſkich. Tym czaſem Poseł Moſkiewſki do Obozu przybył, proſząc o Pokóy, który akceptowany od Króla, dla nowo zaczynającey się woyny z Kozakami, i dla zniſzczonego źimą Woyſka. Król potym powrócił do Polſki, zoſtawiwſzy Czarneckiego z Janem Sobieſkim im dla pilnowania Ukrainy. Do Traktowania zaś o Pokóy w Krośnie mieyſce naznaczone, gdźie Kommiſſarze Polſcy i Moſkiewſcy nic nie zrobiwſzy, rozjechali się. Litwa pod Kommendą Paca znowu Moſkwę przepłoſzyli. Bidźieńſki na 40. mil Kray Moſkiewſki zniſzczył, i złączywſzy się z Czarneckim, á przybrawſzy Tatarów 20000. Kozaków uſkramiali.

Roku 1665. Seym Warſzawſki zerwany, Lubomirſki przez zawźiętość Dworu pro Perduelli przyznany, z przyczyny, że nie chciał zezwolić na Elekcyą Sukceſſora za życia Króla, którego Ludwika z Fakcyi Francuſkiey promowowała, mając na to podpiſy wielu Senatorów. W tym Roku Wielki Wódz Czarnecki na Ukrainie umarł z wielkim żalem Dworu, i całey Oyczyzny, Zamoyſki także trzeći z Linii Wielkiego Jana umarł, i oſtatni, bo teraz inſza linia ma Ordynacyą od Marcina Zamoyſkiego Podſtolego Lwowſkiego, á potym Podſkarbiego W. K. Tegoż Roku powtórny Seym zerwany z przyczyny Lubomirſkiego, który się złączył Związkiem Polſkim, przećiw niemu Król z Woyſkiem Nadwornym i Litewſkim po-

szedł, ale Lubomirski pod Częstochowa zniósł Litwę, niewolników Połubińskiego i 3. Paców uwolniwszy, Wielkopolanie przy Lubomirskim stanęli przeciw niesłuszney woynie Domowey, która się cieszyła Moskwa, á Tatarzy, i Kozacy przeciw nim zaprászali Króla. Senatorowie potym osobliwie Trzebicki Biskup Krakowski mocno pracowali około medyacyi, i rekoncyliacyi Lubomirskiego u Króla, ile że Lubomirski z Partya Woyska swego, i Konfederacya Wielkapolska unikał batalii z Królem, na koniec medyacya wzięła skutek, Lubomirskiemu restytucya Honorów wziętych, Zwiąskowi zapłata obiecana, i Amnestya, Lubomirski Królowi się pod Namiotem upokorzył, i usprawiedliwił, jako nie winny przy Prawach Staropolskich, ale z przykrością pzyjęty, pożegnał Króla, i za granice dla bespieczeństwa pojechał, á Król w Toruniu Senatus Consilium złożył, i Seym w Marcu naznaczył. Tegoż Roku Jan Sobieski ożenił się z Marya Kazimira pozostała Wdowa po Zamoyskim Wojewodzie Sendomirskim.

Roku 1666. Król wszelkiemi sposobami Lubomirskiego obligował, aby się nie sprzeciwiał wolney Elekcyi Sukcessora po sobie, ale ten nie przełamany przy Prawach Polskich Manifest solenny uczynił przeciw Królowi, jako go o prywatny swóy interess sądził, Listy do Monarchów rozpisał, i w Manifescie wydał Króla, jako millionami chce się kontentować od Moskwy, za oderwanie Prowincyi od Polski, których Sekretów rewelacya naywięcey Króla zagniewała. Leszczyński Prymas umarł, po nim Prażmowski nominowany. Wojewodztwa Krakowskie, Sendomir: Poznań: Kalisk: Sieradz: Łęczyc: wsiadły na koń przeciwko gwałtownikom Praw, i złączywszy się z Lubomirskim około 12000. pod Montwami u Kujawach się lokowali, Król zaś Litt: Woysko, z Polskiemi nadwornemi około 20000. przeciw nim poszedł, ale Trzebicki dalszey zemsty nie pozwoliwszy, Traktat wyrobił u obódwóch stron zkonkludowany pod Łągonicami nad Pilica. Lubomirski lubo przeprosił Króla, jednak w Sląsku się lokował dla bespieczeństwa. W tym Seym nadszedł, ale znowu wymuszona Elekcya zerwany. Ukraińskie Kozactwo odstapiwszy Polski i Moskwy pod protekcya Turków się udały, którzy wziawszy Chmielnickiego z Klasztoru inwestyowali na Xięstwo Ruskie, przez Czauzow odebrawszy Ruś na Portę, á tym czasem woynę gotowali przeciw Polszcze. Tatarowie odstapili od Ligi Polskiey, z Moskwa Armistitium kończyło się, á Rzeczpospolita Domowa woyna zakłócona, Polska głodem i powietrzem od P. Boga skarana, i już to powrórnie była Oyczyzna bez nadziei za tego Króla salwowania się; Senatus Consilium jednak obmyśliło zapłatę Woysku półroczna, które wyprawione przeciw Tatarom w Ukrainę pod Kommenda Machowskiego, ale zniesione łatwo 6000. Tatarskiemi 40000. i Kozackiemi 20000. Machowski i innych wielu godnych Kawalerów dostali się w niewola Tatarska, pod nieszczęśliwym zawsze Polakom Batowem, gdzie przed 16. lat Kalinowski Hetman zginął i woysko stracił. W tym czasie Turczyn wielka potencya gotował przeciw Polszcze, dla zawojowania Rusi, á Radziejowski Oyciec Kardynała od Polski wielkim Kosztem wyprawiony do Porty.

Roku 1667. Lubomirski Marszałek W. K. i Hetman P. umarł, i Potocki Wojewoda Krakowski Hetman W. K. Na Seymie Buława W. K. i Laska oddana Janowi Sobieskiemu, Wojewódz-

jewództwo Krakowſkie Zebrzydowſkiemu, á Buława Polna Xiążęciu Wiſzniowieckiemu. Traktaty Łegeńſkie ſtwierdzone, podatki uchwalone, Woyſko urządzone przeciw Turkom i Tatarom, pretendowana Elekcya ledwie uśmierzona, ktora była okazyą śmierci Ludowiki Krolowey, bo zaraz po Seymie umarła, w Krakowie pochowana w Kaplicy nowo fundowaney od Kaźimierza. Zebrzydowſki także Wojewoda Krakowſki umarł bez Sukceſſora w Pieſkowey ſkale. Podczas pogrzebu Ludwiki przy wprowadzeniu Ciała w Proceſſyi wzniecona kłótnia między Miaſtem Krakowem, i Akademią, ale decydowane pierwsze mieyſce Akademii. Takaż druga między Kapitułą Gnieznieńſką i Krakowſką, ale prawa ręka dana Gnieznieńſkim, á lewa Krakowſkim jako Goſpodarzom, w parach z ſobą idącym. Panny Wizytki i Miſſyonarze wprowadzeni przez Ludowikę z Francyi do Polſki, o tym Załuſki świadczy.

Sobieſki Hetman z 12000. Woyſka Polſkiego Tatarów 80000. Kozaków 24000. pod Podhaycami z pola ſpędził 12000. Tatarów trupem położywſzy, prócz niezliczonych Kozaków, potym z Tatarami się pogodził, i Kozacy się poddali pod Rząd Polſki, na odgłos tey nowiny Krol po Kościołach głośić kazał *Te Deum Laudamus.*

Roku 1668. Jan Kaźimierz mający lat 59. we 21. lat panowania ſwego, na Senatus-Conſilium o Abdykacyi Stanom doniósł, Seym naznaczył na ktorym wyrażone rekognicye od Króla i Rzeczypoſpolitey Sobieſkiemu Hetmanowi za zwycięſtwo, Traktaty z Tatarami i Kozakami potwierdzone, płaca Woyſku deklarowana.

na. Po Seymie na Senatus-Conſilium Olſzowſki Podkanclerzy Koronny Senatowi doniosł o Abdykacyi Króla, ani na prozbę Prymaſa i Senatu chciał Król odmienić intencyi, Seym naznaczony, i w Uniwerſałach na Seymiki Król wyraził intencyą Abdykacyi ſwojey. Na Seymie kiedy na prozbę Senatu całego, i Stanu Rycerſkiego Król nie chćiał odmienić intencyi ſwojey, pożegnał przez Olſzowſkiego całą Rzeczpoſpolitą, Diploma z obódwóch ſtron ſpiſane, w ktorym Oyczyzna Króla, Król Oyczyznę wyzwolił od poſłuſzeńſtwa, Rzeczpoſpolita naznaczyła Krolowi penſyi roczney z ſkarbu 300000. złotych, który po Abdykacyi wyjechał prędko do Francyi na pokutę.

Po Abdykacyi Króla Jana Kaźimierza, Elektor Brandeburgſki Staroſtwo Drahimſkie odebrał, zoſtawione Xiążęciu Demetryuſzowi Wiśniowieckiemu Hetmanowi P. K. niby z przyczyny; że wygodził ſkarbowi Polſkiemu złotych 100000. ale ſobie Rzeczpoſpolita kompenſowała tę ſummę, za to że nie aſſyſtował jako hołdownik, i obligowany Rzeczypoſpolitey na woynę przeciw Moſkwie, o czym inſtrukcya naucza w Poſelſtwie Prażmowſkiego Prymaſa od Rzeczypoſpolitey, uZałuſkiego *ſub anno* 1668. *fol.* 72. Tegoż Roku Kozacy bunty wſzczynać poczeli poſſyłzawſzy o Interregnum trwającym w Polſzcze. Seym Konwokował Prymas w Liſtopadźie, i Poſłowie wyſłani do poſtronnych Monarchów.

Roku 1669. 2. Maja Elekcya zaczęta, na którey Litwa i wiele Województw exkludowali Piaſta z przyczyny rozdźielonych Partyi przez Pretendentów do Korony Xiążęcia Neuburg.

burgskiego, Lotaryńskiego, i Kondeusza Francuza &c. i ledwie już nie była zdesperowana Elekcya, ale po danych audyencyach postronnym Posłom, á na koniec bo już w ostatni dźień Seymu, kiedy Marescotti Nuncyusz Apostolski dał Benedykcya od Oyca S. po niey cudownym sposobem Duchem S. natchnięte Województwa, á nie myślace ku Zachodowi Słońca wykrzykneli jednostaynie, i nominowany przez Prymasa Prażmowskiego Michał Xiaże Wiszniowiecki.

PYTANIA

PYTANIA
z Części trzećiey

1. Władysław Jagiełło gdźie koronowany? Mistrz Krzyżacki *Czolnier* jeśli był na niey? w Poznaniu co za Poddanèmi Królowa Jadwiga rzekła? co w Litwie względem Wiary czynił, komu Xięstwo Litewskie oddał? Królowa od Węgrów jakie Miasta poodbierała w Polskiey Ruśi? Z Xiażęćiem Opolskim o co Woyna była? jak śię o Dobrzyn z Kzyżakami Król pogodźił? kogo po śmierći Jadwigi wźiał za Zonę? Za co, jakim szczęśćiem pod Grunwaldem z Krzyżakami bił śię, jak woynę zakończył? Od Zygmunta Króla Rzymskiego i Węgierskiego (nie Weneckiego) jak omylnie na karćie 53. położono) co wźiał za podarki? za Spiśz co dał? dla Litwy i Zmudźi co uczynił? o co Xiaże Litewski Witold rozgniewany zaczał myślić o Koronie? Podole jak od Litwy odpadło? Wołosza jak się zachowała? Gdźie umarł Jagiełło, z którey Zony Potomstwo zostawił?
2. Władysław III. Warneński na wiele lat pokóy z Turczynem zawarł, jak zerwał i pod Warna przegrał? jaka śmiercia umarł?
3. Kaźimierz IV. z jakiego Domu wźiał Zonę, wiele Potomstwa? Co z Prusakami uczynił? jak Elekcya Biskupów w Polszcze ustała? Gdźie Król umarł?
4. Jan Woyćiech abo Olbracht co miał zaszczęśćie pod *Bukowiną*? Wojewodźie Wołoskiemu i Turkom jak śię powodźiło? z czego Król w Toruniu umarł?
5. Król Alexander gdźie wolności wielkie nadał? gdźie o prym miedzy Senatorami i Duchownemi decydowano? gdźie Król i po jakiey wygraney pochowany?
6. Król Zygmunt I. z jakim szczęśćiem przećiw Moskwie i Wołochom wojował? Z

kim pokóy w Wiedniu zawarł? z Prusami i z Xięstwem Mazowieckim jak postąpił? W jakich leciech Syna koronował? w którym Roku życia umarł?

7. Zygmunt August które miał Zony? z jakim szczęściem z Moskwą wojował? Z Inflantami, i z Religią co się działo? gdzie Król umarł?

8. Henryka Walezego kto do Korony promowował? dla czego z Polski wyjechał?

9. Stefan Batory z kim o koronę Polską Walczył? z Gdańszczanami jak zakończył? z Moskwą co miał za szczęście Zborowscy o co rozgniewani? woysko kwarciane, i Trybunał na jaki koniec ustanowił?

10. Z Zygmuntem III. którzy byli oraz kandydaci do korony? Zamoyski Maxymiliana wielekroć poraził? co w Paktach Konwentach Zygmunt przysiągł względem Wiary? Rokosz Zebrzydowski o co podnosił? z Moskwą i Szwedami podwakroć i Turkami Chocimska jak woyna zakończona? Lisowscy jak się w Węgrzech sprawili, á Kozacy w Azyi z Miastem *Synope*? Mołdawa jak odpadła? pod Cecorą co za klęska Polaków spotkała? Jan Zygmunt Elektor Brandeburski pod jakiemi kondycyami inwestytury dostał? Podymne kiedy ustanowiono? Powietrze jeśli pladrowało? Król jakie miał Zony i Synów, kiedy umarł?

11. Król Władysław jakie Xięstwa Moskwie odebrał, á jakie Miasta Szwedom zawojowane przez nich Polszcze? Bunty Kozackie o co poszły? za co Jan Kaźimierz Królewic siedźiał w areszcie? które miał Zony Władysław, i jeżeli zostawił potomstwo?

12. Jan Kaźimierz jakim szczęściem z Tatarami, Kozakami, Szwedami, Rakocym, Prusami, i Moskwą wojował? Co za Konfederacya Tyszowiecka? z jakim szczęściem woyny zakończone? z Lubomirskim o co Dwór miał sprawę? kogo Król miał za Zonę? co za okoliczności abdykacyi Królestwa?

CZĘSC CZWARTA

Od

MICHAŁA KORYBUTA

do

AUGUSTA III. szczęśliwie Panujacego z przyłaczeniem Wiadomości o Rzadźie i Urzędach Polskich.

MICHAŁ Xiaże Wiśniowiecki, Syn Wielkiego Oyca Wojewody Ruskiego, z Linii Korybuta rodzonego Brata Króla Jagiellona idacego. Podczas tey Elekcyi, pisze *Załuski*, w Dźień sam obranego Michała nad szopa Senatorską widźiany był Orzeł ulatujacy i gołab biały, á Róy pszczół upadł przed Województwem Łęczyckim. Po Elekcyi Michał wszystkie Województwa objeżdżał z podźiękowaniem za Vota jednostayne, i przysiągszy na *Pacta Conventa* Seym koronacyi naznaczony na dźień S. Michała w Krakowie, gdźie przez Prażmowskiego Prymasa przy assystencyi Stanów Król Koronowany, na zajutrz Miasta przysięgi Królowi w Rynku Krakowskim składali. Trzećiego dnia Seym zaczęty, na którym Marszałkiem obrany Krzycki Podkomorzy Kaliski, ale Seym ten zerwany przez Olizaryusza Podsędka Kijowskiego. Senatus-Consilium drugi Seym naznaczyło na 7. dźień Marca, bo Turecka woyna zbliżała się. Drugie Senatus-Consilium determinowało ożenienie Króla z Austryaczką, inśi Senatorowie

 życzy-

życzyli do Seymu się zatrzymać, Krôl nie uważając na to wysłał Posłôw do Wiednia, i z sprowadzoną Siostrą Leopolda Cesarza wziął ślub.

Roku 1670. Seym w Marcu zerwany przez Zabokrzyckiego Cześnika Bracławskiego. Na Senatus-Consilium nie pozwolona koronacya Krôlowey, z przyczyny exkuzy Podskarbiego, że bez konsensu Rzeczypospolitey nie mógł otworzyć skarbu. Seym trzeci tegoż Roku w Wrześniu złożony, na ktôrym Prymas Prażmowski wszystkie defekta przełożył Krôlowi na oczy w Mowie swojey, ktôra jest u Załuskiego *sub Anno* 1670. *part:* 1. *Tom:* 1. jednak szczęśliwie ten Seym doszedł, i Krôlowa Koronowana. Interessa zaś prosekwowania woyny z Turczynem, odzyskania Ukrainy, i zakonczenia z Moskwą Pokoju zostawione w mocy Krôlewskiey i dane srzodki, jakoż doszły Traktaty z Moskwą, z kondycyą przywrôcenia Kijowa i całey Ukrainy Polszcze, ale Grecka Wiara zwykła nie dotrzymywać, i nie dotrzymała.

Roku 1671. Seym pod dyrekcyą Oborskiego Starosty Liwskiego zerwany przez Grudzinskiego Wojewodzica Rawskiego, przy wielkich Scyssyach miedzy familiami, miasto aukcyi woyska do obronienia Oyczyzny.

Roku 1672. Seym w Maju złożony extraordynaryjny pod dyrekcyą Sokolnickiego, ale zerwany przez Piaseczynskiego Starostę Bracławskiego. Na tym Seymie Prymas i Hetman Sobieski przy Prawach Polskich Krôlowi prawdę môwili, i z tąd po Seymie, wynikły Konfederacye Wojewôdztw, Manifesty Prymasa i Hetmana z innemi

mi przeciw Krôlowi. Przytym i Krôlewskie Remanifesty, diffidencye i Scissie urosły. Ze zaś Turcy zbliżali się do Kamieńca, kiedy Krôl i Oyczyzna zapomnieli o sobie, Hetman Sobieski jako Waleczny Rycerz poszedł z małą kwotą, bo tylko z 1000. Husaryi, i nie wiela lekkich, i pod Kałużą zniôsł 20000. Tatarôw pierwsze straże, czym i Corpus Tureckie przestraszone. W tym miasto sukkursu Konfederacya Generalna GOŁĘBIOWSKA wynikła, Prymas z Partyą swoją pro Perduellibus przyznany i osadzony, Dobra sekwestrowane, wolny głos, Trybunały i Senatus Consilia zniesione, o czym Załuski *fol:* 405. *part:* 1. *Tom:* 1. i taż Konfederacya limitowana do Warszawy; á przy Prymasie Hetman Sobieski Wojewôdztwa Pruskie, i Litwa w Łowiczu kongress złożyli, punkta z obôdwôch stron, i exorbitancye wyliczone przeciw Krôlowi, á w tym Turcy Kamieniec odebrali, i Lwôw oblegli, ale się okupił 100000. Talerôw.

Roku 1673. Konfederacya GOŁĘBIOWSKA w Warszawie reassumowana przeciw kongressowi Łowickiemu poczęła hałasować, ale to wszystko Trzebicki Biskup Krakowski, i Chrapowicki Wojewoda Witebski naznaczeni do Łowicza Medyatorowie uspokoili, sprowadziwszy Prymasa z Hetmanem do Warszawy, i tę Konfederacyą nazwali SEYMEM PACIFICATIONIS, na ktôrym zagodzone Scyssye, á za perswazyą Hetmana Aukcya Woyska ustanowiona do 60000. Konfederacya Gołębiowska zkassowana, i wszystkie Akta z obôdwôch stron. Prymas też na końcu Seymu umarł. Po skończonym Seymie Krôl do Lwowa jechał, gdzie się Woyska sciągały, ale tam zapadł na zdrowiu, i z piękną dyspozycyą Testament uczyniwszy umarł.

Na

umarł. W Wigilią śmierci jego, Sobieski Hetman zbliżył się z Woyskiem pod Chocim, w dźień zaś śmierci Króla z Woyskiem Tureckim okopanym począł się strzelać z Armat, pierwsze straże ich zniósł, na zajutrz Attak przypuścił, i szczęśliwie zniósł nieprzyjaciela, na 60000. trupem Turków położywszy, á swoich nie stracił nad dwieście, prócz wielu w rzece potopionych zagonionych za nieprzyjacielem, Hetman i daley ku Konstantynopolowi chciał woynę prozekwować, ale śmierć Królewska obwieszczona w Woysku strwożyła Woysko, które się rwać poczeło do Domów, á Hetman za niemi na obrady Seymowe.

Roku 1674. Elekcya złożona w Maju, na którey się pokazał z Tryumfem Jan Sobieski Hetman, jako Zwycięzca Nieprzyjaciela Księża S. w tym Pretendentow wielu odezwało się do Korony, Piast odrzucony, Kandydaci: Kondeusz Francuz, Xiąże Lotaryński, Xiąże Neuburgski i wielu innych. Ale dyspozycya Pana Boga inaczey Los szczęścia rzuciła, bo naypierwszy Jabłonowski Wojewoda Ruski w Mowie swojey zalecił za naydoskonalszego Króla, Jana Sobieskiego, i pociągnawszy za soba inne Województwa temu á nie innemu sprzyjać poczeły, á na zajutrz i Litwa, i tak za zgoda

JAN III. Sobieski Hetman W. K. przez Trzebickiego Biskupa Krakowskiego nominowany Królem, bo Prymasostwo i Biskupstwo Kujawskie wakowało. Król Jan naypierwey myśli swoje skierował przeciw nieprzyjacielowi attakujacemu Ukrainę, Podole, i inne Ruskie Województwa, i z Woyskiem pod Lwów przyciągnawszy rozestał Partyami Woysko do odbierania

nia Zamków i Miast, i cała zima miał zabawkę z Turkami i Tatarami, toż samo i przez drugą zimę Roku 1675. pod Zurawnem, gdźie Król Jan po kilka razy od Turków i Tatarów był oblężony, ale zawsze ze strata Pogan, lubo z barzo szczupłym Woyskiem się bronił, na koniec Turczyn Traktaty akceptował, jednak Kamienica nie odstapił, i owszem ruynował Kraje Polskie, ale często od Polaków plagi brał, potym Król Uniwersały przedkoronacyalne wydał na Seym.

Roku 1676. 2. Lutego Król i Królowa koronowani przez Olszowskiego Prymasa przy zgromadzoney Rzeczypospolitey na ten Akt, i Seym, który trwał pod dyrekcya Sieniawskiego, i skończył się w Sobotę wielka. Po Swiętach Wielkonocnych zaraz Król wyjechał do Częstochowy, z tamtad pod Zurawno na woynę Turecka, gdźie po kilka razy wygrał 10000. Woyska Polskiego przeciw 80000. Turków i 130000. Tatarów, na koniec Turczyn o Traktaty się prosił, które i otrzymał z honorem Polski, tylko że Kamieniec został się przy Turkach, o czym Załuski *part: 1. Tom: 1. sub finem de Exped: Zorav:*

Roku 1677. Seym Warszawski stwierdźił Pokóy z Turkami, i Poseł wielki do Porty wysłany Xiąże Wiśniowiecki Wojewoda Bełski. Po Seymie Królestwo do Gdańska pojechali i tam uspokoili niektóre Scysye, gdźie Prymas Olszowski umarł, á po nim Król nominował na Prymasostwo Wydżgę.

Roku 1678. Seym w Grodnie naznaczony,

 na

na którym Xiaże Radźiwiłł Posłem do Oyca S. z posłuszeństwem wysłany, i tenże sam do Cesarza, i do Wenetów, ale powracajac z Bononii umarł, na tymże Seymie Reformacya Królowey przyznana. Roku 1679. Seym w Grudniu w przeszłym Roku zaczęty, w Sobotę Swiateczna zerwany chociaż tak długo się ciagnał, pod przyczyna Francuskiey Betunów ligi z Tekelim przeciw Cesarzowi, który przy Tureckich nadźiejach, i całe Węgry zbuntował przeciw Cesarzowi. Było potym wiele innych Seymów, ale zawsze zrywanych, z okazyi wielu dyssensyi Dworu z Domami i Familiami.

Roku 1683. Seym doszły Warszawski decydował Traktaty z Cesarzem przeciw Turkom, za interpozycya mocna Innocentego XI. Papieża, ile że już Turcy Wiedeń oblegli byli z wielkim niebespieczeństwem Chrześciaństwa. Tegoż Roku 15 Sierpnia Król we 30000. Woyska ruszył z Krakowa ku Wiedniowi, gdźie na poczatku Września znacznie Krol Jan wsparł Cesarza, bo Turcy straszna klęskę od Woyska Polskiego ponieśli, aż noca uchodźić muśieli od oblężonego Miasta do Węgier. Nazajutrz Leopold Cesarz wyjechał do Obozu Polskiego na podźiękowanie wyzwolonego Wiednia Królowi Janowi, z wyrażeniem tegoż samego wszystkim Woyskowym objeżdżajac cały obóz. Woysko nasze potym ku Presburgowi ruszyło, gdźie znowu pod Miastem Parkanem potkać się musiało niespodźiewanie z Turkami, z wielka strata Polskich gd ych ludźi, i wojennych, z niebespieczeństwem samego Króla, ale nazajutrz jak się Niemcy złaczyli z Woyskiem Polskim tak Turcy znacznie przegrali, i wiele Fortec im odebranych, potym Król zostawiwszy kilka tysięcy Woyska w Węgrach wrócił do Polski w Paz-

Paźdźierniku, zabiegajac na jazdom Tureckim granic Polskich za sukkurs dany Cesarzowi.

Roku 1684. Król sam przybył pod Kamieniec, gdźie Potocki Hetman podczas Wiedeńskich zabaw Woyskiem swoim wiele dokazywał przeciw Turkom, á tym barźiey za przybyciem Królewskim wiele im Miast i Fortec poodbierano. Że zaś Pola nigdźie Turcy ani Tatarowie nie dotrzymali podjazdami Polskiemi często rażeni. Król granice opatrzywszy Woyskami, wrócił do Polski Roku 1685. Po Seymie w Grodnie nie doszłym ustawiczne gonitwy były Polskich podjazdów z Turkami i Tatarami.

Roku 1686. Też same gonitwy trwały. Traktaty z Moskwa zawarte z wielka krzywda i strata Rzeczypospolitey przez Grzymułtowskiego Wojewodę Poznańskiego, i Ogińskiego Kanclerza Litt: bo z oderwaniem wielu Prowincyi, mocno Krwia Polska nabytych, kiedy Kijów, Czernichow, Smoleńsk, i Siewierz z zupełnemi ich Województwami Moskwie oddane; przyczyna naywiększa była zawźiętości Tureckiey przeciw Polszcze o sukkurs Wiedniowi dany, którym najeżdżajacym trzeba było zawsze się bronić w granicach Polskich, Moskwie w Litwie. Roku 1687. Król te Traktaty approbował we Lwowie, i Biret na dyspozycya swoję przysłany od Papieża, oddał Radźiejowskiemu Biskupowi Warmińskiemu, á drugi Pallawicyniemu Nuncyuszowi. Tegoż Roku Markiezy Brandeburski umarł, po którym pozostała Wdowa z Domu Radźiwiłłówna wielkiey substancyi Dama w Litwie, od Królewica Jakuba pretendowana za Żonę, ale poszła za Karola Xiażęcia Neuburgskiego teraźnieyszego Elektora

 Pala-

Palatyna Reńskiego, o substancyą jey w Litwie zawsze były kłótnie, miedzy Radziwiłłami i Sapiehami, dopiero uspokojone Roku 1729. Tegoż Roku tentowana expedycya do odebrania Kamieńca, ale bez skutku, dla zakłòconey kommendy Królewicowi Jakubowi daney przeciw powadze Hetmanów, Prawem nie cierpiacych inney Kommendy nad sobą pròcz Królewskiey. Roku 1688 Seym w Grodnie bez obranego Marszałka zerwany o pretensyą, że Król chciał Królewica Jakuba na Tronie wedle siebie posadzić, i o pretendowana Kommendę pod Kamieńcem. Na tym Seymie oskarżony Łyszczyński, że publicznie mòwił: Nie jest Bòg; do drugiego Seymu z kara odesłany, osadzony i żywo spalony. Tegoż Roku Seym drugi zaczał się pod dyrekcyą Szczuki Referendarza Litt: ktòry po rozdanych wakancach, po wysłanych do Wiednia Posłach dla traktowania wraz z Cesarzem o Pokòy z Turczynem, zerwany w następujacym Roku 1689. 2 Kwietnia, tak długo się przedtym Seymy agitowały, Neuburska fortuna była pretextem rwania Seymów, ale barźiey Fakcya Francuska przez Królowę. Roku 1690. Krolewic Jakub ożeniony z Jadwiga Xiężniczka Neuburska Seym pod dyrekcya Działyńskiego doszedł. Tatarowie w tym Roku pladrowali Ruskie Prowincye, Brandeburczyk począł myslić o Koronie Pruskiey Roku 1691. Król Poszedł z Woyskiem aż do Siedmiogrodzkiey Ziemi, ale z Kraju pustego z niszczym wròcił, nigdźie Nieprzyjaciela nie znalazłszy, Fortece posadzał w Wołochach, dla bronienia prowiantòw do Kamieńca.

Roku 1692. 1693. były Seymy ale zawsze zrywane dla Scyssyi Neyburgskiey, Tatarowie granice Ruskie często najeżdżali, ale też często plagę

plagę brali od Polakòw. Roku 1694. Król Jan Còrkę swoję wydał za Xiażęcia Elektora Bawarskiego, dawszy z nia w posagu 500000. Talerów bitych. Roku 1695. Seym Warszawski w samych kłòtniach odprawiony, z przyczyny zakłòconego Domu Sapiehow w Litwie, osobliwie Wojewody Wileńskiego exkommunikowanego przez Biskupa Wileńskiego za zdezolowane w Litwie Duchowne Dobra. Na Senatus-Consilium też same kłòtnie trwały, do śmierci Krolewskiey, ktòry Roku 1696. 7. Czerwca w Dźień S. Tròycy, tegoż dnia i teyże godźiny 8. po południu jako i był obrany Królem, umarł.

Po śmierći Króla Jana wielkie Kłòtnie wszczeły się w Domu Królewskim, Senatus-Consilium u Prymasa Radźiejowskiego Kardynała decydowało Seym konwokacyi na dźień 28. Sierpnia. Podczas Seymu konwokacyalnego obrany Marszałkiem Humiecki, potym Wojewoda Podolskim kreowany, ale Seym przez wewnętrzne kłòtnie, rozdźielone Stany na różne fakcye, lubo przy złaczeniu się Rycerskiego Stanu z Senatem, zerwany, przez Horodeńskiego Posła Czernichowskiego. W tym Zwiaski w woysku wynikły, w Woysku Koronnym Baranowski obrany Marszałkiem Zwiaskowym, á w Woysku Litewskim Ogiński. W Litwie wprętce uspokojony Zwiazek rozsypanemi pieniędzmi przez Sapiehę Wojewodę Wileńskiego i Hetmana. W Koronie poźniey nadźieja prętka satysfakcyi z skarbu, á barźiey i z przyczyny zagniewanych Wojewòdztw wśiadać majacych na koń, dla znoszenia Zwiasku.

Roku 1697. 15. Maja Seym Elekcyi złożony,

żony, na którym dwòch konkurrentòw do Laſki
było, ale Staniſław Leſzczyńſki na ten czas Sta-
roſta Odolanowſki uſtąpił Bielińſkiemu Podko-
morzemu Koronnemu, który przy wielkich ſcyſ-
ſyach ledwie w czwartym tygodniu obrany, z
przyczyny zabawioney pretenſyi Litewſkiey, i
domawiania śię o zrównanie Praw Litewſkich
z Koronnemi. Potym Autor Zwiaſku wydany
Horodeńſki ten ſam co konwokacya zerwał z
inſtynktu Królowey Janowey, i Królewica Ja-
kuba. Konkurrenći do Korony odezwali śię
Królewic Jakub, Xiaże Burbońſki de Conti, Xia-
że Karol Neyburſki, Odeſchalki, Xiaże Badeń-
ſki, Xiaże Lotaryńſki, Bawarſki, i Xiaże Ele-
ktor Saſki, 26. Czerwca Xiaże Kardynał Pry-
mas objeżdżał Województwa na koniu, i wſzyſt-
kich witał zalecajac im jedności 27. po ſpie-
wanym *Veni Creator* przyſtapił do Kandydatòw,
á naypierwey Województwo Krakowſkie dało
Votum na Królewica Jakuba, ale Czarnecki Pi-
ſarz Koronny nie pozwolił, Województwo Ka-
liſkie Xiażęciu Elektorowi Saſkiemu, a Poznań-
ſkie Xiażęciu de Conti dały Votum, Płockie,
Rawſkie, Ziemia Dobrzyńſka Xiażęciu de Con-
ti, inne zaś nie zgadzały śię, tym czaſem noc
przerwała, á nominacya do nazajutrza odłożo-
na. Ta noc wſzyſtkie myśli Województw wie-
lu przerobiła na Oſobę Xiażęcia Elektòra Saſkie-
go, złotorzęśiſta perſwazya, i złotopłynnemi
radami. 28. Xiaże Kardynał kontynujac obje-
żdżanie Województw wſzędźie generalna zgodę
ſtyſzał na Xiażęcia Elektora Saſkiego przeciw
nadźiei ſwojey, tak w Seyſſyi nominował Xia-
żęcia Burbonſkiego de Conti. Ale Dabſki Biſkup
Kujawſki z daleko większa kwota Województw
nominował.

AUGUSTA II. Elektora Saſkiego, Kardynał
uprze-

uprzedźił z *Te Deum laudamus* do S. Jana, Bi-
ſkup Kujawſki zaś poślednięy, ale w większey
daleko liczbie, który tegoż dnia ogłośił Elek-
cya, i na koronacya dźień 15. Września nazna-
czył. Prymas zaś poparćie Elekcyi na dźień
26. Sierpnia, proteſtacye z obòdwòch
ſtron naſtapiły. 26. Auguſta zjechały śię
niektòre Województwa do Warſzawy, gdźie
przećiw Partyi Króla Auguſta Rokoſz zklejony,
pod dyrekcya Humieckiego Stolnika Podolſkie-
go, z Pola Seſſye przeniesione do Zamku, i tam
Rokoſz poprzyśiężony, Ablegat Brandeburſki z
Marſzałkiem Koronnym do Medyacyi przyſtapił,
ale bez ſkutku.

W Krakowie 15. Września Król Auguſt
wjazd ſwòy publicznie i z Magnificencya od-
prawił na Zamek, przez Dabſkiego Biſkupa Ku-
jawſkiego koronowany, Seym tylko dwòch Nie-
dźielny odprawiony, dla niewielkiey liczby Po-
ſłòw, z przyczyny zakłòconey Rzeczypoſpolitey
pod dyrekcya Zawiſzy Staroſty Mińſkięgo. Pod-
czas tego Seymu Król Auguſt rozdał wakanſe
Biſkupſtwo Chełmińſkie Potockiemu, potym Pry-
maſowi, Podczaſtwo Koronne Staniſławowi Le-
ſzczyńſkiemu Staroście Odolanowſkiemu, tera-
znieyſzemu Królowi i Xiażęciu Lotaryńſkiemu,
prócz innych wielu, Seym doſzedł, *Pacta conventa*
poprzyśiężone. 19. Pazdźiernika Xiaże Burboń-
ſki de Conti przybył morzem do Oliwy, ale
krótko zabawiwſzy, i porozumiawſzy ſłabe śi-
ły Partyi ſwojey, wròćił do Francyi. Sena-
torowie zaś i inni jemu przyjaźni do Króla
Auguſta przyſtapili, i przyznali za Pana, Ro-
koſz śię rozſzedł, á Województw wiele przy-
ſtapiło do Króla koronowanego, oprócz Wielko-
polſkich zaſadzonych z Kardynałem przy rokoſzu.

Roku 1698. Król AUGUST Seym *Pacifi-*
catio-

cationis złożył na 16. dźień Kwietnia, â tym
czaſem wyjechał w Pruſy, do Torunia, Mal-
borga, i Gdańſka, gdźie z Tryumfem przyję-
ty, tak jako w Krakowie i Warſzawie od Miaſt
czeſtowany, i w Gdańſku, i Oliwie, potym po-
wròćił do Warſzawy 14. Kwietnia. W Gdań-
ſku dano było znać Królowi o kłòtniach Li-
tewſkich miedzy Sapiehami z Ogińſkim, ktòry
od Hetmanów Woyſko Litt: odwiòdł ſtanawſzy
przy utrzymywaniu Szlacheckiey wolności 16. Kwie-
tnia Seym zaczęty pod dyrekcyą Zawiſzy koronacyal-
nego Marſzałka, ale przy zakłòconey Oyczyznie przez
6 Litewſkich Posłów zerwany. Xiążę Kardy-
nał złożył 5. Maja Rokoſz w Łowiczu, na
ktòrym ſzczęśliwie doſzła Medyacya z przyſtą-
pieniem do Króla Auguſta, ktòry otwartym ſer-
cem przyjął Kardynała i wſzyſtkich. Senatus-
Conſilium potym było, z ktòrego Małachowſki
Wojewoda Poznańſki expedyowany do Trakta-
tów Tureckich, agitować się majacych w Kar-
lowicu miedzy Turkami, Ceſarzem i kolliga-
ckiemi Potencyami, jakoż ſzczęśliwie te Tra-
ktaty doſzły, i Kamieniec Podolſki oddany
Polſzcze. Król potym w Xięſtwo Pruſkie wy-
jechał, dla polowania z Elektorem Brandebur-
ſkim, z tamtąd powròćiwſzy, i ſprowadźiwſzy
Woyſka Saſkie pobiegł do Lwowa, dla proze-
kwowania woyny przećiw Turkom przed za-
kończonemi Traktatami Karlowickiemi, â w
tym czaśie Potocki Wojewoda Krakowſki w
6000. Polaków na 60000. Tatarów uderzył i
znacznie poraźił. Król Auguſt zbliżył się po-
tym do Woyſka pod Brzezany, i luſtrował Woy-
ſka Polſkie, a drugiego dnia Litewſkie, z wiel-
kim danym applauzem porzadnemu Woyſku. W
tym kiedy Wojewoda Wileńſki Króla czeſto-
wał pod Namiotem, dano znać że Potocki Sta-
rosta

roſta Kraſnoſtawſki Syn Wojewody Krakowſkie-
go obuchem wyćiał Przebendowſkiego Wojewo-
dę Malborſkiego, o co Król rozgniewany ru-
ſzył śię do Woyſka ſwego, z intencyą mſzcze-
nia śię na Woyſku Polſkim, lezyi ſobie uczy-
nioney, Woyſka też Polſkie przygotowane, do
potkania śię w ſzykach ſtaneły, ale Hetmani
umoderowali Woyſko, i przez Szczukę Refe-
rendarza przeprośili Króla, o czym obſzerniey
Załuſki. W Litwie znowu Konfederacya prze-
ćiw Sapiehom wzniecona pod dyrekcyą Kocieł-
ła czyli Kotła Kaſztelana Witebſkiego, ale i tę
uſpokoił Fleming z 15000. Saſów idący do In-
flant, po co i ſam Król jeźdźił do Grodna.
Traktaty Karlowickie z Turkami ſkończone,
Kamieniec Turkom odebrany, przez Traktat,
Brandeburczyk Elblag obległ, i odebrał, ale w
krótce oddał Rzeczypoſpolitey, odebrawſzy w
zaſtaw kleynoty na 300000. Talerów Rzeczy-
poſpolitey danych za Jana Kaźimierza na Woy-
nę Szwedzka.

Roku 1699. Seym *Pacificationis* ſzczęśliwie
doſzedł pod dyrekcyą Szczuki Referendarza Ko-
ronnego, potym Podkanclerzego Litewſkiego na
ktòrym koekwacya Praw Litewſkich z Koron-
nemi potwierdzona, Ewakuacya Woyſk Saſkich
deklarowana, i Konſtytucya opiſana, po Seymie
Król do Saxonii wyjechał.

Roku 1700. w Litwie nowe kłótnie wznie-
cone, i Województwa na koń wśiadły przećiw
Sapiehom, Król z Saxonii powròćiwſzy z War-
ſzawy ku Inflantom pojechał, gdźie już Woy-
ſka Saſkie łaczyły śię od Ruśi na odebranie In-
flant, Król z Carem Moſkiewſkim Traktat za-
warł przećiw Szwedom, i w Inflantach kilka
Miaſt

Miast odebrawszy, sam wrócił do Warszawy, á Woyska ku Rydze wyprawił. KONFEDERACYA OLKIENICKA w Litwie wzniecona pod dyrekcyą Xiążęcia Michała Wiśniowieckiego potym Wojewody Wileńskiego i Hetmana Litt: Sapiehow Konfęderaci znieśli, Hetman Wojewoda Wileński i Podskarbi W. Litt. Sapiehowie uszli do Gdańska, od Konfederacyi przyznani za Nieprzyjaciół Oyczyzny, i Dobra ich konfiskowane.

Roku 1701. Elektor Brandeburski bez konsensu Rzeczypospolitey koronować się kazał Królem Pruskim, lubo hołdownik Polski, za co miał powinszowanie od Króla i Prymasa ale tylko z osob ich, nie od Rzeczypospolitey. W Inflantach Moskwa na sukkurs Sasom przyszła pod Narwą, ale nad Rzeką Dźwiną Saskie Woysko od Szwedów porażone. Seym Warszawski zerwany. Rzeczpospolita rozradzała Woynę Królowi z Szwedami, Szwedzi także buntowali Rzeczpospolitą przeciw Królowi. Król nie dufając siłom Saskim wezwał sił Rzeczypospolitey przeciw Szwedom, upewniwszy o odebraniu Inflant, na co Seym złożył w Grudniu. Kommissarze od Króla do Litewskiey Konfederacyi wyznaczeni z instrukcyą animowania ich do zgody z Sapiehami, ale Sapiehowie udali się pod Protekcyą Szwedzką nie widząc się być bespiecznemi w Oyczyznie. Województwa Wielkopolskie wysłały Posłów do Króla prosząc o ewakuacyą Sasów, á życząc zgody z Szwedami, jakoż w krótce Sasi wyszli z granic Polskich. SEYM w Grudniu zaczęty pod dyrekcyą Szembeka Referendarza, á potym Kanclerza W. K. ale zerwany przez Paca Kawalera.

Roku 1702. na tym Seymie zerwanym w Styczniu zgoda staneła miedzy Litwą i Sapiehami.

hami. Z Senatus Consilium wysłani Posłowie do Króla Szwedzkiego: Lipski Wojewoda Kaliski i Tarło Kuchmistrz do Traktowania o Pokóy, ale już im dana pod Grodnem audyencya nie w Inflantach, i bez żadnego skutku, i owszem z pretensyą detronizowania Króla. Król Szwedzki w Warszawie stanał, ale dowiedziawszy się o Królu Auguście w Krakowie poszedł z Woyskiem pod Klitzow i tam stanał 8. Lipca, przeciwko któremu Król August z Woyskiem Saskim przybył, i spotkawszy się przeciwne strony, Szwedom los szczęścia padł, i tam się nay-więcey zbogacili Szwedzi z skarbów Królewskich. Król August Wici na Pospolite ruszenie wydał, Król Szwedzki zaś Uniwersały wydał na Elekcyą nowego Króla, Województwa wsiadły na koń, Małopolskiey Prowincyi pod dyrekcyą Denhoffa Miecznika Koronnego, Woyskowe zaś dywizye pod dyrekcyą Chomentowskiego przy Królu Auguście. Z tych Konfederacyi Morsztyn Wojewoda Mazowiecki i z innemi wysłany Kommissarzem do traktowania z Królem Szwedzkim, ale bez skutku, Szwedzi zaś w Krakowie z Miasta i Kościołów wielkie kontrybucye brali. Województwa Wielkopolskie nie przystapiły do Konfederacyi Generalney, tylko Kujawskie, Inowrocław: Sieradzkie i Rawskie pod dyrekcyą Dabskiego Starosty Inowrocław: Lipski Wojewoda Kaliski w Sendomirskiey Konfederacyi rozsiekany o niewinną suspicyą fakcyi Szwedzkiey. Polskie Prowincye jęczały osobliwie Kraków: pod strasznemi prowiantami i kontrybucyami Szwedzkiemi. Szwedzi od Moskwy w Inflantach zbici, i Inflanty od Moskwy zniszczone, Ogiński i Lubomirski Szwedów w Litwie i Kurlandyi przetrzepali. Z Konfederacyi Sendomirskiey złożona Rada w Warszawie, ale limitowana do Torunia. Kozacy się zbuntowali, Dwory, Miasta, Wśie, rabowali.

li. Rada Toruńska w Grudniu skończona, na ktòrey przez Komissarzòw konfederacye stwierdzone przy Królu Auguście.

Roku 1703. Xiaże Kardynał Prymas Listy rozpisał Radę składajac w Warszawie dla traktowania o Pokòy, ale bez skutku. Król August zaś miał Radę w Malborgu znoszaca Prymałowska. 7. Marca Konfederacya Wojewòdztw Litt: staneła przy Królu Auguście pod dyrekcya Xiażęcia Miehała Wiśniowieckiego. Potocki Wojewoda Kijowski z Sieniawskim i Xiażęciem Michałem Wiśniowieckim Kozaków znieśli i uskromili. Wojewòdztwo Lubelskie w Marcu przy Szwedach się deklarowało. Posłowie do Króla Szwedzkiego na Pradze mieli audyencya ale nic nie otrzymali. Król Szwedzki pod Pułtuskiem Sasów zniòsł, z Tamtad pod Toruń poszedł dobywać Miasta, gdźie bombujac Miasto, przymuśił do poddania się Sasów tam będacych. W ten sam czas Seym był dwuch Niedźielny w Lublinie, na którym płaca dla Woyska obmyślona i Woysko regulowane, Posłowie Wielkopolscy na tym Seymie odsadzeni, za co Wielkopolskie Wojewòdztwa Konfederacya sprzyśięgły sobie pod dyrekcya Bronisza przećiw gwałtownikom Praw i Swobod Oyczystych, co barzo nie ukontentowało Dwor, ile że Partya Woyska do tey Konfederacyi śię przyszyła. Po Seymie Lubelskim Król August do Warszawy przybył, i tam z prywatney rady w Ujazdowie destynował do Cara Moskiewskiego Kczewskiego Wojewodę Malborskiego dla złaczenia śił przećiw Szwedom. Król potym do Jaworowa naznaczył Radę wielka ale bez skutku skończona, z przyczyny prywatney od Króla Legacyi do Moskwy, i owszem na ten czas Senatorowie niewinnie poczęli sadźić o intencyach

cyach Króla, jakoby skłonnych do zagubienia wolności, z tamtad Król przez Kraków do Saxonii jechał, rozgraniczenie też zakończone miedzy Turczynem i Polska.

Roku 1704. Car Moskiewski wydał Uniwersały do Stanów Rzeczypospolitey deklarujac się przećiw Nieprzyjaćielom Króla Augusta. Stanisław Leszczyński Wojewoda Poznański za Uniwersałem Króla Szwedzkiego, wykrzykniony Królem Polskim przez Swięcickiego, Biskupa Poznańskiego, który za to wźięty, i odesłany pod aresztem do Rzymu. Synowie Króla Jana wźięći pod areszt do Kenigsteinu. Prymas wydał Uniwersały do Wojewòdztw i Bronisz Marszałek Konfederacyi Wielkopolskiey zapraszajac na Kongress do Warszawy.

Roku 1705. Moskwa wtargneła do Wilna, á Woyska Szwedzkie w Warszawie spotykały się pod Wola z Polskiemi, Litewskiemi i Saskiemi dywizyami, ale lubo z wielka strata, Szwedźi jednak wygrali, á Chomentowski z Partya Króla Augusta za Wisłę się przeprawił. Po tey batalii Kongress Szwedzkiey Partyi w Warszawie zaczęty, do ktòréy Wojewoda Kijowski, i Pisarz Koronny Potoccy, z Partya znaczna tak jako Posłowie Wojewòdztwa Krakow. i Wielkopolska przybyli. Prymas w Gdańsku umarł, po nim Stanisław Szembek Biskup Kujawski Prymasem nominowany od Króla Augusta. Na tym Kongreśśie Warszawskim za perswazya Króla Szwedzkiego Król Stanisław koronowany przez Zielińskiego Arcybiskupa Lwow: który za to w niewoli Moskiewskiey skończył żyćie. Załuski Biskup Warmiński także do Ankony, z tamtad do Rzymu pod aresztt posłany, ale

ale w krótce wyzwolony za suppozycyą o sobie miana od Króla Augusta.

Rada Wielka w Grodnie była, gdźie Woyska Polskie złączone z Moskwą przy prezencyi Króla Augusta, który tam przybiegł z Saxonii, á Król Szwedzki pobiegł do Saxonii z Partyą Woyska swego wraz i z Królem Stanisławem, gdźie wyzwoleni Synowie Króla Jana zKenigsteynu za Ordynansem Króla Szwedzkiego, któremu Saxonia znaczne kontrybucye dać muśiała. W niebytności zaś Króla Szwedzkiego 29. Grudnia Król August znacznie poraźił Szwedów pod Kaliszem wygrawszy batalią, przy znaczney pomocy Woysk Polskich pod Kommendą Sieniawskiego, i Moskiewskich Woysk, gdźie znaczni Panowie Polscy wźięći w areszt. Po tey batalii Król August uwalniając śię od zdźierstwa Szwedzkiego i Kray Saski od ćięzkich kontrybucyi, oddał Diploma Elekcyi swojey Królowi Stanisławowi, za Króla Polskiego go uznając.

Roku 1706. w Saxonii Diploma oddał Król August, á w Polszcze gonitwy, kontrybucye i straszne extorsye się dźiały od Szwedów, Moskwy, Sasów, á naywięcey od swoich, Rzeczpospolita jednak i Hetmani z Prymasem Szembekiem utrzymywali wolną Elekcyą Króla Augusta; że zaś ani Króla widźieli, ani Potencyi Augustowskiey.

Roku 1707. Kongress złożyli w Maju w Lublinie, z którego wynikło Interregnum z podpisem Prymasa i Marszałka Konfederacyi Sendomirskiey, Xiąże Michał Wiśniowiecki Hetman P. Litt: z Woyskiem do Króla Stanisława przystąpił, przećiwko któremu Ogiński wydał Uniwersały za Nieprzyjaćiela go Oyczyzny przyznając, Król Szwedzki z Królem Stanisławem z potencyą do Litwy poszedł, z tamtąd w Moskwę wtargnął gdźie dywizya Szwedzka jedna zniesiona od Moskwy, w Polszcze zaś zostawiony Generał Krassaw z dywizyą Szwedzką. Pod Koniecpolem Wojewoda Kijowski znacznie porażony od Woyska Kwarćianego.

Roku 1708. Król Stanisław do Prus zbliżył się, gdźie niektórzy Senatorowie Pruscy, i niektóre Województwa przystąpiły do niego, jednak Seymiki, na które wydawał Uniwersały nie brały skutku. Konfederacya zaś Sendomirska Prymas i Hetmani z Kwarćianym Woyskiem zatrzymali śię deklaracyą swoią na odgłos powrótu Króla Augusta bynamniey nie uważającego na wymuszone i oddane Diploma Królowi Stanisławowi.

Roku 1709. Król August, i Car Moskiewski z Królem Duńskim Ligę wźieli. Król Szwedzki pod Pułtawą przegrał straćiwszy 15000. Woyska, sam ledwie uszedł, do Banderu, w Polszcze zaś powietrze straszne grassowało.

Król August wróćił się do Królestwa w Grudniu przybywszy do Torunia, gdźie od Trybunału Koronnego, i od Województw przez Posłów był witany, á wydawszy Uniwersały na Seymiki do Województw na Radę Wielką Warszawską, i rozpisawszy doMonarchów denuncyacye powrótu swego do Polski, wróćił do Saxonii.

Roku 1710. Rada Wielka w Warszawie w Lutym odprawiona. Król Stanisław umknął się do Pomeranii Szwedzkiey, i z nim Generał Krassaw z resztą Woysk Szwedzkich. Gwarancya

rancya od Anglii i Hollandyi przyjęta z deklaracya że Szwedźi więcey nie będą przypuszczeni do Polski, o czym wolno obszerniey czytać Załuskiego Biskupa Warmińskiego. Jako zaś potym szczęśliwie, i spokoynie panował Król August wyprowadźiwszy Woyska Saskie z Polski, i jak się uspokoiła Rzeczpospolita przez Seym Traktatowy Roku 1717. nastąpiony, jak w słodkim Pokoju Oyczyzna zażywała smacznego snu od wszelkich najazdów uwolniona, jak szczęśliwie za Panowania spokoynego Nayjaśnieyszego Augusta II. Seym Roku 1726. doszedł i Prawami, Swobodami, Wolnościami tę wolna Rzeczpospolita stwierdźił i utwierdźił, inszym to po mnie zostawuję obszerniey piszącym Historykom. Na koniec

Roku 1733. 1. Lutego Król August II. z dyspozycya piekna i zupełnie z złaczeniem się z wolą P. Boga pełen pokuty umarł. Po śmierci jego Interregnum Potocki Prymas Staropolskich cnot Senator ogłosiwszy, Seym konwokacyi złożył, na którym wszystkie według Prawa ułożone Przliminarya i przy sprzysiężeniu się Stanów, Cudzoźiemcy Kandydaci excludowani, Seym Elekcyi naznaczony na dźień 25. Sierpnia. Elekcya zaczęta w ten sam dźień, na którey po ułatwionych wszystkich kłótniach i scyssyach obrany Marszałkiem Radzeski Podkomorzy Poznański ustapiwszy mu pierwszey pretensyi swojey Małachowski Starosta Opoczyński potym Kanclerz Wielki Koronny, ale jak przyszło do Elekcyi Króla, tak na początku przy scyssyach, i odłaczeniu się znaczney części Senatorów na Pragę i niektórych Województw wykrzykniony, i nominowany przez Prymasa Król Stanisław przy mocnych rekommendacyach Francuskich, jednak z woli P. Boga z drugiey

giey strony Wisły w samym czasie kończącego się 6. Niedźielnego Seymu Elekcyi 5. Paźdźiernika od odłaczoney znaczney Części Rzeczypospolitey jednostaynemi głosy wykrzykniony, i przez Hozyusza Biskupa Poznańskiego nominowany.

AUGUST III. Syn zmarłego Króla Augusta II. Xiaże Elektor Saski pod dyrekcya Poninskiego, Marszałka obranego, potym Wojewody Pozn. ń: á Roku 1734 17. Stycznia koronowany w Krakowie przez Jana Lipskiego Biskupa Krakowskiego á teraźnieyszego Kardynała. Co się daley dźiało w Oyczyźnie aż do Roku 1736. kiedy SEYM PACIFICATIONIS doszedł, zostawuję to inszym po mnie do opisania Historykom, dosyć że do tąd szczęśliwie nam w Pokoju Panuje.

RZĄD POLSKI.

POlska pod Panowaniem dawnych Xiażąt i Monarchów Polskich włatnym tylko rozumem się rządźiła, Rycerska cnota, Staropolskiemi siłami, rozprzestrzeniamiem granic, i prawdźi-

wdźiwie samemi Heroicznemi Dźiełami za Pogańskiey jeszcze Panuiącey Religii. Bolesław Chrabry pierwszy Król Polski Chrześcianin wniosł był niektòre Prawa, ale na òw czas nie pisane, ani Sukcessorom zostawione. Kaźimierz Wielki Syn Władysława Łokietka, á ostatni z Familii Piasta Król naywięcey Rzeczpospolitę zbogacił Prawami jey nadanemi, Sądy poprawił, Magistraty naznaczył, i ich powinności opisał, o czym Łaski, Kromer &c. Po nim Alexander, Zygmunt I. i Zygmunt August wiele przydali Praw i Swobod, o czym Przyłuski *fol*: 39. i inni. Te wszystkie Prawa Jan Łaski Kanclerz W. K. á potym Arcybiskup Gnieznieński w jedno zebrał za Alexandra Króla, po nim Przyłuski, á z woli Zygmunta Augusta Jan Herburt, po nim Sarnicki, Janiszowski, Szczerbicki, Kołucki, Ładoski, i ten ostatni naywięcey zażywany, bo nowo reformowany przez Józefa Załuskiego Referendarza Koronnego wielkiey godności i umiejętności tego wieku Prałata. Prawa Polskie nie mogą być insze tylko przez Konstytucye stwierdzone. Konstytucye zaś nazwane, bo od Trzech Stanow Rzeczypospolitey mające moc i wagę. Te 3. Stany znaczą: Królewski, Senatorski, i Rycerski, z których 3. Stanów Seym powinien być złożony. Na tym Seymie do Konstytucyi naznaczeni być powinni Senatorowie, Posłowie z Stanu Rycerskiego przysięgli, Koronni, i Litewscy, którzy zebrawszy decyzye Seymu one podpisują tak jako i Marszałek Stanu Rycerskiego Seymowy, który zaraz po Seymie zebrane Konstytucye i podpisane powinien podać do Metryki Korónney, á kopie wydrukować i rozesłać na Seymiki Relacyalne do Województw i Ziem, i zaraz po Seymie exekucya ich zaczynać się powinna.

W Polszcze Religia naypierwszy w Prawach i Konstytucyach Rząd zaczyna.

LECHIA na początkach Rządu swojego czćiła wielu Bogów, jako; Jowisza, Marsa, Plutona, Cererę, Wenerę, Dyanę, zwanych u dawnych Polaków Jessa, Ladon, Nia, Marzana, Zyzylia, Ziewana, i tym przez swoich bałwochwalców ofiary czyniła, á podczas tych ofiar różnych wesołości zażywała. W Gnieznie był Kośćioł Niy, abo Plutonowi dedykowany, jako i Pogodźie, Lelum, Polelum, abo Kastorowi i Polluxowi. Ruś zaś czćiła Pioruna, Styba, Chorsa, Mokosla, ale za Miecisława I. Xiążęcia i Monarchy Polskiego, pierwszego Chrześcianina ći wszyscy Bożkowie zarzuceni, jako wyżey pod Panowaniem jego, á prawdźiwy Bóg, prawdźiwa Wiara S. Rzymska Katholicka rozkwitła w Polszcze, ani dotąd nie przełomana, i z tąd zaczęte Prawa od pierwszey Religii zawsze na Seymach odrażające wszelkie Sekty od słuszącey jedney Wierze S. prawdźiwey, i samey jedney zbawienney, Oyczyzny, i z tąd wypadły Prawa.

O DYSSYDENTACH.

JAk śię Wiara rozkrzewiła w Polszcze, tak i wnieśiony był zwyczay dawnych Polaków, że zawsze podczas Ewangelii czytaney lub śpiewaney, podczas Mszy S. z pochwow dobywali gołych szabel z intencyą bronienia Wiary S.

Za czasów Władysława Jagiellona fałsz Hussytów w Czechach wzniecony i rozkrzewiony, wiele począł odrywać od Wiary S. Sektatorów, więc na zrażenie tego ognia piekielnego od Polski wydał Uniwersał na Zjedźie

Wieluńskim ten pobożny Król Roku 1424. do wszystkich Grodów, surowo zakazując zasiewania w Polszcze tego kąkolu. Tym surowszy wyszedł Edykt Roku 1438. na KONFEDERACYI KORCZYNSKIEY, o czym Herburt, *sub nomine Hæreticus*.

Roku 1525. KONFEDERACYA MAZOWIECKA podobnyż Edykt wydała potępiając Wiarę Luterską, o czym Łubieński Biskup Płocki *fol:* 371.

Ze zaś za Zygmunta Augusta Sekta Luterska i Kalwinska rozkrzewiać się poczęła w tłustych rolach Polaków tak Szlachty jako i Senatorów wielu, Łubień: *fol:* 235. Piasecki *fol:* 265. tak po śmierci jego KONFEDERACYA WARSZAWSKA Roku 1573. ubespieczyła te Sekty w Pokoju, na co potym wszyscy Królowie przysięgać musieli aż do teraźnieyszego Reguanta, zawsze jednak hałasy były na Seymach, ale przeciwko wielkiey liczbie Heretyków, i protestacye o to bywały Duchownych, i Swieckich wiernych Katolików Teraz jednak lubo Pokóy mają i wolność, ale są odrzuceni od Senatu, Trybunału, i Seymów przez żarliwość Wiary S. w Staropolskich cnotach. A do tego Roku 1717. Konstytucya im nie pozwoliła nowych Zborów stawiać tylko w starych Kacyrskie Nabożeństwo odprawiać, w Traktacie *Art:* 4. W tymże Traktacie żadnych Przywilejów nie pozwolono pie zętować Dyssydentom *Art:* 2. Przez Konfederacyą zaś 1733. są odrzuceni od Poselstwa, Deputacyi, Kommissyi, Urzędów Koronnych i Litt: Ziemskich, i Grodzkich. Conventicula im zakazane, i pro Perduellibus przyznani, ktorzy szukają protekcyi u postronnych Potencyi.

ARY-

ARYANI rozmnożyli się byli w Polszcze ale Roku 1658. 1659. 1661. i 1670. zupełnie przez Konstytucyą wygnani, za co Alexander VII. Papież zaszczycił Tytułem Królestwo Polskie *ORTHODOXUM REGNUM*.

GRECKA Religia na Rusi wzięła swóy początek Roku 980. że zaś wiele ich było Schizmatyków dla tego przyszywali się zawsze do Dyssydentów dla utrzymania punktów wolności, i pokoju im poprzysiężonego przez Królów, a do tego że wielu ich i często przywracają się do Unii z Kościołem Rzymskim, dla tego pozwoliła im Rzeczpospolita świeckich honorów w ich Województwach, i wolne mają Cerkwie.

ZYDOWSKI Narod naywięcey praw ma od Bolesława Xiążęcia Wielkopolskiego w Kaliszu Roku 1264 i od Kazimierza Roku 1343. stwierdzone, potym Konstytucyą za Alexandra Króla, o czym Herburt *Sub nomine Judæus*.

Tatarów Polskich cierpi dla szybkości ich w czynach wojennych, ale są dobrze opisani Konstytucyami osobliwie Roku 1616.

CYGANOW Konstytucye cierpieć nie każą, ani Wołochów, ani Serbów; o czym Konstytucya Roku 1624.

INTERREGNUM.

PO śmierci lub po depozycyi jako Łokietka lub po abdykacyi jako Jana Kazimierza, lub po przeniesieniu się na inne Królestwo jako

jako za Henryka Walezyusza, Stany Rzeczypospolitey NAYJASNIEYSZYCH Tytuł na siebie biorą, z inszym zaś Tytułem ani Listów, ani Poselstw, od żadnego Monarchy nie przyimują.

ARCYBISKUP Gnieznieński ma Tytuł Vice-Reja, Rząd i władza sobie powierzona, o czym niżey pod Arcybiskupem Gnieznieńskim. Tenże Prymas głosi Tron wakujący Trybunałom i Grodom, naznacza czas, i wydaje Uniwersały na Seymiki konwokacyalne (na których Seymikach sprzysięgaja się Stany każdego Województwa nie zrywać, á jeżeli kto zerwie to pod Konfederacya Seymiki stawać musza) naznacza czas Seymu Konwokacyalnego, podatki zatrzymane wybierać każe, Starostom nakazuje pilnować i karać wszelkie swawole i tumulty, Seymiki przestrzega, ażeby radzili o wszelkim bespieczeństwie, Starostom pogranicznym daje przestrogę, żeby nie dopuszczali korrespondencyi pogranicznych, i żeby nikt z Listami ani Poseł bez konsensu Prymasa nie ważył się przejechać granic. Senatorowie Duchowni i Swieccy wyznaczeni bywają do assystencyi zmarłemu Królowi. Koszta skarb Rzeczypospolitey prowidować powinien do pogrzebu. Possowie z denuncyacya śmierci wyznaczeni bywaja do postronnych Monarchów, którym skarb koszta prowiduje. Expedycye wszystkie z Kancellaryi Prymasowskiey wychodza pod jego pieczęcia &c. &c.

SEYM KONWOKACYI jak nadeydzie, tak Prymas z Senatem i Stanem Rycerskim po wysłuchaney Mszy S. o S. Duchu, i Kazaniu u S. Jana, idzie z Senatorami do Senatu a Stan Rycerski do Poselskiey izby. Po Elekcyi Marszałka Izba Poselska abo Stan Rycerski łączy się z Senatem i zaraz Marszałek wita Senat, któremu Prymas Imieniem Senatu winszuje szczęśliwego złaczenia się z Senatem i dalszey zgody życzy miedzy Stanami. Ten Seym agituje się pod Imieniem Konfederacyi Generalney, na którym się zprzysięgaja Stany pod honorem, i przeciw wszelkim fakcyom, i trwa 6. Niedziel, przy zgodzie jednak i we dwie Niedzieli skończyć się może, ale zerwać się nie może. Seym ten ubespiecza granice, i wewnętrzna zgodę, potwierdza Traktaty z postronnemi, approbuje Konfederacye partykularne Województw, lub kassuje, naznacza czas Elekcyi, zprzysięga się lub na Piasta, lub na Cudzoziemca, czas naznacza niektórym Województwom Litewskim Relacyi, i obierania Posłów na Elekcya, które nie moga przyjechać viritim dla niebespieczeństwa granic, i wszystek jaki może być naydoskonalszy porządek układa, o czym wolno czytać obszerniey Konfederacye Generalne podczas Interregnum. Posłów postronnych w Warszawie nie przyimuje, ani ich Ministrów lub Sekretarzów nie powinien przyimować ten Seym dla fakcyi aż na Elekcyi.

KAPTURY.

PO denuncyacyi śmierci Królewskiey od Prymasa Trybunały i wszelkie sady ustaia, żeby jednak sprawiedliwość S. nie próżnowała, każde Województwo lub Ziemia obieraja Sędziów Kapturowych z każdego Powiatu dwóch według dawnych zwyczajów, ale teraz i więcey. Ciż Sędziowie Kapturowi maja równa Try-

Trybunałom powagę, i zjechawszy się do Grodowego Miasta przysięgaja Rota Trybunalska przed Sędziami Grodzkiemi, obieraja z miedzy siebie Marszałka, i sadza sprawy po śmierci Krôla wzniecone, ale tylko Kryminalne, jako to: rozboje, gwałty, najazdy, zapalenia złośliwe, zajazdy Dôbr z znaczna szkoda Dziedziców, lub Possessorów, rabunki w Dobrach Duchownych i Ziemskich. Piôro zaś trzymać powinien Pisarz Ziemski, lub Grodzki, o czym Konstytucyi wiele. Trwaia te Sady aż do Koronacyi, zaczynać się zaś powinne we 3. Niedziele po Seymikach, we 3. Niedziele przed Elekcya ustawać, i znowu po Elekcyi we 3. Niedziele sadzić się maja, á ktôre się sprawy nie skończa przed Koronacya tedy Grody powinne kończyć i przywodzić do Exekucyi wszelkie Dekreta Kapturowe abo Trybunały.

Podczas zaś Elekcyi każda Prowincya 4. Sędziów obiera do Generalnego Kapturu Warszawskiego z Wielkopolskiey Prowincyi 4. Senatorów, z Małopolskiey 4 z Litwy 4 tyleż i Marszałek Stanu Rycerskiego naznacza z każdey Prowincyi, ktôrzy Sędziowie Generalni powinni zaś sadzić u Marszałka W. K. z Marszałkiem W. Litt: i Nadwornemi, i przysiagszy Rota Trybunalska sadzić maja podobneż sprawy, jako wyżey wzniecone podczas samey Elekcyi, ktôrych Dekreta Pisarz Grodzki Warszawski przysięgły konnotuje, i do Aktów Grodzkich Warszawskich ingressuje, ale nie daje sentencyi tylko delegowani Sędziowie kryskuja się, i jeden z każdey Prowincyi podpisuje Dekreta. Ten Sad tylko trwa do obranego Krôla, bo potym, jako i od śmierci do Elekcyi pierwszego dnia, Sady Marszałkowskie nie ustaja.

ELE-

ELEKCYA KROLA.

KRôlowie Polscy przedtym nie bywali obierani aż do ostatniego Sukcessora Lecha, i Popiela, także od Piasta aż do Każimierza, ktôrego Siestrzeniec Ludwik był przyznany od Stanów za Krôla, ale z dyspozycyi Każimierza, po nim Côrka Jadwiga z woli Rzeczypospolitey była obrana, i tey przybrany Jagiełło za Męża i Krôla, z ktôrey lubo nie miał Sukcessora, z Linii jednak jego zawsze Sukcessorowie Krôlowie obierani byli od Stanów aż do Zygmunta Augusta. Po Zygmuncie Auguscie naydoskonaley się Stany opitały, i sprzysięgły, że więcey Sukcessorom dziedziczyć nie miały pozwolić, tylko przez wolna każdego Szlachcica Elekcya, o czym Herburt. Jakoż odtad każdy Krôl obrany inwadyować musiał przysięga sumnienie swoje podczas Seymów, jako za życia swego nie miał promowować na Tron Sukcessora, o czym wiele Konstytucyi.

ELEKCYA KROLOW przez Pospolite ruszenie Województw wszystkich odprawiona być powinna. W dzień pierwszy Elekcyi Prymas z Stanem Senatorskim i Rycerskim jedzie naypierwiey do S. Jana w Warszawie, á z tamtad po spiewaney Wotywie o S. Duchu i Kazaniu jedzie w Assystencyi Rzeczypospolitey na mieysce Elekcyom naznaczone miedzy Wola i Warszawa, gdzie w polu pod Szopa wyłtawiony Senat, á Rycerski Stan miedzy okopami zaraz przy Szopie zasiada, i do obrania Marszałka przystępuje przez Vota delegowanych

Posłôw

Posłów od Województw, który Marszałek obrany przysięga i deputuje z denuncyacya Elekcyi swojey do Senatu. Prymas wzajemnie deputuje Senatorów z powinszowaniem, i z zaproszeniem Stanu Rycerskiego do złaczenia się z Senatem Po tych Ceremoniach Stan Rycerski łaczy się pod szopa z Senatem, á Marszałek wita Senat, Prymas dziękuje, i wzbudza do zgody, i zaraz proponuje Senatorów do sadu Kapturowego Generalnego, potym do układania *Pacta Conventa*, potym do exorbitancyi, á na koniec podaje punkta do dobrego porzadku Elekcyi, o czym wolno czytać obszerniey *in Volumine Legum sub Tit:* o porzadku Elekcyi. W tym porzadku ubezpieczaja się Stany żeby żadnych swawoli nie było, żeby nie strzelano, żeby z nadziakami, i szablami dobytemi nie wchodzono do okopów i szopy, żeby na koniach nie wjeżdżali w okopy, żeby według taxy od Marszałków naznaczoney w Mieście wszystko płacono, i innych wiele punktów, których excessa sad Kapturu Generalnego sadzić powinien, á Marszałkowszcy ludzie pilnować i donosić o tym.

Podczas Elekcyi żaden Poseł postronny, ani Minister, ani Sekretarz nie może mieszkać w Warszawie, ale na odległym mieyscu od Warszawy. Audyencya jednak mieć moga w okopach przy obecności obódwóch Stanów którym Prymas, á potym Marszałek Koła Rycerskiego odpowiedzieć powinien, po audyencyi zaraz wyjechać powinni do swoich Kwater. Przedtym Rzeczpospolita naznaczała Rezydentów Posłom dla przestrogi fakcyi, ale teraz nie obserwuja tego, i z tad scyssye i fakcye się dzieja.

Kan-

Kandydat do Tronu nie powinien się w Warszawie znaydować dla zamieszania wolney Elekcyi, chyba że niespodziewany Polak obrany będzie, jako Michał i Jan. Xiażęta Pruscy lubo hołdownicy Rzeczypospolitey niemoga się znaydować na Elekcyi, bo im nie pozwolono po śmierci Zygmunta III.

Kwarciane Woysko także po Zygmuncie III. pretendowało wolny mieć głos, ale im odpowiedziano, że jako Słudzy Rzeczypospolitey nie moga mieć; ale jako Possessyonaci każdy przy swoim Województwie może mieć głos. Miasta także sa excypowane od wolnego głosu. Jako zaś Marszałka wolno obierać Województwom przez Posłów delegowanych, lub też zupełnym Województwom przystapiwszy do szopy, tak też i Króla wolno obierać przez delegowanych Posłów, ale dla Scyssyi i nie ukontentowania same Województwa przystępuja do szopy viritim.

Prymas po zaśpiewanym *Veni Creator Spiritus* objeżdża zbliżone Województwa stojace w szykach z swojemi Wojewodami i innemi Senatorami, i pyta się kogo każa nominować, á objechawszy wszystkie Województwa jeżeli nie masz zgody na jednego tak nakłania do zgody jednostayney, po ułożoney zgodzie wychodzi na srzodek okopów z Ministrami oboyga narodów i pyta się w głos wysoki po 3. razy, czyli jest zgoda na ułożonego Kandydata, i tak za wykrzyknieniem zgody nominuje, á Marszałek W. K. promulguje Króla obranego, á potym w Polu *Te Deum laudamus* śpiewaja i ognia dawaja Województwa, jako i z armat. Z okopów prosto do S. Jana jada Stany na drugie *Te Deum lauda-*

laudamus. Poki jednak zgody jednostayney nie maiz, poty nie może Prymas nominować. Po nominacyi Posłowie obranego Krola przysiądz powinni na podane sobie *Pacta Conventa*, i jako Krol obrany Pryncypał ich one poprzysięże, ktore, jeżeli Cudzoźiemiec, w Granice Polskie wjeżdżaiac przysiądz powinien, jako Krol August II. i teraźnieyszy Regnant na Tarnowskich gorach poprzyśięgli; jeżeli zaś Polak, to je powinien poprzyśiądz w Kośćiele S Jana.

PACTA CONVENTA zamykaia w sobie Kondycye podane Regnantowi do prowadzenia dobrego, i sprawiedliwego Rzadu, i do obserwowania Praw, Swobod, i wolności Oyczyzny, według ktorych powinien śię sprawować. Te *Pacta Conventa* na każdym Seymie powinne być czytane, jeżeliby zaś ktorego punktu nie dotrzymał Krol, wolne mu od Stanow wypowiedzenie posłuszeństwa za trzema admonicyami, na co Krol przyśięga, że jeżeliby nie dotrzymał punktu ktorego, tedy powinien Rzeczpospolita uwolnić od wierności, o czym Konstytucye ucza.

KORONACYA KROLA

Miecisław Xiaże Polski pierwszy Chrześćianin, po ufundowanych wielu Kośćiołach i Biskupstwach, wysłał Lamberta Biskupa Krako-

Krakowskiego do Rzymu prosząc o Koronę, ale jey nie otrzymał dla grubiańskich jeszcze na ow czas zwyczajow w Polszcze, i dla nie wypolerowaney Religii Rzymskiey. Otto III. Cesarz nawiedzając grob S. Woyćiecha w Gnieźnie, Bolesława Chrabrego á Syna Miecisława Koronę udarował i ukoronować kazał Gaudencyuszowi Arcybisk: Gniezn: o czym wyżey. Ryxa tę Koronę była wźieła, ale Henryk Cesarz ja oddał, Krol Ludwik ja także był wywiazł do Węgier, ale od Zygmunta oddana Władysławowi Jagiellonowi.

Ta Korona i innych kilka, Sceptra, Jabłka, i inne Skarby powinne być konserwowane w Zamku Krakowskim pod kluczami i pieczęciami Podskarbiego W. K. Kasztelana Krakow: i Wojewodow Krak: Poznań: Wileń: Sendomier: Kalisk: i Trockiego, ani ich wydawać mogą, chyba za konsensem całey Rzeczypospolitey, o czym Konst: 1576.

Przed Koronacya Krolow, naypierwey wjazd solenny do Krakowa bywa obranego Krola; na trzeći dźień przed Koronacya, Pogrzeb Krola Antecessora z zwykłym publicznym wprowadzeniem Ciała od S. Floryana przez Miasto na Zamek odprawuje śię, po rekwialnym nabożeństwie skończonym, i przemowie żałobney przez Biskupa, Ministrowie Koronni Officya swoje rzucaja na Katafalk, Marszałkowie laski łamia, Kanclerze pieczęći, Chorażowie Choragwie, Husarze kopie krusza &c. jako za Jana III. Roku 1676. W Wigilia Koronacyi Krol w Assystencyi Duchowieństwa i Senatu idźie pieszo w Processyi na Skałkę z Zamku, błagajac Majestat Boski za zabićie S. Stanisława od Antecessora

jego Bolesława, za którego excess Monarchowie Polscy przez 215. lat nie byli koronowani aż do Przemysława koronowanego w Gnieznie R. 1295. Koronacye Królów przedtym w Gnieznie się odprawiały, ale że to Miasto przez Krzyżaków i Domowe kłótnie zruynowane było: Władysław Łokietek przeniósł tę Ceremonia do Krakowa, o czym Konst: 1564. 1632. 1648. &c. W dźień Koronacyi Król przy Assystencyi Senatorów, Ministrów, Urzędników, i Marszałków Koronnych z laskami z Zamku do Kościoła idźie, którego we drzwiach Kościelnych dwóch Biskupów przyimują, i miedzy soba prowadzą do Arcybiskupa Gnieznieńskiego. Król przed nim stanawszy Senatorowie, na Ołtarzu składają Koronę, Berło, Jabłko, i Miecz, potym Arcybiskup modli się, i po Oracyi zaśpiewaney, napomina Króla o Wiarę S. o Pobożność, i o cnoty Królewskie, potym spytawszy się Króla, jeżeli Wiarę S. chce trzymać, jeżeli chce być Protektorem Duchowieństwa, jeżeli chce być obserwatorem Praw i wolności Polskich, i obrońcielem ich po troistey odpowiedźi Króla, CHCĘ, przysięga Król na Ewangelii położywszy ręce, na *Pacta Conventa* Potym wypełniwszy wszystkie Ceremonie u Gwagnina opisane, Arcybiskup go namaszcza Olejem S. Prawą Rękę aż doŁokcia i plecy, á potym ubranego w kapę Kościelną koronuje, i miecz w rękę oddaje, którym Król na 4. Części Swiata zamach czyni, á potym koronowany na Majestacie przygotowanym zaśiada w srzodku Choru, á po Kommunii S. odprawioney, i po daney Benedykcyi od Arcybiskupa Marszałek W. K. promulguje *VIVAT KROL*. Podskarbi zaś W. K. Numismata rozdaje, i rzucać każe miedzy ludźi, Król potym wraca na Zamek i solennie traktuje Senat, i Rycerski Stan &c. Na zajutrz po Koronacyi Król w Assystencyi Senatorów piastujących Insignia Królewskie jedźie na koniu na przygotowany mu Majestat w Rynku Krakowskim, i tam zśiadszy z konia i wśiadszy na Majestaćie, klucze złote od Miasta odbiera i w podarunku 1000. Czerwonych Złotych, tam Magistrat przyśięga Królowi i potym Król bierze Koronę na głowę, i Mieczem uderza w kilka osob Mieyskich plecy, którzy odtąd nazywaja się *AURATI EQUITES.* Po ceremonii wraca się na Zamek á Podskarbi W. K. Pospólstwu rzuca Numismata.

Trzećiego dnia po Koronacyi Wotywa i Kazanie o S. Duchu w Katedrze przy obecności Króla i Stanów, potym Król idźie do Senatorskiey izby z Senatorami, gdźie zaśiadszy Rycerski Stan odchodźi do Poselskiey Izby, i tak Seym się zaczyna, á pierwey Elekcya Marszałka, o czym niżey o Seymie Walnym.

Król nie może być á przynamnièy nie powinien być koronowany, jeżeli w Scyssyi obrany, o czym Konst: 1550. i powinien być Katolik Rzymski.

Arcybiskup Gnieźn: Króla powinien Koronować, jako Konst: 1451.

Król obrany á nie koronowany Wakansów rozdać nie może, ani Uniwersałów żadnych wydawać nie może, ani listów żadnych pieczętować pieczęćią W. K. ale pokojową własna pieczęcia, o czym Konst: 1632. 1649. Porzadku Elekcyi.

Po Koronacyi Król powinien stwierdźić wszystkie prawa, którey konfirmacyi Uniwer-

Ka sał

ſał wydać powinien z podpiſem ſwoim do Grodów.

ACTA INTERREGNI Krôl koronowany powinien approbować, á potym denuncyacya powinna być wydana do Grodów Koronacyi odprawionych z Kancellaryi Koronney z podpiſem Kanclerza W. K.

OSOBA KROLEWSKA.

KRôl Polſki powinien być Katolik Rzymſki *Rex Catholicus ejio:* Pobożny, i ſprawiedliwy, o czym Konſt: wiele 1369. 1496. 1669. &c.

Krôl rozdaje wakanſe Swieckie, i Biſkupſtwa w Polſzcze, ale według Praw rozdawać powinien Wakanſe Swieckie Ziemianom i Poſſeſſyonatom ſwego Województwa, oſobliwie Senatorſkie Urzędy, Staroſtwa Grodowe, Ziemſkie Urzędy, prôcz Krôlewizczyzny, i nie Grodowych Staroſtw, których wolna ma dyſtrybutę nie Poſſeſſyonatom, ale zaſłużonym. I te wakanſe w 6. Niedźiel powinien rozdać, jak poczeły wakować, abo zaraz na początku Seymu, zaſłużonym i prawdźiwey Szlachćie Polſkiey, á nie Cudzoźiemcom, w Prusach zaś prawdźiwym Pruſakom, o czym wiele Konſtytucyi. Królowie przedtym Mennice w ſwojey dyſpozycyi mieli,

mieli, jakoż Zygmunt I. Czerwone Złote i Talery pod ſwoim Imieniem bić kazał, ale Zygmunt III. ten profit i Mennicę rezygnował Rzeczypoſpolitey R. 1632. na Seymie, który punkt zawſze w *Pacta Conventa* wchodzi, żeby się Królowie nie intereſſowali do Mennice, a Podſkarbi W. K. na każdym Seymie rachować się powinien Rzeczypoſpolitey z jey profitu, ale zaniedbana dotad Mennica. Krôl nie może śię żenić bez konſenſu całey Rzeczypoſpolitey na Seymie, ani śię Dźiedźicem Korony może mianować, ani korreſpondować z poſtronnemi o utrzymaniu do woli ſwojey Sukceſſora, ani abdykacyi proponować Stanom, ani pieczęći Pokojowey zażywać może, tylko Koronney, ani podatków może ſtanowić tylko Seym, nie może więcey Gwardyi trzymać nad 1200. i to z urodzonych Polaków i Litwy, i z Skarbu właſnego ich ſuſtentować powinien. Sol powinien prowidować Województwom z Zup. Sadźić i dekretować nie może bez decyzyi Senatorów, których ſprawiedliwym decyzyom powinien ſwoję Sentencya przydać. Nie może ligi żadney, ani Pokoju, ani Kolligacyi ani Paktów ſtanowić z poſtronnemi Monarchami bez Konſenſu Rzeczypoſpolitey ani Poſłów expedyować bez Konſenſu przynamniey rezydujących przy boku Senatorów, dawne zaś Pakta po Koronacyi powinien odnowić. Woyſka nie może przyczynić, ani woyny wypowiedźieć bez Konſenſu Stanów, ani wići na poſpolite ruſzenie wydać bez pozwolenia Seymu, honorów tak Nadwornych jako i Koronnych przyczynić nie może, werbunków Cudzoźiemſkim Officyerom pozwolić nie może, ani przypowiednich Liſtów na zaciągi wydać bez konſenſu Stanów, ani za granice Polſkie wyjechać. Liſty, Poſelſtwa i inne expedycye ſamym Polſkim językiem abo łacińſkim expedyować powinien. Rady i ſekre-

ſekreta wſzyſtkie przy Kanclerzach i Senatorach rezydujących decydować, i tłomacza Polaka mieć powinien przyśięgłego Rotą Sekretarzow Koronnych.

Senatorów 16. Seym naznacza na Rezydencyą do boku Królewſkiego, którzy śię z rad ſwoich ſprawić powinni na drugim Seymie, który co dwa Roki być powinien. Król Szlachty łapać ani więźić nie może, ani Dóbr jego konfiſkować bez Konwikcyi, może Wóytoſtwa zaſłużonym Zołnierzom rozdawać, ale Urzędów *Incompatibiles* dać jednemu nie może Donacye i inſkrypcye ſobie ſłużące tylko na Sey mie windykować może, o interes zaś właſnych Dóbr ſądźić śię może w Trybunale lub w Grodzie z Szlachćicem. Dobra konfiſkowane powinien Szlachćie rozdawać. Monopoliów, Cłów, Kontrybucyi, Akcyz, ani żadnych podatków ſtawić może tylko Seym. Król powinien granic bronić ale ſumptem Rzeczypoſpolitey, o czym wſzyſtkim *Pacta Conventa* wolno czytać, kto nie dowierza; wolno widźieć w Traktaćie 1717.

OSOBA KROLOWEY

KRólowa nie może być koronowana tylko Katoliczka Rzymſka, tak Alexandra Zona Schizmatyczka nie była koronowana, jako i Auguſta II. dla odmiennych Wiar.

Królo-

Królowa Arcybiſkup Gnieznieńſki koronować powinien, o którey koronacyą według Ceremoniarza ſam Król powinien prośić Koronatora, i w Krakowie powinna być koronowana. Przysięgi żadney nie czyni, ani nie odbiera od nikogo. Miniſtrów ſwoich mieć powinna, Marſzałka, Kanclerza, Podſkarbiego, Cześnika, Kuchmiſtrza, Stolnika, Podſtolego, o czym Kromer *de Republica*. Król na expenſy Królowey prowidować powinien, á po śmierći Króla, Królowa też powagę i expenſy mieć powinna z własnych ſobie zapiſanych od Króla Dóbr za konſenſem Seymu, bo jeżeli nie zaſzedł konſens, powinna odpadać od tych Dóbr. Wnioſek Królowey zoſtaje zawſze na Staroſtwach nie Grodowych od Rzeczypoſpolitey naznaczonych, z których prowent jey idźie dotąd, pokąd śię Królowa Polſka intytułuje. Po śmierci zaś jey wracają śię Królewſzczyzny do Rzeczypoſpolitey, ani Rzeczpoſpolita jeſt obligowana wracać Poſag Sukceſſorom Królowey, o czym wolno czytać dawne dyſpozycye dla Anny i Konſtancyi Zygmunta III. Zon, i innych późnieyſzych. Królowey należy podarunek z Zup Wielickich i Bocheńſkich 2000. Czerwonych Złotych.

Królowa nie powinna śię wdawać w żadne dyſpozycye Króleſtwa, ani tranſakcye, ani w żadne promocye do honorów, i nad 6. Dam właſnego Narodu trzymać nie może.

POTOMSTWO KROLEWSKIE.

Króle-

KRólewiczowie ani Królewne Dóbr nabywać nie mogą, ani kupnem, ani zastawem w Polszcze, i owszem ani po śmierci Rodziców do żadnych sukcessyi Dóbr pozostałych należeć nie mogą, chyba za konsensem Rzeczypospolitey, jako Królewic Jakub po Królu Janie III. i inni.

Rzeczpospolita za zgodą Stanów obmyśla zawsze sposób prowidowania lub Królewiczczyznami, lub summami na Dobrach, Biskupstwami, lub Opactwami Synów Królewskich. W tych zaś Dobrach od Rzeczypospolitey pozwolonych nie mogą być tylko Szlachta Administratorami, Tenutaryuszami &c. którzy w sądach wszelkich powinni odpowiadać kiedy Interes Prawny zachodzi, o czym dyspozycye nauczają Synów Zygmunta III. i Jana III. Po śmierci jednak lub promocyi postronney te Dobra się wracają do Rzeczypospolitey.

Ciż Królewicowie nie mogą sukcessyi pretendować do Tronu, i owszem obranemu Królowi, i koronowanemu powinni przysiąc i Rzeczypospolitey na wierność, i posłuszeństwo bez żadney zdrady.

DOBRA STOŁU KROLEWSKIEGO.

KRólowie przedtym z różnych danin od Poddanych i Szlachty Intraty swoje mieli, o czym

czym Kromer. Że zaś z czasem wiele Dóbr konfiskowanych przybyło, i innych Miast i Zamków, tak naypierwey Kazimierz III. Alexander, Zygmunt August poczęli się kontentować udzieleniem tych Dóbr od Rzeczypospolitey do dyspozycyi ich. Zygmunt zaś III. Roku 1590. na Seymie specyfikować kazał intraty Stołu swego, jako to; Żupy Wielickie, Bocheńskie, Ruskie, Metalle Srebrne Olkuskie, cła Koronne, i Ruskie, Ekonomia Sendomirska, Szamborska z Ożimina, i Medenica Malborska, Wielkorządy Krakowskie, Rogozno, Tczów, Funczuł, Młyny Gdańskie, cło Płockie &c. Mennice zaś Gdańskie, Elblaskie, i Rygskie ustąpił tenże Król Rzeczypospolitey. W Litwie zaś Grodzieńska, Ekonomia, Szawelska, Brzeska z Kobrynem, i inne mi, Mohilów, Ołykę z należytościami i wszelkie cła dawne. W Inflantach także Zamek Derpatski, i inne Roku 1589. Więcey Ekonomii Król przyczynić nie może, ale też ani tych zastawić, przedać, darować zapisać choćby też i Kościołom nie może bez konsensu Rzeczypospolitey według postanowienia Kazimierza III. Alexandra, i Zygmunta Augusta na Seymie Roku 1562. i 1563. co wszystko potwierdził Zygmunt III. na Seymie Roku 1607. i to pod przepadkiem, ktoby dał pieniędzy na te dobra. Dobra darowane i zapisane i kaducznym sposobem na Króla spadłe, Król może dać i rozdać byle Szlachcicowi Polskiemu. Dobra Stołu Królewskiego mogą być zamienione dla przyległości za inne, ale Rewizorowie z Seymu wyznaczeni powinni zmiarkować, żeby ta kommutacya nie z dyminucyą ale aukcyą Prowentów była. Na Ekonomie Królewskie nie godzi się Przywilejów otrzymywać w Kancellaryi, na co Pieczętarze mieć wzgląd powinni, według Konstytucyi Roku 1590. Kto zaś ma Prawo do Ekonomii, na Seymie się szlzić Powinien Roku

ku 1589. Ekonomie i Dobra Stołu Królewskiego wolne sa przez Konstytucye od władzy Hetmanów, Stanowisk Woyskowych, Prowiantów, Exakcyi wszelkich, prócz zwyczaynych podatków, ktoby się zaś ważył, sadzony być ma na ścięcie głowy, o czym Konstytucya 1655. 1673. 1676. Ekonomii Duchowni trzymać ani Zastawem ani Arenda mogą, ani Administrować, ani pensyi brać, Konstytu: 1633.

Dobra Stołu Królewskiego Podskarbi W.K. arendować z aukcya nie z dyminucya Prowentów powinien, á kontrakty w Metrykę Koronna ingrossować. W Grodowych Starostwach do Stołu Królewskiego należacych, Starostom 10. część Prowentów naznaczona Roku 1641. Jeżeliby zaś Rzeczpospolita Dobra Królewskie zastawiła, w summie znaczney, Intrata tych Dóbr powinna być kompensowana od Rzeczypospolitey Królowi jako o Ekonomii Nowodworskiey Roku 1654. i Szawelskiey 1661.

Ekonomia Malborska od Hiberny wolna Roku 1674. Z Ekonomii kwarta powinna być płacona do Rawy, i wszystkich Dóbr do Stołu Królewskiego należacych. Konsensa, Dożywocia, i Summy na Dobrach tych, za konsensem Seymu stwierdzone utrzymać się powinny. Wykupno zawsze wolne Dóbr Królewskich, zastawnych, i na uznanie pretensyi Seym delegować powinien.

O DO-

O DOBRACH KROLEWSKICH dla ZASŁUZONYCH.

KRól ma dyspozycya wolna rozdawania Starostw, i wszelkich Królewszczyzn, ale tylko zasłużonym w cnotach Rycerskich, woiennych, i Szlachcie Polskiey nie należacym do Krwi Królewskiey, ani Cudzoziemcom. Starostwa Grodowe nie Dzieciom, ale Doyrzałym i zasłużonym Possessyonatom tegoż Województwa powinien rozdawać. Osobliwie Starostwa Grodowe i Pograniczne na Ukrainie zasłużeni Zołnierze mieć powinni, Roku 1589. Dwóch Starostw Grodowych nie może nikt trzymać oprócz Starostwa Sieradzkiego z Piotrkowskim; Roku 1557. Za Zygmunta Augusta Konstytucya, i także Kamienieckiego z Latyczewskim Roku 1581.

Starostowie Grodowi i Pograniczni powinni przysięgać Królowi na wierność, tak jako i Zamki z Miastami bez Starostw, a po śmierci Królewskiey przed Sędziami kapturowemi, po przysiędzepowinni jechać doGrodu i wysłuchawszy naznaczonych przez siebie Sędziów przysięgi,powinni Grod otworzyć żeby sprawiedliwość nie próżnowała, o czym Konstit: 1648. 1668. 1674. Starostowie teraz jednak przysięgaja podczas wjazdu swego, przed Pierwszym Senatorem

torem w tym Województwie znayduiącym się. Wojewodowie i Kasztelanowie Starostw tegoż Województwa Grodowych nie mogą trzymać prócz Starosty Krakowskiego który może być Kasztelanem Krakowskim abo Wojewodą, o czym Konstytucya Roku 1576.

Starostowie Pograniczni powinni mieszkać przy Zamkach, pod utratą Starostw, osobliwie Ruscy, Ukraińscy, Podgorscy, uwolnieni zaś są jeżeli służą Woynę, abo są na usłudze Oyczyzny, abo podczas Elekcyi. Starostwa nie Grodowe i wszelkie Królewszczyzny może Król rozdać nie Possessyonatom, ale zasłużonym, i podpadać mogą Prawu Białogłowskiemu, ale nie więcey nad dwa Starostwa, Grodowe zaś nie może żadne podpaść, Duchowni nie mogą brać Królewszczyzn. Częstochowie iednak Rzeczpospolita pozwoliła Kłobucko Roku 1658. i Starostwo Brzeznickie, i inne z kondycyą wypłacania Kwarty á to dla konserwacyi Fortecy. Król Starostwa i Królewszczyzny wszelkie wakuiące w Miesiącach 4. Wrzesniu, Pazdźerniku, Listopadzie, i Grudniu, powinien rozdawać samym Zołnierzom woynę służącym za zaleceniem Hetmanów, Grodowe także ale Possessyonatom, o czym Konstit: Roku 1662.

Starostowie obligowani są Dekretą Trybunalskie do exekucyi rzyprowadzać w swoim Powiecie, i Jurisdykcyi pod karą sta grzywien, á drugi raz 200. jeżeli trzeci raz rekwirowani nie exekwuią, tedy tracić powinni Starostwa.

Starostowie Grodowi prócz kwarty płacić powinni do skarbu złotych 60. według Konst: Roku

Roku 1649. Starosta Krakowski obligowany mieć attendencyą, żeby zawsze Burgrabia Krakowski mieszkał w Zamku Krakowskim z Garnizonem, który Garnizon Starosta powinien zmocnić podczas Interregnum.

Starostw wakuiących podczas Interregnum attendencyą Podskarbi W. K. mieć powinien. Starostowie pobliżsi do Kamieńca Podolskiego powinni prowianty prokurować i zwozić do Garnizonu według Konstytucyi Roku 1593.

Wóytostwa Królewskich Dóbr żołnierzom powinni być rozdawane, którym wolno ie przedać komu innemu za konsensem Dworu. Starostwa Inflantskie Alternatą powinni być rozdawane Polakom i Litwie, ale Inflantowie byli potym przyięci do Alternaty. Intraty zaś do Skarbow Koronn: i Litt: alternata powinny być wnoszone, których jedna część skarbowi Rzeczypospolitey, druga na obronę Prowincyi, trzecia Staroście mieyscowemu należeć powinna, że zaś ta Prowincya przez Szwedów wzięta teraz pod jarzmem Moskiewskim ięczy, więcey na nic się nie zda pisać o tamecznych Prawach.

Starostwo Warszawskie i Warszawa wolne od Hiberny według Konstyt: Roku 1673. Starostów obligacya iest mieć attendencya na nie pozwolanie wywożenia żadnych kupiectw za granicę pod utratą całego towaru, którego 3. części Królowi, á 4ta część Staroście należeć ma, czego mieć także powinny attendencya i Miasta Pograniczne według Konstytucyi Roku 1565. i 1566. Starostów obligacya pilnować reparacyi

paracyi Miast według Konstyt. Roku 1569. á oni sami powinni Zamki reparować 1726.

LUSTRACYA Dóbr Królewskich za Zygmunta Augusta uchwalona na Seymie Piotrkowskim Roku 1562. i naznaczona co 5. lat á to dla Informacyi przyczynienia Kwarty Woyskowey na tę lustracyą deputuje Król z ramienia swego do każdey Prowincyi jednego, Senat drugiego, á Poselska Izba trzeciego, ktòrzy powinni na wierność przyśiądz, abo w Rawie, gdźie na ten czas Kwarta płacona była, abo w bliższym Grodźie. Tych Lustratorów obligacya jest wszystkie Królewszczyzny objechać i rzetelnie wylikwidować intraty, Inwentarze spisać i do Aktów Skarbu Koronnego oddać, wszędźie zaś wygodę mieć powinni, assystencya ich jest opisana, bespieczeństwo Osob, *Criminis laesae Majestatis*, i za pracą Solarium od Podskarbiego W. K. wypłacone mieć powinni. Jako zaś na Seymie bywają naznaczeni, tak i na Seymie powinni się sprawić z pracy swojey, i zkomputowawszy podać importancyą Kwarty do Skarbu należącey, o czym wiele Konstytucyi.

KWARTA Z DOBR KROLEWSKICH

KWarta za Zygmunta Augusta Roku 1562. początek swòy wźieła na zapłatę zaciąg Woysku Koronnemu, broniącemu Oyczyznę od granic

granic, tym sposobem urządzona, Lustratorowie byli naznaczeni tak jako wyżey, ktòrzy zlikwidowali Prowenta i wszelkie Intraty, z tych trzećią część Królowi, á czwartą część zwaną KWARTĘ do Skarbu na Woysko. Do tey kwarty należą Celnicy, Mytnicy, Żupnicy, ktòra z zaciąg płacić powinni według Konstyt: Roku 1569. Ta Kwarta oddawana być ma Podskarbiemu W. K. abo Deputatom do Kwarty wyznaczonym przez Seym, dwiema z Senatu, i dwiema z Stanu Rycerskiego, ktòrzy assystować powinni PodskarbiemuW. K. powaga ich od Seymu do Seymu trwać ma. Mieysce w Zamku Rawskim naznaczone, podczas zaś Powietrza na woli Królewskiey. Czas płacenia Kwarty i dystrybuty na Swiątki, kto nie zapłaći, traćić powinien Królewszczyznę lub Starostwo chyba da słuszną exkuzę, według Konstyt: Roku 1569. W niebytnosci Podskarbiego i Deputata żadnego, może Szlachćic Possessyonat zesłany być. Jeżeli umrze Podskarbi, Deputaći doniòższy Królowi mogą konczyć interes Kwarty. Przez 3. Niedźiele w Rawie mieszkać powinni, na co Solarium Podskarbiemu naznaczone złotych 1000. Senatorom po złotych 300. á innym po złotych 200. Starosta Rawski także bierze złotych 200. bo i on jest obligowany assystować tey funkcyi dla konserwowania Kwarty w Zamku Rawskim.

Podskarbi i Deputaći przyśiąc powinni, jako według samey woli Rzeczypospolitey dysponować Kwartą będą i wiernie swòy Urząd wypełnią. Tęż samę przysięgę i Starosta Rawski wypełnić powinien jako wiernie tę Kwartę konserwować będźie dla Rzeczypospolitey. Ktoby się zaś sprzećiwiał zjazdowi Deputatów do

do Rawy lub Starosta, lub kto inny, sądzony być ma kara *Peculatûs*.

Podskarbi W. K. nie może Kwartowych pieniędzy na żadne interessa Rzeczypospolitey zażywać tylko na Woysko, i na każdym Seymie powinien się rachować, Kwity pokazać, wydać tych, którzy nie wypłacili. Deputaci też powinni podobnież Rejestra mieć z Podskarbim. Podskarbi wraz z Deputatami podpisuje Kwity z Kwarty, á Woysku na pół Roka powinni wypłacać.

Taka też Kwarta i w Litwie, i tymże porządkiem postanowiona co i w Koronie z Dóbr Królewskich, którą powinni Possessorowie wnośić na S. Jan do Wilna. Podczas Woyny Tureckiey dwoista była Kwarta naznaczona, jedna na Woysko, á druga na Artylerya, według Konstyt: Roku 1637. 1638. 1641. Ktoby zaś Kwartę zatrzymawszy, Starostwo, lub Królewszczyznę komu innemu sprzedał, lub ustąpił, tedy Antecessor, nie Sukcessor powinien zapłacić ją.

Senatorowie lub Posłowie, którzy zatrzymali Kwarty w swoich Królewszczyznach głosu na Seymie mieć nie mogą. sprawy wynikające z Kwarty do rozeznania Trybunału Radomskiego należeć mają.

SENAT POLSKI.

Rzecz.

Rzeczpospolita z Trzech Stanów jest ustanowiona: z Królewskiego, Senatorskiego, i Rycerskiego. Więc po opisaniu Królewskiego Stanu, i Rządu, przystępuję do Senatorskiego.

Senatorów Polskich powaga jest pierwsza po Królu i dożywotnia. W Krzesłach przy Królu swoje decyzye daje, dla tym wygodnieyszey, i spokoynieyszey deliberacyi i Rady dania Oyczyznie.

Senat jest z dwóch Stanów złożony: z Duchownego Arcybiskupów i Biskupów, i z Swieckiego Wojewodów, i Kasztelanów.

Duchowni naypierwszy Rang i mieysce w Senácie trzymają od dawnych czasów, przy których ich Alexander Król stwierdźił na Seymie Lubelskim jako wyżey w Historyi namieniłem. Dla tego zaś Rzeczpospolita Duchownych do Senatu i Prymu przyłączyła. 1. dla powagi większey Religii i Błogosławieństwa w Radach wszelakich. 2. dla utrzymania passyonatów i swawolnych Królów. 3 dla piętsz y zgody ułożenia miedzy zawźiętemi Stanami, ile że każdy zawsze zwykł słuchać perswazyi Biskupów z Bogiem złaczonych. 4. dla utrzymania Wiary S. i Praw Boskich, przećiwko którym teraźnieysze Sekty zwykły podburzać i podniecać passye ludzkie. A potym że wszędźie po Państwach całego świata tem Stan ma we wszystkich Radach Prym.

Senat jest przydany Królowi dla sprawiedliwych Sentymentów za godnemi Radami i kochającemi sprawiedliwość i Dobro Oyczyzny, ile że Królowi samemu trudno się rządźić własnym

snym

swym rozumem, jako Stefan Król przyznał Roku 1575. i 1576. A po tym żeby byli stróżami wolności w umyśle Królów. Senatorowie nie mogą być kreowani tylko z Stanu Szlacheckiego według Konstytucyi 1550. Senatorowie kiedy są kreowani muszą przysięgać Królowi i Rzeczypospolitey przy Kanclerzu Koronnym na wierność, wierną Radę, Sekretu dotrzymanie Królowi i Rzeczypospolitey na Aukcyą Rządu pięknego w Oyczyźnie, na doniesienie zdrady wszelkiey, na jey sprzeciwienie się, i zgubę, na sprawiedliwą decyzyą w Sądach wszelkich. Tę przysięgę Duchowni i Swieccy Koronni i Litewscy wypełnić powinni. Senatorowie Swieccy powinni być Possessyonaci każdy w swoim Województwie, według Konstytucyi 1613. Że zaś za Zygmunta Augusta przybyli do Senatu Litewscy, Kijowscy, Wołyńscy i Inflantscy, więc porządek ich tu opisuję z wielu zebranych Historyków.

ARCYBISKUPI i BISKUPI.

ARCYBISKUPI, } Gnieznieński, Lwowski,

BISKUPI, } Krakowski, Kujawski,

Wileński, Poznański, (*Alternata*) Płocki, Warmiński, (*Alternata*) Łucki, Przemyski, Żmudzki, Chełmiński, Chełmski, Kijowski, Kamieniecki, Inflantski, Smoleński.

SWIECCY.

Kasztelan Krakowski,
WOJEWODOWIE) Krakowski, Poznański, Wileński, (*Alternata*) Sendomirski.

Kasztelan Wileński,
WOJEWODOWIE) Kaliski, Trocki, Sieradzki,
Kasztelan Trocki,
WOJEWODOWIE, Łęczycki, Starosta Żmudzki,
WOJEWODOWIE Brzeski Kujawski, Kijowski, Inowrocławski, Ruski, Wołyński, Podolski, Smoleński, Lubelski, Połocki, Bełski, Nowogrodzki, Płocki, Witebski, Mazowiecki, Podlaski, Rawski, Brześciański, Chełmiński, Mścisławski, Malborski, Bracławski, Pomorski, Miński, Derpacki, Inflantski albo Wendeński, Parnawski, Czerniechowski.

KASZTELANOWIE KRZESŁOWI.

Poznański, Sendomirski, Kaliski, Woynicki, Gnieznieński, Sieradzki, Łęczycki, Żmudzki, Brzeski Kujawski, Kijowski, Inowrocławski, Lwowski, Kamieniecki, Wołyński, Smoleński, Lubelski, Połocki, Bełski, Nowogrodzki, Płocki, Witebski, Czerski, Podlaski, Rawski, Brześciański, Chełmiński, Mścisławski, Elbląski,

Brzesławski, Gdański, Miński, Derpacki, Inflantski abo Wendeński, Parnawski, Czerniechowski.

KASZTELANOWIE MNIEYSI.

Sadecki, Miedzyrzycki, Wislicki, Biecki, Rogoźinski, Radomski, Zawichowski, Lędzki, Sremski, Zarnowski, Małogoski, Wieluński, Przemyski, Halicki, Sanocki, Chełmski, Dobrzyński, Połaniecki, Przemęcki, Krzywinski, Czechoski, Nakielski, Rospirski, Biechowski, Bydgoski, Brzeźinski, Kruświcki, Oświęcimski, Kamieński, Spicimirski, Inowłodzki, Kowalski, Santocki, Sochaczewski, Warszawski, Gostyński, Wiski, Raciaski, Sierpski, Wyszogrodzki, Rypiński, Zakrocimski, Ciechanowski, Liwski, Słoński, Lubaczewski, Konarski Sieradzki, Konarski Łęczycki, Konarski Kujawski.

MINISTROWIE KORONNI.

Marszałek W. K. Marszałek W. Litt: Kanclerz W. K. Kanclerz W. Litt: Podkanclerzy W. K. Podkanclerzy W. Litt: Podskarbi W. K.

Podskarbi W. Litt: Marszałek Nadworny K. Marszałek Nadworny Litt:

Alternaty miedzy Senatorami nie codźiennie, ale co Seym się odmieniaja.

Krôl Senatorskie Urzędy rozdawać powinien Szlachcie zasłużonym, sławę kochajacym, dozrzałym w wieku, rozumie i doskonałości, jak Jagiełło dysponował Roku 1443. i Kaźimierz Syn jego Roku 1454. i Zygmunt August Roku 155c. nie Cudzoźiemcom, ani bez zasług, nie młodym, bo młode rozumy często przewracać zwykły Rzady.

Seymy przedtym 16. Senatorôw naznaczały do rezydencyi przy Krôlu, ale od Roku 1641. naznacza każdy Seym 28. to jest Biskupôw 4. Wojewodôw 8. Kasztelanôw większych 8. mnieyszych 8. Duchowni przez pôł Roka, Swieccy zaś tylko 3, Miesiace, Alternata obligowani są śiedźieć pod kara pieniężna Roku 1609. naznaczona na Swieckiego 2000. grzywien, á na Duchownego 6000. grzywien, ktora kara reassumowana Roku 1678. chybaby choroba exkuzowała, abo racya fundamentalna, i to trzeba przyśiadz na prawdę na Seymie. Do tey rezydencyi tylko w granicach Polskich i Litewskich obligowani są. Prôcz Senatorôw i Stan Rycerski na rezydencya do Krôla z każdego Wojewôdztwa jednego deputować powinien dla zupełnieyszych obrad ile wojennych. Wolno przytym i innym Senatorom przyjeżdżać, ktôrzy też powagę maja do wszelkich Rad, co i Rezydenci. Rezydencya ta zaczyna się od nowego Roku według Konstytucyi Roku 1641. Ruskim Biskupom, i Senatorom Swieckim Rzecz-

 po-

poſpolita naznaczyła penſyi po złotych 500.
Przy tych Senatorach Król Senatus-Conſilia kon-
wokuje, których reſultata Kanclerzowie Kon-
notują i na Seymie przyſzłym donoſzą z Pod-
piſem Rezydentów. Jeżeli zaś co przeciwnego
Prawom decydowane jeſt przez nich, Stan Ry-
cerſki inſtyguje o karę według Konſtytucyi R.
1641. 1662. 1669. Ciż Senatorowie wolni ſą
od impetycyi Prawnych w Trybunałach przed
i po rezydencyi na 6 Niedźiel. Toż ſamo się
ma rozumieć i o wſzyſtkich Senatorach i Po-
ſłach na Seymie będących aż do Seymików
Relacyalnych. Toż ſamo i o Poſſach do po-
ſtronnych Monarchów, i o Kommiſarzach aż
po ſkończoney funkcyi. Tym wſzyſtkim żadne
Sady ani Kapturowe kondemnatami lub De-
kretami ferowanèmi ſzkodzić nie mogą, byle
na przyſzłey ſprawie pokazali Teſtymonium, Se-
natorowie Marſzałka W. K. á Poſłowie Mar-
ſzałka Rycerſkiego według Konſtytucyi Roku
1678. Tymże wſzyſtkim beſpieczeńſtwo obwa-
rowano, tak jak Deputatom Trybunalſkim Ro-
ku 1667.

Senatorom za granice wyjechać się nie go-
dźi bez konſenſu Rzeczypoſpolitey Roku 1613.
Senatorów Duchownych i Swieckich na Sey-
mikach ſwego Województwa obligacya bywać
Roku 1565. Senatorowie ani Staroſtowie nie
powinni mieć żadnych Chorągwi Kwarćianych,
dla przeſzkody obrad publicznych, i innych ra-
cyi, ile gdźie przychodźi opiſać Woyſko, á ſa-
me głowy woyſkowe nie mogą doſtate-
cznie obligacyi na śiebie opiſać według Kon-
ſtytucyi Roku 1591. Wolni ſą od Popiſów, je-
żeli na ten czas Seym się agituje. Na nie
przytomnych pod czas Seymu Biſkupów jeſt ka-
ra grzywien 40. na Wojewodów i Więkſzych
Kaſztelanów 20. á na niżſzych 10. grzywien.

O KARDYNAŁACH.

OYćiec S. ma zawſze od początku Kośćioła S. Kardynałów, o czym wyżey wolno czytać pod Papieżami, pod Państwem Włoſkim.

Kardynałowie ſą pierwśi przed Biſkupami co do Rządu Kośćioła Uniwerſalnego, bo weſpół z Papieżem zaśiadają na Radach. Co zaś do Jurysdykcyi Dyecezyi ſą pierwśi Biſkupi, bo i Papież ſam jeſt Biſkupem Rzymſkim, á do tego Papież daje Tytuł Biſkupom *Venerabiles Fratres*, á Kardynałom *Filii Chariſſimi*, i przed tym na Synodach generalnych pierwſze mieyſce Biſkupi mieli jak Kardynali, o czym Łubieńſki *fol:* 274. Kardynałów obligacya była przedtym w Rzymie mieſzkać, ale teraz ten honor w wielu państwach Biſkupi otrzymują, jako i teraz zaſzczyca się Polſka Janem Lipſkim Kardynałem i Biſkupem Krakowſkim wielkim przedtym Miniſtrem i Kanclerzem W. K. i wiela przed nim innemi o czym Niesiecki S. J.

W Polſzcze zawſze kontrowerſye bywały w Senaćie Biſkupów o mieyſce z Kardynałami, á oſobliwie Arcybiſkupów Gnieznieńſkich Roku 1451. gdźie na Seymie Piotrkowſkim Konſtytucya ſtanęła, żeby odtąd bez konſenſu Rzeczypoſpolitey nikt nie ważył się z Biſkupów konkurować o honor Kardynalſki, o czym wolno czytać obſzerniey Herburta *fol:* 63. i Januſzowſkiego *Lib:* 2. *part:* 2. *fol:* 19. ale trudno tego ma zabronić Rzeczpoſpolita Rzymowi i Monarchom rekommendującym zaſłużonych do tey Eminencyi, tym barźiey, kiedy to jeſt z honorem krwi Szlacheckiey Narodu Polſkiego.

O ARCYBISKUPIE GNIEZNIENSKIM.

ARcybiſkupów Gnieznieńſkich powaga Roku 965. jako wyżey w Hiſtoryi za Mieciſława Xiążęcia Polſkiego ufundowana, i nieuſtannie pierwſza w Polſzcze.

Roku 1215. podczas Concilium Lateranſkiego Innocenty III. Papież przydał do tey powagi Honor *Legati Nati*, Henrykowi Kietliczowi Arcybiſkupowi Gnieznieńſkiemu.

Roku zaś 1416. Prymaſoſtwo przydane Mikołajowi Trabie Arcybiſkupowi Gnieznieńſkiemu na Concilium Konſtancyeńſkim, o czym Olſz: i Karn: *de Primatu Arch: Gneſn:*

Roku 1515. Leo X. Papież na Concilium Lateranſkim Janowi Łaſkiemu Arcyb: Gnieznień: Poſłowi wielkiemu od Zygmunta I. potwierdził też ſamę powagę *Legati Nati* i Prymacyalną, na co Bulla jeſt w Gnieznie.

Arcybiſkup Gnieznieńſki jako Legatus-Natus może wſzyſtkich Biſkupów Polſkich Dekreta apellacyalne relaxować, approbować i każdey Dyecezyi ſprawy ſadzić może, ale z appellacya do Nuncyatury. Arcybiſkup Gnieznieńſki jeſt pierwſzym Xiążęciem Korony Polſkiey w Przywileju Każimie za Wielkiego w Poznaniu danego mu Roku 1360. á od Zygmunta Auguſta approbowanego 12. Pazdźiernika Roku 1560. o czym Olſz: Miał przedtym i tę Prerogatywę, że Elekcye

lekcye Biſkupów Polſkich konfirmował, bo na ów czas Kapituły ſobie godnych, ſtarych, i zaſłużonych z między ſiebie obierały Biſkupów, które im Każimierz IV. i Zygmunt odebrał; o czym wyżey w Hiſtoryi.

Arcybiſkup Gnieznieńſki koronuje Króla i Królowa według Przywileju Każimierza IV. Roku 1451. i Zygmunta Auguſta Roku 1550. o czym Łaſki *fol:* 170. na co ma i Bullę Syxtuſa V. Papieża. Jeżeli na ten czas Arcybiſkup umrze, to Biſkup Kujawſki ma po nim pierwſzy moc koronowania Króleſtwa według Przywileju Roku 1576. tak Karnkowſki koronował Stefana, bo Uchańſki Arcybiſkup uparł ſię przy nominacyi Maxymiliana, tak i Tylicki Królowa Konſtancya, bo Maciejowſki nie miał jeſzcze expedycyi na Arcybiſkupſtwo, tak i Dabſki Króla Auguſta II. ani może Biſkup Krakowſki lubo w ſwoim Kościele pretendować koronowania, bo decyzya Rzymſka zaſzła Roku 1675. Olſzowſkiemu nominowanemu dopiero Arcybiſkupowi Gnieznieńſkiemu na koronacyą Króla Jana III. kiedy mu Trzebicki był przeciwny, jeżeliby zaś i Biſkupa Kujawſkiego nie było, tedy Biſkup Poznańſki powinien być naypierwſzy jako Wielkopolſki Biſkup, ale choć przy prezencyi Hozyuſza Biſkupa Poznańſkiego, jednak terazniejſzego Regnanta Koronował Lipſki Biſkup Krakowſki potym Kardynał. Arcybiſkup Gnieznieńſki każdy z dawności zażywa ſtroju purpurowego nakſztałt Kardynalſkiego, jako o tym świadczy Ceremoniale po Włoſku opiſane przez Mareſkottego Nuncyuſza, á potym Kardynała, które podał w Rzymie do ſekretaryi 10. Lipca Roku 1669. i toż ſamo ingroſſowane w Archiwie Gnieznieńſkim. Ma zawſze Kanonika Gnieznieńſkiego Krucyfera, który

który przed nim Krzyż srebrny nosi w Senacie i w Pokoju Królewskim podczas Audyencyi, i na koniu przed karetą wieźie przed jadącym publicznie. Ma także swego Marszałka zawsze Senatora, który Marszałkowską Laskę przed nim wraz przy Krucyferze nieśie, i na koniu wieźie przed publicznie jadącym na audyencyą do Króla, i dopiero przed Królem ją spuszcza; która w niebytności Marszałków, i przed Królem nieść może i podczas Seymu. Ma i Kanclerza i Referendarza Nadwornych z Prałatów lub Kanoników Gnieznieńskich kreowanych, na co im daje swoje patenta i mają swoje Officya. Biel: *lib: 6.* Na przyjazd Prymasa Król Officyalistów posyła na doł do przyjęcia go, á Marszałek W. K. nad schodami czeka, i Król w Pokoju kilka kroków czyni do niego. O czym tenże sam Ceremoniarz Włoski świadczy.

Przemysław II. Król Polski dał Przywiley Jakubowi Arcybiskupowi Gnieznieńskiemu i Sukcessorom jego Roku 1284. na wolne bićie Monety; o czym Kromer *lib:* 8. Olszowski. Król w listach swoich daje mu Tytuł *Reverendissimi in Christo Patris.* Po śmierci Króla Prymas ma władzę Seymom czasu naznaczania, prezyduje na Elekcyi, nominuje Króla, wici na Pospolite ruszenie wydać może w potrzebie, i intytułuje się *INTERREX* Królestwa. W niebytności Króla w Polszcze Seym może konwokować w potrzebie Rzeczypospolitey jako Karnkowski zrobił w niebytności Zygmunta III. o czym Pias: *fol:* 140. i Łubieński *fol:* 12. Za Zygmunta I. w Litwie będącego Gamrat Prymas na Seymie Piotrkowskim prezydował, Senatus Consilia odprawiał, i konstytucye publikował. Tenże podczas choroby Królewskiey prezydował w Senaćie. Tak i Wężyk prezydował,

dował, kiedy chorował Władysław IV. Prymas powinien być strożem Praw i Swobod Oyczyzny, strofować Króla przeciwnego Prawom, konwokować Stany, o czym Konstytucya Roku 1609. Tak Maciey Łubieński Prymas Władysława IV. pierwey listem strofował, potym i podczas Seymu w mowie swojey, i skutecznie, bo go odwiodł od woyny Tureckiey przeciw woli Rzeczypospolitey intentowaney. W przytomności Prymasa konfundujący jeden drugiego Szlachcic 3. grzywny zapłacić powinien, á raniący 14. oczym Konstytucya w Wiślicy Roku 1368.

ARCHIKAPITUŁA GNIEZNIENSKA zaszczycona powagą Arcybiskupa i Prymasa swego, Prym trzyma przed innemi w Polszcze. Zamyka w sobie sam wybor Szlacheckiey krwi Polskiey, Prałatów 7. Proboszcza, Dziekana, Archidyakona, Kantora, Scholastyka, Kustosza, Kanclerza, i Kanoników Szlachty 18. Doktorów Theologii dwóch, którzy są zawsze Kaznodźiejami w Katedrze, Doktorów J. U. dwóch, Medycynæ jednego, prócz Suffragana, który nie może być nigdy Prałatem tylko Kanonikiem, i ma Votum swoje w Kapitule po Prałatach. Wstępujący do tey Kapituły przy Installacyach swoich powinni z 4. Herbów się wywieść i reformacyami probować, o czym niżey pod Katedrami. Obiera z miedzy siebie ta Kapituła corocznie z Szlachty do Trybunału Koronnego Prezydenta i Vice Prezydenta, i nie masz Prawa o tym, żeby koniecznie Prałat był Prezydentem, Ta Kapituła obostrzyła Dekreta swoje juramentem, że żadnego pierwsza wokacya porzucającego przyjąć nie może, osobliwie dimis-

dimissos ex Societate JESU. Zażywać poczęła Orderów dla dystynkcyi od innych Roku 1737. na co ma Bullę Rzymską od Klemensa XII. Papieża. Order ten ma w sobie Krzyż á w Krzyżu Orzeł, á w Orle S. Woyciech z jedney strony, á z drugiey strony lilie Herb Kapitulny, ten Order nosza na łańcuchu złotym. Przed 100. albo więcey lat taż Kapituła zażywała Orderów, ale przez woyny ustawiczne w Polszcze zaniedbała była, á przytym też konsens Rzymski przez Szwedów zaginał.

Arcybiskup Gnieznieński prócz Kapituły Katedralney ma w Archidyecezyi swojey 12. Kollegiat prócz Regularnych, Archidyakonów ma 7. Kościołów wszystkich Parochialnych 863. prócz Kościołów Zakonnych, obszerność Archidyecezyi na szerz ma około 50. á na wzdłuż 58. mil zamykając w sobie Województwa Kaliskie, Sieradzkie, Łęczyckie, Rawskie, Kaszubską Ziemię i Powiat Opoczyński Województwa Sendomirskie.

Arcybiskup Gnieznieński ma Suffraganów Biskupów Krakowskiego, Wrocławskiego na Śląsku, Kujawskiego, Wileńskiego, Poznańskiego, Płockiego, Łuckiego, Żmudzkiego, Chełmińskiego, Inflantskiego, Smoleńskiego, á przedtym Kamienskiego, i Lubuskiego.

O ARCYBISKUPIE LWOWSKIM.

Roku

Roku 1361. Kazimierz Wielki Krol Polski u Urbana V. Papieża wyrobił na Ruś Metropolia, która pierwey w Haliczu lokował, ale Władysław Jagiełło przeniósł ja do Lwowa, o czym obszerniey Skrobiszewski.

Arcybiskup Lwowski ma swoich Suffraganów Biskupów Przemyślskiego, Chełmskiego, Kijowskiego, i Kamienieckiego, od których Appellacye do niego idą, ale od niego do Prymasa, abo do Nuncyatury. Arcybiskupowi Lwowskiemu, jako i Biskupom Ruskim Łacińskim wolno trzymać Opactwa i Beneficyá dla szczupłey ich intraty. Arcybiskup Lwowski, i Biskupi Ruscy Łacińscy obligowani są zjeżdżać na Synody Prowincyalne Gnieznieńskie, abo Posłów wysłać, i mieyśce mają w Senacie jako wyżey.

KAPITUŁA LWOWSKA ma Herb Nayśw. Pannę na Xiężycu rogatym stojąca á pod Xiężycem Lew leży. Zamyka w sobie Kanoników wszystkich z Prałatami 16. i z miedzy nich jednego obiera na Trybunał Koronny.

Arcybiskup Lwowski ma w Metropolii swojey według Sulikowskiego Arcybiskupa i Skrobiszewskiego, Dekanatów 7. á Kościołów Parochialnych 103.

O BISKUPIE KRAKOWSKIM.

Metropolia Krakowska równo z Gnieznieńską fundowana Roku 996. za Mieciszawa, i na tenczas dwóch Arcybiskupów miała Polska,

Polſka, ale po 7. Arcybiſkupach Krakowſki oſmy
Lambert Zula zaniedbał po Palliuſz do Rzymu
poſłać Po nim też S. Staniſław przy ſwojey
S. pokorze nie pretendował tego honoru, i tak
Metropolia odmieniona w powagę Biſkupia.
Iwo Biſkup Krakowſki będac w Rzymie u Grze-
gorza IX. Papieża odebrał Palliuſz chcac przy-
wrôcić Arcybiſkupia powagę, ale powracając
w drodze umarł. Kaźimierz Łubieńſki miał tak-
że ſobie przyſłany Palliuſz od Klemenſa XI.
Papieża, ale już był umarł w Kielcach 12. Maja
Roku 1719. kiedy Palliuſz w drodze był.
Fulko jednak Biſkup Krakowſki wyrobił to u
Stolicy Apoſtolſkiey, że Krakowſki jeſt pier-
wſzym nad innych Biſkupem Dług: *Tom: 1. lib: 6.*
Biſkup Krakowſki jeſt Xiażęciem Siewierſkim,
które Xięſtwo kupił Oleśnicki od Xiażat Sla-
ſkich dla Biſkupôw Krakowſkich i inkorporo-
wał do Polſki. Przedtym jednak Bolesław Pudy-
cus uprzywilejował był Biſkupôw Krakowſkich
Xiażętami się tytułować z kondycya, żeby Krô-
la raz w Rok czeſtowali, i przez Dobra ich
przejeżdżajacemu radźi byli, o czym Kromer.
Biſkupi Krakowſcy jako Xiażęta Siewierſcy ma-
ja abſolutny *Rzad* w Xięſtwie ſwoim, i przy
delegowanych od Kapituły dwôch Kanonikach
ſadza na Trybunale Siewierſkim ſprawy tego Xię-
ſtwa bez appellacyi i maja w Xięſtwie tym
Urzędnikôw Ziemſkich, i Sędźiôw Ziemſkich, i
Grodzkich.

KAPITUŁA KRAKOWSKA złożona jeſt z
Prałatôw 7. gdźie pierwſzym Prałatem jeſt
Dźiekan, Archidyakon, Proboſzcz, Scholaſtyk,
Kantor, Kuſtoſz, i Kanclerz. Kanonikôw Szla-
chty wywiedźionych z 4. Herbôw ſtwierdzo-
nych reformacyami 24. Doktorow Theologii 2.
Doktorôw J. U. 2. Medicinæ jednego. Ta Ka-
pituła

pituła znacznym Koſztem wyrobiła ſobie z Rzy-
mu od Klemenſa XII. Papieża Roku 1732. Bul-
lę na wolne noſzenie i zażywanie Orderôw
Krzyża złotego, w ktôrym Orzeł biało ſmelco-
wany á w Orle S. Staniſław z złota wyrobio-
ny z jedney ſtrony, á z drugiey ſtrony 3. Ko-
rony Herb Kapituły na łańcuchach złotych.

Biſkup Krakowſki zamyka w Dyecezyi ſwo-
jey Województwo Krakowſkie, Sendomirſkie, i
Lubelſkie, Kollegiat ma w Jurisdykcyi ſwojey
17. Sendomirſka, S. Floryana na Kleparzu, Wi-
ślicka, Kielecka, Szkalmirſka, S. Michała na
Zamku Krakowſkim, Sadecka, Opatowſka, S.
Jerzego, Wſzyſtkich SS., S. Anny w Krakowie,
Tarnowſka z Proboſtwem Infułackim, Lubelſka,
Bobowſka, Woynicka, Buſka, Pilecka, Archidya-
konatôw liczy 6. z tych w Krakowſkim we-
dług komputu Anni 1711. Kośćiołôw liczy
372. w Sendomirſkim, 59. w Zawichowſkim,
167. w Sadeckim 208. w Lubelſkim 127. w
Pileckim 20. á wſzyſtkich ogółem 976. á Za-
łaſzewſki ich rachuje wſzyſtkich 1018. Opa-
ctwa ma znaczne Tynieckie, Mogilſkie, Szczy-
rzyckie, Jędrzejowſkie, Sadeckie, Hebdowſkie,
Koprzywnickie, Sieciechowſkie i Proboſtwo
Miechowſkie. Biſkup Krakowſki jeſt także Kan-
clerzem Akademii Krakowſkiey, o ktôrey niżey
pod Kapitułami.

O BISKUPIE KUJAWSKIM.

TO Biſkupſtwo erygowane wraz z Metropolia
Gnieznieńſka, ale w Kruſzwicy dopiero Wła-
dyſław

dysław I. przeniósł je do Wrocławka ufundowawszy tam Miasto od swego Imienia nazwane *Vladyslavia*, o czym Długosz *Tom*: 1. Biskup Kujawski i Pomorskim się pisze, bo Pomerania do jego Dyecezyi należy.

Biskup Kujawski w niebytności Prymasa, abo po śmierci tytułuje się *INTERREX*, Seymy konwokuje, nominuje Króla, i koronuje, i to wszystko robić powinien co Prymas, co mu przysądziła Rzeczpospolita na zjeździe Jędrzejowskim jako pierwszemu Biskupowi Wielkopolskiey Prowincyi po Arcybiskupie Roku 1576. Olszowski twierdzi, że ta Konstytucya w kompur Praw Koronnych nie weszła, żeby naymniey powadze Prymacyalney nie ubliżyła, jednak już praktykowane to Prawo na Dabskim Biskupie Kujawskim.

KAPITUŁA KUJAWSKA ma Herb Nayświętszey Panny piastujacey P. JEZUSA, pod nogami jey Xiężyc i pole złote. Złożona jest z Prałatów 8. Proboszcza, Dziekana, Archidyakona, Scholastyka, Kantora, Kustosza Archidyakona Pomorskiego, Kanclerza i Kanoników 18. z których jednego corocznie na Trybunał Koronny obiera.

Biskup Kujawski ma w swojey Dyecezyi Województwa Brzeskie Kujawskie, i Inowrocławskie, Pomerania, Lemburgski, i Bytomski Powiat, i Gdańsk Miasto ma Kollegiatę jednę w Kruszwicy, drugą w Olborzu Dobrach swoich, Archidyakonatów 3. Kujawski, Kruszwicki, i Pomorski, Dekanatów 22. w których Kościołów wszystkich rachuje według Damalewicza 292. prócz Klasztorów.

O BISKUPIE WILENSKIM.

TO Biskupstwo przez Władysława Jagiełła fundowane i Katedra erygowana Roku 1387. i Rzeczpospolita przy Unii z Litwa naznaczyła Biskupowi Wileńskiemu mieysce w Senacie i Alternatę z Biskupem Poznańskim, o czym Gwagnin, Decyus *Lib:* 3. Kromer *Lib:* 15.

Biskup Wileński pisze się Xiażęciem Iwanem, i ma swoję Jurisdykcyą obszerną po całym Xięstwie Litewskim i w białey Rusi aż do Granic Moskiewskich.

KAPITUŁA WILENSKA ma Herb 3. Korony, tak jako Krakowska, złożona jest z sześciu Prałatów, Proboszcza, Dziekana, Archidyakona, Kustosza, Scholastyka, Kantora, i 12. Kanoników; po których maja Stallum Kanclerz Dyecezyi, i Archidyakon Białoruski; Ci wszyscy maja usum Mantoletów, Rokiet, i Togami Rzymskiemi czerwonemi są przystrojeni podczas Swiat w Katedrze. Kościołów Dyecezya Wileńska liczy 500.

O BISKUPIE POZNANSKIM.

TO Biskupstwo fundowane wraz z Gnieznieńską Metropolią za Mieciſława Roku 996. Biſkup Poznański tytułuje się i Warſzawſkim, bo Dyecezya Warſzawſka do niego należy i pretenduje prymu po Biſkupie Kujawſkim do nominacyi i koronacyi Królów przed Krakowſkim, ale mu się nie udało podczas koronacyi teraźnieyſzego regnanta, lubo on nominował jako pierwſzy Biſkup po Kujawſkim w Wielkopolſkiey Prowincyi.

KAPITUŁA POZNAŃSKA ma Herb S. Piotra z kluczami, złożona z Prałatów 10. Proboſzcza, Dziekana, Archidyakona, Kantora, Kuſtoſza, Scholaſtyka, Archidyakona Sremſkiego, Pſzczewſkiego, i Warſzawſkiego, Kanclerza Poznańſkiego, i Kanoników 24. przed którem po Prałatach ma mieyſce i ſtallum w Chorze Kawaler Maltański, i Kommendor Poznański, obiera z miedzy siebie Deputata na Trybunał Koronny. Dyecezya Poznańska zamyka w ſobie Kollegiat 8. z których Warſzawſka Prym trzyma, i wynieſiona do honoru Katedralnego z przyczyny rezydujących Króleſtwa w Warſzawie, Archidyakonów 4. á Kościołów wſzyſtkich 590.

O BISKUPIE PŁOCKIM.

BIſkupſtwo Płockie zarówno z Gnieznieńſką Metropolią fundowane Roku 966. od Mieciſława,

ſława, Biſkup intytułuje się Xiażęciem, bo cały Półtòſki Powiat należy do Jurisdykcyi jego, i tak ſadźi Szlachtę jak w Xięſtwie Siewierſkim Biſkup Krakowſki.

KAPITUŁA PŁOCKA ma Herb Nayświętr: Pannę P. JEZUSA piaſtujaca, złożona jeſt z Prałatów i Kanoników 24. miedzy któremi i Arcybiſkup Gnieznieńſki jeſt Kanonikiem Płockim z funduſzem Xięſtwa Łowickiego, o czym patrz pod Xięſtwem Łowickim. Proboſzcz zaś tytułuje się Xiażęciem Sieluńſkim, w którym Xięſtwie ma Jurysdykcya abſolutna. Dyecezya Płocka zamyka w ſobie Archidyakonatów 3. Dekanatów 16. á Kościołów wſzyſtkich Parochialnych 311. Kapituła Płocka corocznie deputuje jednego na Trybunał Koronny.

O BISKUPIE WARMINSKIM.

PO ſzczęśliwie zawojowanych Pruſach od Monarchów Polſkich całe Pruſy oddane były pod dyſpozycya Papieżów dla tym gruntowniey-ſzego tam zaſzczepienia Wiary S.

Innocenty IV. Papież naypierwey poſłał do Torunia Doktorów 4. w nauce, i Swiatobliwości wyprobowanych, á potym wyſłał Legata ſwego Wilhelma Biſkupa Mutyńſkiego (który potym był Alexandrem III. Papieżem) Ten Synod kon-

konwokował w Toruniu u Bernardynów, i odprawił przy obecności Arcybiskupa Gnieznieńskiego i wielu Biskupów Polskich Prałatów i Opatów. Natym Synodzie Decyzya stanęła rozdzielenia Prus na 3. części, z których 3. części w każdey po dwie części wydzielone Krzyżakom na obronę Prowincyi,á na trzech częściach od trzech części pozostałych, Biskupstwa 3. erygowne: WARMINSKIE, SAMBIYSKIE, i POMEZANSKIE i przez tegoż Possa Biskupi zaraz byli kreowani,i konsekrowani. Absolutny zaś Rząd całych Prusów zostawiony do dyspozycyi Apostolskiey. Biskupstwa Sambiyskie i Pomezańskie były fundowane w Prusach Xiążęcych, abo jak teraz zwane w Brandeburgskich, i te zawsze były w Teutoniczney Potencyi, jak zaś dostały się pod Rząd Alberta Margrabi, tak te dwa Biskupstwa zatracone, bo na Xięstwa Swieckie czyli Dobra przemienione za dyspensą Marcina Lutra.

Biskupstwo zaś Warmińskie zostało się w dyspozycyi Monarchów Polskich, po zawojowanych Krzyżakach, o czym niżey pod Prusami, i dla tego dawny i gruntowny Wiary S. szczep tam się konserwuje.

Biskup Warmiński w Warmii jest Xiążęciem Warmińskim, on sądzi Szlachtę całego Xięstwa bez żadney Appellacyi, i wszystkie Sprawy, tak jako Biskup Krakowski w Xięstwie Siewierskim ma swóy Trybunał. Onże prezyduje zawsze w Senacie Pruskim na Generałach Pruskich, i on podczas Interregnum konwokuje Prusy przed Seymem Elekcyi. Obligowany jest bywać na Synodzie Prowincyalnym Gnieznieńskim.

KAPITUŁA WARMINSKA ma Przywiley od Zygmunta I. Roku 1512. wolney Elekcyi Bisku-

Biskupów, ale Król 4. Kandydatów podać powinien z Familii Pruskiey, teraz jednak Królowie tego nie słuchają, dla nie pozwolenia im szczęśliwszey prerogatywy nad dawnieysze Katedry w Polszcze, i kogo zechcą kreują Biskupami, byle się postarał o Indygenat Pruski, jednak do tąd ta Kapituła nie przyimuje Biskupa, poki pierwey Kanonikiem nie będzie. Ta Kapituła złożona jest z Prałatów i Kanoników 16. i nie deputuje z miedzy siebie na Trybunał, bo wszyscy są przywiązani do rezydencyi przy Katedrze. Ma Herb Bramę żelazną i pół Krzyża, á nad Herbem Mitra Papieska, i nad Mitrą Krzyżyk. Co Miesiąc dystrybuty miedzy rezydentów dzieła, i tylko 60. dni wolnych w Roku mają do wyjazdu.

Biskup Warmiński Alternata kreuje Kanoników z Kapitułą á Oyciec S. konfirmuje.

Dobra Biskupie na 3. części rozdzielone, z których trzecia część Kapituła partycypuje, ale jak Biskup tak Kapituła naybogatsze i naypunktualnieysze Intraty w Polszcze ma. Biskup Warmiński żadnego Arcybiskupa Jurisdykcyi nie podlega, ale tylko Stolicy Apostolskiey. Ma w Dyecezyi swojey Kościołów 90.

O BISKUPIE ŁUCKIM.

To Biskupstwo według Kromera fundowane od Bolesława Pudyka, á od Urbana IV. Papie-

Papieża ſtwierdzona fundacya i Biſkup kreowany; Długoſz zaś i inni twierdzą, że dopiero od Ludwika Króla Polſkiego i Węgierſkiego Roku 1375. á od Grzegorza XI. Papieża potwierdzone. Biſkup Łucki ma Alternatę z Biſkupem Warmińſkim nie z Płockim.

KAPITUŁA ŁUCKA złożona jeſt z Proboſzczów Łuckiego i Brzeſkiego Litt: Dziekana, Archidyakonów Łuckiego, i Brzeſkiego, Kantora, Kuſtoſza, Scholaſtyka, Kanclerza, i Kanoników 6. z których jednego wyſyła na Trybunał Koronny. Herb ma S. Tróycy. Dyecezya Łucka zamyka w ſobie Województwa Wołyńſkie, Podlaſkie, Bracławſkie, w Litwie Brzeſciańſkie, i wielka część Ruſi jego Jurisdykcyi podlega, ma przytym w ſobie Xięſtw mnieyſzych 12. Oſtrogſkie, Zaſławſkie, Zbaraſkie, Wiśniowieckie, Dąbrowickie, Koreckie, Klewańſkie, Lubartowſkie, Ołyckie, Foryckie, Kołzyrſkie, Kodeńſkie, i na 80. mil się rozciąga, ma dwa Proboſtwa Infułackie Ołyckie, i Kodeńſkie, Officyałów 2. Dekanatów 13. Kościołów wſzyſtkich 185. Naypierwey była ta Kapituła w Włodźimierzu, z kąd pierwsi Biſkupi intytułowali się Biſkupami Włodźimirſkiemi, ale potym przeniesiona do Łucka.

O BISKUPIE PRZEMYSLSKIM.

TO Biſkupſtwo od Ludwika Króla fundowane, á od Grzegorza X. Papieża w Awenionie Mieſzkającego erygowane. Zamyka w ſwoiey Dyecezyi Dekanatów 9. á Kościołów wſzyſtkich według komputu Anni 1723. 158. prócz Zakonnych.

KAPITUŁA PRZEMYSLSKA ma być złożona z Prałatów i Kanoników 14. ma Herb S. Jana Chrzciciela z barankiem i Krzyżem, obiera Deputata corocznie na Trybunał Koronny.

O BISKUPIE ZMUDZKIM.

TO Biſkupſtwo od Władyſława Jagiełły fundowane pod Imieniem Mednickiego, z 12. Plebaniami, i oraz przyłączonemi do Kanoników Mednickich, Kromer *Lib:* 18. Miech: *Lib:* 4. *cap:* 46. Pierwſzym Biſkupem był Niemiec. Jeden Biſkup od Urbana XIII. Papieża wymógł że jeſt Biſkupem Kuroneńſkim, abo Piltyńſkim, dla tego zaś odmienił Imię Mednickiego, że na całe Xięſtwo Zmudzkie rozciąga ſwoję Jurisdikcyą, Długoſz Roku 1416. Biel: *fol:* 314.

O BISKUPIE CHEŁMINSKIM.

TO Biskupstwo fundowane wraz z Metropolią Gnieznieńską, ale od Poganow Prusow było zawojowane, dopiero Konrad Xiąże Mazowiecki wskrzesił je, erygował, i fundował, kreowawszy Chrystyna Biskupem Chełmińskim. Krzyżacy oderwali byli to Biskupstwo od Prowincyi Gnieznieńskiey przyłączywszy je do Metropolii Rygskiey, ale po przegraney Krzyżackiey za Kazimierza IV. Jagiellończyka przywrócone do Metropolii Gnieznieńskiey.

Biskup Chełmiński w Senacie Pruskim ma pierwsze mieysce po Warmińskim, i intytułuje się oraz Pomezańskim, zamyka w swojey Dyecezyi Kościołów Farnych 160.

KAPITUŁA CHEŁMINSKA złożona jest z Archidyakona, Dziekana, Probszcza, Scholastyka, i 7. Kanoników, i z tych jeden tym porządkiem jak w Stallach siedzą wysyłany bywa na Trybunał Koronny. Herb ma Krzyż prosty.

O BISKUPIE CHEŁMSKIM.

TO Biskupstwo według Bzowiusza Roku 1375. od Ludwika Króla Polskiego fundowane, á od Grzegorza XI. Papieża Biskup naznaczony, według innych zaś ma być fundowane od Bolesława Pudyka Roku 1264. na ten czas kiedy Jaczwingów zbił na głowę, á dla innych zachę-

zachęcenia do Wiary S. erygował to Biskupstwo przez Urbana IV. Papieża stwierdzone, założone pierwey w Włodzimierzu, á potym przeniesione do Krasnostawu, gdzie dotad jest jego Katedra, á Władysław Jagiełło opatrzył funduszem to Biskupstwo według Nakielskiego *fol:* 399. które jednak nayubozsze nad inne.

KAPITUŁA CHEŁMSKA zażywa w Herbie swoim 12. Rozessanców abo Apostołów, złożona z 6. Prałatów, i 10. Kanoników, z których jednego wysyła corocznie na Trybunał. Dyecezya Chełmska zamyka w sobie Dekanatów 10. á Kościołów wszystkich Parochialnych 81.

O BISKUPIE KIJOWSKIM.

TO Biskupstwo według Kromera *Lib:* 20. ma być fundowane od Władysława Jagiełła Roku 1400. według zaś innych osobliwie Nakielskiego *fol:* 247. ma być fundowane Roku 1321. ale dla odszczepieństwa Wiary Schizmatyckiey, która tam w Kijowie Prym swóy ma, tylko u Oyców Dominikanów z dawna wszystkie Nabożeństwa i Ceremonie odprawowały się, dopiero nie dawnemi czasy wystawiony Kościół Katedralny w Zytomierzu, gdzie Kapituła mająca Herb S. Zofii obiera z miedzy siebie Deputata na Trybunał Koronny w Dyecezyi Kijowskiey tylko 7. Kościołów Farnych Ritûs Latini.

O BI-

O BISKUPIE KAMIENIECKIM.

TO Biſkupſtwo przenieśione było ze Lwowa do Kamienca, na ten czas kiedy Arcybiſkupſtwo Chalickie do Lwowa, i wraz fundowane z Łuckim i Przemyślſkim Biſkupſtwem Roku 1375. według Kromera *Lib:* 14. i Skrobiſzewſkiego. Ma mieć w Dyecezyi ſwojey Dekanatôw 4. á Kościołôw Farnych 40.

KAPITUŁA KAMIENIECKA zażywa Herbôw SS. Piotra i Pawła, i corocznie obiera Deputata na Trybunał Koronny.

O BISKUPIE INFLANTSKIM.

W Inflantach przedtym bywało Biſkupôw wiele, jako Arcybiſkup Ryſki, Biſkupſtwa Kurońſkie, Oſſyliyſkie, Derpſkie; ale to wſzyſtko zatracone było przez rewolucye Krzyżackie, Szwedzkie, Moſkiewſkie. Dopiero Stefan Batory zawojowawſzy tę Prowincyą i odebrawſzy Moſkwie erygował tam Biſkupſtwo Inflantſkie, abo Wendeńſkie, za konſenſem Syxtuſa V. Papieża około Roku 1583. ale za Zygmunta

munta

munta III. kiedy Szwedźi opanowali Inflanty na ten czas i od Biſkupſtwa oderwane Prowenta, á za Jana Każimierza przez Pacta Oliwſkie zatracone, honor jednak utrzymują Biſkupi nominowani od Krôla, i w Senaćie mają mieyſce naznaczone przez Konſtytucyą Roku 1593. i 1598. i powinni śię znaydować na Synodźie Prowincyalnym Gnieznieńſkim, bo Roku 1621. na Synodźie Gębickiego to Biſkupſtwo przyłączone do Metropolii Gnieznieńſkiey. Krzyſztof Szembek teraźnieyſzy Prymas na Prowent tego Biſkupſtwa kupił wieś, Katedrę zaś ſwoję ma w Inflantach Polſkich, á Prałatôw i Kanonikôw pełna Polſka.

O BISKUPIE SMOLENSKIM.

TO Biſkupſtwo przez Zygmunta III. erygowane Roku 1613. ale dopiero Władyſław IV. kreował pierwſzego Biſkupa *Piotra* Parczewſkiego Roku 1638. przyłączone do Metropolii Gnieznieńſkiey i na Synodźie Prowincyonalnym obligowany być, i ma Jurisdykcyą w częśći Województwa Smoleńſkiego pozoſtałego przy Polſzcze. Kapituła jego tymże Herbem ſzczyći śię co i Wileńſka.

BISKUPSTWO KAMIENSKIE i LUBUSKIE były także fundowane od Mieciſława Roku 966. wraz z Metropolią Gnieznieńſką, i ći

Biſku.

Biskupi w Senacie mieysce mieli według Kromera, ale Kamieńskie w Pomeranii będące, całe teraz jęczy pod jarzmem Sekty Heretyckiey Brandeburgskim, tylko co w Powiecie Lubuskim i Bytomskim, á raczey Lemburskim i Bytomskim sięga Jurisdykcya swoja Biskup Kujawski. Lubuskie zaś naypierwey oderwane było od Polski á przyłączone do Xiażat Wrocławskich, których Potomkowie przedali tę Prowincyą Janowi i Ottonowi Margrabiom Brandeburgskim, od których potym Potomków zarażonych Sektą Heretycką Biskupi z Katedry swoiey wygnani tułać się musieli w Polszcze, gdźie wiele mieli undowanych Dóbr, osobliwie w Sendomirskim Opatów z wiela wśiami, który potym Biskupi Lubuicy przedali Krzysztofowi Szydłowieckiemu Kasztelanowi Krakowskiemu Roku 1520. z którego Domu przeniosł się w Dom Radźiwiłłów Opatów, á teraz w Xiażat Sangußzków. O Biskupach zaś Lubuskich już wcale ucichło, którzy mieli mieć według Skrobiszewskiego od Grzegorza XI. Papieża dana sobie Jurysdykcya na Ruśi przed erygowanemi jeszcze na ten czas Biskupstwami Ruskiemi.

BISKUPSTWO WROCŁAWSKIE fundowane także wraz z Metropolia Gnieznieńska od Mieciſława Roku 966. w Smogorzowie, z tamtąd było przeniesione do Byczyny, á potym Kaźimierz I. Król Polski przeniosł je do Wrocławia, i Biskupi Wrocławicy mieli pierwsze mieysce w Senacie Polskim po Biskupach Krakowskich, ale jak Xięstwo Slaskie odstrychneło się od Polski, tak i Biskupi poprzestali być Senatorami Polskiemi, jednak zawsze należeli do Metropolii Gnieznieńskiey i do tad należeć powinni, jako o tym swiadczy Synod Prowincyalny Gembickiego Roku 1621. i Wężyka Roku 1634.

1634. gdźie że nie przybył Xiaże Karol Ferdynand Administrator Biskupstwa z Kapituła Wrocławska, dał z siebie exkuzę przez list, że na ten czas na wygnaniu był, á do tego sam Oyciec S. przyznał w liście swoim, że to Biskupstwo należy do Prowincyi Gnieznieńskiey.

BISKUPSTWO POMEZANSKIE i SAMBIENSKIE odstrychnione do Xięstwa Pruskiego Brandeburgskiego, o których wyżey pod Biskupstwem Warmińskim.

BISKUPSTWA REWELSKIE, DERBSKIE, i KURONSKIE były erygowane w Inflantach pierwsze Roku 1236. wraz i z drugim, á Trzecie Roku 1263. ale i te wraz z Inflantami zarażone Sekta Heretycką zaginęły.

BISKUPSTWO WOŁOSKIE naypierwey miało być według X. Kwiatkowskiego w Serecie Mieście Wołoskim erygowane, ale po zruynowanym Mieście Jan Dominikan Biskup Sereteński koło Roku 1403. przeniosł tę Katedrę do Bakowa, czyli Bachowa, miało przedtym należeć do Metropolii Krakowskiey, potym było przyłaczone do Lwowskiey, i Biskupi tameczni mieli mieć mieysce w Senaćie po Biskupie Inflantskim, na ten czas kiedy Wojewodowie Wołoscy hołdowali Królom Polskim. Teraz to Biskupstwo jęczy pod jarzmem Tureckim.

RELIGIA GRECKA na Ruśi naypierwszy swóy początek wźieła od Włodźimierza Xiażęcia Ruskiego Roku 1000. w Kijowie, który tam Metropolia założył, Biskupstwa zaś Greckie zwane Władykowstwa założył w Włodźimierzu, á drugie w Łucku, Arcybiskupstwo także Greckie w Połocku, á potym Metropolitowie

wie Ruscy erygowali Władykowstwa we Lwowie Roku 1540. w Przemyślu Roku 1271. Smoleńskie Arcybiskupstwo Greckie już było Roku 1146. Chełmskie Władykowstwo jeszcze od Włodzimierza fundowane, Pińskie także Roku 1146. już był poznane. Roku 1720. Lew Kiszka Metropolita Kijowski z temi wszystkiemi na Synodzie mianym w Zamościu przy prezydencyi Grymaldego Nuncyusza Papieskiego zjednoczył się z Kościołem Rzymskim.

ARCYBISKUPSTWO ORMIANSKIE jest także we Lwowie fundowane, ale bez Biskupa żadnego, i Roku 1630. zjednoczone z Kościołem Rzymskim, ma pod swoją Jurisdykcya prócz Katedry swojey Lwowskiey, Kościołów 16. na Rusi.

O KATEDRACH.

Katedry generalnie wszystkie Polskie są fundowane od Królów, i innych Xiażat, tak jako Prelatury i Kanonie, które według Konstytucyi osobliwie Anni 1496. Sami Szlachta tylko trzymać powinni wywiedzeni z 4. Herbów, á do tego te Herby powinni stwierdzić reformacyami lub zapisami, lub kontraktami ślubnemi Matki i Babek dwóch.

Z tych Katedr sami tylko Szlachta maja mieysce w Trybunale Koronnym. Z Kapituły Gnieznieńskiey zawsze jest obierany Prezydent Trybunału Koronnego i Vice-Prezydent, z Kapituły

tuły Lwowskiey jeden Deputat, z Krakowskiey zaś dwóch, á z innych po jednemu, jako wyżey pod Biskupami, którzy maja mieysce swoje w Trybunale Koronnym.

W tychże Katedrach są uprzywilejowane fundacye stwierdzone Konstytucyami na Kanoników Doktorów, Prawa Theologii, i Medycyny, którzy tak jako Szlachta do wszystkich obwencyi należa, ale odstrychnieni od funkcyi publicznych.

Kapituły dziedzicza Dobrami Biskupów swoich, á Biskupi tylko dożywotnie się w nich rzadza, jednak nie moga nic alienować ani rozdawać Wóytostw, ani nic odmienić bez konsensu i approbacyi Kapituł.

Przedtym Kapituły z miedzy siebie obierały Biskupów, tak jako i Arcybiskupów, ale Roku 1479. według Kromera *Tom: 2. lib: 25.* kiedy Kapituła Krakowska obrała sobie Brzezyusza Biskupem, Kaźimierz IV. na ten czas Król w brew Elekcyi ich nominował Gruszczyńskiego Kanclerza, i utrzymał go przez Potencya, i odtad wola Królewska nominuje na Biskupstwa. Po śmierci Biskupów Kapituły z miedzy siebie obieraja Administratorów do Rzadu Duchownego w Dyecezyi, á Prałaci i Kanonicy w Rzad swóy klucze rozbieraja, i żeby był należyty Rzad w Dobrach pilnie się sprawić powinni, za co im czwarta część prowentów idźie, á 3. części ida na Sukcessora Arcybiskupa lub Biskupa. Ceremonialne jeszcze odprawuja się Elekcye w Kapitułach, ale tych osob, które Król zaleci.

Arcybiskupi i Biskupi przy wjeźdźie swoim do

do Katedry powinni przyśięgać na Statuta Kapituły Katedry swojey.

Kapituła Gnieznieńska Roku 1733 a Kapituła Krakowska prędzey bo Roku 1732. zaczęły zażywać Orderów, o czym wyżey pod Biskupami.

Kapituła każda powinna mieć na Seym każdy wyznaczonych dwóch rezydentów Prałatów lub Kanoników do Biskupa, którzy podczas zgromadzenia się Biskupów powinni także Imieniem Kapituł mieć po Biskupach mieysce i radzić około dobra Dyecezyi, i Dòbr osobliwie kiedy Seym chce uchwalić podatki na Duchowieństwo.

O KORTEZANACH.

ODtad jak Królowie odebrali wolne Kapitułom Elekcye, tak zawsze nominują na Biskupstwa według woli swojey subjekta. Prócz Biskupstw rezerwowali sobie i inne Prelatury w Kapitułach i Kanonie dla dysponowania niemi według woli swojey. Także w Starostwach wszystkich i Królewszczyznach Beneficia do Kollacyi Królewskich należą. Że zaś trafiło się wiele razy, że te Beneficia do Królewskiey Kollacyi należące brali rezydujący Polscy Duchowni w Rzymie od Oyców Swiętych, dla tego przez Konstytucye nazwani KORTEZANAMI. Przeciw takim na Seymach wiele Konstytucyi stawało, osobliwie za Jana Woyciecha Króla Roku 1496. że ktokolwiekby ważył się otrzymać beneficium w Rzymie do Królewskiey lub Szlacheckiey Kollacyi należące, ten nie tylko miał być prywowany substancya dziedziczna i ruchoma, ale i dekre-

dekretowany areśztem Dòbr Duchownych konfiskacya, i wygnaniem za granice, podobneż Konstytucye Roku 1505. 1538. 1588. i 1641.

O ANNATACH.

ANnaty nazywaią śię od rocznych Biskupstw Intrat i Beneficyów. Te Annaty Pius V. Papież do Kamery Apostolskiey płacić naznaczył na Missyonarzów, których Rzym zwykł rozsyłać na cały Swiat dla rozmnożenia Wiary S. że zaś Polska jest zawsze murem Chrześciaństwa od Turków, więc Królowie i Rzeczpospolita zawsze pretendowali od Papieżów tych Annat na Woyska przeciw Turkom. Roku 1543. Zygmunt I. na Seymie promowował, ażeby Rzeczpospolita wysłała Posłów do Oyca S. o Annaty prosząc na Woyska, toż samo potwierdził Roku 1544. Także Roku 1567. Konstytucya za Zygmunta Augusta stanęła, żeby Annat nie wywozić z Polski, także za Zygmunta III. Roku 1607. podobnaż Konstytucya stanęła, żeby Biskupi Polscy do Skarbu Koronnego, a Litewscy do Litewskiego wypłacali Annaty pod karą dwoistey summy, ale z kondycyą że pierwey Król miał wyrobić z Rzymu konsens na to, ale że do tąd konsensu nie masz, Biskupi zawsze muszą płacić Rzymowi za Sakrę wzamiast Annat, tak jako i insi Prałaci lub Kanonicy w Rzymskiey kollacyi bierący Beneficya.

O OPACTWACH.

Kiedy Wiara S. znacznie się rozmnażać zaczęła w Królestwie Polskim, Monarchowie Polscy słysząc po innych Państwach o Swiętych Ludźiach, ktorzy porzućiwszy Swiat na Pustelniczych umartwieniach założyli zbawienie dusz swoich, i tym samym przykładem wielu zbawienia łaknacych pociągneli za sobą, których kompassyą zdjęci Monarchowie Chrześciańscy Klasztory i Fundacye rozprzestrzeniali, i Monarchowie Polscy do tegoż samego myśli swoje pobożne zkierowali, ufundowawszy wiele Klasztorów z znacznemi Intratami. Na przełożonych tychże Klasztorów Opatów lub Proboszczów osobne także i znaczne Intraty przyłaczyli.

Na te znaczne Intraty Opatów zapatrzywszy się Zygmunt I. naypierwey postanowił z Stanami Rzeczypospolitey żeby zawsze Opatami lub Proboszczami Szlachta Polscy z Oyca i Matki byli, á jeżeliby się w Klasztorze nie znalazł Szlachcic, tedy nakazano, żeby z inszego Klasztoru wziąć teyże reguły Professa lub świeckiego Xiędza z kondycyą żeby uczynił Professyą, byle z teyże Dyecezyi, i tegoż obrawszy Król go powinien byl prezentowac Loci Ordynaryuszowi, o czym Konstytucya Roku 1530. i. 1539. Za Zygmunta Augusta zaś Roku 1550. dołożono w Konstytucyi, że Opaći mając znaczne Intraty, ponieważ ich nie expenduja na żadne publiczne Oyczyźnie usługi, zaczym obligowani są trzymać Szlachecką młodź i edukować ich kosztem swoim, ale dotąd tego nie masz żadney exekucyi.

Po śmierci Opatów Biskupi w ich Dyecezyach powinni zwierzchność mieć nad Klasztorami, á Intrata Klasztorowi iść ma, Konstytucya 1588. Teraz zwykli Biskupi naznaczać Administratorów Opactw. ktorzy Intratę dochować powinni przyszłemu Opatowi. Roku 1607. też same Konstytucye reassumowane o Elekcyach Opatów. Dwóch Opactw jedna Osoba trzymać nie może Roku 1607. taż sama Konstytucya nakazuje, że Biskup żaden nie może być Opatem. Ale dotąd już z wiela Biskupami dyspensowała Rzeczpospi: na Seymach, jako Roku 1633. Zadzikowi Biskupowi Chełmińskiemu pozwolone Probostwo Miechowskie, taż Konstytucya pozwoliła trzymać Opactwa Arcybiskupom Lwowskim, Przemyslskim, Zmudzkim, Chełmskim, Kijowskim, Kamienieckim, Inflantskim Biskupom. Ale insi także wiele razy dyspensowani bywają, bo i Arcybiskupowie Gnieznieńscy już kilku trzymają Opactw, Tynickie &c.

Klerycy nie mogą być Koadjutorami Opactw Konstytucya Roku 1669. Na Opatów, ktorzyby nie według Praw i Konstytucyi obierani byli na Opactwa, naznaczone są same też kary, które przeciw Kortezanom.

Ze zaś wielkie kłótnie o te Opactwa z Rzymem były, Roku 1736. Seym teraźnieyszego Regnanta Augusta III. naznaczył do ułożenia Accordatum Tarła Wojewodę Sendomirskiego z Stolica Apostolską, na ten czas z Paulucym de Merlini Nuncyuszem, które tym sposobem ułożone, żeby odtąd wolna Elekcya była Opatów i Przeorów bez dependencyi Dworu, ale tylko Mnichów, ani się Opaći lub Administratorowie Opactw powinni mieszać w Jurisdykcya Klasztorną tak Duchowną jak prowentową, ale też do nich nie mają należeć Kościoły i budynki tylko do Klasztoru. Po śmierci Opata Klasztornego przy Mnichach Rząd á po śmierci Opatów Admi-

Administr: przy wyznaczonym od Biskupa Administratorze.

Kommissarze naznaczeni do Opactw, tak ze strony Królewskiey jako i Nuncyaturskiey, którzy zebrawszy Massę całą Intraty Opackiey, i z tą którą przedtym ustąpili Opaci Klasztorom, z niey trzecią część naznaczyć powinni na Klasztornego Opata, prócz trzech Opactw Jędrzejowskiego, Węgrowieckiego i Sulejowskiego, z których Massy postanowioney powinna się zostać połowa przy Opacie Klasztornym, á połowa przy Administratorze. Liczba Opactw jeszcze zupełnie nie umówiona, bo z tych 13. które było wyznaczono, nie które są barzo szczupłe do rozdziału.

O AKADEMII KRAKOWSKIEY.

KAźimierz Wielki Król Polski założywszy Miasto Kaźimierz przy Krakowie założył był Fundament Erygowania tamże Akademii, ale że w krótce umarł, Wnuczka jego Jadwiga Władysława Jagiellona Zona namówiła Męża do zakończenia Intencyi Dźiada swego dla pożytku Młodźi Szlacheckiey, i po śmierci swojey legowała na tę fundacyą wielkie kleynoty i skarby uczyniwszy Protektorami namienioney fundacyi Piotra Wysza Biskupa, i Jana Tęczyńskiego Kasztelana Krakowskiego. Władysław Jagiełło potym zadosyć czyniąc woli i intencyi Zony swojey fundował

wał Akademią i Przywilejami stwierdźił sprowadźiwszy z Paryża, i Prągi Doktorów i Magistrów. Mieysce nie na Kaźimierzu ale w samym Krakowie, na tym mieyscu, gdźie przedtym Zydowski Rynek był, á teraz S. Anny. Nadał Akademii znaczne fundacye nie tylko z Czynszów, ale i w Kollegiacie S. Floryana wszystkie Beneficya, Probostwo im potym przyłączył S. Floryana Zygmunt III.

Po założoney Akademii Wysz Biskup Krakowski dla tym większego zaszczytu ich, pierwsza Lekcya Jurydyczna dyktował.

Tenże Władysław Jagiełło, i Syn jego Kaźimierz wiele jey Przywilejów nadali, bo Doktorów 20. lat Theologia dyktujących do Szlacheckich Prerogatyw, honorów wszelkich, i kupowania Dóbr Dźiedźicznych przypuścili. Ale i Zygmunt I. Dźieciom tych Professorów i Doktorów żonatych też same Szlacheckie Prerogatywy nadał, o czym są przywileje u Załasz. *Lib:* 1. *Tit:* 21. Przytym Studentom bespieczeństwo obmyślone i Przywileje nadane. Rektorowi dana moc sądzenia Studentów, o excessa jednak nie Kryminalne, ani Kleryków. Też same Przywileje stwierdzone od Zygmunta Augusta Roku 1562. i od Zygmunta III. Roku 1613.

Władysław IV. Jezuitom pretendujacym uczyć Szkół w Krakowie przykazał, aby nie uczyli, nie rozrywając Akademii powagi, nie tylko w Krakowie, ale i po Przedmieściach, i wszystkie Przywileje im stwierdźił Roku 1633. i 1635.

Michał Król toż samo stwierdźił Roku 1669. Król Jan III. także potwierdźił wszystkie Akade-

kademii Prawa, i Dobra ich uwolnił od wszelkich podatków Roku 1676. Synody Prowincyalne wszystkie dyspozycye Akademii approbowały. Urban V. Papież konfirmował tę fundacyą przez Bullę, á Bonifacyusz Papież dał Bullę i na Theologią.

Akademia Krakowska ma 3. Collegia. Collegium Większe, w którym Theologii Doktorowie, i Professorowie mieszkaja i ucza. Collegium Mnieysze, w którym Doktorowie Filozofii i Professorowie: Collegium Jurydyczne na Grodzkiey ulicy, gdźie oboyga Prawa Doktorowie mieszkaja, i Professorowie jak Swieckie tak Duchowne Prawa dyktujacy. Doktorowie zaś Medycyny w swoich Domach mieszkaja, ale Lekcye dyktować powinni w większym Collegium w Lektorium Galeni.

Ma przytym Akademia 7. Burs fundacyalnych dla Młodźi ubogiey Szlachty, Ma i Szkoły pomnieysze od Infimy aż do Filozofii. Do Jurysdykcyi ich należa i Szkoły Parofialne, których jest 14.

Od Akademii Krakowskiey dependuja i insze Akademie Polskie; jako w Poznaniu, Nowym Mieście, Widawie, w Białey Xiażat Radźiwiłłów, w Chełmży, we Lwowie, i innych około 40.

Zamoyska Akademia nie dependuje od Krakowskiey, bo ma swego Rektora, Doktorów, Professorów, i równemi szczyci się Przywilejami.

O AKA-

O AKADEMII WILENSKIEY.

WIdzac Waleryan Protasowicz Biskup Wileński, iż Heretycy zamyślali dla pomnożenia swego Kacerstwa publiczne otworzyć w Wilnie Szkoły, owszem jakaś ufundować Akademia, wszelkiego dołożył starania, aby ich zamysły uprzedźił i złamał, á idac za przykładem Kardynała Hozyusza Biskupa Warmińskiego, oraz za rada Kardynała także Franciszka Kommendona, i Wincentego Portici Nuncyusza Papieskiego wprowadźił Jezuitów do Wilna, dobra nadał, przy Kościele Parochialnym S. Jana osadźił, i postarał się że Król Zygmunt August za dozwoleniem S. Piusa V. Papieża w Roku 1571 wiecznemi czasy Jezuitom ten Kościół oddał który niegdyś w Roku 1386. od Jagiełły Króla i Witolda budować zaczęty, aż w Roku 1426. całey Litwy nakładem dokończony został. Żeby zaś większe było do Szkół Jezuickich zachęcenie, Stefan Batory Król Polski Przywilejem swoim Roku 1578. w Lublinie danym na Akademia podniósł, Doktorów Theologii i Filozofii kreować pozwolił, i na to Bullę od Grzegorza XIII. Papieża Roku 1579. zaczynajaca się *Dum Attentâ*, przez wysłanego umyślnie do Rzymu Demetryusza Solikowskiego Scholastyka Kujawskiego potym Arcybiskupa Lwowskiego, wyprawił, w którey Bulli, jako też i w Przywileju Stefana Króla Akademia

mia Wileńska temi wszystkiemi nadaja Przywilejami, ktoremi zaszczycaja się inne Akademie, po całym świecie, á mianowicie Krakowska. *Adjungimus insuper* (sa słowa Krola Batorego) *prædicto Collegio Vilnensi Societatis JESU, damus ac liberaliter donamus omnes immunitates & prærogativas, quibus aliæ Universitates & Academiæ gaudent & specialiter quibus Universitas Cracoviensis in Regno Nostro a Prædecessoribus Nostris Regibus Poloniæ est dotata, & illud ac bona illius omnia ab omni onere cujusvis expeditionis bellicæ eximimus,* & Immunitati Ecclesiasticæ adscribimus. Scholasticos etiam qui ad Studia venient ab omnibus datiis & Tholoneis Regni ac Ditionum Nobis subjectarum & à Judicibus ac Judiciis tam Civilibus quâm Castrensibus dum in Studiis versabuntur, liberamus. *Judicem autem illorum immediatum ubi injuriarum arcesserentur Rectorem Collegii, vel in rebus majoris momenti Cancellarium vel defensorem ejusdem Collegii constituimus.* Pro meliori autem administratione & defensione Collegii prædicti, Cancellarium illi Reverendissimum Dominum VALERIANUM Episcopum Vilnensem ipsius Fundatorem, deinceps verò Episcopos Vilnenses pro tempore existentes. Defensorem autem Reverendissimum MELCHIOREM GIEDROYC Episcopum Samogitiæ, deinceps verò alios Episcopos Samogitiæ pro tempore existentes perpetuis temporibus Authoritate Nostra Regia attribuimus. Quicunque verò literarum Studiosi in Collegio & Universitate Vilnensi Societatis JESU, ad quoscunque superiùs nominatos gradus seu Bacalaureorum, seu Magistrorum seu Licentiatorum seu Doctorum, promoti fuerint, illos eadem authoritate ac prærogativis quibus gaudent promoti in *Academia Cracoviensi* gaudere absque ullius contradictione ac impedimento volumus ac jubemus.

Zeby

Zeby zaś łaska Krolewska przez złość czyja lub zazdrość, jakiego nie cierpiała uszczerbku, przystąpiło do tego całey Rzeczypospolitey zezwolenie na Seymie Warszawskim R. 1585 dnia 23. Lutego.

Władysław IV. R. 1641. 11. 8bra w Warszawie swym Przywilejem pozwolił *Oboygá Prawa i Medycyny uczyć, i kreować Doktorów:* toż samo stwierdził Jan Kaźimierz podczas Seymu na Koronacyi swey w Krakowie R. 1649. dnia 9. Lutego: Tudźież August II. w Grodnie R. 1726. dnia 19 Listopada dodając *Universitatem Vilnensem, prout Serenissimi Antecessores Nostri ita & Nos omnium Jurium & Privilegiorum etiam* quo ad incompatibilitatem aliarum Scholarum *Universitati Cracoviensi ad hæc usq; tempora benigniter concessorum participem reddimus & declaramus.* Toż samo ponowił teraźnieyszy szczęśliwie nam panujacy Krol August III. już w Paktach konwentach zaprzysięgając *Akademią Wileńską rowną z Krakowską przy swych Przywilejach i exemptach zachować*, już Przywilejem swoim w R. 1736, dnia 1. Augusta w Warszawie danym ubespieczył, gdźie też oprocz wyznaczonych łaskawie od dawnieyszych Krolow, Biskupa Wileńskiego za *Kanclerza*, Biskupa Zmudzkiego za *Defensora*, poleca tę Akademią obronie Wojewody i Kasztelana Wileńskich.

Akademia tę, wszystkie trzy Stany Rzeczypospolitey stwierdźiły. *Constit: 1676. fol:* 433. titulo *Approbatio* Za Jana III.

APPROBATIO PRIVILEGIORUM AKADEMII WILENSKIEY.

WSzystkie *Jura Immunitates & Privilegia* Akademii Wileńskiey od Antecessorow naszych nadane, *in toto authoritate præsentis Conventûs* approbujemy.

Kon-

Konstytucya Seymu *Pacificationis* Roku 1736. fol: 631. *titulo* Akademia Wileńska.

Także Akademią Wileńską, *cum omnibus Juribus & Privilegiis* od Antecessorów naszych *concessis ac noviter* od ś. p. Krola Augusta II. Przywilejem obwarowana, *cum exercitio omnium Scientiarum* konserwować przykazujemy.

Przywileje Akademii Krakowskiey 1. Tęż powagę i wolność mają Studenci, Professorowie, i Doktorowie, jakby w Paryżu samym uczyli się, abo uczyli, abo Doktorowali się. 2. Do żadnego Sądu nie należą tylko do Rektora, od którego appellacya nie idźie, i którému przysięgać powinni. W kryminalnych rzeczach Deputowany od Krola Sędźia powinien ich sądźić, i że żaden Akademika łapać, ani więźić nie może, chyba za dozwoleniem Rektora. 3. Doktorowie i Professorowie uczący w Akademii Szlachtą się staja, i mogą Dóbr Ziemskich nabywać, i wstęp mieć do wszelkich godności Swieckich i Duchownych, á gdyby lat 20. uczyli, tedy i z potomstwem swymSzlachtą się stają. 4. Studenci wolni są od płacenia cła i myta za rzeczy swoje. 5. Jeżeli Rektor którego exkluduje, taki ma być z Miasta, przedmieśćia, i Miasteczek pobliźszych wyprawiony pod winą 10. grzywien groszów Praskich do skarbu Studentskiego &c. &c.

Dekret Synodu Piotrkowskiego. 1. Zaki, którzyby się Rektorom Szkolnym karać dać nie chcieli, tych *Ordinariis* abo Officyałom ich niech na karanie

nie odeśla. 2. Zaki wagujące się, á po swey woli biegające, z Miast i Miasteczek rozkazujemy wypędzać.

O SENACIE SWIECKIM.

KAsztelan Krakowski ma Prym w Senaćie po Biskupach, lubo przedtym Wojewoda nim się zaszczycał, tak jak insi Wojewodowie przed Kasztelanami. Kroniki się nie zgadzają za co; Kromer pisze że Skarbimirza Wojewodę Krakowskiego wydano, jakoby pychą zdęty począł był myslić o rebellii przeciw Bolesławowi Krzywoustemu, za co złapany, oślepiony, z Senatu wyrzucony, i na pamiatkę Kasztelanowi prym dany. Gwagnin zaś pisze, że Bolesław Krzywousty zdradzony od Chaliczanów, kiedy w małey kwoćie obtoczonym się widząc przez Woyska nieprzyjaćielskie przebił przez szyki, Wojewoda Krakowski ućiekł od niego, i za to mu Bolesław posłał na wzgardę skórkę zajączą, powroz i kądźiel, Wojewoda z apprehensyi obiesił się, i odtąd Prym dany Kasztelanowi.

Kasztelan Krakowski nad Prym w Senaćie, i Intratę znaczną z inkorporowanym sobie Starostwem Nowotargskim nie ma żadney Jurysdykcyi i obligacyi; o czym Kromer.

O WOJEWODACH.

WOjewodowie podczas pospolitego ruszenia powinni być Wodzami Województw swoich;

ich; Podczas Pokoju zas prezydować na Seymach, na Elekcye Ziemſkie Uniwerſały wydawać, taxy poſtanawiać, łokćie i miary wyznaczać, Zydów ſądźić i ich protekcyą mieć. Powinni mieć ſwoich Podwojewodzych, i niemi kreować Szlachtę, Poſſeſſyonatów, którzy powinni przyśięgać według Konſtytucyi Roku 1631.

Podwojewodzowie nie mogą być wraz Grodzkiemi Officyaliſtami według teyże Konſtytucyi. Mogą ſądźić Zydów na mieyſcu Wojewody, ale z wolną Appellacyą w większych Sprawach, ani śię Zydźi mogą ſądźić w inszych ſądach, tylko w Wojewódzkich, abo Podwojewódzkich według Konſtytucyi Roku 1633. 1661. 1667. i 1678. Wołyńscy zaś Zydźi w ſądach Starośćieńſkich z wolną Appellacyą za Dworem.

Wojewodowie lub Podwojewodzowie powinni taxy na wſzelkie handle ſtanowić Roku 1493. Łokćie i miary na zboża poſtanawiać według Konſtytucyi Roku 1493. 1505. 1507. 1510. i 1523. Na niedbałych Wojewodów kara 100. grzywien według Konſtytucyi 1538. na nie posłusznych kupców 14. grzywien. Taxę na trunki poſtanawiać, garce, kwarty, kwaterki wydźielać powinni, Konſtyt: 1543.

Roku 1633. czas naznaczyła Konſtytucya Wojewodom lub Podwojewodzym, żeby wraz z Staroſtami Grodzkiemi lub ich Officyaliſtami przy obecnośći Magiſtratów Mieyſkich w Ratuſzu dwa razy w rok zjachawszy śię poſtanawiali taxy, miary, garce, łokćie &c. to jeſt w Poniedźiałek Srodopoſtny, i w Poniedźiałek pierwszy po S. Francißzku.

Woje-

Wojewodowie wszyscy ſą kreowani od Króla. Województwo zaś Połockie i Witebſkie, przez Elekcyą idą od Szlachty Województwa tamtego. Miedzy Wojewodami ma mieyſce Kaſztelan Wileńſki, Trocki, i Staroſta Zmudzki.

O KASZTELANACH WIĘKSZYCH i MNIEYSZYCH

KAſztelanowie Senatorowie mają mieyſce w Senaćie po Wojewodach. Kaſztelanowie zaś Mnieyśi zwani Drążkowi dla tego, że za Krzesłami mają mieyſca ſwoje do wſpierania śię, jednak kiedy wakują Senatorſkie Krzesła, ciż Kaſztelanowie zaśiadają je dla napełnienia więkſzey powagi Senatu.

Kaſztelanowie Więkśi, czyli Mnieyśi, podczas poſpolitego ruszenia powinni być Wódzami Chorągwiów Powiatowych, z dependencyą od Wojewody, o czym Herburt i Konſtytucya Roku 1510. 1520. 1523. 1532. gdźie i kara jeſt na nich, jeżeliby dyſcypliny nie zachowali podczas przechodów przez wśie lub Miaſta.

Staniſław Łubieńſki Biſkup Płocki w żyćiach Biſkupów Płockich piſze, że Stefan VII. Biſkup Płocki uważając na ów czas Królów abſolutny Rząd nad Szlachtą, ile że Bolesława śmiałego tyrannizującego Szlachtę, ujął śię o to, i ſpoſób podał Królowi przy pomocy Stanu Rycerſkiego, że za

że za jego radą postanowieni Kasztelanowie, którzy podczas expedycyi wojenney mieli Kommendy nad swojemi Powiatami, i z Królem wraz Rady miewali jakoby stróże wolności.

O MARSZAŁKACH WIELKICH KORONNYCH, LITEWSKICH, i NADWORNYCH.

MArszałek Wielki Koronny ma pierwsze mieysce po Senatorach, á po nim Litewski jako Władysław IV. naznaczył przez Konstytucyą Roku 1647.

Marszałków Król kreuje z którego kolwiek Województwa, byle nie Cudzoziemców, Polaków w Polszcze á Litwę Litwie.

Marszałek nie może inszego honoru wespół mieć ile Senatorskiego, ani Buławy, bo dawnym zwyczajom zabiegły Konstytucye Roku 1695. i 1669.

Powinność Marszałków jest być Magistrami Ceremonii wszelkich Dworskich, porządek stanowić na Dworze Królewskim, Dworzanów Królewskich wpisywać w Regestr, karać i wyglu-
zowac

zować winnych. zgoła wszystkim dysponować na Dworze Królewskim i nad Officyalistami Dworskiemi mieć zwierzchność; o czym Herburt za Alexandra Króla: Kommendant także Gwardyi Królewskiey pod jego zwierzchność podpada według Konstytucyi 1646.

Obligacya Marszałków, Posłów Cudzoziemskich jako i od Województw przyimować, i im honor czynić i do audyencyi Króla przypuszczać, także Senatorów, i wszystkich pretendujacych audyencyi.

Marszałkowie powinni taxy stanowić na wszelkie handle tam, gdzie Król mieszka, jeżeli zaś w Obozie, to się powinni znosić z Hetmanem.

Marszałków obligacya przed Królem, z laską iść, i na Seymie tłum, i hałasy uskromić. Głosy na Seymach i na wszelkich obradach i audyencyach tak Senatorom jako i Posłom rozdawać, o czym Pias. *fol:* 64.

W niebytności Marszałka W. K. Nadworny te obligacye czynić powinien.

W niebytności Nadwornego Litewscy, w tych niebytności Pieczętarze lub Podskarbiowie; tak podczas osielstwa mojego (mówi Łubień:) od Trybunału Koronnego Roku 1730. do Króla Augusta II. Lipski Podkanclerzy Koronny na ten czas á teraźnieyszy Kardynał trzymał laskę przed Królem i od Tronu odpowiadał. Marszałków obligacya excessa wszelkie w tym Mieście, gdźie Król rezyduje, sądzić i karać. Podczas Interregnum Sądom Kapturowym prezydować, jako wyżey o Kapturach. Marszałkowie podczas Elekcyi i Seymu Gospody wyznaczać powinni, byle nie były Dwory Szlacheckie. Kiedy zaś Król w Litwie
jest,

jest, do Marszałków Litewskich te wszystkie obligacye należą. Przysięgę Marszałków wolno widzieć w Statucie. W Xięstwie Litewskim są prócz Marszałków Litewskich, Marszałkowie Powiatowi z Powiatu każdego 4. Kandydatów obieraja, á Król jednego z nich kreuje.

O KANCLERZACH i PODKANCLERZYCH.

KAnclerzowie Wielcy po Marszałkach maja mieysce w Senacie, ciż sami powinni być Polacy urodzeni Szlachta godni i zasłużeni, o czym Konstytucya Roku 1459. Kanclerz i Podkanclerzy powinni być Alternata jeden świecki drugi Duchowny według Konstytucyi Roku 1507. i 1707. Jak Kanclerz W. K. tak i Podkanclerzy rowną prerogatywę maja Roku 1504. Przy Kanclerzach jest wielka pieczęć, á przy Podkanclerzych mnieysza. W niebytności Kanclerza Podkanclerzy może sądzić Sady Assessorskie. Kanclerzem nie może być Arcybiskup żaden, ani Krakowski, Kujawski, Poznański, Płocki i Warmiński, Biskupi. Z Radżiejowskim i Załuskim *pro ultima vice* Rzeczp: dysponowała Roku 1703. ani Swiecki także Kanclerz, ani Podkanclerzy może być Kasztelanem, abo Hetmanem według Konstytucyi Roku 1669. Z Podkanclerstwa na Kanclerstwo ascens praktykowany, z pieczęci zaś ascens Duchownych powinien być na Prymasostwo, abo na inne większe Biskupstwa; tak Alexander Postanowił. Kanclerz i Podkanclerzy Litewscy są tylko sami Swieccy.

Obli-

Pnastkowe w kat. str. 204/5

Obligacya Kanclerzów lub na ich mieyscu Podkanclerzych jest, Responsa Królewskie w mowie publiczney od Tronu wyrażać, w Senacie proponować Senatus-Consulta, Decyzye Królewskie, Seymowe obrady i Dekreta drukować kazać i publikować, na Sadach Assessorskich prezydować w wszelkich Sprawach za Dworem appellacyalnych decydować, Listy, i wszelkie transakcye Rzeczypospolitey pieczęcia Koronna pieczętować, á Litewskie Litt: Inflantskie zaś Koronna wraz i Litewska. Dekreta i Przywileje wszelkie do Aktów powinni ingrossować, dla czego każdy Pieczętarz powinien mieć Pisarza, lub Sekretarza przysiężonego lub Regenta, żeby konnotował wszelkie transakcye wychodzace pod pieczęcia Koronna, tak Konstytucya Roku 1538.

Kanclerze nie moga na jeden Wakans dwóch Przywilejów wydawać pod większa i mnieysza pieczęcia tak Konstytucya Roku 1717. Kanclerze powinni Konstytucye Seymów doszłych na Seymiki relacyalne rozsyłać Roku 1661.

Koronni w Koronnych transakcyach, Litewscy w Litewskich Pieczętarze powinni się jednakowo sprawiać. Pieczętarze w niebytności Marszałków laskę przed Królem nieść maja. Kaplica i Kapellani Królewscy do Jurisdykcyi Duchownego pieczętarza należa. Przysięgę Pieczętarzów i inne powinności wolno obaczyć w Statucie.

O PODSKARBICH.

POdskarbiowie maja mieysce po Podkanclerzych i nie moga żadnego Urzędu Senatorskiego mieć, ani

ani buławy żadney Konstytucya 1565. 1669.

Podskarbiowie jedni są Wielcy, drudzy Nadworni; według Herburta.

Obligacye Podskarbiego W. K. są: Korony, i Insignia Królewskie mieć pod swoią strażą, Diplomata Koronne, i inne transakcye z Monarchiami postronnemi.

Roku 1576. przydała Rzeczpospolita większą straż, żeby nie tylko pod kluczem Podskarbiego, ale i Kasztelana, i Woiewodów Krakow: Poznan: Wilen: Sendom: Kalisk: Trock: każdego pod swoim kluczem były konserwowane skarby, żeby Korony nie wydane były, aż za konsensem Stanów, w niebytności zaś z nich którego klucz na ręce kolegi przysłać powinien. Nowo kreowanemu Podskarbiemu powinne być oddane te skarby Koronne pod Regestrem od 4. deputowanych Kommissarzów dwóch z Wielkiey i dwóch z małey Polski, które na 3. Regestra powinni spisać według Konstytucyi 1563. 1585.

Do Podskarbiego należy dyspozycya Mennicy, postanowienie i kreowanie Superintendentów, Pisarzów &c. na cłach i komorach, Prowenta Koronne wszystkie, kwity z Percept on wydawać powinien, Administracye Starostw, i Królewszczyzn, po śmierci Possessorów do niego należą, pokąd dyspozycya Dworu nie zaydzie, Inwentarzów po Starostwach i Królewszczyznach spisanie, które nowemu Staroście powinien oddać, tak Konstytucya Roku 1607. Kontrakty wszelkie w dobrach należących do Skarbu Koronnego podpisać powinien.

Też same powinności są Podskarbiego Litewskiego w Litwie.

Pod-

Podskarbiowie powinni mieć przysięgłych Pisarzów sobie, żeby mogli Imieniem Pryncypałów wszelkie transakcye czynić dla prętszey expedycyi.

Na Kommissyach Podskarbi się powinien znaydować dla wysłuchania exakcyi kontrybucyi wraz z Kommissarzami, i dla kwitowania Exaktorów, abo na swoje mieysce Officyalistę przysłać.

Podskarbi każdy podczas każdego Seymu powinien się likwidować z Percept, i Expens, przed deputowanemi od Stanów, pod karą utraty Podskarbstwa według Konstytucyi 1562. 1661. 1685. i przydano, żeby piątego dnia po zaczętym Seymie 6. Niedzielnym rachował się z Kwarty. Król ani Senat nie może się mieszać w dyspozycya skarbu bez konsensu Seymu 1649. 1662.

Roku 1736. dyspozycya insza stanęła na Seymie i łatwieysza podana droga Podskarbiemu do otrzymania kwitów naSeymie,bo tylkoSuperintendentom naznaczono rachować się z wszelkich percept, i przysiąc na Kommissyi, á Podskarbiemu tylko Zwierzchność dana, i za to pensya mu naznaczona Złott: 120000. á Superintendentom po 4000.

Podskarbi powinien po śmierci Królewskiey dysponować Ekonomiami, i Intratami Królewskiemi, i bez konsensu Stanów może expendować na potrzeby Rzeczypospolitey co mu Król nowy ma przyjąć, tak Konstytucya 1587.

Podskarbi powinien dać sumpt zawsze na drukowanie Konstytucyi według Konstyt: Roku 1661.

Podskarbi Nadworny należy do Prowentów

samych

ſamych Krôlewſkich, i zawſze Dworu powinien pilnować, żeby importowanemi Prowentami od Podſkarbiego W. K. ſzafował według woli Krôlewſkiey. W niebytności Podſkarbiego Wielkiego może odbierać wſzelkie Prowenta do ſkarbu Krôlewſkiego i kwitować. Przyśięgi obôdwôch Podſkarbich wolno widźieć w Statucie. Podſkarbi Ziem Pruſkich jeſt oſobny, którego Krolowi wolno kreować, ale nie rachuje śię Podſkarbiemu W. K. tylko Stanom Pruſkim.

O HETMANACH.

HEtmani lubo tak wielkim Honorem śię zaſzczycaja, nie maja jednak mieyſca w Senaćie, ale ten honor zwyczaynie biera zaſłużeni w Radźie i na woynie Senatorowie, á jeżeli nie Senatorowie, to którego kreuje Krôl, jemu zaraz i Senatorſka godność daje. Hetmanôw ma 2. Polſka, Koronnego, i Polnego, tak jak i Litwa, Koronni Koronnym woyſkiem rzadza i władna, á Litewſcy Litewſkim. Inflantſkim zaś Woyſkom Hetmani Koronni wraz z Litewſkim na ten czas, kiedy Inflanty należały do Polſki, naznaczali Wôdzôw lub Kommendantôw, podczas zaś expedycyi połowa Woyſka Inflantſkiego pod władza Koronnych bywała, połowa pod władza Litt: Hetmanôw Herburt *fol:* 389.

Przedtym tylko docześni bywali Hetmani á obierani do okazyi wojenney. Zygmunt I. Janowi Tarnowſkiemu oddał Buławę dożywotnia, á Władyſław Jagiełło w Litwie Mikołajowi Radźiwiłłowi, Starow: *Lib:* 8. *Inſt:* Roku 1669. tentowano żeby 8. latni byli Hetmani, ale bez ſkutku,

ſkutku, tylko poſtanowiono, żeby odtad Hetmani nie mogli być Miniſtrami Koronnemi tylko Wojewodami lub Kaſztelanami, Roku zaś 1736. odmieniona jeſt dawna dyſpozycya, tylko podczas Seymôw rozdawania buław, w wolna dyſpozycya Krôlewſka choć nie podczas Seymu. Lub zaś zwyczayny ſtopień Hetmana Polnego na buławę wielka, dependuje to jednak od woli Krôla.

Hetmanôw obligacye ſa: mieć generalna Kommendę po Krôlu, woyſko ſzykować, mieyſce naznaczać do okazyi i potkania śię, do Marſzu ordynanſe wydawać, mieć oſtrôżność od zdrady nieprzyjaćielſkiey, śiły nieprzyjaćielſkie dobrze zważyć, być Przywodzca do batalii, byle nieodwodnym. Hetmani z Marſzałkiem W. K. kiedy Krôl przytomny w obozie na wſzelkie handle, leguminy &c. taxy ſtanowić powinni. Hetmani cokolwiek z Artykułôw wojennych uſtanowia, wſzyſtko to Rzeczpoſpolita ſtwierdźić ma, bo im dana moc Roku 1620.

Hetmani Sad Woyſkowy mieć powinni, na ktôry zapraſzaja Rotmiſtrzôw, Półkownikôw oboyga Authoramentôw, ale i ſami moga ſadźić wſzelkie exceſſa woyſkowe gardłem i infamia według Konſtytucyi Roku 1601. Krzywdę majacy Woyſkowi moga śię ſadźić lub w Hetmańſkim ſadźie, lub na Trybunale Radomſkim. Pozwy należy dać Zołnierzowi na ſtanowiſku jego, jeżeli nie ma Dôbr, i relacya zeznana być powinna w Grodźie bliżſzym ſtanowiſka.

Hetmani prôcz Sadôw ordynaryinych, powinni 3. razy ſady mieć dla ukrzywdzonych. 1. kiedy śię woyſko śćiagnie do kupy, 2. przed ko-

ſem

łem generalnym, 3. podczas dystrybuty Hyberny po tygodniu powinny się te sady sadzić według Konstytucyi Roku 1678. i przydano, że dezertorowie od Woyska, i od okazyi na Seymie powinni być sądzeni. Dekreta Hetmańskie tak jako Seymowe powinni Starostowie exekwować. Od Sadów Hetmańskich strona ukrzywdzona może appellować do Trybunału. Hetmani mogą gardłem karać poddawających Fortece za pokazaniem się zdrady Kommendanta. Karać powinni żołnierzy szkodę czyniących w dobrach, kiedy przechodzą dwojakim wróceniem szkody Roku 1613 á Roku 1649. kara gardłowa naznaczona. Hetmani na S. Marcin assygnacye stanowisk woyska powinni rozdawać, w Królewszczyznach, byle bez żadney szkody uczynienia Dobrom. Jurament Hetmanów i Artykuły wojenne wolno widzieć w Statucie, tak jako i dyscypliny woyskowe w Seymie Konfeder: Roku 1717. Są piękne Prawa, ale bez obserwy i Exekucyi.

O HYBERNACH, które płacą Dobra Duchowne, i Dobra Królewskie z włók, tak jako i Zydzi na woysko, wolno obaczyć w Konstytucyi 1717. jak wielka importata i jaki podział jey miedzy woysko jako i inszych podatków.

ROTMISTRZE powinni być Szlachta i Possessyonaci, i przytomnemi zawsze u Chorągwi pod kara 2000. grzywien według Konstytucyi 1591. i 1613. i chyba za konsensem Hetmanów absentować się mogą, o czym wszystkim Konstyt: reassumowane Roku 1717. Hetmani nie powinni na Seymy z liczna assystencya Woyska przyjeżdżać według Konstyt: Roku 1591.

O PISA-

O PISARZU POLNYM.

PIsarz Polny powinien być zawsze przytomnym w Woysku abo substytut jego przysięgły, jeżeli zaś rozdzielone Woysko, to Pisarz przy jedney, á Substytut przy drugiey Partyi Woyska być powinien, według Konstytucyi 1621. i 1628. gdzie obligacya jego spisować co Miesiąc piesze Woysko. Roku zaś 1654. reassumowana Konstyt: obliguje Pisarza Polnego, żeby co 3. Miesiace Woysko lustrował i w Regestr wpisował, a ten Regestr swoja ręka podpisawszy, podał go Podskarbiemu W. K. a potym Marszałkowi Seymowemu pod kara utraty Urzędu, ani Podskarbi powinien płacić Woysku bez tego Regestru.

O GENERALE ARTYLERYI.

GEnerałowie Artyleryi są postanowieni za Władysława IV. Roku 1637. to jest jeden Koronny, drugi Litewski. Powinni być Szlachta Possessyonaci, przysięgać według Statutu, gdzie im i to dołożone, że wszelki Prowent z

Staroſtw wyznaczony, czyli z kadinąd, powinni na ſam munderunek i potrzebę wſzelką Artyleryi obracać. Dependencyą maią od Hetmanów ſwego Narodu, i z Konſenſem Hetmańſkim powinni Prowenta na Armaty, i inną Artyleryą tak z Kwarty naznaczone, jako i z Staroſtw expendować i Ekonomią wojenną oporządzać, á na Seymie rachować śię Stanom z percepty i expenſy, o czym Konſtytucye 1637. 1638. 1653. 1655.

Pierwſzy Generał Artyleryi był Paweł Grodźieki, ktòremu zaraz przez Prymaſa Kaſztelana Krakowſkiego i Marſzałka Poſelſkiego był ſpiſany Regeſtr i Inwentarz Artyleryi, ktòry co Seym każdy Generał powinien do podpiſu podawać, i rachować śię z percept i expens, tak Konſtytucyą Roku 1638. Armaty wſzelkie nieprzyjaćielowi zabrane powinny należeć do Rzeczypoſpolitey Roku 1662.

Generał Artyleryi powinien zawſze w Woyſku przytomnym pod utratą Urzędu na Seymie. Temuż naznaczona penſya złotych 3000. Roku 1638.

Toż ſamo o Generale Artyleryi W. X. L. poſtanowione Roku 1677.

O SEKRETARZU KORONNYM.

SEkretarze Więkśi ſą dway, Koronny i Litewſki obadwa Duchowni, i powinni być przypuſzcze-

puſzczeni do wſzelkich obrad, i Sekretów wraz z Pieczętarzami i maią pierwſzy ſtopień na wyżſze honory naznaczony Roku 1504. Od Krola ſą kreowani, Szlachta, ktòrych Jurament wolno widźieć w Statućie.

O REFERENDARZACH KORONNYCH.

REferendarzòw Koronnych dwòch jeſt, Duchowny i Swiecki tak jako i w Litwie. Referendarzòw obligacya donośić wſzelkie Sprawy Krolowi, Suppliki, i Reſponſa od Krola Pacyentom, powinni być Szlachta i przyśiężni, o czym Konſtytucya 1538. Powinni zawſze być przy boku Krolewſkim Roku 1717. Maią moc w Senaćie zdanie ſwoje powiedźieć Roku 1569. toż ſamo i na Sądach relacyalnych po Senatorach maią wolny głos. Roku 1569.

Dekreta Seymowe podpiſować powinni Roku 1641. Jurament ich wolno widźieć w Statućie. Regeſtra Spraw Seymowych i wſzelkich appellacyalnych do nich należą, i z nich przywoływać każą Sprawy, według porządku Roku 1641.

O PISARZU WIELKIM KO-

KORONNYM i LITEWSKIM.

PIsarze Wielki Koronny i Litewski są zawsze Duchowni, tak jako i Polni Swieccy. Pisarzów Duchownych obligacye dawne były mieć staranie o Ekonomiach Królewskich; co że z czasem odmienione jest, więc teraźnieyszy NN. Regnant przydał obligacya Pisarzowi W. Koronnemu, aby był Sekretarzem Gabinetowym. Mieysce Pisarzów Koronnych nie jest opisane Prawem, tak jako i innych Officyalistów Koronnych, jednak ich tu kładę jako Duchownych, po Duchownych Referendarzach. W Litwie oprócz 1. Duchownego jest 3. świeckich Pisarzów Wielkich.

Po Pisarzach Wielkich Koronnych idą i inśi Officyalistowie Koronni i Litewscy których żadne Prawa ani Konstytucye do Obligacyi żadnych nie necessytują, tylko honor swóy i dystynkcya u Dworu maja, Kromer tylko namienia krótko, o czym dla ciekawości wspomnę według porządku ich praktykowanego á u tegożKrom: wspomnionego.

PODKOMORZOWIE Koronny i Litewski maja zwierzchność nad Szambelanami abo Podkomorzemi Nadwornemi, których jak przeszły, tak teraźnieyszy Regnant 12. konserwuje, á według Kromera Pokojowemi, Odzwiernemi,i wszystkiemi nay bliższemi Pokoju lub Łożka Królewskiego Koronny w Koronie, á Litewski w Litwie. Szambelanowie zaś pilnuja alternata Pokoju Królewskiego, i zawsze na zawołaniu Króla być powinni, jeden przy Królu, drugi przy Królowey, który w niebytności Koronnego pierwszy być powinien do podania ręki Królowey, i do roz-
kazów

kazów jey pełnienia, tak jako w Saxonii praktykuje się ich powinność.

PODSKARBIOWIE Nadworni Koronny i Litewski są wspomnieni pod obligacyami Podskarbiów Wielkich.

CHORĄZOWIE Koronny i Litewski lubo nie są wspomnieni o ich powinnościach, praktykować jednak zwykli powinność swoję podczas pogrzebów Królewskich. Chorągwie przy Katafalku łamiac i krusząc. Tudźież na innych uroczystych aktach trzymają Chorągiew.

MIECZNIKOWIE Koronny i Litewski Miecze powinni nieść przed Królem podczas Koronacyi.

KONIUSZOWIE Koronny i Litewski zwierzchność maja nad stajennemi Królewskiemi i Koniuszemi ich.

KUCHMISTRZOWIE Koronny i Litewski mieć powinni zwierzchność nad Kuchmistrzami aktualnemi Królewskiey Kuchnie.

PODCZASZOWIE rządźić powinni Piwnicznemi Królewskiemi, i u stołu powinni wina podawać i nalewać Królowi skosztowawszy sami pierwey, tak jak we Francyi dla niebespieczeństwa trucizny.

KRAYCZOWIE powinni krajać i podawać u stołu Królewskiego potrawy Cześnikowi.

STOLNIKOWIE stołów dyspozycya Królewskich czynić, i na stole porządnie potrawy ustanowić.

PODSTOLOWIE powinni przed niósacemi potra-

potrawy do ſtołu Krôlewſkiego laſkę nieść.

CZESNIKOWIE czeſtować u ſtołu Krôlewſkiego, i podawać potrawy.

PISARZE Polni już wyżey namienieni.
GENERAŁOWIE Artyleryi i o tych wyżey.

OBOZNI powinni Obozowi Woyſkowemu, Polni, á Koronni Rzeczypoſpolitey podczas Poſpolitego ruſzenia wyznaczać mieyſce; Koronni Koronnym, Litewſcy Litewſkim kiedy woyſko w polu ma się lokować.

STRAŻNICY powinni oko mieć na zdradę Nieprzyjacielſką, kiedy woyſko w Polu.

REGENCI powinni Aktôw Rzeczypoſpolitey pilnować Koronni Koronnych, Litewſcy Litewſkich

INSTYGATOROWIE nayſumnienniey ſza maja obligacya, żeby zawſze donośili podczas Seymôw, cokolwiek się dźieje w Oyczyźnie przećiw Prawu.
PISARZE Dekretowi Koronni i Litewſcy pilnuja ſwoich obligacyi.

VICE-INSTYGATOROWIE powinni wraz obligacye z Inſtygatorami odprawować podczas Seymu i podczas Kommiſſyi Radomſkiey.

ŁOWCZOWIE maja zwierzchność nad Łowczymi pſiarni Krôlewſkiey, i Aſſyſtować powinni Krôlowi na polowanie.

PISARZE SKARBOWI pilnuja ſwego Officyum i Regeſtrôw Skarbowych.

CHORĄŻOWIE Nadworni powinność ſwoję

ję odprawuja na mieyſcu Chorażych Koronnych.

SKARBNIKOWIE maja zwierzchność nad wozami Krôlewſkiemi.
PODKONIUSZOWIE na mieyſcu Koniuſzych pilnuja Officyum.
ŁOWCZOWIE Nadworni na mieyſcu Łowczych. WW.
METRYKANCI kończa porządek Officyaliſtôw Koronnych, i zawſze być powinni przytomni przy Metryce Koronney.

Cokolwiek się tu môwiło o Urzędnikach Koronnych, to się ma rozumieć o Koronnych w Koronie, o Litewſkich w Litwie, gdźie się na ten czas Krôl znayduje.

O URZĘDNIKACH ZIEMSKICH.

W WOJEWODZTWACH.

Kiedy Krôlowie nie mieli jeſzcze ſobie wydźielonych od Rzeczypoſpolitey intrat i Dôbr, z Dworem się tylko przenośili z Województwa do Województwa, i na ten czas jako Krolmer, i inni ſupponuja dla większey powagi Dworu ich, Urzędy w Województwach poſtanowili, którzy Urzędnicy powinni byli Powinnośći ſwoje odprawować też ſame, które się w zwyż wyraziły pod Urzędnikami Koronnemi oprôcz niektô-

niektórych Konſtytucyami opiſanych. Jak zaś Rzeczpoſpolita wolność jaka teraz ma, rozprzeſtrzeniać poczęła, tak dla nie pozwolenia Scyſſyi, i kłótni w Województwach o mieyſce na Seymikach, między temi Urzędnikami porządek uczyniła na Seymach Roku 1611. i 1647.

W WOJEWODZTWACH KORONNYCH.

Podkomorzy, Staroſta Grodowy, Chorąży, Sędzia Ziemſki, Stolnik, Podczaſzy, Podſędek, Podſtoli, Cześnik, Łowczy, Woyſki Większy, Piſarz Ziemſki, Miecznik, Woyſki Mnieyſzy, Skarbnik, Sędzia Grodzki, Piſarz Grodzki.

W WOJEWODZTWACH LITEWSKICH.

Marſzałek Powiatowy, Podkomorzy, Staroſta, Chorąży, Woyſki, Sędzia Ziemſki, Stolnik, Podſędek, Podſtoli, Piſarz Ziemſki, Podwojewodzy lub Podſtaroſci, Sędzia Grodzki, Piſarz Grodzki, Podczaſzy, Cześnik, Horodniczy, Skarbnik, Łowczy, Miecznik, Koniuſzy, Oboźny, Strażnik, Krayczy, Moſtowniczy, Budowniczy.

MARSZAŁKOWIE w Litwie ſą tylko poſtanowieni w niektórych Powiatach, jako: w Oſzmiańſkim, Lidzkim, Bracławſkim, Grodzieńſkim, Kowieńſkim, Upiſkim, Słonimſkim, Wilkowiyſkim,

kowiyſkim, i Rzeczyckim. Ci ſą w Powiatach ſwoich dożywotniemi Dyrektorami Seymików, i podczas Poſpolitego ruſzenia ſą Wodzami Powiatów ſwoich. Obierani ſą każdy w ſwoim Powiecie tak jak Podkomorzowie, ale podają 4. Kandydatów Królowi, z których jednemu Król Przywiley daje.

CIWONOWIE ſą także w Litwie, ale ich tylko niektórych Konſtytucya naznaczyła Roku 1598 Wileńſkiego, Trockiego, i Zmudzkich i mieyſce mają ſobie naznaczone przed wſzyſtkiemi Urzędnikami Ziemſkiemi. Ich obligacya znaczy ſię być Goſpodarzami Woyſka podczas poſpolitego ruſzenia, bo ſą i inni Ciwonowie jakoby Ekonomi Dóbr Królewſkich, które Urzędy i Senatorowie biorą na ſiebie.

HORODNICY mają zwierzchność i kommendę nad Zamkami i fortecami.

MOSTOWNICY Moſtów pilnują, i oko mają na reparacyą ich.

BUDOWNICY mają oko na reparacyą Miaſt i Zamków.

LESNICY ſą także tak w Polſzcze jako i w Litwie, którym ſą inkorporowane w Królewſzczyznach Wóytowſtwa, dla pilnowania laſów i zwierza w Królewſkich laſach.

W PRUSACH zaś ſą Urzędnicy mieyſce mający tym Porządkiem; Podkomorzy, Chorąży, Sędzia Ziemſki, Ławników Ziemſkich 8. którzy zaſiadają na Sądach Ziemſkich wraz z Sędziami, po nich Piſarze Ziemſcy. Ci wſzyſcy powinni być Szlachta i Poſſeſſyonaci, tak jako w Koronie i Litwie. Z Magiſtratu Toruńſkiego dwóch Aſſeſſorów w ſądach Ziemſkich Chełmińſkich zaſiadają.

O POD-

O PODKOMORZYCH.

PОdkomorzy powinien być Szlachcic i Possessyonat, i przysięgać powinien według osobney dla siebie Roty, tak Konstytucya 1588. Obligacya ich jest na kondescensye graniczne jeździć, granice uznawać, i rozgraniczać miedzy Dobrami, powinien mieć swego Komornika lub kilku Szlachty Possessyonatów przysięźnych, którzy na mieyscu Podkomorzego mogą graniczyć, akta graniczne pod swoim kluczem konserwować według Konstytucyi 1588.

Podkomorzy ma naypierwsze mieysce po Senatorach, i z tąd Podkomorzych zowią Xiążętami Stanu Rycerskiego.

Podkomorzy Lwowski po Staroście Lwowskim ma mieysce według Konstytucyi 1658. Podkomorzy Sendomirski powinien mieć swego Pisarza Szlachcica Possessyonata, przysięźnego, który akta graniczne w Zamku Sendomirskim konserwować powinien, i dekreta graniczne w osobną każdego Powiatu Kśiążkę wpisować, 1631. Tenże sam porządek Województwo Krakowskie przyjęło. Podkomorzy Krakowski nie tylko jest Sędzia graniczny ale Inspektor Zup Wielickich, i Bocheńskich, za co pensya znaczna bierze solna. On także sam prezyduie na Seymikach Województwa Krakowskiego.

W Litwie każdy Powiat ma swego Podkomorzego, ale i on powinien mieć swego Komornika, z taż obligacya co i w Koronie.

Podkomorzowie w Prusach tylko na Radach zasiadaja Ziem Pruski ch; do granic nie należa, tylko Ziemstwo i Ławnicy. Na

Na Podkomorstwo Województwa lub Ziemia lub Powiat jako w Litwie, obierać powinno 4. Kandydatów, z których jeden od Króla Przywiley bierze.

O STAROSTACH GRODOWYCH.

STarostowie są jedni Grodowi z Jurysdykcyą, drudzy są bez Jurysdykcyi, jakoby Tenutaryuszowie Dóbr Królewskich.

Starostowie niektórzy zowią się Generałami, jako; GENERAŁ WIELKOPOLSKI mający w Poznaniu i Kaliszu 2. Grody, i w nich dwóch Surrogatorów z Pisarzami. Do niego także należą Grody Gnieznieński, Kościański, Wałecki, Koniński, Pyzdrski, Krzeński, w których Akta tylko Powiatów konserwują się pod dyrekcyą Regentów kreowanych od Generała ale bez Sędziów.

GENERAŁ MAŁOPOLSKI Starosta Krakowski ma także Jurysdykcyą swoję, w Krakowskim, Proszowskim, Lelowskim, i Xięskim Powiatach.

Starosta Kamieniecki tytułuje się także GENERAŁEM PODOLSKIM bo ma Jurysdykcyą w Kamieńcu i Latyczowie.

Starostów przysięgi wolno widzieć w Statucie. Starostowie kreują Sędziów Grodzkich, Pisarzów, Regentów, i Burgrabiów.

P Starosto-

str. 222 przeskoczono

Staroſtowie obligowani ſą pod utratą Staroſtwa, reparować Zamki dla konſerwowania Aktów, o czym reaſſumowane Konſtytucye na Seymie 1726. Obligacya ich także ściſła jeſt, á żeby nie przepuſzczali za granice żadnych towarów, ani wołów, i jednym ſłowem wſzyſtkich handlów z Polſki za co im naznaczona trzecia część z zabranych i konfiſkowanych towarów, o czym obſzerniey wyżey pod Dobrami Królewſkiemi dla zaſłużonych, ale tego wcale nie obſerwują.

O CHORĄZYCH.

CHorażowie wſzyſcy Województw i Powiatów, powinni się znaydować na pogrzebie Królewſkim według Konſtytucyi 1575. Podczas poſpolitego ruſzenia powinni Powiatów ſwoich Chorągwie podnośić 1621. Chorażych Ziemſkich Król kreuje w Polſzcze, w Litwie zaś z Kandydatów obranych od Województwa lub Powiatu jednego Król kreuje, i z ſkarbu ſwego Chorągiew dać był powinien za dawnych Królów.

O SĄDACH ZIEMSKICH.

SĄd Ziemſki powinien mieć ſwóy komplet Sędźiego, Podſędka, i Piſarza, jeżeli z nich jednego nie maſz, nie może być Sąd. Ci powinni być od Województwa obierani 4. Kandydatów na każdego, á tak z 12. Kandydatów Król kreuje 3. Sędźiego, Podſędka, i Piſarza, ktorzy po odebranych Przywilejach wraz przyśiadz powinni przed Senatorem ſwego Województwa, lub też Urzędnikiem, i zaraz zaczynać ſądźić według Konſtytucyi 1589. i 1598. i innych póżnieyſzych.

Sędźia Ziemſki mający ſwoję Sprawę, może na ſwoim mieyſcu Szlachćica uprośić Poſſeſſyonata choć nie przyśięgłego, który wraz z Podſędkiem i Piſarzem rozſądźić mogą Sprawę, tak Konſtytucya 1557. Sędźiowie Ziemſcy nie mogą być wraz Grodzkiemi tak Konſtytucya 1726. Piſarze Ziemſcy z mieyſca się ruſzyć nie mogą aż po przepiſanych Dekretach 1565. Krakowſkim pozwolono gdźiekolwiek 1590.

Sąd Ziemſki nie może tylko graniczne ſwego Województwa i Ziemſkie ſprawy ſądźić, i może rozſądźić bez Appellacyi Sprawy ſzacowane do 3000. Konſtyt. 1670.

Piſarze Ziemſcy podczas poſpolitego ruſzenia powinni Akta Dekretów mieć ſwoich Kaſztellanów.

Xięſtwo Mazowieckie ma ſwoje excepta, które ciekawemu wolno czytać w Statućie, gdźie Piſarze powinni mieć ſwoich Podpiſków, dla attendencyi Ksiąg tak Konſtytucya 1577. ale i w każdey Ziemi ſą Regenci Ziemſcy, Komornicy Ziemſcy &c. &c.

W PRUSACH Sędźia Ziemſki, Ławników 8. i Piſarz formują Sądy Ziemſkie i powinni być Szlachta i Poſſeſſyonaci. W Sądach zaś Ziemſkich

ſkich Chełmińſkich zaśiadaja dwôch Aſſeſſorôw z Magiſtratu Toruńſkiego.

O ELEKCYI URZĘDNIKOW ZIEMSKICH.

PO śmierći Podkomorzego lub Sędźiego, Podſędka, Piſarza Ziemſkich, Wojewoda lub w niebytności jego pierwſzy Senator, wydać powinien Uniwerſał naydaley w 6. Niedźiel na Elekcyą, gdźie Kandydatôw 4. na każdy Urząd po winni obrać, z tych Kandydatôw Krôl jednego kreuje. W Xięſtwie zaś Zatorſkim we 4. Niedźiele, Wojewoda Krakowſki, lub Kaſztelan Oświećimſki, lub Staroſta Oświećimſki, abo Zatorſki Uniwerſał wydać może.

Ci Urzędniey powinni być Szlachta i Poſſeſſyonaci.

Toż ſamo Prawo i w Litwie o Elekcyi Marſzałkôw Powiatowych i Podkomorzych.

W PRUSACH Podkomorzych i innych Krôl kreuje. Sędźiôw zaś Ziemſkich Szlachta obiera, i ich Elekcya Krôl ſtwierdza. W Pomorſkim i Ziemi Michałowſkiey Szlachta ſobie obiera Ławnikôw i Piſarzôw bez konfirmacyi Krolewſkiey. A w Województwie Chełmińſkim po śmierći Ławnikôw Szlachta z Magiſtratu Toruńſkiego obiera na jego mieyſce z przyſłanych ſobie od Miaſta przezwiſk Radnych Panôw.

O OFFI-

O OFFICYALISTACH GRODZKICH.

STaroſtom Grodowym Rzeczpoſpolita pozwoliła dla nieuſtającego kurſu ſprawiedliwości S. w Grodach ich Sędźiôw abo Podſtarościôw kreować w każdym Województwie. Sędźiowie ći powinni być Poſſeſſyonaći w tymże Wojewôdztwie i Szlachta, á na zaczynającey śię Jurisdykcyi Staroſty powinni przed nim przyśięgać.

Wojewôdztwa Wielkopolſkie mają ſwoich Surrogatorôw w Poznaniu i Kaliſzu przyśięgłych, i przez Seym autoryzowanych, dla czego Generał Wielkopolſki lubo ich kreuje, ale odmienić nie może. Sędźiowie Grodzcy wraz z Ziemſkiemi nie mogą być według Konſtytucyi 1726. Ciż powinni ſwego Wojewôdztwa Sprawy ſądźić ale nie wſzyſtkie, tylko pozwolone przez oſtatni Seym Anni 1726. bo większe Sprawy zoſtawione ſą decyzyi Trybunałôw, oſobliwie gdźie zachodzą kognicye. Przed Seymikami na Tydźień powinni przeſtać ſądźić, á po Seymie we dwie Niedźieli zacząć. Podobnież Staroſtowie Prawo mają, i Piſarzôw kreowania przysięgłych, i Poſſeſſyonatôw Szlachtę tegoż Wojewôdztwa, do ktôrych należą Księgi Grodzkie, konnotacya Dekretôw, wydawanie onych, i cała Kancellarya.

O WIELKORZĄDCY KRAKOWSKIM.

TEn ſobie ma zdaną dyſpozycyą Wielkorządôw abo Intrat Krôlewſkich w Krakowie do Skarbu

bu Krôlewſkiego należących, i wolny jeſt od Poſpolitego ruſzenia, tak jako i inni Officyaliſtowie Skarbowi.

O BURGRABIACH.

Burgrabiów Krakowſkich według Kromera 10. z dawna bywać zwykło, i ći powinni zawſze przy Zamku Krakowſkim mieſzkać, mając tylko 3. Mieśiące ſobie pozwolone przez Konſtytucyą abſentować śię w Roku, ſa wolni od poſpolitego ruſzenia, ale pod utratą Urzędu powinni uſtawicznie być przy Zamku Krakowſkim tak Konſtytucya 1562. 1565. 1621. i Krôl ich kreuje.

Burgrabiowie Grodzcy ſą inśi, których Staroſtowie kreują, i powinni być Szlachta Poſſeſſyonaći, tych powinność uprowadzać Szlachtę do Dôbr prawem przewiedźionych, abo przez Dekret przyſądzonych.

Burgrabia Gdańſki powinien być kreowany od Krôla z miedzy nayprzednieyſzych Rayców Gdańſkich, i ma pierwſze mieyſce w Sądach Mieyſkich, ma pozwoloną ſobie władzą ſądźić ſprawy kaduczne, i wſzelkie wiolencye, od niego Appellacya do ſamego Krôla idźie, Przyśięgę zaś jego w Statućie wolno widźieć.

Rząd Gdańſkiego Miaſta wolno widźieć niżey pod opiſaniem Miaſta Gdańſka, którego Radni Panowie i całe Miaſto przyśięgać zawſze powinne na wierność Krôlowi, i Rzeczypoſpolitey które juramenta wolno widźieć w Statućie.

O STA-

O STANIE RYCERSKIM abo SZLACHCIE

Europa Chrześciańſka ma ſwôy zaſzczyt z tąd, że zaſłużone Familie wylaną za Oyczyznę krwią, godne Imiona wyprobowaną Radą i wyſokim rozumem konſerwują dotąd u Monarchôw w Radach, Rządach, i ſprawiedliwośći ſwôy Vigor, jako to w Niemczech, w Francyi, Hiſzpanii, Włochach, Wenecyi, i wſzędźie, ale Polſka naywięcey śię zaſzczyćić może przed Bogiem i Swiatem, że od początku kwitnącego Państwa nigdy nie ubliżyła zaſłużoney Szlacheckiey Krwi ani do wolności, ani do wſzelkich Rządôw w Oyczyźnie, i owſzem, ani Senator Swiecki, ani Duchowny, ani nayposlednieyſzy Urzędnik, ani Kanonik Katedralny, ani Opat, być kreowany może tylko z Oyca i Matki Szlachćic, według Konſtytucyi Roku 1607. á Katedralny Kanonik 4 Herby czterema reformacyami ſtwierdźić powinien. 2. Prerogatywa Krwi Szlacheckiey, że ſami Szlachta mają głos wolny i Votum obierania Krôlôw Polſkich, i owſzem naypierwśi ſą do Korony jako Michał i Jan III. inkludując w to Senat, bo wſzyſcy Szlachta, tę Elekcyą i jeden Szlachćic zerwać może. 3. Ze ofiarowane godnym Rycerzom Polſkim od Monarchôw poſtronnych Xięſtwa, Grafſtwa, Ordery nie mają żadney w Polſzcze apprehenſyi, ale *æqualitas* ma ſwoję naywiękſzą godność. 4. Ze Szlachta Polſka przez Poſłôw z miedzy siebie od Województw wyſſanych przy danych im Inſtrukcyach, Prawa ſtanowi, woyny wypowiada, pokôy ſtwierdza, podatki naznacza, ſpo-

soby do bicia monety podaje, i wszelki Rząd w swojey mocy ma, jednym słowem wolny głos, i wolne nie pozwalam. 5. Że żaden Szlachcic Polski nie może być złapany, więziony, i karany, bez zupełney konwikcyi, chyba że złodziey przy kradzieży schwytany lub na rozboju, o czym Konstyt: 1453. 1454. 1540. 1550. i wiele innych. 6. Że Krôl nie może konfiskować żadnych Dôbr Szlacheckich bez zupełney konwikcyi 1454. 7. Że żaden Zołnierz stacyi nie może mieć w Dobrach Szlacheckich 1588. 1659. 1661 1676. 8. Szlachcic każdy w swoich Dobrach ma zupełna moc życia i śmierci nad swemi poddanemi. 9 Szlachcic w swoim własnym gruncie jest absolutnym Panem znalezionych kruszców złotych, srebrnych, i wszelakich, jako i soli, o czym nauczaja *Pasta Conventa* Michała, i Jana III. i wielu innych Krôlów na fundamencie Konstytucyi 1576. i dawnieyszych wielu. 10. Domy Szlacheckie wolność zupełna maja uciekajacym się do nich prawowitnym ludziom, których lubo może arysztować, ale łapać i gwałtem wyprowadzać nie godzi się, toż samo i o Duchownych Domach Roku 1611. 11. Dobra Szlacheckie pod kaduk podpadać nie moga, bo zawsze sukcessya ma swôy walor, ale jeżeliby jakie Dobra spadły w Dyspozycya Skarbu Królewskiego z przyczyny zaginionéy sukcessyi, tedy długi z tych Dôbr naypierwey spłacić należy, tak Konstytucya 1588. ale bezpotomnym Dziedzicom wolno się wyprzedać i dysponować z wszystkim. 12. Jeżeliby jaki Cudzoziemiec w Dobrach Szlacheckich lub Duchownych umarł, jego fortuna nie do Fiskų, ale do Pana gruntu należy 1588. 13. Areszty mieyskie nie ida na oddanych ani na żadne rzeczy Szlacheckie. 14 Szlachcic każdy jako i Duchowny wolny jest od cła płacenia, od własnych zbóż na przedaż prowadzonych lub lądem, lub Wisła, abo innemi Rzekami, ani od wołów własnych,

własnych, skopów, owiec, wieprzów, wełny, byle nie były przekupne, na co powinien przysiąc, abo sługa jego według Konstyt: 1550. 1569. 1576. 1581. 1589. 1601. 1607. i wiele innych, także wolni są Szlachta od czopowego z Dôbr własnych, od Piw, 1511. 1613. 15. Szlacheckie Dobra maja sobie wyznaczone sole suchedniowe z Żup wszelkich, i bez kosztu moga zawsze jeść z soli. 16. Samey tylko Szlachcie wolno Dobra trzymać przez zastawy, dzierżawy, kupna, i być ich Dziedzicami w Polszcze 1496. 1538. 1550. 1611. Cudzoziemcom zaś Mieszczanom i chłopom nie wolno, wyjawszy Krakowskich Rayców i Pruskich Miast, także Wileńskim, i Lwowskim, i innym niektórym przez Konstytucya pozwolonym Roku 1676. Przytym Szlachcie wolno kupować domy, kamienice, szpichlerze, przy Miastach bez żadney obligacyi płacenia podatków do Miasta, byle Gospodarze czym nie handlowali ze szkoda Miasta 1550. 1611. 17. Szlachcic zabiwszy Szlachcica nie pociaga za soba kary gardłowey, ale tylko jeżeli orężem zabił, Rok i 6. Niedziel wieży in fundo, jeżeli z strzelby dwa Roki i 12. Niedziel in fundo siedzieć musi w ziemi głębokiey na 12. łokci i grzywny dać, o czym Konstytucya 1726. i inne dawnieysze. 18. Szlachcic chorujacy przy delegowanym od Króla czyniacy Testament i dyspozycya rzeczy, tak ważny być powinien, jakby w Grodzie roborowany 1550. 19. Szlachcic gdyby gwałtem poimał Szlachcica, i więził, powinien dać grzywien 120. i na dnie Rok wieży siedzieć, i powyśiedzeniu powinien tyle troje siedzieć, jak długo więził więzienia, i szkody nagrodzić 1588.

Szlachta są jedni z dawnych Antenatów urodzeni, drudzy nie dawno nobilitowani zwani w Konstytucyach SCARTABELI. W Paktach Konwentach

tach Michała i Jana III. Scartabeli aż do trzeciego Stopnia nie mogą mieć na sobie Urzędów, ani Poselstw żadnych. Nie mogą zaś być Szlachta kreowani, tylko za zezwoleniem Rzeczypospolitey na Seymie 1578. 1601. 1613. Szlachcic nie może do swego herbu, i Szlachectwa przypuścić nikogo pod utraceniem własnego 1633. Ktoby Szlachcicem się czynił á nie był, Dóbr swoich traci połowę na Kwartę á połowę Delatorowi. Komuby zaś zadane było nie Szlachectwo, ten według poźnieyszych Konstytucyi, powinien na Seymiku przypozwany naypierwey emundować się, á jeżeliby Seymik nie doszedł, to przed Marszałkiem koła Rycerskiego drugiego dnia, á jeżeliby i ten nie stanał, tedy przed pierwszym Senatorem powinien się wywieść, á potym do Trybunału Antagonistę przypozywać Roku 1601. 1633. 1690. Ten zaś kto nie dowiedzie powinien odsczekać jak pies pod ławą za honor wzięty według praktyki Roku 1667.

Szlachectwo utraca ten, kto Dekretem Królewskim prywowany za jaki exceß, także i kto Mieyskim, lub Kupieckim handlem w Mieście się bawi, 1633.

Bękarcia choć z Szlacheckich Osób urodzeni nie mogą być Szlachtą 1633. ale więcey Konstytucya 1578. przydaje, że Szlachcic z nałożnicą mieszkający i pierwey lubo się potym z nią ożeni, i dzieci spłodzi, te dzieci nie mogą się zaszczycać Szlachectwem, ani dziedziczyć fortunie.

O INDYGENATACH.

Cudzo-

Cudzoziemcy starający się o Indygenaty powinni naypierwey starać się na Seymikach, żeby byli w Instrukcyach przez Posłów zaleceni 1601. á za konsensem Stanów na Seymie powinni je otrzymać 1607. ale według Konstytucyi 1641. powinni pierwey probować Autentycznemi dokumentami Szlachectwo swoje w własnych Państwach, i w Kraju, z którego są urodzeni, o czym Konstytucya Roku 1673. i powinni być Wiary S. Rzymskiey Katolickiey, z wyznaniem przysięgi na wierność Królowi, i Rzeczypospolitey.

O SEYMACH.

PRzedtym Królowie z Konsyliarzami tylko Seymy á barziey rady odprawowali, i Prawa stanowili, dopiero za Kazimierza Wielkiego poczęli od Województw Posłowie na te Rady przyjeżdżać, i radzić o całości Oyczyzny, á za Zygmunta Augusta na Seymie Piotrkowskim Roku 1550. czas naznaczony Seymom, i także podczas Unii Xięstwa Litewskiego z Koroną Roku 1564. Seymy przedtym odprawiały się według woli Królów w Piotrkowie, w Lublinie, w Parczowie, w Krakowie, w Sieradzu, w Łęczycy, w Wislicy, w Korczynie &c. ale przez Konstytu: 1569 naznaczone mieysce dla bliskości Litwy w Warszawie, chyba żeby konjunktura woyny inaczey dyspensowała, Roku zaś 1673. Seymy co dwa Roki w Warszawie dwa, á trzeci w Grodnie naznaczone, i toż samo reassumowała Konstyt: 1686. 1717. i 1726. Seymy KONWOKACYALNE, i ELEKCYONALNE naznaczone w Warszawie, á KORONACYONALNY w Krakowie. Czas Seymów naznaczony od dwóch do

dwóch

dwóch lat 1717. I te Seymy nazywaią się ordynaryinemi. Extraordynaryine zaś są zostawione potrzebom Oyczyzny. Ordynaryinym Seymom czas naznaczony w Poniedźiałek pierwszy po S. Michale á Seymikom przedseymowym Poniedźiałek na 6. Niedźiel przedSeymem. Tymże Seymom czas naznaczony 6. Niedźielny, áExtraordynaryinym dwóch Niedźielny 1576. 1591. 1633 1726.

W Królewskiey mocy jest naznaczanie Seymów w potrzebie Oyczyzny, i zwyczaynie pierwey wychodzą listy do Senatorów konwokujące ich na Seym, i do Województw Uniwersały, które w Grodach publikowane być powinny, i w nich wyrażone przyczyny intymacyi Seymu 1569. 1613. Te Uniwersały powinny być trzema Niedźielami przed Seymikami w Grodach, á Seymiki na 6. Niedźiel przed zaczęciem się Seymu.

O SEYMIKACH.

Na Seymiki Król rozsyła według Prawa Posłów po jednemu na każdy Seymik z instrukcyami, w których wyraża, i przestrzega o potrzebach Oyczyzny, tak Konstytucya 1576. Ten Poseł od Senatora zagajającego bywa przyjęty, á po mowie skończoney do Seymiku instrukcya zyta i podaje do deliberacyi. Biskupi, Starostowie, Urzędnicy, i Szlachta, obligowani są być na Seymiku swego Województwa, według Konstyt: 1510. Starosta zaś jako Gospodarz mieysca Seymiku powinien gospody rozdawać. W Dźień Seymiku naypierwey Msza S. się odprawuje o S. Duchu, i Kazanie być powinno, potym Xiądz wynosi Sanctissimum z puszka do Zakrystyi,

krystyi, á Senatorowie z Urzędnikami, i Szlachta, w tym Kośćiele koło uczyniwszy zaśiadaja, Senator pierwszy zagaja, á potym przystępuja do Elekcyi Marszałka, kryskując się przez Vota dane, abo się też jednostaynie zgodza na podanego przez Senatora zagajającego.

W Wielkiey Polszcze w Srodźie Stan Rycerski zaśiada na Cmentarzu, i Kasztelan Przemęcki im zagaja, á wszyscy Senatorowie w Kośćiele śiedza, i znoszą się z kołem Rycerskim, aż do obrania Marszałka W Litwie zaś maja nie które Powiaty Marszałków już dożywotnie obranych, o czym wyżey pod Urzędnikami Ziemskiemi. Po Elekcyi Marszałków do Instrukcyi od Króla przeczytaney, i od Prymasa, każdy się przymówić może, i potym formuja projekta do instrukcyi na Seym, które Marszałek konnotuje, i uformowana z nich Instrukcya na Seym podpisać powinien z Assessorami według Konstytucyi 1726. Po ułożoney Instrukcyi Senatorowie i Urzędnicy Ziemscy ex turno każdy, á po nich Szlachta zabieraja głosy i daja Vota swoje na Posłów, te Vota Marszałek konnotuje z Assessorami, i którzy przewyższa kreskami, ci charakter. Poselski na śiebie biora, byle nie mieli kondemnat na sobie. Posłowie maja być Szlachta Possessyonaci 1611. 1613. nie moga być wraz i Deputatami na Trybunał 1678. ani Deputaci od Woyska moga być Posłami. 1616.

Województwo każde ile Powiatów ma w sobie, tyle Posłów wysyłać powinno, Ziemia zaś każda dwóch według dawnego zwyczaju prócz Prusów i Litwy, bo w Litwie z każdego Powiatu dwóch obieraja. Jako zaś Seymikom po wszystkich Województwach jest jeden dźień naznazna

znaczony (prócz Zatorskiego i Pruskiego Generału, i innych, które tygodniem odprawują się prędzey) Poniedźiałkowy na 6. Niedźiel przed Seymem, tak i jedno mieyśce zdawna Województwa obserwują do seymikowania, jako: Wielkapolska w Srodźie, Krakowskie w Proszowiczch, i każde Województwo ma swoje mieysce wyznaczone.

Generał Prowincyi Wielkopolskiey odprawuje śię w Kole, Generał Małopolski w Korczynie, Generał Mazowiecki w Warszawie, Generał Ruski w Wilni, Generał Xięstwa Litt: w Słonimie, na te Generały powinni się zjeżdżać wszytcy Posłowie obrani na Seym z własnych Prowincyi, i tam znośić się w promowowaniu Interessów zobopolnych tykających śię Dobra Oyczyzny, ale te Generały zaniedbane, bo Posłowie po Seymikach prosto jada do Domów, a potym do Warszawy. Województwo Inflantskie swoje Seymiki odprawuje w Duneburgu. Województwo Smoleńskie zawojowane w Wilnie.

W Prusach zaś inaczey Seymikują. Król pisze do Warmińskiego i Chełmińskiego Biskupów Listy dwa zachęcające do rady około Oyczyzny, po odebranych listach Biskup Warmiński jako Prezydent Ziem Pruskich, naznacza czas Generałowi Pruskiemu. Do Województw także Król pisze Listy żeby pierwey odprawili swoje partykularne Seymiki, po których odprawionych przyjeżdżają na Generał cała Prowincya, Alternata raz do Malborga, drugi raz do Grudźiądza za Uniwersałem Biskupa Warmińskiego, gdźe zasiadszy zagaja Biskup Warmiński jako Prezydent, izaraz audyencya daje Posłowi Królewskiemu, którego Podkomorzowie wprowadzają, po skończoney

czoney jego mowie nad instrukcya deliberują, potym rozdźielają śię Izby. W jedney Izbie zostają śię Biskupi, Senatorowie, Podkomorzowie, i od Miast Gdańska, Torunia, i Elblaga, delegowani. W drugiey Izbie Stan Rycerski przystępuje do obrania Marszałka, po obranym Marszałku instrukcye z Seymików partykularnych ułożone czytaia na Seym, po których przeczytanych, i wykorrygowanych, Marszałek z kołem Rycerskim idźie, i łaczy śię z Senatorska Izba, tam też same Instrukcye czytaja, po których stwierdzonych i Miasta swoje Instrukcye na Seym podaja, i z Generału tego Posłowie ledwie nie wszyscy Szlachta, którzy chca, jada do Warszawy na Seym ponieważ nie jest liczba Posłów Pruskich naznaczona przez żadna konstytucya.

Seymiki zaś partykularne Województwa Chełmińskiego w Kowalowie, Malborskiego w Sztumie, a Pomorskiego w Starogardźie odprawują śię.

O SEYMIE WALNYM.

W Poniedźiałek pierwszy po S. Michale, naypierwey Król, Senatorowie, Ministrowie, i Posłowie ida na Msza S. o S. Duchu śpiewana do S. Jana, gdźie po Kazaniu i po Mszy S. ida wszyscy do Izby Senatorskiey, tam Król zaśiadszy, i Senatorowie na mieyscach swoich, Stan Rycerski z Posłów zgromadzony oddźiela śię i idźie do Izby Poselskiey, gdźie każdy zaśiadszy na swoim mieyscu, Marszałek przeszłego Seymu abo pierwszy ex Turno Województwa Poseł zagaja mowa swoja, i zalecíwszy

wszy jedność serc, zachęca do prętkiey Elekcyi nowego Marszałka z następuiącey Prowincyi, (bo według Prawa jednego Seymu powinien być Marszałek z Wielkopolskiey Prowincyi, na drugi Seym z Małopolski, á na trzeci z Litewskiey Prowincyi) Po obranym Marszałku przez Vota ex turno Posłów, stary Marszałek oddaje laskę nowo obranemu, który podziękowawszy przy odebraniu laski, przysięgi rota w Statuci nazna-czona. Po przysiędze też Marszałek przystępuje do Rugów i pogodziwszy scyssye miedzy Posłami (które powinien według Prawa Anni 1690. uspokoić drugiego dnia po elekcyi swojey) powinien się według tyże Konstytucyi łączyć z Izbą Senatorską, gdzie Króla, i Senat, przywitawszy, wzajemnie przywitany od Tronu przez Kanclerza Koronnego lub Litewskiego bywa, i do pocałowania ręki Królewskiey wraz z Posłami przystępuje do Tronu. Potym Pacta Conventa czytane być powinne, i do każdego Punktu nie obserwowanego przymówić się Posłowi każdemu wolno. Po tych przeczytanych Senatûs Consulta czytane, dystrybuta wakansow, Vota Sen torów, potym Deputaci z Senatu i Stanu Rycerskiego naznaczeni być powinni do układania konstytucyi, do likwidacyi Skarbu Koronnego i Litewskiego do inwentowania i likwidacyi Artyleryi Koronney i Litewskiey prowentów. Po wyznaczeniu zaś Posłów do postronnych Monarchów, i po relacyi uczynioney Posłów od tychże postronnych Monarchów, Marszałek Poselski wraca się z Posłami do Izby Poselskiey, gdzie z instrukcyi czytanych od Województw per turnum Konstytucye układaią, á Król przez ten czas z Senatem i z delegowanemi od Izby Poselskiey Posłami sądzić powinien sprawy przychodzące na Seym, Izba zaś Poselska ułożywszy Konstytucye zaczęte od bespieczeństwa publicznego, wraca się i łączy z Senatem, naynierychley zaś na 5. dni przed skończe-

skończeniem Seymu powini się łączyć, i w Senacie też same wszystkie Konstytucye czytane być powinne, i przez 3. Stany stwierdzone, á Seym nie więcey nad 6. Niedziel powinien trwać, o czym Ładowski i inni 1690. o porządku Seymowania, i przydaje tak Konstytucya, że bez świec powinien się kończyć Seym. Marszałek Poselski powinien konnotować wszystkie materye, na które zgoda zachodzi. Posłowie mają wolność zupełną domawiać się o całość Praw, i swobod Oyczyzny 1609. Także promowować likwidacyą Podskarbich z kwart. Przeciw Pieczętarzom mówić, jeżeli przeciw Prawu Przywileje wydaią 1562. Powinni donieść niedbalstwo Urzędników, i Instygatorów, Królowi zalecić obserwancyą Praw. Na koniec wolno jest jednemu Posłowi zerwać Seym, lub przetrzymać swoją kontradykcyą, i radę o Oyczyźnie zamknąć. Poseł Seymowy jeżeliby się pokazał przekupiony, do Trybunału powinien być pozwany na instancyą każdego, o czym Ładowski cytuje Konstyt: 1699.

Marszałek Poselski w Izbie Senatorskiey ma mieysce miedzy Marszałkiem W. K. i Litt: przeciw Tronowi, á Posłowie za Senatorami. Marszałek sam powinien czytać Konstytucyę ułożone w Izbie Poselskiey, i nie może już z Posłami wrócić się do Izby Poselskiey, jeżeli na 5. dni złączone Izby przed terminem Seymu według Konstytucyi 1678. Do podpisania Konstytucyi, jakom wyżey namienił, powinni być naznaczeni z Senatu 3. Senatorów każdy z swojey Prowincyi, i po dwóch Posłów którzy przysięgłszy powinni zlustrowć Konstytucye i one podpisać.

Potym wszystkim Posłowie dopominaią się o naznaczenie czasu Seymikom relacyinym, á je-

żeli w potrzebie kontrybucye układaią, i one na Seymikach promowowáć obiecuią. Na też Seymiki pieczętarze konstytucye przesłać powinni dla ingrossowania ich do wszystkich Grodów; według Konstytucyi 1589.

Po skończonych materyach ostatniego dnia Seymu Marszałek żegna Imieniem koła Rycerskiego Króla, którému Koron: Koronny, Litewskiému Litewski Kanclerz odpowiada od Tronu, i do pocałowania Ręki Królewskiey wszyscy Posłowie przystępuią.

NA SEYMIKACH RELACYALNYCH po uczynioney od Posłów Relacyi i przeczytanych konstytucyach exaktorowie deputowani bywaią do wybierania kontrybucyi, jeżeli jakie ułożone według Konstyt: 1591.

W Prusach nie przyimuią żadnych kontrybucyi na Seymie uchwalonych, ale Generał Pruski naznacza podatki jeżeli potrzebne.

Posłowie podczas funkcyi swojey wolni są od wszelkich sądów i Trybunałów, i w sprawach wszelkich, tylko suspensa na nich idzie, kondemnata zaś na nich żadna nie ważna, bespieczeństwo maią Osób swoich na 4. niedziele przed, i 4. po Seymie według Konstytucyi 1610. 1649. Posłom zwyczaynie Województwa obmyślaią pensye z czopowego.

Na końcu Seymu po przeczytanych Konstytucyach Senatorowie czytani być powinni do boku Królewskiego i rezydencyi przy Królu dla rad wszelkich.

O PO-

O POSPOLITYM RUSZENIU.

POspolite ruszenie lubo przez Seym tylko powinno być naznaczone według Konstyt: 1454. 1573. 1676. jednak w potrzebie Seymy daią zawsze moc Królom naznaczać je, i wydawać wici jako 1527. 1661. 1662. ale tylko od Seymu do Seymu ta moc, i tylko w ostatniey potrzebie pozwolono.

Podczas Interregnum Prymas ma moc wydać wici na pospolite ruszenie 1632.1648.1693. Wici te powinne wychodźić do Korony pod Koronną, á do Litwy pod Litewską Pieczęcią do wszystkich Województw. Troje wici powinne wychodźić na pospolite ruszenie, ale jedno za dwoje wraz w ostatniey potrzebie, á trzećie z naznaczonym mieyscem 1520. 1550. 1576. 1588. 1593. 1619. i daley wiele Konstytucyi o tym.

LUSTRACYA WOYSKA NA POSPOLITE RUSZENIE.

NIżeli się ma zjeżdżać Pospolite ruszenie; Wojewodowie, i Kasztelani powinni Cho-

ragwie ſpiſowáć i pod Chorągwiami Szlachtę rozdźieliwſzy pod władzą i Kommendę Kaſztelanów Powiatowych, lub też Urzędników Ziemſkich, ile gdźie więcey Powiatów jak Kaſztelanów, ażeby tymże porządkiem Wojewoda każdy ſwego Województwa Chorągwie oddał pod Kommendę Królewſką.

W Ziemiach zaś gdźie Wojewodów nie maſz pod Kaſztelana dyſpozycyą Chorągwie podpadają, jeżeli zaś Ziemia obſzerna, tedy może Kaſztelan Chorągwie rozdáć Podkomorzemu, Staroście, lub też Urzędnikom innym.

O PROWADZENIU SZLACHTY.

KTórzy Wojewodowie lub Kaſztelanowie ſą na funkcyach publicznych abo wObozie Woyſk Koronnych, abo ciężko chorujący, wolni ſą od poſpolitego ruſzenia, ale na ich mieyſce Urzędnicy po Kaſztelanach obeymują Kommendę.

Każdy Kaſztelan lub Urzędnik ſmający Kommendę ſwego Powiatu, lub Chorągwi powinien na mieyſcu ſpocząć przez 3. dni pod Namiotem, á 4. dnia porządnie ruſzyć ſię z mieyſca ku Obozowi.

Obligacye Chorążych á żeby każdy na Poſpolite ruſzenie ſwoję właſną Chorągiew podnióſł z Herbem ſwojego Województwa, lub Ziemi, lub Powiatu, gdzie jeſt Chorążym; które zaś Powiaty nie mają ſwoich Chorążych, to Chorąży Województwa tego powinien rozdąć Chorągwie, i Subſtytutów naznaczyć.

O STACYACH i SZKODACH POSPOLITEGO RUSZENIA.

KAſztelan, i każdy Duktor ſwego Powiatu, lub Chorągwi nie moż- tylko przez jednę noc bawić na jednym mieyſcu, ani może ſtać we Dworach, Miaſtach i Miaſteczkach, tylko zawſze w Polu. Szkód żadnych ani wiolencyi czynić ani podwod brać, chyba za pieniądze może, dla czego Kaſztelan z Chorążemi, i Urzędnikami ſwego Województwa, abo jeżeli jeſt Wojewoda powinien Sądy ſądźić nie odwłócznie przez inkwizycyą wſzelkie exceſſa. Piſarz zas Ziemſki tego Województwa powinien Dekreta piſać. Kaſztelan i Urzędnicy przyśięgać powinni, jako ſprawiedliwie ſądźić będą wſzelkie krzywdy, i appellacya wolna od tych ſądów do Króla lub do Trybunału. Kryminalne zaś ſprawy należeć powinne do Sądu Królewſkiego abo Trybunalſkiego, jeżeli na Szlachćica, á jeżeli na łóżnych lub ſłużących chłopów, to i Kaſztelański Sąd może kryminalną ferować ſentencyą; o czym obſerniey piſze Ładowſki *fol:* 378. za Zygmunta III. przećiw Turkom Roku 1621. jeſt tam i taxa żywnosci

wnośći wyrażona jaka być powinna na ów czas.

Kasztelan, ktòry śię choroba exkuzuje na pospolite ruszenie, samoszòst przyśiąc powinien z possessyonatami.

O WSIADANIU NA KOŃ.

KRól nie może uwolnić żadnego obligowanego Prawem na Pospolite ruszenie, o czym 1538. 1550. Każdy Szlachćic powinien wśieść na koń z tyląż pocztami, ile należy z jego Dòbr, o czym 1388.

Każdy Szlachćic Dobra Ziemskie trzymający, i ći ktòrzy się z Dźiedźiczkami żenią, choć nie Possessyonaći powinni wśieść na koń o czym 1621. i 1659. Także i w Miastach z Prowizyi żyjący, choć żadney wsi nie mają, 1578. Arendarze, 1659 powinni wśieść na koń. Wieża śiedzący Szlachta za Dekretami powinni wynijść z wieży i wśieść na koń, á po Expedycyi odśiedźieć wieża 1659. Także Mieszczanie za Przywilejami Dobra Ziemskie trzymający 1505. 1621. excypowane Magistraty i Officyalistowie. Dźierżawcy Dòbr Kròlewskich Wòytowskich, i Wòytowie tak w Kròlewskich Dobrach jako i Duchownych obligowani także wśieść na koń. Roku 1345. 1368. 1538. i Sołtysi &c.

Wyprawują przytym Dobra Kròlewskie Duchowne, i Miasta Piechoty, według Dyspozycyi Seymu.

Seymu. Te zaś wyprawy z Dymòw uchwalone bywają Roku 1621. i 1676. Tatarowie Litewscy Possessye swoje mający powinni na koń wśieść.

O WOLNYCH OD POSPOLITEGO RUSZENIA.

BUrgrabiowie Krakowscy Zamku Krakowskiego pilnować powinni, Woyscy Ziemscy, Sędźiowie Grodzcy, Pieczętarze Oboyga Narodòw 1635. i 1639. Przytym Krolowi assystujący Ministrowie, Senatorowie rezydujący, Posłowie Woyskowi, funkcye Rzeczypospolitey mający na sobie, Marszałkowie, Referendarze, i inni Officyalistowie z Krolem idący są wolni 1621. 1658. 1659. Pisarze skarbowi 1655. 1676. Pisarze Trybunalscy poczty tylko wyprawują 1656. Pisarz Grodzki Krakowski wolny. Także 30. Osob Krolowey ktòrych Regestr Marszałek podać powinien do Grodu Warszawskiego 1628. 1629. 1654. 1655. i 1676. 12. Osob Prymasowskich, ktòrych Marszałek powinien podać do Grodu Warszawskiego i niektòra kwota Osob Biskupich uwolniona także jest, 1654. 1655. 1676. Także Posłowie do Monarchòw Cudzoźiemskich z 16. assystentami Roku 1655. 1659. Kommendanći Fortec i Zamkòw pogranicznych, Wielkorządca Krakowski z Officyalistami wolni są od wśiadania na koń. Szlachta są wolni ktòrzy Sy-

nów na swoim mieyscu posyłaią 1621. Wdowy, chorujący, w Szkołach będący są także wolni, ale poczty wyprawić powinni 1563. Maiący Possessye w różnych Województwach Poczty powinni wyprawić. Szlachta ubodzy, którzy nie maią się czym oporządźić, Bracia Niedźielni Pocztów powinni wyprawić abo z miedzy śiebie Brata, chyba że wszyscy Dobra trzymaią, o czym 1621. Starzy 60. lat maiący są wolni, ale poczet powinni wyprawić, tak jako Duchowni Dobra Ziemskie trzymaiący.

Pruskie i Litewskie Prowincye maią swoje excepcye, które wolno widźieć w Ładoskim.

Król w Wićiach na Pospolite ruszenie naznacza czas, i mieysce. Szlachćic zaś każdy obligowany wśieść na konia, i we 4. Niedźiele od publikacyi wići stanąć na mieyscu naznaczonym, i wyjechać nie może pod karą konfiskacyi Dóbr, i głowy ucięćia, jeżeliby zaniedbał ordynacyi Woyska, o czym 1620. Z pod jedney pod drugą Chorągiew żaden się przenieść nie może choć w tymże Województwie dla gluzowania regestru, ani konia jeden drugiemu wygodźić nie może w przybliżającey się okazyi do potyczki.

Król sam obligowany jest być przytomnym podczas pospolitego ruszenia według Konstytucyi 1557. Podczas zaś Interregnum zwykła Rzeczpospolita obierać sobie Wodzów 1576. Za granice Polskie nie jest obligowane Pospolite ruszenie iść z Królem, chyba że zapłaći dobrze, abo uprosi Pan 1378. 1433.

Po expedycyi skończoney żaden nie powinien wyjechać z Woyska i z pod Chorągwi bez konsensu

sensu Kasztelana lub Urzędnika Ziemskiego, który nie powinien być żadnemu zbronny, ani powracaiąc we wśiach wiolencyi mą robić, za co w Trybunale ma odpowiedźieć 1621.

Podczas Pospolitego ruszenia sam tylko Król jest Sędźia, bo Trybunały, Sądy Ziemskie, Grodzkie i Zadworne ustaią.

O LUSTRACYI SZLACHTY.

PRzedtym zwyczay bywał u dawnych Polaków, że co Rok wśiadali na koń, i lustrowali się w Województwach na mieyscach naznaczonych przed Wojewodą i Kasztelanami, abo co dwa roki dla gotowośći na Pospolite ruszenie Przećiw Nieprzyjaćielowi 1562. Czas lustracyi był naznaczony na S. Woyćiech 1562. drugi Seym naznaczył na S. Mateusz 1563. na tymże Seymie kara naznaczona na szkodę po Wśiach czyniących tak jak na Pospolite ruszenie, ale te Konstytucye do skutku nie przychodzą, choć były też same Konstytucye i potym reassumowane; cóż potym pisać Prawa kiedy bez obserwy, i exekucyi onych, i dla tego częsta ruina Kraju, każdy nieprzyjaćiel wnidźie, zruynuje, zdezoluje, Kray spustoszy, Swiątnice Boskie obnaży, jako i w teraźnieyszych czasach napatrzyliśmy się, a ubodzy ludzie ućierpieli. Wolność nasza Polska piękna, Prawami pięknemi, rozumnemi, i porządnemi opatrzona, Rycerskiemi sercami zmocniona, ale nie zjednoczona,

czona, podczas jakieykolwiek woyny nie wolna, pod jarzmem wszelkiego nieprzyjaciela jęczeć musi, a wszystka przyczyna z nie obserwy Praw, zatraconych cnot Staropolskich, á naywiększa przyczyna, że gruntujemy Prawa nasze na juramentach, á z rzadka abo nigdy Bogu Wiary nie dotrzymujemy, i z tad kara P. Boga ustawiczna, niezgody, woyny, potopy, głód, mór, i jeżeli Boga w serce nie weźniemy, nieomylna w krótce zguba wolności.

Po opisanych tedy zupełnie trzech Stanach, więcey mi nie należy tylko Sprawiedliwość S. opisać, jakim trybem i porządkiem idźie w Polszcze.

O TRYBUNALE KORONNYM.

NA początku Rządów Rzeczypospolitey, Sprawiedliwość obijała się o Sąd samego Króla zaśiadającego na Sądach, z kąd że się były zagęściły Sprawy niepodobne do rozsądzenia samemu Królowi, á z tąd scyssye, kłótnie, i nieukontentowania widząc Królowie, naypierwey za Zygmunta Augusta postrzegła się Rzeczpospolita życząc sobie Sąd główny z wybranych Sędźiów z Województw z samych tylko Swieckich, inni zaś i Duchownych życzyli dla zachodzących Spraw miedzy Stanem Duchownym i Swieckim, ale że na ów czas Luterska, Kalwińska, i Aryańska Herezye zagęściły były, Senat i Stan Rycerski, tak ci zdementowali swoim kacerstwem, ledwie

ledwie nie połpolski, że nie chcieli zezwolić na Sędźiów Duchownych, i projekt też nie wźiął swego skutku. Stefan Batory obrany Królem Polskim widząc także zagęszczone Regestra Spraw, tęż samę myśl Stanom Rzeczypospolitey podał do ułożenia Głównego Sądu, jakoż na Seymie Roku 1578. Stany Rzeczypospolitey uradźili Ordynacya Sądu Głównego i postanowili nazwawszy go TRYBUNAŁEM GŁOWNYM Koronnym, i na tym Trybunale tak ważne Dekreta kazano mieć, jak Seymowe. Pod ten Trybunał Główny Koronny podszyły się Województwa Wołyńskie, i Bracławskie Roku 1589. á Kijowskie Roku 1590. także Pruskie Województwa Roku 1589. i opisane były Ordynacye Trybunalskie wielą Konstytucyami. Ze zaś na tych Trybunałach zapatrzyła się była Rzeczp: na zagęszczone scyssye i kłótnie w obieraniu Marszałków, i w nieobserwie Praw ani kursu Sprawiedliwości S. tak Roku 1726. na Seymie Grodźieńskim pod Dyrekcya Stefana Potockiego Referendarza na ten czas, á potym Marszałka N. Koronnego postanowiła Korrekturę Trybunału tym sposobem kródzey jak w Konstytucyach zebranym.

Reassumowana Konstytucya dawnych Seymów 1578. i 1616. żeby Województwa po 2. Ziemię po jednemu, Województwo Wołyńskie 3. z miedzy siebie obierały Osoby zgodne, uczciwe, Prawo Koronne rozumiejące, Szlachtę Possessyonatów, i żadnego Processu na sobie nie mających DEPUTATOW, i tey Elekcyi naznaczony pierwszy Poniedźiałek po Narodzeniu Nayśw: Panny. Podobnym sposobem Kapituła Gnieznieńska Prezydenta i Vice Prezydenta, Krakowska dwóch inne zaś Kapituły prócz Warmińskiey po jednemu tylko obierają z miedzy siebie Deputatów na tenże Trybunał Główny Koronny. Ciż wszyscy Depu-

Deputaći tąk Duchowni jako i Swieccy nie mo-
gą być powtòrnie obrani aż po wyſzłych 4. lat
rachując od dnia pierwſzey Elekcyi, á jeżeliby
ktòry po Elekcyi umarł, tedy na jego mieyſce in-
ſzy już nie może być obrany, i nie mogą być o-
brani tylko przytomni, i powinni Duchowni De-
kreta Elekcyi ſwoich Kapituł, á Swieccy inſtru-
menta Elekcyi ſwoich, lub lauda z Grodòw au-
tentyczne z podpiſami i pieczęciami Marſzałkòw
i Aſſeſſorów Seymikowych, przed przyśięgą od-
dać do Ziemſtwa. Od czaſu Elekcyi ſwojey już
śię z nikim ſądźić nie mogą ani w Trybunale
Lubelſkim lub Radomſkim, ani w Grodźie, lub
Ziemſtwie, ani Dòbr mogą kupować aż do ſkoń-
czenia ſwojey funkcyi, oprócz na wygodę ſwoję
arendować.

W pierwſzy Poniedźiałek po S. Franćiſzku
zaczyna śię Trybunał Wielkopolſkiey Prowincyi,
gdźie po wyſłuchaniu Wotywy o S Duchu i
Kazaniu w Kośćiele Farnym i po wynieśionym
Sanctiſſimum do Zakryſtyi, w tymże Kośćiele
Ziemſtwo Sieradzkie wraz z Grodem Piotrkow:
u Stolika zaśiada, i tam ſłuchają Juramentòw
Prezydenta i Duchownych, á potym Swieckich,
według porządku Województw, jeżeli zaś ktòre-
mu z Deputatòw jeſt zarzucona objekcya, tedy
powinien tenże Deputat iść pod Laſkę dla uzna-
nia objekcyi przez Trybunał. Ziemſtwo zaś lub
Grod powinni ingroſſować wſzyſtkich Deputa-
tòw przyśięgę, w akta. W niebytnośći
Ziemſtwa Staroſta Piotrkowſki z Grodem
zwykł ſłuchać Juramentu. Po Juramentach Pre-
zydent z Deputatami wſzyſtkiemi idźie na Ra-
tuſz, i tam zaśiadſzy ſwoje mieyſca według
Turnu Województw, Prezydent wita Trybunał i
zaleca jedność do obrania Marſzałka, á Ziemſtwo
abo Grod rozdaje każdemu pozbieranych porząd-
kiem, i poprzeſtrzyganych na papierze Deputa-
tòw Swieckich. Z tych jednego każdy Depu-
tat,

tat, ktòrego mu Duch S. poda do myśli wyimie
z miedzy karteczek i odda do ſkrzyneczki zam-
kniętey przez Ziemſtwo podaney. Na ten zaś
Regeſtr wchodzą tylko Kandydaći Deputaći tey
Prowincyi, na którą turnus Laſki przychodźi, bo
jednego Roku Wielkopolſka Prowincya, drugie-
go Małopolſka, Marſzałkòw ſwoich mieć po-
winna. Po odebranych przez Ziemſtwo karte-
czkach ſkrzyneczkę tę bierze Prezydent z dwie-
ma Swieckiemi z obodwòch Prowincyi, i z niey
wyſypuje karteczki, na którego więkſza ich licz-
ba padnie, temu zaraz laſkę Ziemſtwo, lub Sta-
roſta oddaje, Prezydent winſzuje, Marſzałek no-
wo obrany dźiękuje, á potym przyſtępują do Or-
dynacyi uſtanowienia miedzy ſobą. Marſzałek
nie może być tylko po 4. lat z jednego Imienia.
Ma mieyſce podle Prezydenta po lewey Ręce,
rekapitulować Spraw nie może, ale ſentencyą
ſwoję dać powinien, ex turno Województwa lub
Ziemie z ktòrey obrany. Vice Marſzałka znie-
śiona Elekcya, ale pod niebytność Marſzałka pier-
wſzy Deputat ex turno Prowincyi laſkę mieć po-
winien, i Mieyſce Marſzałka. Na Elekcyi Mar-
ſzałka nie może się znaydować Marſzałek Lubel-
ſki, ani Radomſki ani Deputat żaden z tamtych
Trybunałów, ani Miniſtrowie, ani Hetmani W.
K. i Polni, ani Litewſcy dla fakcyi. Krzyż Pre-
zydentſki i laſka z rana o 7. godźinie, á po
południu o 2. powinny być na Ratuſzu dla prędt-
ſzey akceleracyi Sprawiedliwośći S. i kiedy kom-
plet śię znidźie nie czekając Marſzałka może ſą-
dźić przypadające Sprawy. Na Komplet zaś 6.
DeputatòwSwieckich być powinni á na Duchowny
Regeſtr 6. Duchownych. Regeſtra Spraw Woje-
wództw Wielkopolſkich w Piotrkowie każdy ſwe-
go Województwa Deputat trzymać powinien i
wſzelkie inne Regeſtra przypadające podczas tego
Województwa we Srody i Czwartki lub taktowe,
á jeżeliby zaś nie był z tego Województwa De-
putat,

putat, tedy z bliższego trzymać powinien. Toż samo i Małopolska Prowincya w Lublinie obserwuje. Insze zaś Regestra pierwszy z Województwa Deputat Prowincyi Wielkopolskiey trzymać powinien w Piotrkowie, á Prowincyi Małopolskiey w Lublinie, jako to: Remissowe, *Militarium, Suspensionum, Paritatis Votorum, Cassandarum, Officii, Fisci, &c.* Duchowne zaś Regestra zwykł trzymać naznaczony od Prezydenta Deputat Duchowny. Tych Regestrów Ziemstwo powinno mieć attendencya, ani ich wolno Deputatom do gospod brać. Do inkwizycyi Marszałek z obòdwòch Prowincyi jak turnus przypada Deputatów naznaczać powinien, á Prezydent jednego Duchownego do nich zwykł naznaczać. Likwidacye i komportacye w Trybunale zniesione, ale Grodom nakazane.

Sentencye, na które większa liczba kresek nastąpi, powinne być konnotowane w Sentencyarzu, podpisane rękami Marszałka i Dwòch Deputatów z obòdwòch Prowincyi, i oddawane do Ziemstwa. Marszałek nie powinien *per non sunt* zbijać Sprawy, ani dzwonić, i kontynuacye Spraw są zniesione, ale każda przypadła z Rejestru powinna być osądzona. Żaden Urzędnik Ziemski, Grodzki, lub Podkomorzy nie może kondescensyi żadney odprawić podczas funkcyi. Zagadzanie skrzynki z krzywdą strony przeciwney, Sądy po gospodach, i kompromissy wszelkie prez Deputatów są zniesione. Od zaczętey Sprawy żaden Deputat wychodźić nie może, á jeżeli wynidźie na długi czas, Sentencyi dać nie może, ani kompletu rwać pod odsądzeniem, chyba że chorobę przysięgą wyświadczy, ale powinien być 3. razy rekwirowany jak Duchowny tak Swiecki. Sekret Izby Sadowey obwarowany pod odsądzeniem od funkcyi. Limita Trybunału przed czasem

sem naznaczonym przez Prawo, nie może być w Ziemstwie akceptowana, prócz w zbliżajacym się powietrzu abo niepokoju. Podczas ustępów sami Deputaći zostać się powinni w Izbie. Lusty zniesione dla trzymajacych Regestr, tylko do skrzynki iść powinne. Trybunał nie może przysadzać więcey do skrzynki nad Vadium jedno. Dekreta Trybunalskie czytane być powinne przez Ziemstwo zaraz po ustępie.

Starostowie raz na zawsze Deputatom wyznaczyć stancye powinni na każde Województwo, i Kapituły żeby jak Kapituły tak Województwa reparowali należyćie, á przy skończoney funkcyi każdy Deputat powinien Inwentarz spisać Kamienicy, i Gospodarzowi oddać. Długi Miastom należące przez Deputatow powinne być wypłacone po skończoney funkcyi. Deputaći ani cały Trybunał w żadne Jurysdykcye Miasta wdawać się nie powinni ani w żadne taxy.

Deputaći Duchowni sentencye w Sprawach dawać powinni *Arianismi, Taktowych,* i *Mixti* wszyscy alternato z Swieckiemi, w Rejestrze zaś *Compositi Judicii* tylko 6. Duchownych i 6. Swieckich powinni dawać, według dawnieyszych Praw 1578.

Prezydent jednak nie jest oddalony od pierwszey sentencyi według dawnych zwyczajów tak w Sprawach Duchownych, jako i wszystkich Swieckich, ani żaden Deputat Duchowny na mieyscu Prezydentckim zasiadający.

W Trybunale Piotrkowskim pod laską Prowincyi Wielkopolskiey WOJEWODZTWA POZNAN.

ZNAŃSKIE i KALISKIE sadza się od zaczęcia Trybunału aż do 15. Listopada. WOJEWODZTWO SIERADZKIE z ZIEMIĄ WIELUNSKĄ od 15. Listopada aż do Wigilii S. Tomasza. Po nowym Roku REJESTR ŻOŁNIERSKI się sadźi aż do osmnastego Stycznia, á od tego dnia aż do ostatniego Stycznia REGESTR *SUSPENSIONUM* i *PARITATIS VOTORUM* się sadźi. WOJEWODZTWO ŁĘCZYCKIE od 1. Lutego aż do ostatniego, á WOJEWODZTWO BRZESKIE KUJAWSKIE, i INOWROCŁAWSKIE od 1. Marca aż do Limity Trybunału sadźić się powinne.

Pod laską zaś Prowincyi Małopolskiey w drugim Roku od zaczęcia Trybunału aż do ostatniego Paździérnika ZIEMIA DOBRZYNSKA i WOJEWODZTWO PŁOCKIE, á od wszystkich SS. aż do Wigilii S. Tomasza WOJEWODZTWO MAZOWIECKIE sadźi się, Po nowym Roku do ostatniego Stycznia tak jako wyżey, przez zaś cały Luty WOJEWODZTWO RAWSKIE, a przez Marzec aż do Limity WOJEWODZTWA PRUSKIE.

Miedzy Regestrami Wojewodzkiemi Srzoda i Czwartek w każdy tydźień uprzywilejowane są, dla Spraw *Expulsionum* z rana, á po obiedźie *Remissarum*.

Po każdym Wojewôdztwie ostatnie 6. dni sadza Sprawy Regestrôw Duchownych *Mixti* i *Compositi*, i te dni czyli we Srzodę czyli we Czwartek powinne się sadźić, jak im czas przyidźie, ani Swięto być powinne potracone. Sprawy zaś tylko tego Wojewôdztwa, po ktôrym przypadaja dni sadźić się Duchowne powinne.

Regestr *Arianismi Hæresis, blasphemiæ contra Deum* i wszelkich Spraw tykających się honoru Boskiego, Wiary &c. sadźić się powinien z rana, każdego dnia przed wszystkiemi innemi Sprawami, byle był Komplet Duchownych Deputatôw Regestr TAKTOWY, do ktôrego Duchowni należa codźień o 6. godźinie w wieczor powinien być wźięty, ale tylko *Merè violatæ securitatis, Incarceratorum*, o czym wolno czytać Konstytucya.

Trybunał Piotrkowski limitować się powinien w Sobotę przed Kwietnia Niedźiela.

Trybunał Lubelski zaczyna się w pierwszy Poniedźiałek po Przewodniey Niedźieli, i po wysłuchaney u Jezuitôw Mszy S. i Kazaniu, cały Trybunał idźie na Ratusz, gdźie Ziemstwo oddaje Laskę Marszałkowi, á po tym Ordynacya wewnętrzna. Od tegoż dnia zaczynaja się Sprawy *Militarium, Suspensionum, Paritatis Votorum*, á sadza się aż do ostatniego Maja. W Czerwcu zaś całym sadza się Sprawy *Cassandorum, Officii, Deductionum Nobilitatis*. W Lipcu pod dyrekcya Wielkopolskiey Prowincyi Marszałka, sadźi się WOJEWODZTWO KRAKOWSKIE do 12. Sierpnia. Od tegoż dnia WOJEWODZTWO SENDOMIRSKIE aż do ostatniego Września, á od 1. Paźdźiernika WOJEWODZTWO KIJOWSKIE aż do 24. tegoż Mieśiaca, á reszta aż do Limity WOJEWODZTWU RUSKIEMU naznaczona do sadzenia się.

Pod dyrekcya zaś Małopolskiey Prowincyi Marszałka od reassumpcyi aż do ostatniego Czerwca też same sadza się sprawy jako wyżey. Od 1. Lipca aż do 10 Sierpnia WOJEWODZTWO WOŁYNSKIE, á od 11. aż do 37. WOJEWODZTWO PODOLSKIE. Od 28. Sierpnia aż do 18. Wrzenia WOJEWODZTWO BEŁSKIE, á od 19. Września aż do 10. Paźdźiernika WOJEWODZTWO LUBELSKIE, Od 11.

Pazdźiernika, aż do 8. Listopada, WOJEWODZTWO PODLASKIE. Od 10. aż do ostatniego Listopada WOJEWODZTWO BRACŁAWSKIE, á od 1. Grudnia aż do Limity WOJEWODZTWO CZERNICHOWSKIE sadźić się powinne. A na końcu kadencyi każdego Województwa tak jak w Piotrkowie 6. dni sa uprzywilejowane dla Spraw Duchownych, i inne Regestra tymże porzadkiem się sadza jak i w Piotrkowie.. Regestr ORDYNACYI ZAMOYSKIEY w Lublinie ma swoy dźień uprzywilejowany Prawem w każdy Mieśiac.

Regestr *FISCI* tak w Lublinie jak w Piotrkowie ma Czwartek jeden uprzywilejowany po południu w każdy Mieśiac.

Regenci Ziemscy powinni być przysiężni, i w Regestra Sprawy porzadkiem wpisować i one na wokandę oddawać wykopiowawszy z Ksiag.

Regestr *POENALIUM* przy Instygatorze skrzynkowym być powinien, i sadźić się o 6. godźinie w każdą Sobotę. Instygatorów powinno być dwóch skrzynkowych, i dwóch *Securitatis*. Attendencya skrzynki powinni mieć dway Deputaci deputowani od Marszałka, za co im dwoista Lafa idźie ze skrzynki.

Przy Regestrach według Prawa, jeden Deputat może się opponować.

Patronowie stawajacy w Sprawach od stron powinni być przysiężni, Szlachta, ani moga być Officyalistami Grodzkiemi, i nie moga woyny służyć poki sa w Palestrze, w większych Sprawach więcey nad 3. Patronów nie powinni stawać.

Exekucye Dekretów Trybunalskich Starostowie, lub Grody, lub Burgrabiowie jako i kondemnaty powinni exekwować, Trybunały zaś nie powinne sadźić Spraw tych, które Grodowi lub Ziemstwu należa Roku 1653.

Ewokacye z Prowincy Wielkopolskiey do Lublina, i z Małopolskiey do Piotrkowa zakazane

zane pod karą 1000. grzywien, stronie powołaney á Sadowi poł.

Dekret Trybunalski przećiw Prawu ferowany, może drugi Trybunał skassować.

Marszałek nie może nikogo pod wartę brać kazać bez konsensu całey Izby.

Za grzywny także nie godźi się brać Szlachcica, ani Patrona od niego stawajacego pod wartę. Traktamenta w dni powszechne zakazane, tak jako Damom nie majacym Sprawy zabroniło Prawo bywać w Trybunle, bespieczeństwo Trybunału y Osob Deputackich, tak iako pojedynki i hałasy surowo i pod gardłem zakazane.

Ziemstwom taxa Dekretow wszelakich naznaczona, o czym wolno obszerniey czytać korrekturę Trybunału 1726.

Na koniec i karę Prawo naznaczyło na Deputatów Duchownych, lub Swieckich, że jeżeliby kto zadał Deputatowi praktykę abo korrupcya i dowiódł, taki Deputat powinien być odsadzony od funkcyi, honoru, i poczciwości, i już jest tym samym *incapax* wszelkich funkcyi w Polszcze, á Duchowny odsadzony za toż samo, i powinien być odesłany do swego Biskupa na odebranie kary.

Podczas Limity Trybunału Lubelskigo naznaczona wszystkim Deputatom powtorna przysięga ktorey ktoby nie wykonał powinien bypozwany na przyszły Trybunał, i odsadzony od wszelkich funkcyi w Polszcze na całe życie swoje. Kto zaś przed limita przysiężę, już więcey nie może należeć do Sadu Trybunalskiego.

Jurament tego Trybunału obwieszczajace sumnienie Deputatów wolno przeczytać w korrekturze 1726. Bespieczeństwo Osob Deputackich od dnia Elekcyi aż po skończonym Trybunale Lubelskim do 4 Niedźiel obwarowane mocno Prawem.

O TRYBUNALE LITEWSKIM.

TRybunał Główny Litewski za Króla Stefana w Litwie postanowiony, i Artykuły jego z podpisem i pieczęcią tegoż Króla do Grodów Litewskich podane, o czym Konstytucya 1581. Artykuły nie są specyfikowane w tey Konstytucyi, bo po Rusku wydane do Grodów.

Na ten Trybunał Województwa i Powiaty obieraia Deputatów, którym bespieczeństwo obwarowane takie jako i Koronnym Roku 1620. ani Dekretów tego Trybunału może znosić Seym 1638. i 1647. Deputaci Litewscy przysięgaią na Sekret w Izbie i na Sprawiedliwości akcelleracya 1647.

Marszałek Trybunału Litt: obrany przysiądz powinien na sprawiedliwe przywołanie Spraw z Regestru, jak się kto wpisze w Kancellaryi, i nie powinien żadnych depaktacyi czynić, ani cierpieć, ani exakcyi pozwolić przez Substytutów 1647. 1667. Do teyże przysięgi i obligacyi należy Substytut na mieyscu Marszałka zasiadaiący 1670.

Marszałek wraz z Deputatami Dekreta i Sprawy wszystkie podpisować powinien, i pilnować żeby nie przeskakiwano z Regestru Spraw 1647.

Duchowni Deputaci Litewscy z Wileńskiey Kapituły dwa, z Żmudzkiey 1. i z Smoleńskiey jeden, także maią w tym Trybunale mieysce, i dzień naznaczony Wtorkowy do sądzenia Spraw *Compositi Judicii* 1641. i przydaie taż Konstytucya, że tym czterema Duchownym czterech Swieckich Trybunał Litt: dodaie, dla sądzenia Spraw

Spraw namienionych, ciż Deputaci Duchowni co Rok obrani być powinni 1670.

Tudzież razem z Swieckiemi Deputatami wykonawszy Jurament po Elekcyi Marszałka Trybunału Koła wielkiego nazajutrz obieraią sobie Marszałka Duchownego *Compositi Judicii* jednego z Swieckich Deputatów.

Trybunał Litt: nie może sądzić Spraw, które nie były pierwey w Grodzie, lub inszych Sądach, ani wywodu Szlachectwa pozwalać pierwey aż na Seymiku się ta dedukcya stanie 1641.

Tenże Trybunał w Wilnie sądzić się powinien przez 20 Niedziel, á drugie 20. Niedziel Alternata, raz w Nowogródku, drugi raz w Mińsku 1699.

Na Assystencyą temu Trybunałowi przydano Piechoty 100. prócz Officyalistów i Rotmistrza Rodowitego Szlachcica Litt: na co 25000. z pogłownego Żydowskiego naznaczono 1699. i Popis ich ma być przed Marszałkiem Trybunału Litt: 1717. Roku zaś 1726 na Seymie Grodzieńskim reassumowane też Konstytucye, i wyraźniey Prawo opisało niektóre obligacye Trybunałowi Litt:. Z Trybunału Litt: Remissy nie idą do Mińska abo Nowogrodka, ale powinne czekać drugiego Trybunału Wileńskiego.

Regestra zaś tylko do dwóch lat trwaią, które co dwa Roki trzeba wpisować w nowy Regestr. Z Nowogródka zaś do Mińska czyli z Mińska do Nowogrodka idą Remissy dla Alternaty, ale się trzeba nowo wpisować.

Do Kadencyi Trybunału Wileńskiego należą Województwo Wileńskie, Powiaty Oszmiański, Wilkomirski, Brasławski, Województwo Trockie, Powiaty Grodzieński, Kowieński, Upitski, Xięstwo Żmudzkie, Województwo Smoleńskie, Powiat Starodubowski, Województwo Połockie, i Brześciańskie. Do drugiey zaś Kadencyi według Alternaty w Nowogródku lub Mińsku, należą Województwo Nowogródzkie, Powiaty

wiaty Słonimski, Wiłkowyski, Województwo Witebskie, Powiat Orszański, Województwo Mścisławskie, Mińskie, i Powiaty Mozyrski, i Rzeczycki. Tych Województw w Trybunałach namienionych Sprawy sądzić się powinne według opisanych Regestrów 1726. W Poniedziałek REMISSOWY, we Wtorek DUCHOWNY, że się zaś ten Regestr Nie sądzi w Nowogródku ani w Mińsku wzamiast jemu REMISSOWY naznaczony. We Srzodę z PRZECIWIEN TWA, We Czwartek POWIATOWY. W Piat k PRZYPADKOWY. W Sobotę OBLIGOWY, & *INCARCERATORUM*. TAKTOWY co dzień się sądzić może, i z Agentami o prewarykacya, insze zaś mieszcza się w Remissy, i Powiatowe, jako: *Fisci*, *Militarium*, *Officii*, *&c.*

Deputatom Trybunału ustawę dochodów Prawo opisało 1726. o czym wolno czytać u Ładowskiego *fol*: 576.

Marszałek Trybunału Litt: po 3. lat, tylko jednego Imienia może być obrany dyrektorem Trybunału, i nie rekapitulujac powinien dać sentencyą ex turno Województwa swego, z którego jest obrany Deputatem.

Trybunał Wileński w tydzień po Przewodniey Niedźieli zaczynać się powinien, i kontynuować przez 20. Niedziel, a po wyjściu 20. Niedziel dwa tygodnie Trybunałowi Skarbowemu naznaczono. Po Kadencyi Wileńskiey odsądzoney, we 4. Niedźiele Kadencya Nowogrodzka, lub Mińska według Alternaty także przez 20. tygodni sądzić się ma, po którym tak jak w Wilnie dwa tygodnie Sprawom Trybunału Skarbowego naznaczono 1726.

Do Trybunału Litt: *Compositi Judicii* Duchownego należa Sprawy Duchowne z Swieckiemi o Legata nie zapłacone, o Dźiesięciny zatrzymane, o Prowizye od summ na Dobrach lokowanych, o zapisy, Sprawy gruntowe, i Prawne miedzy samemi Duchownemi i Zakonnemi, Sprawy odesłane z Konsystorza, i kiedy strony zezwola w nim się sądzić, Sprawy *Arianismi*, *Apostasiæ*, lezye Sędziów w Dobrach ich, *læsæ immunitatis Ecclesiasticæ*. Insze zaś do Swieckich Sadów Trybunalskich należa, które wolno sobie przeozytać Roku 1726. u Ładow: *fol:* 577.

O TRYBUNALE SKARBOWYM RADOMSKIM.

ZYgmunt III. Roku 1613. postanowił Trybunał Radomski, na który Kommissarze z Senatu, i Koła Rycerskiego byli naznaczeni dla rozsadzenia woyskowych interessów, i uznania Percept na woysko. Tenże Trybunał wiela Konstytucyami był reassumowany, i częścia w Radomiu, we Lwowie się agitował, po 3. po 4. po 6. i więcey Niedźiel. Roku 1717. i Roku 1726. też same reassumowane Konstytucye, i ten Trybunał naznaczony się sądzić w Radomiu poczawszy od Poniedźiałku pierwszego po S. Stanisławie przez 6. Niedźiel.

Seym deputuje z Senatu Biskupa jednego Prezydenta na ten Trybunał i Senatorów Swieckich według zwyczaju 12. lub więcey lub mniey. Województwa zaś i Ziemie obieraią po jednemu z Szlachty godnych Possessyonatów, á Generały dwóch, których El keya powinna być na Seymikach Gospodarskich na zajutrz po Elekcyi Deputackiey, i tym funkcya służy na dwa Roki, á Senatorom od Seymu do Seymu. Ci wszyscy zjechać się powinni do Radomia na pierwszy Poniedźiałek po S. Franciszku. Tegoż dnia po Mszy S. o S. Duchu i Kazaniu, wszyscy zasiadaią w Zamku przy obecności Podskarbiego W. K. abo Urzędu jego, i przysięgaią Rotą Trybunału Piotrkowskiego z przydaniem *de disciplina Militari* według Konstytucyi 1685. przed Ziemstwem Sendomirskim abo Starostą lub Grodem Radom. Potym obrać powinni Marszałka Alternata raz z Wielkopolskiey drugi raz z Małopolskiey Prowincyi z miedzy Senatorów, lub z miedzy Stanu Rycerskiego. Hetmani nie powinni być przytomni ale Kommissarze od Polskiego Woyska 2. od Cudzoziemskiego jeden.

Na ten Trybunał lub Kommissya Radomską powinni się stawić Superintendenci, lub Administratorowie Ceł, i Składów, Szlachta, i Possessyonaci, i powinni przysiądz na wierna i nie oszukaną zwierzchność Urzędów swoich na Komorach, przysięga wyrażona w Konstytucyi, 1726. w drugi Poniedźiałek po zaczętey Sessyi przy Podskarbim W. K. lub Urzędźie jego.

Na Senatorów Pensyi po 3000. Skarb Koronny powinien obmyślać, á na Kommissarzów Województwa osobno uchwalaią po 3000. Przytym Skarb Koronny na dyspozycyą Prezydenta i Mar-

i Marszałka 15000. dać powinien, z których Instygatorowi abo Vice Instygatorowi Koronnależy dać złotych 1500. á na Izbowych Instygatorów złott. 400. Przytym Skarb Koronny powinien wypłaćić złott: 20000. z tych po 3000. na każdego Deputata z Woyska á reszta 11000. na Chorągwianych Deputatów i ich Dyrektora á na inne Osoby służące Trybunałowi.

Ten Trybunał sądźić się powinien trybem Piotrkowskiego 1613. Dekreta jego tak ważne jak Piotrkowskiego Trybunału. Podskarbi W. K. na początku powinien podać delatę nie wybranych pieniędzy, i specyfikować z kąd 1627. Ale ta Delata powinna być podpisana ręką Marszałka Seymowego 1631. Retentorowie powinni być przypozwani na trzy Niedźieli przed Trybunałem 1627. á relacya w Grodźie ma być zeznana, gdźie dobra ich przypozwanego 1629. Na tey Kommissyi powinni się sprawić wszyscy Exaktorowie i Extorsye, aggrawacye, depaktacye, ukrzywdzenia ludźi woyskowych, lub obywatelów, dezertorowie woyska, o czym Konst: 1685.

Ten Trybunał powinien sądźić i czynić to co Seym Traktatowy 1717. obszerniey wyraźił i exekwować, likwidacyę z Chorągwiami i Regimentami, aby się żadna defraudacya w Kompletach nie dźiała przy Deputatach i Pisarzu Skarbowym odprawić, 1726.

Nie może się zaś wdawać w żadne inne materye, ani impozycye na Skarb, 1726.

O Kwarty nie wypłacone sądźić, i karać według Prawa 1631. Powinni sądźić tych, którzy zapłatę biorą, á woyska nie pilnuią 1621. Żaden Skarbu tykaiący się nie może być Kommissa-

missarzem ani przypuszczony ma być choć obrany 1620.

Bespieczeństwo Kommissarzów takie jak Deputatów Piotrkowskich. Dekreta powinien pisać Pisarz Grodzki Radomski 1613. Skarb do Grodów powinien Dekreta odsyłać, które Starostowie powinni exekwować pod karą 500. grzywien, á w Piotrkowskim lub Lubelskim Trybunale odpowiedźieć powinni 1628. 1629. 1631.

Pisarz Polny powinien się znaydować na Kommissyi, i podać Regestr woyskowych pilnych i niedbałych 1703.

TRYBUNAŁ SKARBOWY LITEWSKI odprawuje się w Wilnie przez 2. Niedźieli po skończonym Trybunale 20. Niedźielnym i przez 2. Niedźieli w Nowogródku lub Mińsku. Z Senatu także Biskup, i Senatorowie naznaczeni bywają od Seymu do Seymu, á Kommissarze od Województw naznaczeni i pensyonowani. Tymże trybem, tym bespieczeństwem, i tą powagą się odprawuje jak Radomski, tylko insza forma, bo jak się skończy Trybunał Wileński 20. Niedźielny, tak zaraz łączy się Izba Trybunalska Ziemska z Skarbową, i po przysiędze wykonaney przez Kommissarzów dwóch obranych od Woyska, tudźież dwóch z Xięstwa Inflantskiego (bo Deputaci i Senatorowie, że są już Jurati, nie przysięgają) obierają Marszałka Skarbowego, toż samo czynią w Nowogródku lub w Mińsku.

KROLESTWO POLSKIE prócz tych namienionych Trybunałów ma wiele innych Sądów jako SĄDY ZADWORNE, które sądzą Kanclerzowie, lub Podkanclerzowie, Koronne Koronni i Litewskie Litewscy. SĄDY RELACYALNE SĄDY KUR-

DY KURLANDZKIE, które albo sam Krol z Senatorami sądźi tak jako SĄDY SEYMOWE, albo Pieczętarzom zdą Jurysdykcyą. SĄDY ZIEMSKIE zwane ROCZKI w Województwach, o których wyżey pod Urzędnikami Ziemskiemi. SĄDY GRODZKIE w Grodowych Miastach, jako wyżey pod Sędźiami Grodzkiemi.

O ORDERACH.

W Polszcze żadnych Orderów Staropolska cnota nazwana *ÆQUALITAS* nie cierpiała, tak jako i Xiestw, i Grafstw i Cudzoźiemskich, ale się zawsze kontentowała dystynkcyą zasług, i Urzędów w własney Oyczyźnie, August II. Krol Polski chcąc jakażkolwiek powierzchowną dystynkcyą uczynić Dworu swego, a do tego w Oyczyźnie emulacyą tym więksą do zasług ustanowił Order ORŁA POLSKIEGO na którym napisane *PRO FIDE, REGE, ET LEGE.* Jakoby ten honor czyniąc Polakom, że zawsze gotowi ginąć ZA WIARĘ, KROLA, i PRAWO. Ten Order wiszący jest na wstąszce błękitney, á drugi wyszyty lub haftowany na zwierzchniey sukni nad sercem. Ten sam Order Nayjaśnieyszy Regnant teraźnieyszy August III. konserwuje, i zasłużeńszym Senatorom i Ministrom zwykł rozdawać. Prócz tego Orderu teraźnieysi Polacy w zamiast Staropolskiey cnoty zażywają Cudzoźiemskich.

O Dochodach i Woysku Rzeczypospolitey

§ I.

O Dochodach Korannych

1. Pogłowne ma pierwsze mieysce miedzy podatkami, czyni do Roku w *Wielkiey Polszcze* 2000481 Złło: w Małey Polszcze 1939995. *Summa pogłownego 3940476.*

2. Hiberna, abo podatek włożony na dobra Królew-

lewſkie opłacający kwatery zimowe dla woyſka czyni w *Wielkiey Polſzcze* 326871. Złło: w Małey Polſzcze 371679.

Summa Hiberny 698550

3. Hiberna Duchowieńſtwa Łacińſkiego i Greckiego Unickiego czyni 353407.
4. Pogłowne Żydowſkie czyni 220000.
5. Kwarta abo podatek włożony na dzierżawcow Staroſtw czyni w *Wielkiey Polſzcze* 60720. w Małey Polſzcze 87897.

Summa kwarty 148617.

6. Nowa Kwarta poſtanowiona dla *Artyleryi* włożona na dżierżawcow dobr Krółewſkich czyni w *Wielkiey Polſzcze* 49324. w Małey Polſzcze 68474.

Summa kwarty 117798.

7. Łanowe z dobr Królewſkich na Regiment piechoty 107200.
8. Myto i cło, tudźież inne dochody Rzeczypoſpolitey mogą ogulnie wynośić na 500000. Złotych.

***Summa dochodow Koronnych* 6086048.**

Z tey ſummy płaći Rzeczpoſpolita

1. Na woyſko Koronne 5420856.
2. Na Artyleryą 147798.
3. Na przypadkowe wydatki 16468.

Summa wydatkow 5585122.

Zoſtaie tedy w ſkarbie Koronnym na inne potrzeby koło 500926. Złotych.

§ II.

O dochodach W. X. Litewſkiego.

1. Hiberna czyni 487661. Złotych
2. Czopowe 492300.
3. Pogłowne Zydowſkie 60000.
4. Podymne 927666.

5.

5. Kwarta ſimpla i dochod Artyleryi 54000.
6. Myto, cło i inne dochody ogulnie na 300000

Summa dochodow Litewſkich 2321627.

Wydatek ztey ſummy

1. Na woyſko Litewſkie. 2067627.
2. Na Artyleryą - - 69600,

Summa wydatkow 2136627.

Zoſtaje w ſkarbie Litewſktm koło 185000.

§ III.

O Woyſku Rzeczypoſpolitey.

Woyſko Polſkie dźieli śię na Woyſko Oyczyſte i woyſko Zagraniczne. Woyſko Oyczyſte ſkłada się z jazdy, i nazywa śię *Uſſarowie* abo *Pancerni*: każdy z Uſſarow bierze żołdu 448. Złło; a Pancerny 372. Złło; nazywa się *Towarzyż*, i ma każdy rangę Officyera.

Chorągwie *letkie* aboSzwadrony *Tatarow i Kozakow ſą* woyſka letkie podobne do Ułanow.

Regimenta Zagraniczne ſą złozone z piechoty i Dragonii, nołzą mundur Niemiecki i munſtr po Niemiecku odprawują.

Woyſka Oyczyſte dźielą śię na *Pułki* abo brygady, a zagraniczne na Regimenty.

Woyſka Oyczyſte

Pierwſzy *Pułk* jeſt Królewſki złożony ze 4. Kompanij Uſſarow, z których jedna Pułkownicza od 100. *ludźi* Inne od 55. *Towarzyſtwa.*

Summa Uſſarow 265. ludźi.

20. Chorągwi Pancernych, z których jedna, Pułkownicza od 100. ludźi, inne od 50. *Towarzyſtwa.*

Summa Pancernych 1050. *ludźi.*

4. Szwadrony Tatarow i kozakow od 125. *ludźi* a jedna chorągiew ochotnikow od 50. *ludźi.*

Summa Kozakow 550.

Sum-

Summa Pułku Królewskiego 1365.

Drugi Pułk należy do Królewica.

4. Chorągwie *Ussarskie* z których iedna *Pułkownicza* od 80. ludźi, inne od 55. Ussarow.

Summa Ussarow 245.

19. Kompanii Pancernych, Pułkownicza 80 a inne od 50. ludźi

Summa Pancernych 980.

Summa Pułku Królewiczowskiego 1225.

Trzeci Pułk Hetmana Wielkiego

4. Chorągwie Ussarow tymże sposobem iak u Królewica czynia 245. ludźi.

19. Chorągwi Pancernych 980. ludźi.

2 Szwadrony Tatarow 125. ludźi

Summa Tatarow 250.

Summa całego Pułku Hetmańskiego 1475

Czwarty Pułk Hetmana Polnego.

4. Chorągwie Ussarow jak wyżey 245. ludźi.

16. Chorągwi Pancernych - 980.

Dwa szwadrony Tatarow od 100. ludźi

Summa Pułku Hetmana Polnego 1425. ludźi.

4. Pułki jazdy Oyczystey czynia 1000. ludźi.

71. Chorągiew Pancerna. - 3990.

8. Szwadranów Tatarow abo kozakow 1000.

Summa 5990.

Woyska Cudzoźiemskie

7. Regimentow Dragonij z których pierwszy Dragonij Gwardyi ma 1000, ludźi inne po 500.

Summa Dragonij 4000.

7. Regimentow piechoty z których pierwszy Gwardyi Liczy 3000, dwa inne od 1000.

Jeden od 900.

Dwa od 850.

Jeden od 536.

Summa 8136.

3. Chorągwie Węgrów abo Janczarów naznaczone

Regestr *Arianismi Haeresiae, blasphemiae contra Deum* i wszelkich Spraw tykających się honoru Boskiego, Wiary &c. sądźić się powinien z rana, każdego dnia przed wszystkiemi innemi Sprawami, byle był Komplet Duchownych Deputatów Regestr TAKTOWY, do którego Duchowni należą codźień o 6. godźinie w wieczor powinien być wźięty, ale tylko *Merè violatae securitatis, Incarceratorum*, o czym wolno czytać Konstytucya.

Trybunał Piotrkowski limitować się powinien w Sobotę przed Kwietnią Niedźielą.

Trybunał Lubelski zaczyna się w pierwszy Poniedźiałek po Przewodniey Niedźieli, i po wysłuchaney u Jezuitów Mszy S. i Kazaniu, cały Trybunał idźie na Ratusz, gdźie Ziemstwo oddaje Laskę Marszałkowi, á po tym Ordynacya wewnętrzna. Od tegoż dnia zaczynają się Sprawy *Militarium, Suspensionum, Paritatis Votorum*, á sądzą się aż do ostatniego Maja. W Czerwcu zaś całym sądzą się Sprawy *Cassandorum, Officii, Deductionum Nobilitatis*. W Lipcu pod dyrekcyą Wielkopolskiey Prowincyi Marszałka, sądźi się WOJEWODZTWO KRAKOWSKIE do 12. Sierpnia. Od tegoż dnia WOJEWODZTWO SENDOMIRSKIE aż do ostatniego Września, á od 1. Październ ika WOJEWODZTWO KIJOWSKIE aż do 24. tegoż Mieśiąca, á reszta aż do Limity WOJEWODZTWU RUSKIEMU naznaczona do sądzenia się.

Pod dyrekcyą zaś Małopolskiey Prowincyi Marszałka od reassumpcyi aż do ostatniego Czerwca też same sądzą się sprawy jako wyżey. Od 1. Lipca aż do 10 Sierpnia WOJEWODZTWO WOŁYNSKIE, á od 11. aż do 27. WOJEWODZTWO PODOLSKIE. Od 28. Sierpnia aż do 18. Wrzenia WOJEWODZTWO BEŁSKIE, á od 19. Września aż do 10. Paźdźiernika WOJEWODZTWO LUBELSKIE, Od 11. Paz-

Pazdźiernika, aż do 8. Listopada, WOJEWODZTWO PODLASKIE. Od 10. aż do ostatniego Listopada WOJEWODZTWO BRACŁAWSKIE, á od 1. Grudnia aż do Limity WOJEWODZTWO CZERNICHOWSKIE sądźić się powinne. A na końcu kadencyi każdego Województwa tak jak w Piotrkowie 6. dni są uprzywilejowane dla Spraw Duchownych, i inne Regestra tymże porządkiem się sądza jak i w Piotrkowie. Regestr ORDYNACYI ZAMOYSKIEY w Lublinie ma swoy dźień uprzywilejowany Prawem w każdy Mieśiac.

Regestr *FISCI* tak w Lublinie jak w Piotrkowie ma Czwartek jeden uprzywilejowany po południu w każdy Mieśiac.

Regenci Ziemscy powinni być przysiężni, i w Regestra Sprawy porządkiem wpisować i one na wokandę oddawać wykopiowawszy z Ksiąg.

Regestr *POENALIUM* przy Instygatorze skrzynkowym być powinien, i sądźić śię o 6. godźinie w każda Sobotę. Instygatorów powinno być dwóch skrzynkowych, i dwóch *Securitatis*. Attendencya skrzynki powinni mieć dway Deputaci deputowani od Marszałka, za co im dwoista Lata idźie ze skrzynki.

Przy Regestrach według Prawa, jeden Deputat może śię opponować.

Patronowie stawający w Sprawach od stron powinni być przysiężni, Szlachta, ani mogą być Officyalistami Grodzkiemi, i nie mogą woyny służyć poki są w Palestrze, w większych Sprawach więcey nad 3. Patronów nie powinni stawać.

Exekucye Dekretów Trybunalskich Starostowie, lub Grody, lub Burgrabiowie jako i kondemnaty powinni exekwować, Trybunały zaś nie powinne sądźić Spraw tych, które Grodowi lub Ziemstwu należą Roku 1653.

Ewokacye z Prowincy Wielkopolskiey do Lublina, i z Małopolskiey do Piotrkowa zakazane pod kara 1000. grzywien, stronie powołaney á Sadowi poł.

Dekret Trybunalski przeciw Prawu ferowany, może drugi Trybunał skassować.

Marszałek nie może nikogo pod wartę brać kazać bez konsensu całey Izby.

Za grzywny także nie godźi się brać Szlachcica, ani Patrona od niego stawającego pod wartę. Traktamenta w dni powszechne zakazane, tak jako Damom nie mającym Sprawy zabroniło Prawo bywać w Trybunle, bespieczeństwo Trybunału y Osób Deputackich, tak iako poiedynki i hałasy surowo i pod gardłem zakazane.

Ziemstwom taxa Dekretow wszełakich naznaczona, o czym wolno obszerniey czytać korrekturę Trybunału 1726.

Na koniec i karę Prawo naznaczyło na Deputatów Duchownych, lub Swieckich, że jeżeliby kto zadał Deputatowi prakrykę abo korrupcya i dowiódł, taki Deputat powinien być odsadzony od funkcyi, honoru, i poczciwośći, i już jest tym samym *incapax* wszelkich funkcyi w Polszcze, á Duchowny odsadzony za toż samo, i powinien być odesłany do swego Biskupa na odebranie kary.

Podczas Limity Trybunału Lubelskigo naznaczona wszystkim Deputatom powtorna przysięga ktorey ktoby nie wykonał powinien być przypozwany na przyszły Trybunał, i odsadzony od wszelkich funkcyi w Polszcze na całe życie swoje. Kto zaś przed limita przysięże, już więcey nie może należeć do Sadu Trybunalskiego.

Jurament tego Trybunału obwieszczający kalumnienie Deputatów wolno przeczytać w korrekturze 1726. Bespieczeństwo Osób Deputackich od dnia Elekcyi aż po skończonym Trybunale Lubelskim do 4 Niedźiel obwarowane mocno Prawem.

O TRYBUNALE LITEWSKIM.

TRybunał Główny Litewski za Krôla Stefana w Litwie postanowiony, i Artykuły jego z podpisem i pieczęcia tegoż Krôla do Grodôw Litewskich podane, o czym Konstytucya 1581. Artykuły nie sa specyfikowane w tey Konstytucyi, bo po Rusku wydane do Grodôw.

Na ten Trybunał Województwa i Powiaty obieraja Deputatôw, ktôrym bespieczeństwo obwarowane takie jako i Koronnym Roku 1620. ani Dekretôw tego Trybunału może znosić Seym 1638. i 1647. Deputaći Litewscy przysięgaja na Sekret w Izbie i na Sprawiedliwości akceleracya 1647.

Marszałek Trybunału Litt: obrany przysiadz powinien na sprawiedliwe przywołanie Spraw z Regestru, jak się kto wpisze w Kancellaryi, i nie powinien żadnych depaktacyi czynić, ani ćierpieć, ani exakcyi pozwolić przez Substytutôw 1647. 1667. Do teyże przysięgi i obligacyi należy Substytut na mieyscu Marszałka zaśiadajacy 1670.

Marszałek wraz z Deputatami Dekreta i Sprawy wszystkie podpisować powinien, i pilnować żeby nie przeskakiwano z Regestru Spraw 1647.

Duchowni Deputaći Litewscy z Wileńskiey Kapituły dwa, z Zmudzkiey 1. i z Smoleńskiey jeden, także maja w tym Trybunale mieysce, i dźien naznaczony Wtorkowy do sadzenia Spraw *Compositi Judicii* 1641. i przydaje taż Konstytucya, że tym czteroma Duchownym czterech Swieckich Trybunał Litt: dodaje, dla sadzenia Spraw

Spraw namienionych, ćiż Deputaći Duchowni co Rok obrani być powinni 1670.

Tudźież razem z Swieckiemi Deputatami wykonawszy Jurament po Elekcyi Marszałka Trybunału Koła wielkiego nazajutrz obieraja sobie Marszałka Duchownego *Compositi Judicii* jednego z Swieckich Deputatôw.

Trybunał Litt: nie może sadźić Spraw, ktôre nie były pierwey w Grodźie, lub inszych Sadach, ani wywodu Szlachectwa pozwalać pierwey aż na Seymiku śię ta dedukcya stanie 1641. Tenże Trybunał w Wilnie sadźić śię powinien przez 20 Niedźiel, á drugie 20. Niedźiel Alternata, raz w Nowogrôdku, drugi raz w Mińsku 1699.

Na Assystencya temu Trybunałowi przydano Pichoty 100. prôcz Officyalistôw i Rotmistrza Rodowitego Szlachćica Litt: na co 25000. z pogłownego Zydowskiego naznaczono 1609. i Popis ich ma być przed Marszałkiem Trybunału Litt: 1717. Roku zaś 1726. na Seymie Grodźieńskim reassumowane też Konstytucye, i wyraźniey Prawo opisało niektôre obligacye Trybunałowi Litt:. Z Trybunału Litt: Remissy nie ida do Mińska abo Nowogrodka, ale powinne czekać drugiego Trybunału Wileńskiego.

Regestra zaś tylko do dwôch lat trwaja, ktôre co dwa Roki trzeba wpisować w nowy Regestr. Z Nowogrôdka zaś do Mińska czyli z Mińska do Nowogrodka ida Remissy dla Alternaty, ale śię trzeba nowo wpisować.

Do Kadencyi Trybunału Wileńskiego należa Województwo Wileńskie, Powiaty Oszmiański, Wiłkomirski, Brasławski, Województwo Trockie, Powiaty Grodźieński, Kowieński, Upitski, Xięstwo Zmudzkie, Województwo Smoleńskie, Powiat Starodubowski, Województwo Połockie, i Brześćiańskie. Do drugiey zaś Kadencyi według Alternaty w Nowogrôdku lub Mińsku, należa Województwo Nowogrôdzkie, Powiaty

wiaty Słonimſki, Wiłkowyſki, Województwo Witebſkie, Powiat Orſzańſki, Województwo Mśćiſławſkie, Mińſkie, i Powiaty Mozyrſki, i Rzeczycki. Tych Województw w Trybunałach namienionych Sprawy ſądźić śię powinne według opiſanych Regeſtrów 1726. W Poniedźiałek REMISSOWY, we Wtorek DUCHOWNY, że śię zaś ten Regeſtr Nie ſądźi w Nowogródku ani w Mińſku wzamiaſt jemu REMISSOWY naznaczony. We Srzodę z PRZECIWIEN TWA. We Czwartek POWIATOWY. W Piątek PRZYPADKOWY. W Sobotę OBLIGOWY, & *INCARCERATORUM*. TAKTOWY co dźień śię ſądźić może, i z Agentami o prewarykacyą, inſze zaś mieſzcza śię w Remiſſy, i Powiatowe, jako: *Fiſci, Militarium, Officii, &c.*

Deputatom Trybunału uſtawę dochodów Prawo opiſało 1726. o czym wolno czytać u Ładowſkiego *fol:* 576.

Marſzałek Trybunału Litt: po 3. lat, tylko jednego Imienia może być obrany dyrektorem Trybunału, i nie rekapituluiąc powinien dać ſentencyą ex turno Województwa ſwego, z którego jeſt obrany Deputatem.

Trybunał Wileńſki w tydźień po Przewodniey Niedźieli zaczynać śię powinien, i kontynuować przez 20. Niedźiel, a po wyiśćiu 20. Niedźiel dwa tygodnie Trybunałowi Skarbowemu naznaczono. Po Kadencyi Wileńſki y odſądzoney, we 4. Niedźiele Kadencya Nowogrodzka, lub Mińſka według Alternaty także przez 20. tygodni ſądźić śię ma, po którym tak jak w Wilnie dwa tygodnie Sprawom Trybunału Skarbowego naznaczono 1726.

Do

Do Trybunału Litt: *Compoſiti Judicii* Duchownego należą Sprawy Duchowne z Swieckiemi o Legata nie zapłacone, o Dźieśięciny zatrzymane, o Prowizye od ſumm na Dobrach lokowanych, o zapiſy, Sprawy gruntowe, i Prawne miedzy ſamemi Duchownemi i Zakonnemi, Sprawy odeſłane z Konſyſtorza, i kiedy ſtrony zezwolą w nim śię ſądźić, Sprawy *Arianiſmi*, *Apoſtaſiæ*, leżyę Sędźiów w Dobrach ich, *læſæ immunitatis Eccleſiaſticæ*. Inſze zaś do Swieckich Sądów Trybunalſkich należą, które wolno ſobie przeczytać Roku 1726. u Ładowſk. *fol:* 577.

O TRYBUNALE SKARBOWYM RADOMSKIM.

ZYgmunt III. Roku 1613. poſtanowił Trybunał Radomſki, na który Kommiſſarze z Senatu, i Koła Rycerſkiego byli naznaczeni dla rozſądzenia woyſkowych intereſſów, i uznania Percept na woyſko. Tenże Trybunał wiela Konſtytucyami był reaſſumowany, i częśćia w Radomiu, we Lwowie śię agitował, po 3. po 4. po 6. i więcey Niedźiel. Roku 1717. i Roku 1726. też ſame reaſſumowane Konſtytucye, i ten Trybunał naznaczony śię ſądźić w Radomiu poczawſzy od Poniedźiałku pierwſzego po S. Staniſławie przez 6. Niedźiel.

R4 Seym

Seym deputuje z Senatu Biskupa jednego Prezydenta na ten Trybunał i Senatorów Swieckich według zwyczaju 12. lub więcey lub mniey. Województwa zaś i Ziemie obieraja po jednemu z Szlachty godnych Possessyonatów, á Generały dwóch, których El kcya powinna być na Seymikach Gospodarskich na zajutrz po Elekcyi Deputackiey, i tym funkcya służy na dwa Roki, á Senatorom od Seymu do Seymu. Ci wszyscy zjechać się powinni do Radomia na pierwszy Poniedźiałek po S. Franćiszku. Tegoż dnia po Mszy S. o S. Duchu i Kazaniu, wszyscy zaśiadaja w Zamku przy obecności Podskarbiego W. K. abo Urzędu jego, i przysięgaja Rota Trybunału Piotrkowskiego z przydaniem *de disciplina Militari* według Konstytucyi 1685. przed Ziemstwem Sendomirskim abo Starosta lub Grodem Radom. Potym obrać powinni Marszałka Alternata raz z Wielkopolskiey drugi raz z Małopolskiey Prowincyi z miedzy Senatorów, lub z miedzy Stanu Rycerskiego. Hetmani nie powinni być przytomni ale Kommissarze od Polskiego Woyska 2. od Cudzoźiemskiego jeden.

Na ten Trybunał lub Kommissya Radomska powinni się stawić Superintendenći, lub Administratorowie Ceł, i Składów, Szlachta, i Possessyonaći, i powinni przyśiadz na wierna i nie ożukana zwierzchność Urzędów swoich na Komorach, przyśięga wyrażona w Konstytucyi, 1726. w drugi Poniedźiałek po zaczętey Sessyi przy Podskarbim W. K. lub Urzędźie jego.

Na Senatorów Pensyi po 3000. Skarb Koronny powinien obmyślać, á na Kommissarzów Województwa osobno uchwalaja po 3000. Przytym Skarb Koronny na dyspozycya Prerzydenta i Mar-

i Marszałka 15000. dać powinien, z których Instygatorowi abo Vice Instygatorowi Koron: należy dać złotych 1500. á na Izbowych Instygatorów złott. 400. Przytym Skarb Koronny powinien wypłaćić złott: 20000. z tych po 3000. na każdego Deputata z Woyska á reszta 11000. na Chorągwianych Deputatów i ich Dyrektora i na inne Osoby służace Trybunałowi.

Ten Trybunał sadźić się powinien trybem Piotrkowskiego 1613. Dekreta jego tak ważne jak Piotrkowskiego Trybunału. Podskarbi W. K. na początku powinien podać delatę nie wybranych pieniędzy, i specyfikować z kąd 1627. Ale ta Delata powinna być podpisana ręka Marszałka Seymowego 1631. Retentorowie powinni być przypozwani na trzy Niedźieli przed Trybunałem 1627. á relacya w Grodźie ma być zeznana, gdźie dobra sa przypozwanego 1629. Na tey Kommissyi powinni się sprawić wszyscy Exaktorowie i Extorsye, aggrawacye, depaktacye, ukrzywdzenia ludźi woyskowych, lub obywatelów, dezertorowie woyska, o czym Konst: 1685.

Ten Trybunał powinien sadźić i czynić to co Seym Traktatowy 1717. obszerniey wyraźił i exekwować, likwidacye z Chorągwiami i Regimentami, aby się żadna defraudacya w Kompletach nie dźiała przy Deputatach i Pisarzu Skarbowym odprawić, 1726.

Nie może się zaś wdawać w żadne inne materye, ani impozycye na Skarb, 1726.

O Kwarty nie wypłacone sadźić, i karać według Prawa 1631. Powinni sadźić tych, którzy zapłatę biora, á woyska nie piluuja 1628. Zaden Skarbu tykajacy się nie może być Kommissa-

missarzem ani przypuszczony ma bydź choć obrany 1620.

Bespieczeństwo Kommissarzów takie jak Deputatów Piotrkowskich. Dekreta powinien pisać Pisarz Grodzki Radomski 1613. Skarb do Grodów powinien Dekreta odsyłać, które Starostowie powinni exekwować pod karą 500. grzywien, á w Piotrkowskim lub Lubelskim Trybunale odpowiedźieć powinni 1628. 1629. 1631.

Pisarz Polny powinien się znaydować na Kommissyi, i podać Regestr woyskowych pilnych i niedbałych 1703.

TRYBUNAŁ SKARBOWY LITEWSKI odprawuje się w Wilnie przez 2. Niedźieli po skończonym Trybunale 20. Niedźielnym i przez 2. Niedźieli w Nowogródku lub Mińsku. Z Senatu także Biskup, i Senatorowie naznaczeni bywają od Seymu do Seymu, á Kommissarze od Województw naznaczeni i pensyonowani. Tymże trybem, tym bespieczeństwem, i tą powagą się odprawuje jak Radomski, tylko insza forma, bo jak się skończy Trybunał Wileński 20. Niedźielny, tak zaraz łączy się Izba Trybunalska Ziemska z Skarbową, i po przyśiędze wykonaney przez Kommissarzów dwóch obranych od Woyska, tudźież dwóch z Xięstwa Inflantskiego (bo Deputaci i Senatorowie, że są już Jurati, nie przysięgają) obieraią Marszałka Skarbowego, toż samo czynią w Nowogródku lub w Mińsku.

KROLESTWO POLSKIE prócz tych namienionych Trybunałów ma wiele innych Sądów jako SĄDY ZADWORNE, które sądzą Kanclerzowie, lub Podkanclerzowie, Koronne Koronni i Litewskie Litewscy. SĄDY RELACYALNE SĄDY KUR-

DY KURLANDZKIE, które abo sam Król z Senatorami sądźi tak jako SĄDY SEYMOWE, abo Pieczętarzom zda Jurysdykcyą. SĄDY ZIEMSKIE zwane ROCZKI w Województwach, o których wyżey pod Urzędnikami Ziemskiemi. SĄDY GRODZKIE w Grodowych Miastach, jako wyżey pod Sędźiami Grodzkiemi.

O ORDERACH.

W Polszcze żadnych Orderów Staropolska cnota nazwana *ÆQUALITAS* nie cierpiała, tak jako i Xięstw, i Grafstw Cudzoźiemskich, ale się zawsze kontentowała dystynkcyą zasług, i Urzędów w właśney Oyczyźnie, August II. Król Polski chcąc jakążkolwiek powierzchowną dystynkcyą uczynić Dworu swego, a do tego w Oyczyźnie emulacyą tym większą do zasług ustanowił Order ORŁA POLSKIEGO na którym napisane *PRO FIDE, REGE, ET LEGE.* Jakoby ten honor czyniąc Polakom, że zawsze gotowi ginąć ZA WIARĘ, KROLA, i PRAWO. Ten Order wiszący jest na wstąszce błękitney, á drugi wyszyty lub haftowany na zwierzchniey sukni nad sercem. Ten sam Order Nayjaśnieyszy Regnant teraźnieyszy August III. konserwuje, i zasłużeńszym Senatorom i Ministrom zwykł rozdawać. Prócz tego Orderu, teraźnieysi Polacy w zamiast Staropolskiey cnoty zażywają Cudzoźiemskich.

O Dochodach i Woysku Rzeczypospolitey

§. I.

O Dochodach Koronnych

1. Pogłowne ma pierwsze mieysce miedzy podatkami, czyni do Roku w *Wielkiey Polszcze* 2000481 Złło: w Małey Polszcze 1939995. *Summa pogłownego* 3940476.

2. Hiberna, abo podatek włożony na dobra Królew-

lewskie opłacający kwatery zimowe dla woyska czyni w *Wielkiey Polszcze* 326871. Zło: w Małey Polszcze 371679.
Summa Hiberny 698550
3. Hiberna Duchowieństwa Łacińskiego i Greckiego Unickiego czyni 353407.
4. Pogłowne Żydowskie czyni 220000.
5. Kwarta abo podatek włożony na dzierżawcow Starostw czyni w *Wielkiey Polszcze* 60720. w Małey Polszcze 87897.
Summa kwarty 148617.
6. Nowa Kwarta postanowiona dla *Artyleryi* włożona na dzierżawcow dobr Królewskich czyni w *Wielkiey Polszcze* 49324. w Małey Polszcze 68474.
Summa kwarty 117798.
7. Łanowe z dobr Królewskich na Regiment piechoty 167200.
8. Myto i cło, tudzież inne dochody Rzeczypospolitey mogą ogulnie wynosić na 500000. Złotych.
Summa dochodow Koronnych 6086048.
Z tey summy płaci Rzeczpospolita
1. Na woysko Koronne 5420856.
2. Na Artyleryą 147798.
3. Na przypadkowe wydatki 16468.
Summa wydatkow 5585122.
Zostaie tedy w skarbie Koronnym na inne potrzeby koło 500926. Złotych.

§ II.

O dochodach W. X. Litewskiego.

1. Hiberna czyni 487661. Złotych
2. Czopowe 492300.
3. Pogłowne Żydowskie 60000.
4. Podymne 927666.

5.

5. Kwarta simpla i dochod Artyleryi 54000.
6. Myto, cło i inne dochody ogulnie na 300000
Summa dochodow Litewskich 2321627.
Wydatek z tey summy
1. Na woysko Litewskie. 2067627.
2. Na Artyleryą - - 69600.
Summa wydatkow 2136627.
Zostaje w skarbie Litewskim koło 185000.

§ III.

O Woysku Rzeczypospolitey.

Woysko Polskie dzieli się na Woysko Oyczyste i woysko Zagraniczne. Woysko Oyczyste składa się z jazdy, i nazywa się *Usarowie* abo *Pancerni*: każdy z Usarow bierze żołdu 448. Zło; a Pancerny 372. Zło; nazywa się *Towarzysz*, i ma każdy rangę Officyera.

Chorągwie *letkie* aboSzwadrony *Tatarow i Kozakow* są woyska letkie podobne do Ułanow.

Regimenta Zagraniczne są złożone z piechoty i Dragonii, noszą mundur Niemiecki i munstr po Niemiecku odprawują.

Woyska Oyczyste dzielą się na *Pułki* abo brygady, a zagraniczne na Regimenty.

Woyska Oyczyste

Pierwszy *Pułk* jest Królewski, złożony ze 4. Kompanij Usarow, z których jedna Pułkownicza od 100. *ludźi*
Inne od 55. *Towarzystwa*.
Summa Usarow 265. ludźi.

20. Chorągwi Pancernych, z których jedna, Pułkownicza od 100. ludźi, inne od 50. *Towarzystwa*.
Summa Pancernych 1050. *ludźi*.

4. Szwadrony Tatarow i kozakow od 125. *ludźi*
a jedna chorągiew ochotnikow od 50. *ludźi*.
Summa Kozakow 550.

Sum-

Summa Pułku Królewskiego 1865.

Drugi *Pułk* należy do Królewica.

4. Chorągwie *Usarskie* z których iedna *Pułkownicza* od 80. ludźi, inne od 55. Ussarow.

Summa Ussarow 245.

19. Kompanii Pancernych, Pułkownicza 80 a inne od 50. ludźi

Summa Pancernych 980.

Summa Pułku Królewiczowskiego 1225.

Trzeci Pułk Hetmana Wielki go

4. Chorągwie Ussarow tymże sposobem iak u Królewica czynia 245. ludźi.

19. Chorągwi Pancernych 980. ludźi.

2 Szwadrony Tatarow 125. ludźi

Summa Tatarow 250.

Summa całego Pułku Hetmańskiego 1475

Czwarty Pułk Hetmana Polnego.

4. Chorągwie Ussarow jak wyzey 245. ludźi.

16. Chorągwi Pancernych - 980.

Dwa szwadrony Tatarow od 100. ludźi

Summa Pułku Hetmana Polnego 1425. ludźi.

4. Pułki jazdy Oyczystey czynia 1000 ludźi.

71. Chorągiew Pancerna. - 3990.

8. Szwadranow Tatarow abo kozakow 1000.

Summa 5990.

Woyska Cudzoźiemskie

7. Regimentow Dragonij z których pierwszy Dragonij Gwardyi ma 1000, ludźi inne po 500.

Summa Dragonij 4000.

7. Regimentow piechoty z których pierwszy Gwardyi Liczy 3000, dwa inne od 1000.

Jeden od 900.

Dwa od 850.

Jeden od 536.

Summa 8136.

3. Chorągwie Węgrów abo Janczarów naznaczone

czone na assystencyą Marszałkowi Wielkiemu, Hetmanom Wielkiemu i Polnemu. Dwie pierwsze po 150. ludźi.

á Jedna po - - - 100.

Summa 400.

Summa Woysk Cudzoźiemskich 12536.

Całe tedy woysko Koronne wynośi

Jazda Polska - - 5990.

Jazda Cudzoźiemska - 4000.

Piechota - - 8536.

Summa 18576.

WOYSKO LITEWSKIE woysko to składa się z Ussarów, *Petyorczykow*, tudźież Chorągwi *letkich* abo Tatarów, i woyska Cudzoźiemskiego: Liczy 6. Chorągwi *Ussarskich*, pierwszą Pułkownicza od 100. koni, 3. inne od 70. á 2 ostatnie od 45. ludzi.

Summa Ussarow 400.

27. Chorągwi *Petyorskich* we 4. Brygadach, z których cztery Pułkownicze po 80. á inne po 40. koni, każda,

Summa Petyorczykow 1240.

20, Chorągwi letkich, z których 10. *Tatarskich* á 10. *Kozackich. Summa letkich* ludźi 700.

Summa woyska Oyczystego 2340.

Cztery Regimenty Dragonij w Mundurze Niemieckim, ieden od 600. á 3. inne po 300. ludzi

Summa Dragonij 1500.

Trzy Regimenty piechoty Niemieckiey, z których pierwszy od 1000, ludźi, á Dwa inne po 425.

Summa piechoty Niemieckiey. 1850.

Chorągiew Artyleryi 150 ludźi,

4. Chorągwie Janczarów 400, ludźi.

Summa woyska Cudzoźiemskiego 3900.

Całe tedy woysko Litewskie wynośi 6240.

Pot-

Porcya abo płaca roczna *Usara* w obu woyskach wynośi na Rok 448 Zło:

Płaca *Pancernego* w Polszcze, á *Petyorska* w Litwie. 372.

Płaca Tatara abo Kozaka 272.

Płaca Draguna - - 300.

Płaca piechotnego - 200.

Regnant Pruski iest obowiązany pośiłkować Rzeczpospolitą podług Paktow *Welawskich* 1500. piechoty i tyleż jazdy, á Xiążę *Kurlandski* 200: jazdy abo 400. piechoty podług woli Rzeczypospolitey.

Wiano Królow y czyni 200. tyśięcy Zło: oprocz 2 tyśięcy Czerwonych Złotych na Zupach Krakowskich.

Podskarbiemu Koronnemu 120. tyśięcy, po tyleż każdemu z Hetmanow wielkich Koronnemu i Litewskiemu, którym, też na akkomodacyą Rycerstwa i straconych po 46. tyśięcy. Hetmanom Polnym oboyga narodow po 80. tyśięcy, Pisarzowi Polnemu Koronnemu 30, tyśięcy, á Litewskiemu 15. tyśięcy, Strażnikowi wielkiemu Koronnemu 1500, Litewskiemu 12. tyśięcy, Straznikowi Polnemu Koronnrmu 960. á Litewskiemu 6000. Instygatorow Koronnemu 1700, i 1500. za przytomność na Trybunale *Radomskim*, á Litewskiemu 4. tyśiące. złotych dochodźi rocznie *&c. Memoires sur le Gouvernement de la Pologne.*

Je[...]

Summa [...]

Całe tedy wo[...]

Jazda Polska [...]

Jazda Cudzoźie[...]

Piechota [...]

Summa 18[...]

WOYSKO LITEWS[...]

z Usarów. *Petyorczy*[...]

letkich abo Tatarów, i [...]

Liczy 6. Chorągwi *U*[...]*ich*, pierw[...] wnlczą od 100. koni, 3. inne od 70. á 2 ostątni[...] od 45. ludzi.

Summa Usarow 400.

27. Chorągwi *Petyorskich* we 4. Brygadách, z których cztery Pułkownicze po 80. á inne po 40. koni, każda,

Summa Petyorczykow 1240.

20. Chorągwi letkich, z których 10. *Tatarskich* á 10. *Kozackich*. *Summa letkich* ludźi 700.

Summa woyska Oyczystego 2340.

Cztery Regimenty Dragonij w Mundurze Niemieckim, ieden od 600 á 3. inne po 300. ludzi

Summa Dragonij 1500.

Trzy Regimenty piechoty Niemieckiey, z których pierwszy od 1000, ludźi, á Dwa inne po 425.

Summa piechoty Niemieckiey. 1850.

Chorągiew Artyleryi 150 ludźi,

Chorągwie Janczarów 400, ludźi.

Summa woyska Cudzoźiemskiego 3900.

Całe tedy woysko Litewskie wynośi 6240.

Por-

270. 272

Petyorʃ...

272.
- 300.
- 200.

...ązany pośiłkować Rzec...
...w *Weluwʃkich* 1500.
...i Xiążę *Kurlandʃki* 20...
...łoty podług woli Rz...

...ow y c... 200. tyśięcy Złło: opro...
2 tyśięcy Czerwon...ch Złotych na Żupach K...
kowʃkich.

Podʃkarbiemu Koronnemu 120. tyśięcy, po tyl...
każdemu z Hetmanow wielkich Koronne...
i Litewʃkiemu, którym, też na akkomodac...
Rycerſtwa i ſtraconych po 46. tyśięcy. Hetm...
nom Polnym oboyga narodow po 80. tyśię...
Piſarzowi Polnemu Koronnemu 30, tyśięcy,...
Litewʃkiemu 15. tyśięcy, Strażnikowi wielkiem...
Koronnemu 1500, Litewʃkiemu 12. tyśięc...
Straznikowi Polnemu Koronnrmu 960. á L...
tewʃkiemu 6000. Inſtygatorowi Koronne...
1700, i 1500. za przytomność na Trybuna...
Radomʃkim, á Litewʃkiemu 4. tyśiące. złoty...
dochodźi rocznie *&c. Memoires ſur le Gouvernement de la Pologne.*

